

รายงานการวิจัย เรื่อง

การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
ระยะที่ 1 และ 2

An Evaluation of Volunteers for Learning of the Constitution and
General Election Project during June 1999 – March 2000

อาจารย์ ดร.เสรี ชัดแฉ่ม

หัวหน้าโครงการ

อาจารย์ ดร.สุชาดา กรเพชรปานิ

ผู้ร่วมโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มนตรี แยมกลีกร

ผู้ร่วมโครงการ

อาจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข

ผู้ร่วมโครงการ

OK 0064256

28 พ.ค. 2545

153515

AO 0003390

เริ่มบริการ

7 พ.ค. 2547

รายงานการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก
โครงการภายใต้มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ
ปีงบประมาณ 2542

ISBN 974 – 546 – 230 - 6

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัย เรื่อง การประเมินโครงการอาสาศัมภ์กับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 เป็นงานวิจัยตามความต้องการของทบวงมหาวิทยาลัย และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการภายใต้มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ปีงบประมาณ 2542 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายปรามathy โชติมงคล รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัย และ รองศาสตราจารย์ ดร. โคทม อารียา กรรมการการเลือกตั้งด้านกิจการการมีส่วนร่วม ที่ให้โอกาสคณะผู้วิจัยได้ดำเนินงานวิจัยเรื่องนี้จนสำเร็จ

การทำงานวิจัยนี้สำเร็จลงได้อย่างดียิ่ง ก็เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยดังต่อไปนี้ อาจารย์สุริพร ศิริมาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา อาจารย์มณีศรีวิบูลย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดร.เรวดี กระโหมวงส์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ดร.สุรัช มีชาญ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อาจารย์เกียรติสุดา ไชยสุ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ มีแจ้ง มหาวิทยาลัยนเรศวร รองศาสตราจารย์ ดร.จริยา เสดบุตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ ดร.มนตรี อนันตรักษ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้บริหารระดับนโยบายของทบวงมหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จังหวัด) ผู้ประสานงานอาสาศัมภ์รัฐธรรมนูญ (ปอร.) อาสาศัมภ์รัฐธรรมนูญ (อสร.) และประชาชนในเขตเลือกตั้งที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ขอขอบคุณ นางสาวกฤษณา ราชู นางสาววิภาวี เวทวงศ์ นางสาวบุญญา คงผล นางสาวฉันทนา บุญส่ง นางสาวพรทิพย์ แสงประสาท และนางสาวกรรณิการ์ วิมลเมือง นิสิตระดับปริญญาโท คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัย รวมทั้งบุคคลที่มีได้เอื้อนาม ณ ที่นี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณในการให้ความร่วมมือของทุกท่าน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้คงจะเป็นประโยชน์กับงานบริหารโครงการอาสาศัมภ์กับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ของทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตลอดจนเป็นวิถีทางในการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศต่อไป

คณะผู้วิจัย

มกราคม 2544

บทคัดย่อ

โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ดำเนินการโดยทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งร่วมกันระหว่างผู้ปฏิบัติงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับประชาชนในชุมชน การดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ระยะ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2542 ถึงเดือนมีนาคม 2543 การวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผลและผลกระทบของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้อให้เกิดผลดีต่อประชาธิปไตยและการดำเนินงานตามโครงการฯ ตลอดจนแสวงหาแนวทางที่จะช่วยให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต วิธีการประเมินใช้สองรูปแบบร่วมกัน คือ รูปแบบ “จากบนสู่ล่าง (top down)” และรูปแบบ “จากล่างสู่บน (bottom up)” กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และประชาชนทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ทั้งในด้านการส่งเสริมให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งมีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย มีความสามารถตัดสินใจทางการเมืองได้ด้วยตนเอง และมีทักษะการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ นอกจากนี้โครงการฯยังทำให้บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่ว่างงาน รวมทั้งผู้ถูกเลิกจ้างได้มีงานทำและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สามารถทำงานร่วมกับประชาชนในชุมชน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ร่วมกับชุมชน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงาน (ปอร. และ อสร.) ได้เรียนรู้สภาพชุมชน มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะและมีเจตคติที่ดีต่อประชาชน ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน ได้แก่ เรื่องการประสานงานล่าช้าและงบประมาณไม่เพียงพอ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทั้งผู้ปฏิบัติงานในโครงการฯ และประชาชนทั่วไป มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรมีการดำเนิน โครงการในลักษณะเช่นนี้ต่อไป อีกอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจประชาธิปไตยและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนกระทั่งประชาธิปไตยกลายเป็นวิถีชีวิตของประชาชน

Abstract

The Project of Volunteers for Learning of the Constitution and General Election had been processed by the Ministry of University Affairs and the Office of the Election Commission of Thailand (ECT) to promote the knowledge about the constitution and general election to the volunteers who worked in conjunction with the public within the society. The project had two phases which started since June 1999 to March 2000. The Evaluation of Volunteers for Learning of the constitution and General Election Project had the objectives to study the effectiveness and the various impacts of the Project of Volunteers for Learning of the Constitution and General Election and to study the problems and the obstacles of the processes according to the project as well as search for the directions in developing the Project of Volunteers for Learning of the Constitution and General Election in order to meet the desired effectiveness. The methods of the evaluation utilized both structures which were "top down" and "bottom up". The sample groups contained of the representatives from the Ministry of University Affairs, the Office of the Election Commission of Thailand, the Provincial Election Committee, the Coordinator of the Volunteers for the Constitution, the Volunteers for the Constitution and the general public.

The results of the research indicated that the Project of Volunteers for Learning of the Constitution and General Election had accomplished the goals of the project in terms of promoting the public within the election region to understand and realize the significance of the constitution and the general election, to conceive the good opinion toward the Democracy, to possess political decision making by oneself and to gain the knowledge and the understand in the new general election system. Furthermore, the project also helped finding jobs for the jobless graduates and the laid off personnel, giving them the knowledge and the understanding about the constitution and the general election so that they can work together with the people in the society, exchanging experiences, and the comprehension about the constitution and the general election. Consequently, the Coordinator of the Volunteers for the Constitution and the Volunteers for the Constitution cognized the society conditions, obtained the workgroup skill, and gained the good opinion toward the people. As for the problems and the obstacles of the procedures, for example the delay of the corporation and the inadequacy of the budgets. However, both operators of the project and the general public had the concurrent opinion that there should be the continuance of the Project of Volunteers for Learning of the Constitution and General Election in order to promote the public understanding and the continuation of the operation until the Democracy becomes the way of living for the people.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฅ
บทสรุปย่อสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ตอนที่ 1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	8
1.1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	
ระยะที่ 1	8
1.2 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	
ระยะที่ 2	18
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	22
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจรัฐธรรมนูญและกระบวนการ	
เลือกตั้ง	22
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ	43
2.3 ทักษะในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่	69
2.4 การเข้าใจสภาพของชุมชน	70
2.5 การทำงานเป็นหมู่คณะ	76
2.6 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย	
และการเลือกตั้ง	95

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	99
3.1 งานวิจัยเกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย	99
3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย	106
3.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการเลือกตั้ง	112
3.4 งานวิจัยเกี่ยวกับเจตคติต่อระบอบประชาธิปไตย	123
3.5 งานวิจัยเกี่ยวกับการเข้าใจสภาพของชุมชน	129
3.6 งานวิจัยเกี่ยวกับการทำงานเป็นหมู่คณะ	132
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	136
กรอบความคิดในการประเมิน	136
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	143
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	145
การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	146
การเก็บรวบรวมข้อมูล	147
การวิเคราะห์ข้อมูล	148
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	152
ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง	153
ส่วนที่ 1 ข้อมูลเชิงปริมาณ	153
ส่วนที่ 2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ	157
ตอนที่ 2 ประสิทธิผลและผลกระทบต่างๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้ รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	159
ส่วนที่ 1 ประสิทธิผลของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง	159
ส่วนที่ 2 ผลกระทบทางบวกที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้ รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	179
ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลที่คาดหวัง	185
ส่วนที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย	185
ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัคร กับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	186
ตอนที่ 4 แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์ มากขึ้น	191

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	197
สรุปผลการวิจัย	198
อภิปรายผลการวิจัย	200
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	206
บรรณานุกรม	208
ภาคผนวก	221
ก. รายชื่อจังหวัดแต่ละภาคภูมิศาสตร์	222
ข. แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (สำหรับประชาชน)	225
ค. แบบสอบถาม เรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (สำหรับ ปอธ./ อสร.)	232
ง. แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สำหรับผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง	239
จ. แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สำหรับผู้แทน กกต. จังหวัด	241
ฉ. แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สำหรับ ปอธ./ อสร.	243
ช. รายนามผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่ให้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	245
ซ. รายนามผู้แทน กกต. จังหวัด ผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก	247
ณ. รายนาม ปอธ./ อสร. ผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก	250
ด. ตารางเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล	253
ฉ. จดหมายนำ	258

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1 พื้นที่ปฏิบัติงานของปอร. และ อสร. ระยะที่ 1 จำแนกตาม ภาคภูมิศาสตร์	17
2.2 พื้นที่ปฏิบัติงานของปอร. และ อสร. ระยะที่ 2 จำแนกตาม ภาคภูมิศาสตร์	21
3.1 แนวทางในการประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้ รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	137
3.2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามและ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล	150
3.3 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและ ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล	151
4.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์	154
4.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประชาชน	155
4.3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ปอร. และ อสร.	156
4.4 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำแนกตาม ภาคภูมิศาสตร์	158
4.5 จำนวนและร้อยละของประชาชนที่มีความรู้และไม่มีความรู้ใน สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	159
4.6 เจตคติของประชาชนที่มีต่อระบอบประชาธิปไตย	162
4.7 ทักษะของประชาชนในการเลือกตั้งผู้สมัคร	165
4.8 ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งของ ปอร. และ อสร.	166
4.9 ความเข้าใจสภาพชุมชนของ ปอร. และ อสร. จากการปฏิบัติงาน	169
4.10 ทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะของ ปอร. และ อสร.	174
4.11 เจตคติของ ปอร. และ อสร. ที่มีต่อประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง	177
4.12 ภาพรวมของผลการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯ	183
4.13 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย	185
4.14 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯ	186
4.15 ความคิดเห็นของ ปอร. และ อสร. ต่อโครงการฯ ในอนาคต	191
4.16 ความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการฯ ในอนาคต	192

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
2.1 ทิศทางหลักสูตรการอบรมอาสาสมัคร โครงการอาสาสมัครกับ การเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1	11
2.2 โครงสร้างการบริหารการเงิน โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้ รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2	12
2.3 ลักษณะการใช้จ่ายเงินและรายงานการเงิน โครงการอาสาสมัครกับ การเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระดับจังหวัด	13
2.4 โครงสร้างการบริหาร โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง ระยะที่ 1	16
2.5 องค์ประกอบของเจตคติเสนอโดยเฟอร์กูสัน, เซกอร์ด และเบคเบน, โรเซนเบิร์ก และโฮฟแลนด์	46
2.6 ที่มาของเจตคติตามแนวความคิดของฟอสเตอร์	47
2.7 ที่มาของเจตคติและทางออกของความคิดเห็น	47
2.8 รูปแบบรัฐบาลประชาธิปไตยแบบรัฐสภา	60
2.9 พฤติกรรมการบริหารการทำงานเป็นทีมตามแนวคิดของเบลคและมูตัน	79
2.10 หลักการพัฒนาการเปิดเผยและการเผชิญหน้าของทีม	83
2.11 ความสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำกับการสร้างทีมงาน	86
2.12 องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างทีมงานให้เกิดประสิทธิผล	90

บทสรุปย่อสำหรับผู้บริหาร

(Executive Summary)

การวิจัยเรื่อง การประเมิน โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อประเมินประสิทธิผลและผลกระทบของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิบัติงานตามโครงการฯ และแสวงหาแนวทางที่จะช่วยให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต วิธีการประเมินโครงการใช้สองรูปแบบร่วมกันคือ 1) รูปแบบ “จากบนลงสู่ล่าง (top down)” เป็นการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบการดำเนินงานโครงการ ในเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโครงการจากผู้รับผิดชอบระดับสูงไปสู่ระดับต้น และ 2) รูปแบบ “จากล่างสู่บน (bottom up)” เป็นการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ รวมทั้งกลุ่มบุคคลเป้าหมายของโครงการ และกลุ่มบุคคลที่น่าจะได้รับผลของโครงการ โดยเริ่มจากบุคคลและกลุ่มบุคคลระดับล่างไปสู่ระดับบน ในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของทั้งสองรูปแบบนี้ ได้อาศัยข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ เอกสารและหลักฐานต่างๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน กรอบความคิดในการประเมิน ได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษาและตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) ประสิทธิผลของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง 2) ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง 3) ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลที่คาดหวัง 4) แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น และได้กำหนดคำถามเชิงประเมิน แหล่งข้อมูล วิธีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและแนวทางการพิจารณา/เกณฑ์ในการประเมินผล ตัวแปรที่ศึกษาและตัวบ่งชี้

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 2,222 คน ประกอบด้วยผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย 3 คน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 3 คน ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต. จังหวัด) 40 คน ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) 76 คน อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) 1,045 คน และประชาชนทั่วไป 1,055 คน กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนกลุ่มตัวอย่างปอร./อสร. และประชาชน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอนเพื่อให้ครอบคลุมทั้ง 10 ภูมิภาคทั่วประเทศรวมทั้งกรุงเทพมหานคร การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทน

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต. จังหวัด) ปอร. และอสร. ผู้สัมภาษณ์คือ ผู้ช่วยนักวิจัยที่ได้รับการอบรมวิธีการสัมภาษณ์แล้ว จำนวน 6 คน เดินทางไปสัมภาษณ์ ณ สถานที่ทำงานของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป ผู้สัมภาษณ์คือนิสิตนักศึกษาที่ได้รับการอบรมวิธีการสัมภาษณ์แล้วจากมหาวิทยาลัย 8 แห่งในแต่ละภูมิภาค สำหรับกลุ่มตัวอย่างปอร.และอสร. ใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนเมษายน 2543 จนถึงเดือนสิงหาคม 2543 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้คำนวณค่าความถี่และร้อยละ ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการสังเคราะห์ข้อมูลสรุปสาระสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

1.1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น เนื่องจากการที่ ปอร. และอสร. ได้นำความรู้เกี่ยวกับเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งไปแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกับประชาชน รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในชุมชน เป็นผลทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น มีความรู้เรื่องสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชน และมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่

1.2 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น เนื่องจากผลการประเมินพบว่าประชาชนเห็นด้วยกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งมากขึ้น ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้ง และมีอุดมการณ์ทางการเมือง

1.3 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่มากขึ้น พิจารณาได้จากการที่ประชาชนตื่นตัวไปใช้สิทธิมากขึ้น ทั้งในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 มีบัตรเสียลดลง การเลือกตั้งราบรื่นขึ้น และประชาชนตัดสินใจเลือกผู้สมัครตามความสนใจของตนเองได้

1.4 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ ปอร. / อสร. ที่เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครฯ มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเป็นอย่างดี ซึ่งพิจารณาได้จากผลการแสดงความคิดเห็นของ ปอร. / อสร. และจากการศึกษาเอกสารของโครงการฯ ในการอบรมให้ความรู้ก่อนการปฏิบัติงานแก่ ปอร. / อสร. ซึ่งมีเนื้อหาที่ละเอียด

ครบถ้วน รวมทั้งประสบการณ์ในการทำงาน ปอธ./อสร. ได้มีโอกาสเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับชุมชน เป็นผลทำให้ ปอธ./อสร. มีความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้นด้วย

1.5 ปอธ./อสร. เข้าใจลักษณะของชุมชนเป็นอย่างดี เข้าใจความแตกต่างระหว่างวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองกับชุมชนนอกเมือง สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน สร้างสัมพันธ์กับชุมชนโดยการร่วมกิจกรรมของชุมชน ส่วนปัญหาการปฏิบัติงานในชุมชนมีปัญหาการทำงานร่วมกับบางชุมชน และมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยอยู่บ้าง พิจารณาได้จากความคิดเห็นที่สอดคล้องกันระหว่าง ปอธ./อสร. กกต.จังหวัด และผู้แทนชุมชน

1.6 ปอธ./อสร. มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ พิจารณาได้จากการปฏิบัติงานที่มีการวางแผนร่วมกัน มีการประชุมทีมงาน และมีการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งในชุมชนและนอกชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.7 ปอธ./อสร. มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความรู้สึที่ดีต่อรัฐธรรมนูญ มีเจตคติที่ดีต่อการเลือกตั้งและเข้าใจประชาชนดีขึ้น

2. ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

2.1 โครงการอาสาสมัครฯ มีผลกระทบในด้านดีต่อการปฏิบัติภารกิจของทบวงมหาวิทยาลัยและคณะกรรมการการเลือกตั้ง เนื่องจากทบวงมหาวิทยาลัยช่วยให้บัณฑิตและผู้ว่างงานมีงานทำ และ กกต. มีกำลังสำคัญมาช่วยสนับสนุนงานการเลือกตั้ง

2.2 โครงการอาสาสมัครฯ ส่งผลกระทบทางบวกต่อการปฏิบัติภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เนื่องจากโครงการฯช่วยกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น โรงเรียน อบต. สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ค่ายทหาร และพรรคการเมือง เป็นต้น มีความตื่นตัวทางการเมือง มีการร่วมมือและประสานงานกันมากขึ้น

2.3 โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้เกิดผลกระทบทางบวกต่อหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในประเทศไทย ทำให้หน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของ ปอธ./อสร. เป็นอย่างดี

ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว โครงการอาสาสมัครฯ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ในการส่งเสริมให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอต่อการตัดสินใจทางการเมืองได้ด้วยตนเอง และมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ นอกจากนี้โครงการฯยังช่วยให้บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่ว่างงาน รวมทั้งผู้ที่ถูกเลิกจ้างได้มีงานทำ พร้อมทั้งได้เรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สามารถทำงานส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งไปพร้อมกัน ส่งผล

ให้ผู้ปฏิบัติงาน ปอ. / อสร. ได้เรียนรู้สภาพชุมชน มีทักษะทำงานเป็นหมู่คณะ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อประชาชน

3. ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลที่คาดหวัง

แม้ว่าโครงการฯ บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่ก็มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นบ้าง ดังนี้

3.1 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย พบว่า การซื้อสิทธิขายเสียงในเขตเลือกตั้งยังคงมีอยู่ จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

3.2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง พบว่า มีปัญหาทางด้านการประสานงานในบางพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาความล่าช้าในการประสานงาน งบประมาณไม่เพียงพอ การเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้า การเดินทางไปปฏิบัติงานไม่สะดวก ปอ. / อสร. บางคนไม่ตั้งใจทำงาน ผู้นำท้องถิ่นบางคนไม่ร่วมมือประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่มีเวลาเพราะต้องไปทำงาน

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้ว พอสรุปได้ว่า ยังมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย ได้แก่ เรื่อง การซื้อสิทธิขายเสียงและอิทธิพลท้องถิ่น สำหรับในเรื่องการบริหารงานโครงการอาสาสมัครฯ มีปัญหาในเรื่อง การประสานงานล่าช้า และงบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนเรื่องการปฏิบัติงานและตัวผู้ปฏิบัติงาน มีปัญหาบ้างเล็กน้อย

4. แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น

ปอ. / อสร. และประชาชนต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรมีโครงการฯ ในลักษณะเช่นนี้อีกในอนาคต และ ปอ. / อสร. ส่วนใหญ่เสนอตัวเข้าร่วมทำงานในโครงการฯ ต่อไป และกลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนวทางการพัฒนาโครงการฯ ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านงบประมาณ ควรจัดสรรให้เพียงพอและมีการเบิกจ่ายรวดเร็ว 2) ด้านการดำเนินงาน ควรมีการฝึกอบรม ปอ. / อสร. เป็นโครงการต่อเนื่อง มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านการคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงานในโครงการฯ ควรมีวิธีการคัดเลือกให้ได้คนที่มีความตั้งใจทำงานและรู้จักเสียสละ 4) ด้านสวัสดิการของผู้ปฏิบัติงาน ควรเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเดินทางและเพิ่มงบประมาณในการทำกิจกรรมให้เพียงพอ และ 5) ด้านอื่นๆ เช่น เพิ่มจำนวน ปอ. / อสร. การประเมินความรู้ของประชาชน และ ปอ. / อสร. เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 มีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 มีความเหมาะสมกับบริบทของสภาพทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง เพราะ

1.1 ผลจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ส่งผลให้เกิดการปฏิรูประบบการเมือง มีแนวคิด หลักการ และกระบวนการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับสังคมไทย อาทิ การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตการเลือกตั้ง การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นทางสังคม จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ การมีโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งแก่ประชาชนทั่วไปและผู้ปฏิบัติงาน ปอ. / อสร. จึงเป็นการตอบสนองต่อความจำเป็นในการปฏิรูปการเมืองอย่างเหมาะสม

1.2 สภาพสังคมในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอยส่งผลในเชิงจิตวิทยาต่อประชาชนอย่างยิ่ง สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ เกิดปัญหาการว่างงาน โดยเฉพาะบัณฑิตและผู้สำเร็จการศึกษาใหม่ที่เริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน เนื่องจากภาวะการจ้างงานลดลง การที่จัดให้มีโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งขึ้น สามารถช่วยบรรเทาปัญหาการว่างงานได้ระดับหนึ่ง จึงส่งผลดีในเชิงจิตวิทยาสังคมเป็นอย่างยิ่ง

1.3 ในสภาวะเศรษฐกิจถดถอย เป็นช่วงที่ตลาดขาดการหมุนเวียนของเงิน ประชาชนมีกำลังซื้อต่ำลง นโยบายของรัฐในช่วงเวลาดังกล่าว ต้องการปล่อยเงินเข้าสู่ตลาดเพื่อกระตุ้นภาวะตกต่ำของกำลังซื้อ การจัดทำโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปทุกภูมิภาคของประเทศ จึงสอดคล้องกับแนวนโยบายการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของรัฐได้อย่างเหมาะสม

2. การดำเนินตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง พบว่า ได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ทุกประการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะงานที่ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร ในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งแบบใหม่นั้น ใช้วิธีการทำงานแบบฝังตัวอยู่ในชุมชนร่วมกับชาวบ้านและหมุนเวียนไปจนครบทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สามารถสร้างความเข้าใจและทำให้ประชาชนยอมรับได้ดีกว่าวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตยแบบเดิมตามโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ซึ่งเสริมศักดิ์ โควานนท์ (2536) ได้ศึกษารูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน พบว่า การดำเนินการตามโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการตามสายการบังคับบัญชาของระบบราชการ นโยบายและกลวิธีดำเนินงานถูกกำหนดโดยกระทรวงมหาดไทยแทบทั้งสิ้น และวิธีการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นการชักนำประชาชนให้ปฏิบัติตามกว่าที่จะส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง และกิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งเน้นการต่อต้านการซื้อขายเสียง ซึ่งผลการดำเนินโครงการฯ พบว่า กิจกรรมด้านการต่อต้านการซื้อขายเสียงและการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนประสบผลสำเร็จในระดับปานกลาง ในขณะที่การเสริมสร้างจิตสำนึกทางการเมือง ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น วิธีการดำเนินงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและ

การเลือกตั้ง ที่ให้อาสาสมัครฝังตัวอยู่ในชุมชน จัดกิจกรรมเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่ร่วมกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่อาสาสมัครจัดขึ้น จึงทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือดี อาสาสมัครได้เรียนรู้และเข้าใจประชาชนในชนบท ส่งผลให้โครงการฯ มีประสิทธิผลที่ดี

3. วิธีการสร้างความคิดเห็นและเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนและอาสาสมัครตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สอดคล้องกับแนวความคิดของฟอสเตอร์ (1952) เกี่ยวกับการเกิดของเจตคติ ซึ่งสรุปว่า เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล จากการได้พบเห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือได้ว่าเป็นประสบการณ์ตรง และจากการได้ยิน ได้เห็นรูปภาพ หรือได้ผ่านสิ่งต่างๆ แต่ไม่ได้พบเห็นและไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม รวมทั้งคำนิยมของกลุ่ม ทำให้บุคคลมีเจตคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด องค์ประกอบของเจตคติมี 3 องค์ประกอบ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524 อ้างถึงใน วิชาศรี คงเกลี้ยง, 2539) ได้แก่การรู้คิด หมายถึงความรู้ของบุคคลเกี่ยวกับเป้าหมายของเจตคติ ซึ่งอาจหมายถึง บุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์ ในทางที่ว่าสิ่งนั้นดี เลว มีคุณหรือมีโทษ องค์ประกอบที่สองคือ ความรู้สึก หมายถึงความชอบหรือไม่ชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือความพอใจและไม่พอใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด องค์ประกอบนี้สอดคล้องกับทิศทางขององค์ประกอบแรก กล่าวคือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งนั้นดีหรือมีคุณ บุคคลก็จะรู้สึกชอบหรือพอใจสิ่งนั้น และองค์ประกอบที่สามคือ การพร้อมกระทำ เมื่อบุคคลมีความรู้จากประสบการณ์ว่าสิ่งนั้นดี และมีความรู้สึกพอใจต่อสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่สอดคล้องตามมาคือ ความพร้อมที่จะกระทำให้สอดคล้องกับความรู้สึก เช่น การให้การสนับสนุนต่อสิ่งนั้น เป็นต้น

ดังนั้น การที่โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง จัดอบรมให้ความรู้แก่อสาสมัครและให้อาสาสมัครดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้งให้แก่ประชาชน รวมทั้งให้อาสาสมัครจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งขึ้นในชุมชน ทำให้ทั้งอาสาสมัครและประชาชนได้มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ย่อมทำให้อาสาสมัครและประชาชนเกิดความรู้สึกที่ดี ทำให้มีความรู้สึกในทางที่ดีต่อประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง และในที่สุดแล้วทั้งอาสาสมัครและประชาชนย่อมให้การสนับสนุนประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง นับว่าเป็นวิธีการที่ดีสอดคล้องกับทฤษฎีการเกิดเจตคติ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของวสันต์ ทองสุข (2524) ที่พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชาชนต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ อายุ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและผลการวิจัยของสมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2542) ที่พบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับความรู้เรื่องประชาธิปไตยของเยาวชน สามารถอธิบายระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้สูงสุด รองลงไปคือ ฐานะทางเศรษฐกิจและการติดตามข่าวสารจากสิ่งพิมพ์ แสดงว่า แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชน รวมทั้งอาสาสมัครมีความคิดเห็นและ

เจตคติที่ดีต่อประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ตามวิธีการของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง นับว่ามีความเหมาะสม

4. ความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ของประชาชน เกิดจากการที่อาสาสมัครได้จัดกิจกรรมสาธิตการเลือกตั้งจำลองขึ้นในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและได้ทดลองลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่ การประเมินผลโครงการฯ ในด้านความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งของประชาชน จึงต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์อาสาสมัคร (อสร.) ถึงผลการจัดกิจกรรมสาธิตการเลือกตั้งแบบจำลองในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลจากการเลือกตั้งจริง คือการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ที่พบว่า การเลือกตั้งเป็นไปโดยราบรื่น และมีบัตรเสียน้อยลง แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่

5. การที่โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง มีประสิทธิผลสูงนั้นสาเหตุประการหนึ่งน่าจะมาจากการที่อาสาสมัคร (อสร.) ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ เนื่องจากในการทำงานตามโครงการฯ อสร. ต้องทำงานเป็นหมู่คณะร่วมกับอสร. ด้วยกันในพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความสนับสนุนและช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน ถ้าหากอสร. ขาดทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ ต่างคนต่างทำหรือมีปัญหาด้านความร่วมมือ โครงการฯ ย่อมไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้น ผลสำเร็จของโครงการฯ จึงสะท้อนให้เห็นถึงผลการทำงานเป็นหมู่คณะของอสร.

การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล มีลักษณะการทำงานดังนี้ (ทัศนา แยมมณี, 2537, หน้า 1)

1) การมีเป้าหมายร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การติดต่อสื่อสารกันในกลุ่ม 4) การร่วมมือประสานงานกันในกลุ่ม 5) การตัดสินใจร่วมกัน 6) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ได้กำหนดลักษณะการทำงานของอสร. และ ปอร์. ให้สอดคล้องกับลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล (ทพวง มหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2542 ก) กล่าวคือ กำหนดให้ 1) ปอร์. และ อสร. ต้องมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน 2) มีการประชุมพบปะกันเป็นประจำ 3) ยอมรับกติกาและมติที่ประชุม 4) รักใคร่เสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 5) รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย 6) รู้ขอบเขตบทบาทหน้าที่ของตนและของผู้ร่วมงาน 7) ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน 8) มีแผนปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้น อสร. และ ปอร์. จึงทำงานบรรลุเป้าหมายและมีความสัมพันธ์กับการทำงาน ดังที่ อสร. ส่วนใหญ่แสดงความต้องการที่จะทำงานเพื่อชุมชนต่อไป

6. ผลการประเมินโครงการฯ พบว่า การซื้อสิทธิขายเสียง ยังคงเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย แม้ว่าผลการประเมินด้านอื่น พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ และมีความคิดเห็นว่าสามารถตัดสินใจ

เลือกผู้สมัครได้ด้วยตนเอง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66) ก็มีความคิดเห็นว่า การซื้อสิทธิขายเสียงยังคงมีอยู่ ซึ่งปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงนี้นับเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน ผลการวิจัยของลิจิตริรเวกิน (2539) วสันต์ ทองสุข (2542) และเรืองโรจน์ จอมสืบ (2542) ได้ข้อสรุปตรงกันว่า การซื้อสิทธิขายเสียงเป็นปัญหาและอุปสรรคของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

สาเหตุของการซื้อสิทธิขายเสียง ผลการวิจัยของสุวิทย์ รุ่งวิสัย (2540) ระบุว่า การทุจริตและการซื้อเสียงในช่วงเลือกตั้ง มีสาเหตุจากภาวะไร้บรรทัดฐาน การแลกเปลี่ยนและระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นผลการวิจัยจึงเสนอว่ารัฐสภาควรออกกฎหมายจัดตั้งองค์การอิสระแห่งชาติให้เป็นหน่วยงานของรัฐควบคุมการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และหน่วยเลือกตั้ง ทำหน้าที่จัดการเลือกตั้งทุกระดับเพื่อป้องกันการทุจริตและซื้อเสียงในหน่วยเลือกตั้ง

นอกจากนี้แนวทางการแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงที่น่าจะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบยั่งยืน คือ การส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเป็นอิสระชนมากขึ้น เน้นการพึ่งตนเอง อันจะทำให้ระบบอุปถัมภ์หมดความจำเป็นลง การซื้อสิทธิขายเสียงก็น่าจะลดลงด้วย

7. การดำเนินงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง นับว่าได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ทุกประการ อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่เป็นปัญหาข้อบกพร่องอยู่บ้าง ส่วนมากเป็นปัญหาด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประมวลเป็นข้อสังเกตได้ดังนี้

7.1 การคัดเลือกอาสาสมัครที่เข้ามาปฏิบัติงานตามโครงการฯ ยังไม่สามารถคัดเลือกบุคคลที่มีความเสียสละ ทู่แท้และมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อสังคม เข้ามาเป็นอาสาสมัครได้อย่างแท้จริง เนื่องจากพบว่า ยังมีผู้ปฏิบัติงานบางคนที่ขาดความตั้งใจในการปฏิบัติงาน

7.2 การประสานงานจากส่วนกลางลงไปสู่ระดับพื้นที่บางครั้งล่าช้า ทำให้ระดับพื้นที่มีปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น คำสั่งคว้นที่ไปจาก กกด. มีบางพื้นที่ ปอร./อสร. ได้รับทราบภายหลังจากได้ดำเนินงานไปแล้ว หรือได้รับทราบจากสื่อมวลชน ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานที่ขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการติดต่อประสานงานมีขั้นตอนมากในระบบราชการ นอกจากนั้นการกำหนดให้ ปอร./อสร. ไปปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีไร้ท้องถิ่นเดิมของตน ด้วยเหตุผลที่ว่า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับ ปอร./อสร. นั้น กลายเป็นอุปสรรคของการดำเนินงาน ทำให้ ปอร./อสร. บางส่วนมีความยากลำบากในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น เพราะไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ไม่มีที่พัก และรู้สึกเป็นกังวลในเรื่องความปลอดภัย

7.3 การบริหารจัดการโครงการในเรื่องงบประมาณมีปัญหามากที่สุด คือ การได้รับค่าตอบแทนล่าช้า และงบประมาณที่ใช้ในการทำกิจกรรมไม่เพียงพอ นอกจากนั้นสวัสดิการที่จัดให้ในด้านค่าพาหนะ การจัดหาที่พัก และสถานที่ปฏิบัติงานยังเป็นปัญหาอยู่ระดับหนึ่ง

7.4 จำนวน อสร. ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่มีจำนวนน้อยเกินไป ไม่เหมาะสมกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายและเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพราะต้องปฏิบัติงาน ตั้งแต่การศึกษาชุมชน

การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน การวางแผนจัดทำโครงการ/กิจกรรม การดำเนินงานตามแผน และการติดตามผล มีปริมาณงานมากและเป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และทักษะเฉพาะ

8. ผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งโดยภาพรวมอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ เพราะ

8.1 โครงการฯ ทำให้ประชาชนในแต่ละเขตเลือกตั้ง มีการพัฒนาด้านการเมืองและการเลือกตั้ง เช่น มีความสนใจการเมืองมากขึ้น รู้และเข้าใจเรื่องการเมือง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่ สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีทักษะการลงคะแนน มีส่วนร่วมสอดคล้องดูแลการเลือกตั้งให้มีความสุจริตและเที่ยงธรรม เป็นต้น ซึ่งพิจารณาได้จากผล การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 ที่ประชาชนมาใช้สิทธิกันเป็นจำนวนมาก และประชาชนยังตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองที่มีนโยบายที่ตนชื่นชอบ ทำให้ผลการเลือกตั้งเกือบจะได้พรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย และมีการแจ้งข้อมูลเบาะแสเกี่ยวกับการทุจริตการเลือกตั้งไปยัง กกต. เป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้นับเป็นผลกระทบที่ดีต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้ เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์ ทำให้การปฏิรูปการเมืองเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8.2 ปอ. และ อสร. ที่เป็นบัณฑิต และผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวส. ซึ่งถือว่าเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ อันจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศในอนาคต ได้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้นด้วย เช่น มีความรู้ทางการเมือง มีทักษะในการศึกษาชุมชน มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในชุมชน มีทักษะในการทำงานร่วมกับ บุคคลหลายสาขาอาชีพ มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และสามารถเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ สังคม กับการเมืองเข้าด้วยกัน มีประสบการณ์ในการผ่าน สถานการณ์ที่มีการทดสอบความมีน้ำใจ ความอดทน ความเสียสละ ความเพียร ความมุ่งมั่นใน ความสำเร็จของงาน แม้จะยากลำบาก เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการยากที่เยาวชนทั้งหลายจะได้ เรียนรู้อย่างครบถ้วนในสถาบันการศึกษา ถือได้ว่าเป็นผลลัพธ์ของโครงการที่มีคุณค่าทางการศึกษา ที่ประมาณค่ามิได้ และทำให้ประเทศชาติได้ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น

8.3 ผลลัพธ์ที่ได้รับในเชิงวิชาการอีกประการหนึ่ง คือ ข้อมูลด้านพฤติกรรมทางการเมือง และการเลือกตั้งของประชาชนในแต่ละชุมชน ซึ่งการดำเนินงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ถือได้ว่ามีอาสาสมัครครอบคลุมพื้นที่เกือบทั่วทั้งประเทศ ทำให้โครงการฯ มีข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองและการเลือกตั้งของชุมชน อันจะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาด้านสังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ต่อไป

8.4 สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้รับประโยชน์โดยตรงในด้านการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร การเตรียมการเลือกตั้ง และการเตรียมบุคลากรที่จะมาช่วยดำเนินการ หรือตรวจสอบ การเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี ผลจากการดำเนินงานตามโครงการฯ ส่งผลในเชิงบวกต่อการปฏิบัติงานของ

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพครอบคลุมทั้งประเทศ นอกจากนี้ ผลลัพธ์ของโครงการฯยังทำให้หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนอื่น ๆ หลายหน่วยงาน มีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ให้ความสนใจและร่วมมือในการดำเนินการเลือกตั้งมากขึ้น ทำให้หน่วยงานและองค์กรเหล่านี้ กลายเป็นแนวร่วมของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้อย่างดี

8.5 ผลที่เกิดขึ้นกับทบวงมหาวิทยาลัยในฐานะผู้รับผิดชอบและบริหาร โครงการคือ ทบวงมหาวิทยาลัยได้มีบทบาทในการช่วยให้บัณฑิต และผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวส. ได้มีงานทำ นอกจากนี้ยังเกิดมิติในเชิงการพัฒนาอาสาสมัครที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน โดยใช้การศึกษาแบบนอกระบบ นับเป็นการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาได้อีกทางหนึ่ง

9. การซื้อสิทธิขายเสียงและอิทธิพลท้องถิ่นที่พบว่า เป็นปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น น่าจะมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากการที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง การที่ประชาชนสามารถตัดสินใจทางการเมืองได้ด้วยตนเอง ประกอบกับการปฏิบัติงานอย่างเข้มงวดกวดขันของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และการตรวจสอบจากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน องค์กรอิสระต่าง ๆ และปอร./อสร. ที่มีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติงานในชุมชน จะทำให้การซื้อสิทธิขายเสียงกระทำได้ยากขึ้น

10. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ ปอร./อสร. โดยตรงประการหนึ่งคือ โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ ปอร./อสร. เกิดความรู้สึกรักมีเกียรติและภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรอิสระ ความรู้สึกอิสระในการปฏิบัติงานโดยปราศจากอิทธิพลทางการเมืองในท้องถิ่น และมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน ดังเห็นได้จากผลการประเมิน โครงการฯที่สะท้อนว่าอาสาสมัครส่วนใหญ่ ยังมีความประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินโครงการฯลักษณะนี้ต่อไป และยินดีที่จะสมัครเข้าร่วมโครงการอีกครั้ง และถึงแม้ว่าโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่อาสาสมัครส่วนใหญ่ก็ยังทำงานเพื่อสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผลจากการประเมินโครงการอาสาสมัครฯ เสนอแนะว่า ควรมีการดำเนินโครงการอาสาสมัครฯ ต่อไปอีก โดยควรพิจารณาเรื่องการบริหารจัดการโครงการ ดังนี้

1.1 จัดให้มีโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่จะดำเนินการในระหว่างที่ยังไม่มีการเลือกตั้งทั่วไป ควรจัดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนมีการติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ส.ว. และ ส.ส. ตลอดเวลา เป็นต้น การส่งเสริมให้มีการนำหลักการประชาธิปไตยมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตของประชาชน

การจัดทำโครงการเฉพาะช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้ง อาจจะทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจว่า ประชาธิปไตยคือการเลือกตั้ง

1.2 มีระบบการคัดเลือกอาสาสมัครที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้อาสาสมัครที่มีคุณสมบัติ พื้นฐานพร้อมทั้งด้านบุคลิกภาพและจริยธรรม ควรเลือกผู้ที่มีความเสียสละ มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งพอสมควร มีใจรักการทำงาน และให้โอกาสบุคคลที่เคย ทำงานโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมาแล้ว เพื่อความต่อเนื่องของ งาน และช่วยเหลือแนะนำอาสาสมัครใหม่ต่อไป

1.3 ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่ การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล โดยอาจจัดในรูปของ ประชาคมพื้นที่ ทั้งนี้ให้อาสาสมัครเป็นเสมือนกำลังสนับสนุนด้านธุรการและการประสานงาน อันจะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับอาสาสมัคร และเพื่อสร้างจิตสำนึก รับผิดชอบร่วมกันในการทำงาน

1.4 การบริหารโครงการฯ ควรเน้นการกระจายอำนาจลงสู่ระดับพื้นที่ให้มากที่สุด โดยผู้ บริหารโครงการควรกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ และมอบอำนาจให้ระดับพื้นที่มีอำนาจบริหารจัดการ การให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละชุมชน แต่ให้ได้ผลงานตามเป้าหมาย

1.5 การบริหารจัดการในด้านการเงิน ควรจัดงบประมาณให้เป็นประเภทเงินอุดหนุนทั่ว ไป ทั้งนี้เพื่อความคล่องตัวในการทำงาน โดยเฉพาะการประสานงานกับภาคเอกชน แต่เน้นการ ติดตามตรวจสอบให้มากขึ้น

1.6 การประชาสัมพันธ์ นับเป็นหัวใจของการดำเนินงานประการหนึ่ง ควรที่จะจัดให้มีการ ประชาสัมพันธ์ ทั้งภายในโครงการเอง และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของโครงการต่อ สาธารณะ

1.7 ควรจัดให้มีการแสดงผลงานของอาสาสมัครแต่ละชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ไปด้วย

1.8 ต้องพิจารณาปรับปรุงอัตราค่าตอบแทนการปฏิบัติงานและระบบสวัสดิการ ตลอดจน ระเบียบการเงินให้มีความเหมาะสม และชัดเจนก่อนการเริ่มโครงการ

1.9 ควรจัดให้มีการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ทั้งนี้เพื่อจะได้มีการประเมิน ผลอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่เริ่มต้น โครงการและสามารถนำผลการประเมินในแต่ละระยะ มาปรับปรุง การดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วในระหว่างที่โครงการยังดำเนินอยู่ อีกทั้งจะทำให้สามารถรวบรวม ข้อมูลได้ครบถ้วนสมบูรณ์และรอบด้านมากขึ้น

2. แนวทางการเสริมสร้างโครงการส่งเสริมหรือพัฒนาระบบประชาธิปไตยในอนาคต ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น ควรพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

2.1 งบประมาณ ควรจัดสรรให้เพียงพอ เพิ่มเงินทำกิจกรรม และมีการเบิกจ่ายรวดเร็ว

2.2 การดำเนินการ ควรมีการฝึกอบรมบุคคลที่เข้าปฏิบัติงานในโครงการอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

2.3 การคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงานในโครงการ ควรมีวิธีการคัดเลือกให้ได้คนที่มี ความรู้ มีความตั้งใจทำงานและรู้จักเสียสละ

2.4 สวัสดิการของผู้ปฏิบัติงาน ควรเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

2.5 จำนวนผู้ปฏิบัติงาน ควรเพิ่มผู้ปฏิบัติงานในโครงการให้เพียงพอกับภารกิจ

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรีจำนวนมาก ไม่สามารถหางานทำได้ อีกทั้งผู้ที่เคยทำงานมาแล้วจำนวนมากกลายเป็นผู้ถูกเลิกจ้าง คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 9 และ 23 ธันวาคม 2540 กำหนดให้มีมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงาน ซึ่งในส่วนของทบวงมหาวิทยาลัยนั้น เป็นผู้รับผิดชอบบรรเทาปัญหาการว่างงานของผู้จบการศึกษาระดับ ปวส. และระดับปริญญาตรีทั้งที่จบใหม่และถูกเลิกจ้าง (ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2542ก, หน้า 1)

การดำเนินงานที่ควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ คือ การปฏิรูปการเมืองเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและปรับปรุงโครงสร้างทางการเมือง จึงจำเป็นที่จะต้องเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยเฉพาะในส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการใหม่ ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนยังไม่คุ้นเคยจึงควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งและการตัดสินใจทางการเมืองโดยกว้างขวาง

คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเลือกตั้ง ส.ส. และ ส.ว. และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง มาตรา (10) 9 กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ “ดำเนินการหรือประสานงานกับหน่วยงานราชการ ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือสนับสนุนองค์การเอกชนในการให้การศึกษาแก่ประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ดังนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ประชาธิปไตย ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) มีขึ้นเดือนมีนาคม 2543 ส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จะมีขึ้นหลังจากการเลือกตั้ง ส.ว. การเลือกตั้งดังกล่าวเป็นเรื่องใหม่ จึงจำเป็นจะต้องเตรียมการในหลายๆ ด้าน เช่น ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วทั้งประเทศ (รวมทั้งผู้อยู่นอกราชอาณาจักร) เข้าใจถึงวิธีการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งโดยถือเป็นการตัดสินใจทางการเมืองของตนเอง ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นความสำคัญของคุณธรรมและความเที่ยงธรรมของกระบวนการเลือกตั้ง เป็นต้น

การศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง โดยเฉพาะในระดับชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญเป็นเรื่องนามธรรม บุคคลในชุมชนจำนวนมากไม่ทราบเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ และไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชีวิตประจำวันและโยงเข้ากับเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ และในทางกลับกัน ไม่เห็นว่าเนื้อหาหรือหลักการที่เขียนในรัฐธรรมนูญจะมีความสำคัญ หรือมีผลกระทบอย่างไรต่อชีวิตประจำวันของเขา

2. ในชุมชนมักมีความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเลือกตั้งไม่โปร่งใสและมีการซื้อสิทธิขายเสียง แม้จะมีการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของบุคคลในชุมชนโดยบุคคลในชุมชนอยู่บ้างแล้ว แต่ก็ไม่มีความชัดเจนภายในชุมชนว่าอะไรคือพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งที่พึงปรารถนา และมีบรรทัดวิธีใดจะช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นเช่นนั้นได้ ระบบการเลือกตั้งใหม่เน้นในเรื่องความสุจริตและเที่ยงธรรม แต่จะเป็นจริงเช่นนั้นหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเลือกตั้งดังกล่าว และความเชื่อถือว่าระบบการเลือกตั้งนั้นจะช่วยแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้มากน้อยเพียงใด และระบบใหม่จะให้ความคุ้มครองผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงใด

3. ในอดีต เคยมีโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมาหลายครั้งแล้ว แต่ก็มีจุดอ่อนหลายประการเช่น ผู้เผยแพร่ทำตัวเป็น “ผู้รู้” หรือ “ผู้สอน” แทนที่จะไปเรียนรู้ร่วมกันกับบุคคลในชุมชน ผู้เผยแพร่ไม่เข้าใจหรือไม่ใส่ใจที่จะวิเคราะห์สภาพชุมชน ผู้เผยแพร่บางคนอาจมีพฤติกรรมเชิงอำนาจหรือเชิงอุปถัมภ์เสียเอง ซึ่งขัดกับคำพูดที่ไปเผยแพร่ การเผยแพร่บางครั้งไม่ได้เน้นเรื่องการทำกับ การประสานงาน การสนับสนุนการทำงาน และการติดตามผลเป็นระยะๆ

ทพวงมหาวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงจัดให้มี “โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง” เพื่อจ้างให้ผู้จบ ปวส. และบัณฑิตได้เข้าสู่ชุมชน เรียนรู้สภาพปัญหาของชุมชนและเรียนรู้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งร่วมไปกับชุมชนนั้น ขณะเดียวกันก็มีระบบการทำงานที่สอดคล้องกับชุมชนและหลีกเลี่ยงปัญหาการเผยแพร่ประชาธิปไตยที่เคยมีในอดีต อีกทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาความว่างงานของผู้ที่หางานไม่ได้อีกด้วย (ทพวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2542ก, หน้า 2)

ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งครบถ้วนและเป็นระบบ จึงต้องมีการวิจัยประเมินผลโครงการอาสาสมัครฯ เมื่อสิ้นสุดโครงการเพื่อประเมินประสิทธิผลและผลกระทบของโครงการอาสาสมัครฯ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการฯ เพียงใด ศึกษาว่ามีปัญหาและอุปสรรคประการใดบ้าง รวมทั้งแสวงหาแนวทางที่จะช่วยให้โครงการอาสาสมัครฯ เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อประเมินประสิทธิผลและผลกระทบต่างๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทั้งที่เป็นผลกระทบทางตรง ทางอ้อม และผลกระทบอื่นๆ ที่อาจเป็นไปได้
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิบัติงานตามโครงการฯ
3. เพื่อแสวงหาแนวทางที่จะช่วยให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เพื่อประเมินประสิทธิผลและผลกระทบต่างๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง และศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิบัติงานตามโครงการฯ รวมทั้งแสวงหาแนวทางที่จะช่วยให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต

2. ประชากร

- 2.1 ผู้รับผิดชอบโครงการอาสาสมัครฯ ของทบวงมหาวิทยาลัย
- 2.2 ผู้รับผิดชอบโครงการอาสาสมัครฯ ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- 2.3 คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต. จังหวัด)
- 2.4 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.)
- 2.5 อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.)
- 2.6 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง 400 เขตทั่วประเทศ

3. กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างหลายวิธีตามลักษณะของกลุ่มประชากร ดังนี้

3.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ได้จำนวน 2,116 คน ได้แก่ ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และประชาชนในเขตเลือกตั้ง 10 ภาคมุขนิศาสตรัของประเทศ (รวมกรุงเทพมหานคร) จําแนกได้ดังนี้

3.1.1 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.)	56 คน
3.1.2 อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.)	1,005 คน
3.1.3 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1,055 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 106 คน ได้แก่ ผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทน กกต. จังหวัด ปอร. และ อสร. ใน 10 ภาคมุขนิศาสตรัของประเทศ (รวมกรุงเทพมหานคร) จําแนกได้ดังนี้

3.2.1 ผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบโครงการฯ	3 คน
3.2.2 ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งที่รับผิดชอบโครงการฯ	3 คน
3.3.3 ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จังหวัด)	40 คน
3.3.4 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.)	20 คน
3.3.5 อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.)	40 คน

4. ตัวแปรที่ศึกษา

คณะผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา/ตัวบ่งชี้ ไว้ ดังนี้

4.1 ประสิทธิผลของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

4.1.1 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง เข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

4.1.2 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย

4.1.3 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่

4.1.4 บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอร. และ อสร.) มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

4.1.5 บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอร. และ อสร.) เข้าใจสภาพของชุมชน

4.1.6 บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอร. และ อสร.) มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ

4.1.7 บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอร. และ อสร.) มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้ง

- 4.2 ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
 - 4.2.1 ผลกระทบที่เกิดกับทพวงมหาวิทยาลัย และคณะกรรมการการเลือกตั้ง
 - 4.2.2 ผลกระทบที่เกิดกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง
 - 4.2.3 ผลกระทบที่เกิดกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น
- 4.3 ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลที่คาดหวัง
- 4.4 แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การประเมินโครงการ (project evaluation) หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลและผลกระทบของโครงการๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจว่า โครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อีกทั้งนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงโครงการให้ดียิ่งขึ้น
2. โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง หมายถึง โครงการที่ ทพวงมหาวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดำเนินการจัดจ้างผู้จบระดับ ปวส. และระดับปริญญาตรีขึ้นไป เป็นอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) ลงปฏิบัติงานในพื้นที่ 400 เขตเลือกตั้งทั่วประเทศ แบ่งออกเป็น 2 ระยะดังนี้
 - ระยะที่ 1 จ้างผู้จบระดับ ปวส. และระดับปริญญาตรี จำนวน 20,000 คน เป็นอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) จำนวน 19,200 คน และจ้างผู้จบระดับปริญญาตรีที่ถูกเลิกจ้างเป็นผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) จำนวน 800 คน ระยะเวลาการจ้างงาน 5 เดือน (มิถุนายน – พฤศจิกายน 2542)
 - ระยะที่ 2 จ้างผู้จบ ปวส. และระดับปริญญาตรี จำนวน 14,800 คน เป็นอาสาสมัคร รัฐธรรมนูญ (อสร.) จำนวน 14,000 คน และเป็นผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) จำนวน 800 คน ระยะเวลาการจ้างงาน 4 เดือน (ธันวาคม 2542 – มีนาคม 2543)
3. ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) หมายถึง ผู้จบปริญญาตรีที่ถูกเลิกจ้าง ซึ่งสมัครเข้าทำหน้าที่ดูแลสนับสนุนอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ตามโครงการอาสาสมัครฯ (ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ 2 คน ต่อ 1 เขตเลือกตั้ง)
4. อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) หมายถึง ผู้จบระดับ ปวส. หรือ ปริญญาตรีที่สมัคร ลงปฏิบัติงานในพื้นที่ 400 เขตเลือกตั้ง ตามโครงการอาสาสมัครฯ (เขตเลือกตั้งละ 48 คน)
5. ประชาชน หมายถึง บุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน 400 เขตเลือกตั้ง
6. ประสิทธิภาพของโครงการ หมายถึง โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 ทำให้ประชาชนเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนน

เลือกตั้งในระบบใหม่มากขึ้น และบัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเป็นอย่างดี เข้าใจสภาพชุมชนเป็นอย่างดี มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะสูง มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้งเพิ่มขึ้น

7. ผลกระทบทางตรง หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นโดยตรงกับประชาชนในเขตเลือกตั้ง ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ทบวงมหาวิทยาลัย คณะกรรมการการเลือกตั้ง และหน่วยงานอื่นๆ ทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการอาสาสมัครฯ

8. ผลกระทบทางอ้อม หมายถึง ผลพลอยได้ที่เกิดกับประชาชนในเขตเลือกตั้ง ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ทบวงมหาวิทยาลัย คณะกรรมการการเลือกตั้ง และหน่วยงานอื่นๆ ทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ ซึ่งไม่ได้คาดคะเน หรือมิได้มีอยู่ในวัตถุประสงค์ของโครงการอาสาสมัครฯ

9. ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง สิ่งที่ทำให้การปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯ ไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือบรรลุวัตถุประสงค์ไม่สมบูรณ์ รวมทั้งทำให้การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศล่าช้า

10. แนวทางการเสริมสร้างโครงการ หมายถึง วิธีการพัฒนาโครงการส่งเสริมหรือพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประเมินโครงการเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จึงคาดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาสาสมัครฯ และผู้สนใจ ดังนี้

1. ได้สารสนเทศสำหรับประกอบการตัดสินใจดำเนินการ โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
2. ได้สารสนเทศสำหรับนำไปใช้ปรับปรุงการบริหารจัดการโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในอนาคต
3. ได้แนวทางสำหรับการพัฒนาโครงการส่งเสริมหรือพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น
4. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเชิงประเมินโครงการ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อประเมินประสิทธิผล และผลกระทบต่างๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิบัติงานตามโครงการฯ ตลอดจนแสวงหาแนวทางที่จะช่วยให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

1.1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1

1.2 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 2

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ

2.3 ความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่

2.4 การเข้าใจสภาพของชุมชน

2.5 การทำงานเป็นหมู่คณะ

2.6 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในระบอบประชาธิปไตย

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็นหรือทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตย

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเข้าใจสภาพของชุมชน

3.6 งานวิจัยเกี่ยวกับการทำงานเป็นหมู่คณะ

ตอนที่ 1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

1.1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1

โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระยะที่ 1 (มัญญาน- พุทธกิจยาน 2542) มีที่มา เป้าหมาย และการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้ (ทบทวนมหาวิทยาลัยและ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2542ก, หน้า 1-9)

1. ที่มาของโครงการ

เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ผู้จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรี ว่างานเป็นจำนวนมาก คณะรัฐมนตรี (ครม.) จึงมีมติกำหนดให้มีการบรรเทา ปัญหาการว่างงาน ประกอบกับการปฏิรูปการเมือง ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและปรับปรุงโครงสร้างการเมือง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเผยแพร่ความรู้ทางการเมือง และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนเนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญไปสู่ประชาชน อย่างกว้างขวาง เช่น ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศ เข้าใจถึงวิธีการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่ ให้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งโดยถือเป็นการตัดสินใจทางการเมืองของตนเอง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเป็นการแก้ไขปัญหาที่หน่วยงานทำไม่ได้ และให้การเผยแพร่ ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมีประสิทธิภาพ จึงควรที่จะมีโครงการจ้างงานเพื่อให้ บัณฑิตและผู้จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ได้เข้าสู่ชุมชน เพื่อเรียนรู้ สภาพปัญหาของชุมชนและเรียนรู้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งร่วมไปกับ ชุมชนนั้น ดังนั้นทบวงมหาวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จึงเห็นควรให้มี โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานต่างๆ เช่น กรมสุขภาพจิต สำนักงานบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิ อาสาสมัครเพื่อสังคม และเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาหลักสูตร และการฝึกอบรม กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง ตลอดจนองค์กรหรือบุคคลในระดับ ท้องถิ่น ให้ความร่วมมือในเรื่องการดูแลความเป็นอยู่ของอาสาสมัคร ซึ่งจะมีที่พักอาศัยในตำบล หมู่บ้าน ส่วนตำรวจและนายอำเภอให้ความช่วยเหลือในเรื่องความปลอดภัยของอาสาสมัครและ ผู้ประสานงานอาสาสมัคร

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 ส่งเสริมให้ประชาชนในทุกเขตเลือกตั้งเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ และ กระบวนการเลือกตั้ง มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและมีความสนใจเพียงพอต่อการตัดสินใจ ทางการเมืองด้วยตนเอง และมีทักษะในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่

2.2 ให้บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่ว่างงานรวมทั้งผู้ถูกเลิกจ้างได้มีงานทำและเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สามารถส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง รวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย

2.3 ให้บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่ว่างงานรวมทั้งผู้ที่ถูกเลิกจ้างได้เรียนรู้สภาพของชุมชนโดยเฉพาะในชุมชนชนบท และให้มีทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นทีมและร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการเผยแพร่ ซึ่งนับเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยวิธีการทำงานภาคสนาม (fieldwork)

3. เป้าหมายของโครงการ

3.1 จ้างผู้จบปริญญาตรีและ ปวส. จำนวน 19,200 คน เป็นอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) แบ่งเป็นทีมงานละ 3 คน ลงปฏิบัติงานในพื้นที่ของเขตเลือกตั้ง 400 เขต โดยแบ่งเป็นเขตเลือกตั้งละ 48 คน หรือ 16 ทีม (รวม 6,400 ทีม หรือประมาณตำบลละ 1 ทีม) เป็นเวลา 5 เดือน (รวมเวลาอบรมและปฏิบัติงาน)

3.2 จ้างผู้จบปริญญาตรีที่ถูกเลิกจ้าง จำนวน 800 คน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) ผู้ประสานงาน 1 คน ทำหน้าที่กำกับดูแลสนับสนุน อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ 24 คน หรือ 8 ทีม (ผู้ประสานงานอาสาสมัคร 2 คน ต่อ 1 เขตเลือกตั้ง)

4. การบริหารโครงการ

4.1 การบริหารโครงการอยู่ภายใต้การรับผิดชอบของคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา 6 คน และจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เสนอชื่อ 5 คน มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย อนุมัติแผนงานและโครงการ ตลอดจนติดตามและประเมินผลโครงการ

4.2 คณะกรรมการบริหารโครงการฯ อาจแต่งตั้งคณะทำงานด้านต่างๆ ดังนี้

4.2.1 คณะทำงานด้านเตรียมการฝึกอบรม ประกอบด้วย ตัวแทนจากสำนักบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตัวแทนจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ตัวแทนจากกรมสุขภาพจิตที่ชำนาญการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม ตัวแทนจากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม และผู้ทรงคุณวุฒิเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง (ว่าที่ กกต.เขต) และผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง (ว่าที่ ผอ.กกต.เขต) ตลอดจนอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และมีหน้าที่จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของ ปอร.และ อสร.

4.2.2 คณะทำงานด้านการบริหารการฝึกอบรม ประกอบด้วยตัวแทนจากกรมอาชีวศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการ

การเลือกตั้ง และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ทำหน้าที่จัดอบรมวิทยากรหลัก และสนับสนุน/ประสานงาน การจัดอบรม ว่าที่ กกต. เขต และ ผอ.กกต. เขต

ทิศทางหลักสูตรการอบรมอาสาสมัครฯ สรุปได้ดังแผนภาพ 2.1 (ทบทวมหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 72)

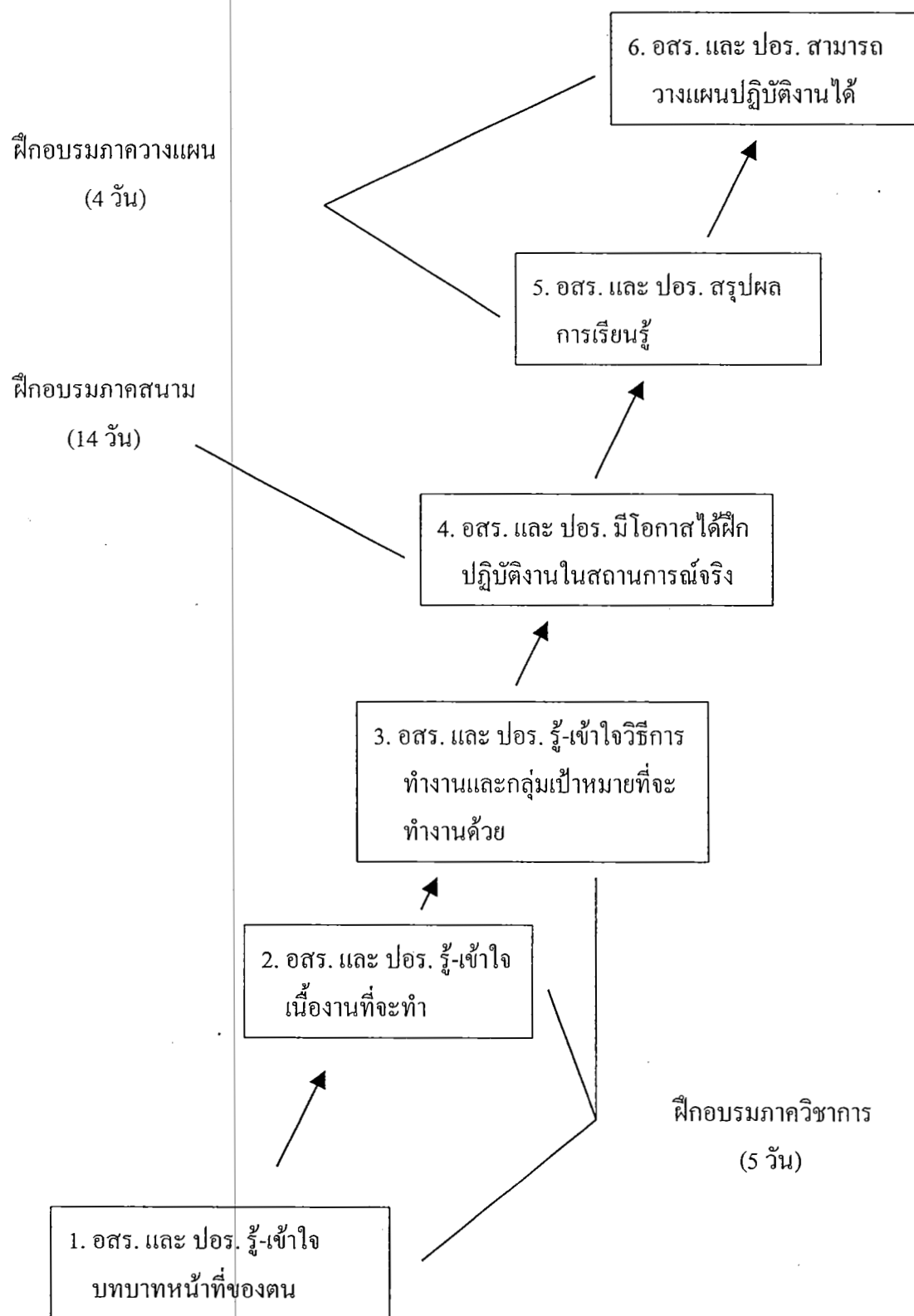
4.2.3 คณะทำงานด้านประชาสัมพันธ์และผลิตสื่อ ประกอบด้วย ตัวแทนจากทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงาน กกต. ตัวแทนจากกรมประชาสัมพันธ์ และ อ.ส.ม.ท. ผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์โครงการฯ โดยเฉพาะในช่วงที่มีการรับสมัคร ช่วงรายงานความคืบหน้าของโครงการและช่วงสรุปผลโครงการ ตลอดจนหน้าที่ประสานงานการประชาสัมพันธ์ในระดับจังหวัด และจัดทำสื่อเผยแพร่

4.2.4 คณะทำงานรับสมัครและคัดเลือก ประกอบด้วย ตัวแทนจากทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงาน กกต. และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ มีหน้าที่ประสานงานกับคณะกรรมการดำเนินงานในระดับจังหวัดและประสานงานกับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน ตลอดจนติดตามและจัดให้มีการประเมินผลโดยหน่วยงานภายนอก

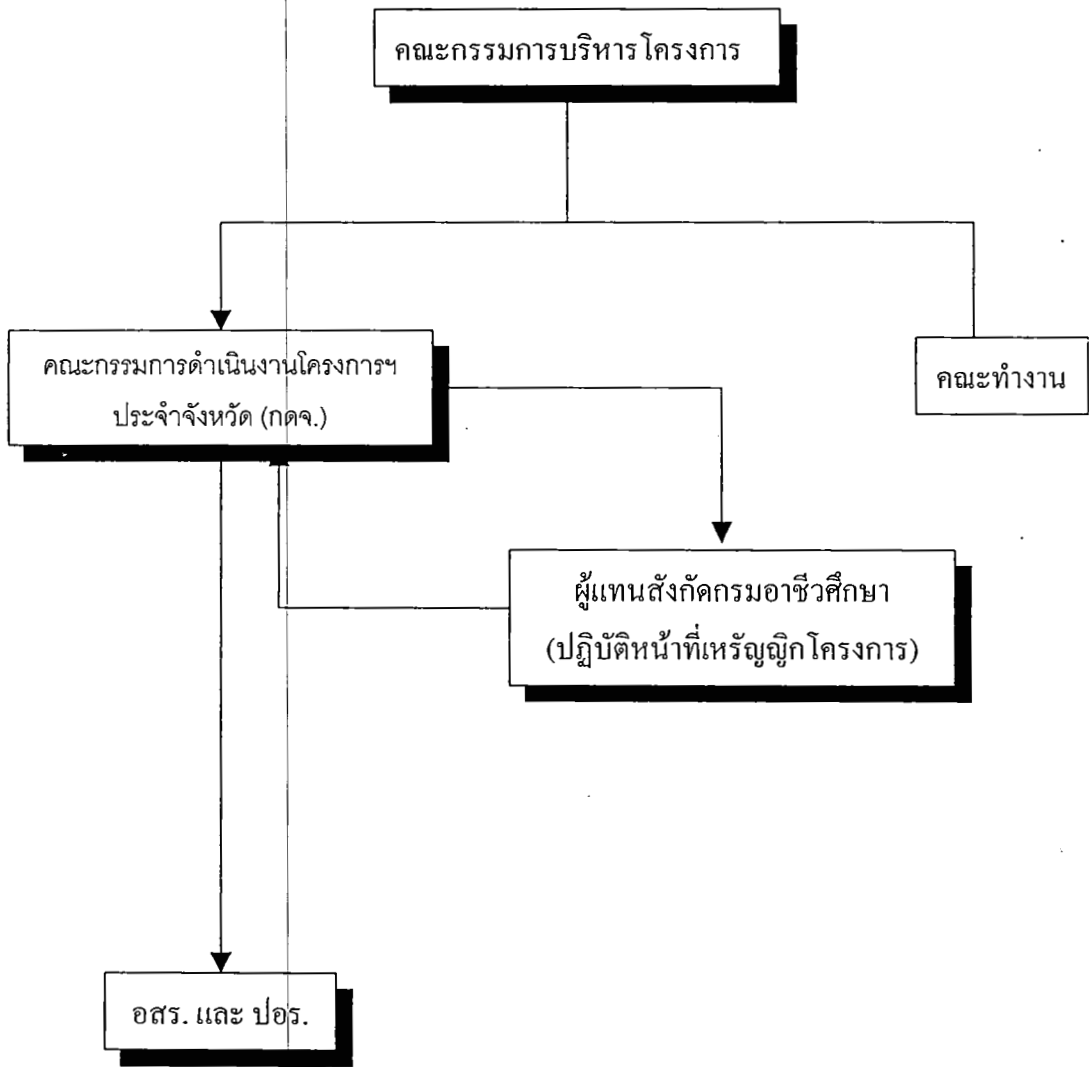
4.2.5 คณะทำงานด้านการประสานงาน ประกอบด้วย ตัวแทนจากทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงาน กกต. และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ มีหน้าที่ประสานงานกับคณะกรรมการดำเนินงานในระดับจังหวัด และประสานงานกับหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน ตลอดจนติดตามและจัดให้มีการประเมินผลโดยหน่วยงานภายนอก

4.2.6 คณะทำงานด้านการบริหารการเงิน ประกอบด้วย ตัวแทนของทบวงมหาวิทยาลัย ตัวแทนจากกรมอาชีวศึกษา และตัวแทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ทำหน้าที่วางระเบียบการเงิน และการจัดซื้อจัดจ้าง ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารการเงินในระดับจังหวัด

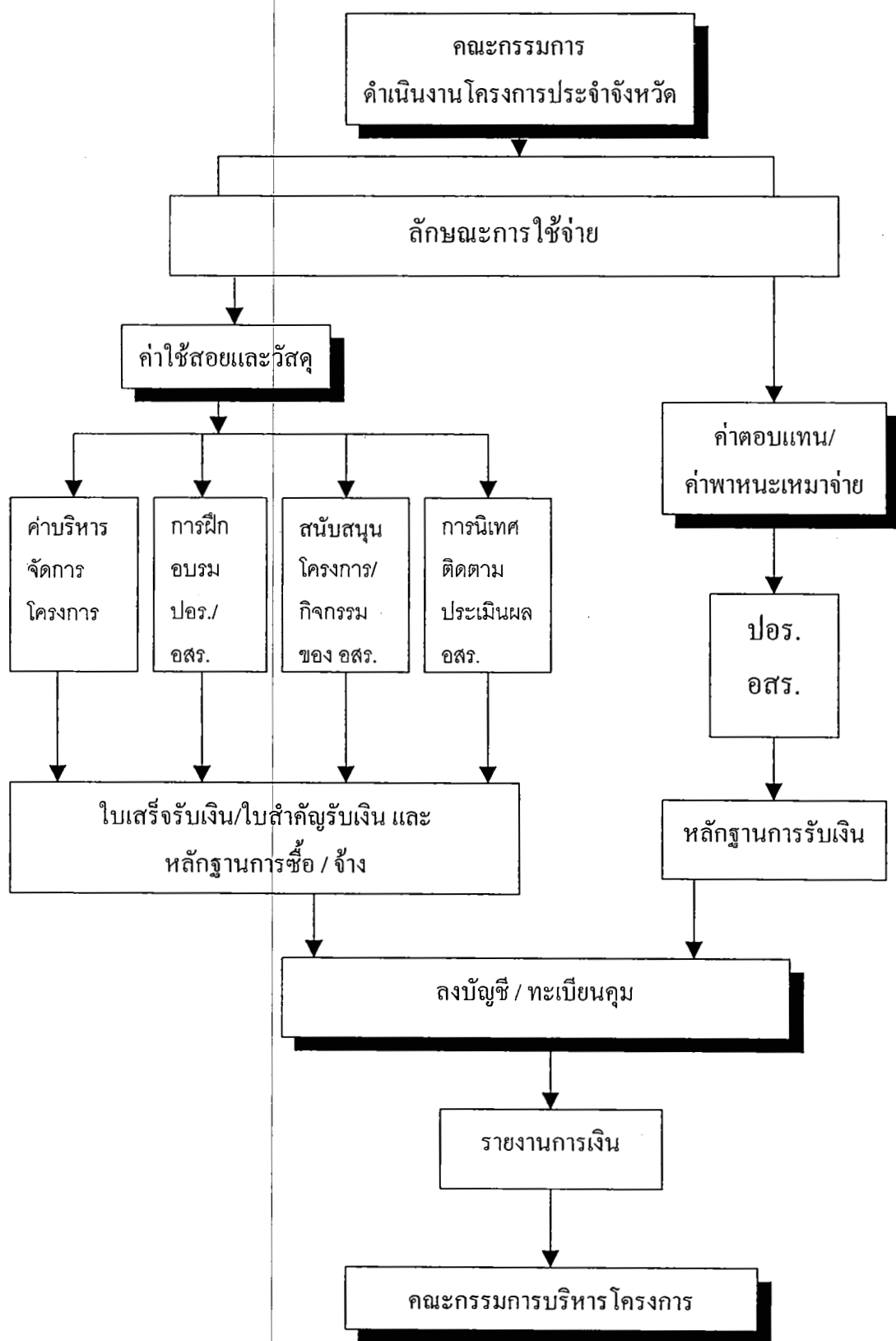
โครงสร้างการบริหารการเงินและลักษณะการใช้จ่ายเงิน สรุปได้ดังแผนภาพ 2.2 และ แผนภาพ 2.3 (ทบทวมหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 70-71)

แผนภาพ 2.1 ทิศทางหลักสูตรการอบรมอาสาสมัคร โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ
และการเลือกตั้ง ระยะที่ 1

แผนภาพ 2.2 โครงสร้างการบริหารการเงินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และระยะที่ 2

แผนภาพ 2.3 ลักษณะการใช้จ่ายเงินและรายงานการเงินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้
รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระดับจังหวัด

4.3 คณะกรรมการบริหารโครงการฯ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ ในระดับจังหวัดประกอบด้วย ตัวแทนจากมหาวิทยาลัยและ/หรือสถาบันการศึกษาในจังหวัด ตัวแทนจากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์โครงการฯ รับสมัครและคัดเลือก ประสานงานและขอความร่วมมือจากหน่วยราชการและองค์กรเอกชน ในจังหวัด เสนอชื่อวิทยากรหลักเพื่อเข้ารับการฝึกอบรม 1 คนต่อ 1 เขตเลือกตั้ง จัดการฝึกอบรม ว่าที่ กกต.เขต ตลอดจนจัดอบรม อสร. และ ปอร. ประสานงานและติดตามผลโครงการ ในระดับจังหวัด

4.4 ว่าที่ กกต. เขต และ ผอ.กกต. เขต มีหน้าที่ประสานงานและขอความร่วมมือจาก หน่วยราชการ และองค์กรเอกชนในเขตเลือกตั้ง ดูแลความเป็นอยู่ กำกับ สนับสนุน และให้ คำปรึกษาแก่ อสร. และ ปอร.

4.5 ในการรับสมัครและคัดเลือคนั้นจะใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน และผ่าน สถาบันการศึกษาทั้งในระดับจังหวัดและเขตเลือกตั้ง และจะใช้การชักชวนของอาจารย์ในสถาบัน การศึกษา และการชักชวนของ กกต. จังหวัด และว่าที่ กกต. เขต คาดว่าในเดือนเมษายนที่จะเปิด รับสมัคร จะมีบัณฑิตและผู้ที่ยัง ปวส. ในปีการศึกษา 2541 ซึ่งยังหางานไม่ได้ประมาณ 200,000 คน รวมผู้ที่จบการศึกษาในปีก่อนๆ และยังหางานไม่ได้จำนวนใกล้เคียงกัน จำนวนที่ต้องการ คัดเลือก คือประมาณ 20,000 คน หรือ 5 % ของจำนวนทั้งหมด ซึ่งน่าจะมีความเป็นไปได้

4.6 บัณฑิตหรือ ปวส. ที่จบใหม่ ยังขาดความรู้เกี่ยวกับชุมชน ไม่ว่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โครงการฯ นี้ มุ่งหวังให้อาสาสมัครรัฐธรรมนุญ (อสร.) เข้าไปฝังตัวอยู่ใน ตำบลหรือหมู่บ้าน ทำตัวเหมือนลูกหลานชาวบ้าน และเรียนรู้จากชุมชนเหมือนกับบัณฑิต อาสาสมัคร ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาสาสมัครพัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน หรือ อาสาสมัครของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม อสร.จะได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการวางตัวในชุมชน การประเมินสถานการณ์ชนบท (หรือชุมชน) อย่างรวดเร็ว (rapid rural appraisal) ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เทคนิคการมีส่วนร่วมและเทคนิคการจัดกิจกรรมเผยแพร่

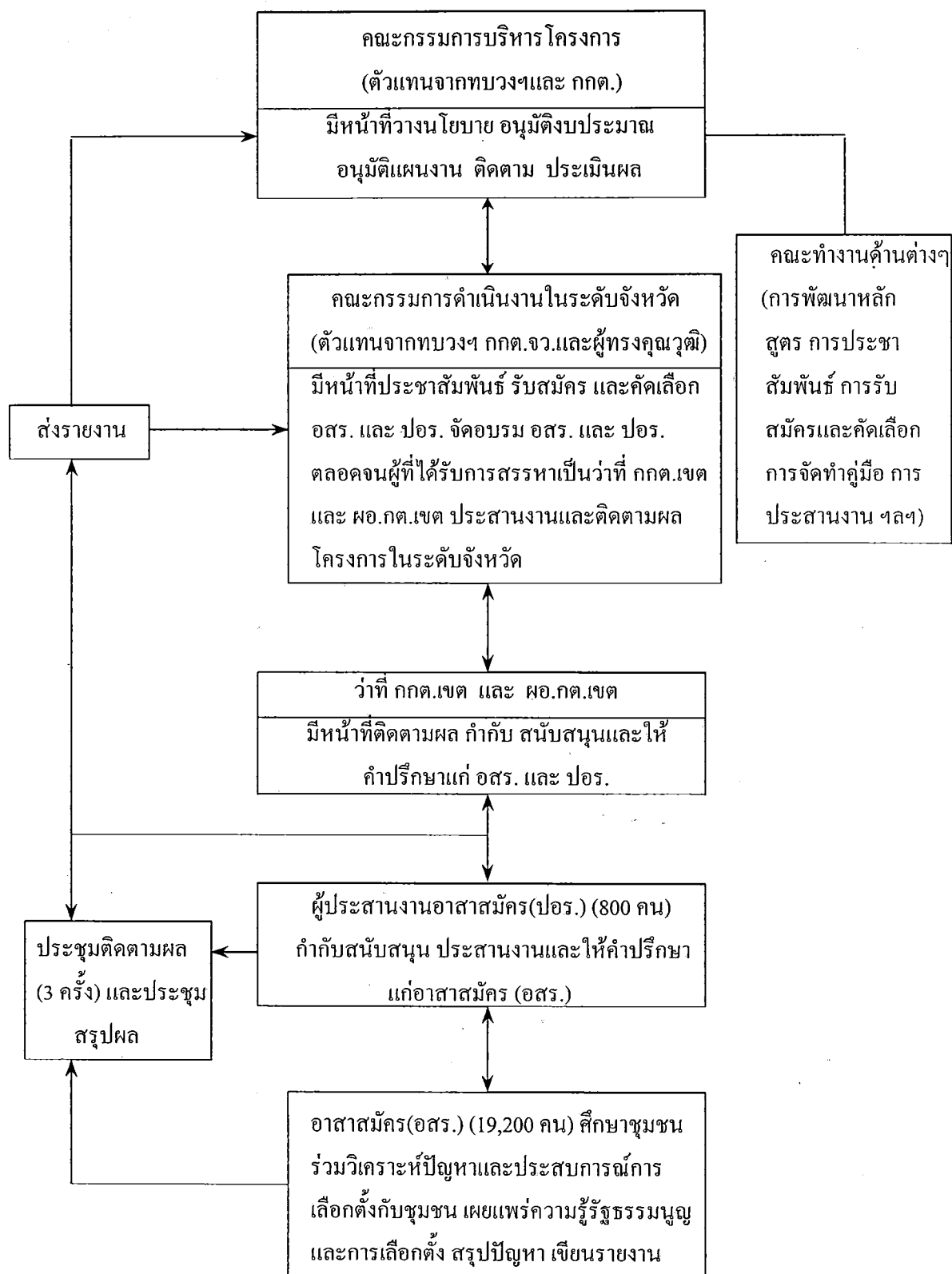
4.7 อสร. จะต้องพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ด้วยความเอื้อเฟื้อจากองค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาการตำบล สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล ตลอดจนผู้นำชุมชน ในการจัดหาที่พักอาศัย โดยคณะกรรมการดำเนินงานโครงการในระดับจังหวัดจะทำหน้าที่ประสานงานและขอความร่วมมือในเรื่องนี้

4.8 อสร. ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านหรือเดินทางในระหว่างหมู่บ้านของตำบล การเดินทางจะต้องอาศัยการขอพ่วงท้ายรถจักรยานยนต์ การนั่งรถสองแถวหรือพาหนะอื่นๆ ซึ่งต้องจัดงบประมาณส่วนหนึ่งไว้เป็นค่าใช้จ่ายการเดินทางของอาสาสมัครรัฐธรรมนุญ (อสร.)

4.9 อสร.จะต้องมีระบบบันทึกการทำงานประจำวัน การปฏิบัติงานเป็นทีม การเขียน รายงานประจำเดือน ทั้งนี้ เพื่อเตรียมสรุปประสบการณ์และเขียนรายงานเมื่อจบโครงการฯ

4.10 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) เป็นผู้ที่ทำงานเต็มเวลา และทำหน้าที่เชื่อมประสานระหว่างกรรมการดำเนินโครงการฯ ในระดับเขตเลือกตั้งกับ อสร. ตลอดจนเดินทางไปเยี่ยมเยียน อสร. ในภาคสนามอย่างใกล้ชิด รวมทั้งการจัดประชุมติดตามผลทุกเดือน ซึ่งจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงานได้

โครงสร้างการบริหารโครงการสรุปดังแผนภาพ 2.4 (ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2542ก, หน้า 9) ดังนี้

แผนภาพ 2.4 โครงสร้างการบริหารโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
ระยะที่ 1

5. ลักษณะงานที่ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร

- 1. เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่ โดยการทำงานแบบฝังตัวอยู่ในชุมชนร่วมกับชาวบ้านหมุนเวียนไปจนครบทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบ
- 2. จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งระบบใหม่
- 3. จัดสาริตการเลือกตั้งจำลอง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ
- 4. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งระบบใหม่

6. พื้นที่ปฏิบัติงาน

เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) ที่ผ่านการคัดเลือกและได้รับการฝึกอบรมแล้ว ออกปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมายทั่วประเทศทุกเขตเลือกตั้ง จำนวน 400 เขตเลือกตั้ง

ตาราง 2.1 พื้นที่ปฏิบัติงานของ ปอร. และ อสร. ระยะที่ 1 จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์

ภาค	เขตเลือกตั้ง	จำนวน ปอร. (คน)	จำนวน อสร.(คน)
กรุงเทพมหานคร	37	74	1,000
ภาคกลาง	95	190	5,009
ภาคใต้	54	108	2,710
ภาคเหนือ	76	152	3,766
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	138	276	6,715
รวมทั้งประเทศ	400	800	19,200

7. ระยะเวลาดำเนินการ

เดือนมิถุนายน 2542 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2542

8. งบประมาณ

งบประมาณภายใต้มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จำนวน 687,000,000 บาท

1.2 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 2

โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระยะที่ 2 (ธันวาคม 2542- มีนาคม 2543) มีที่มา เป้าหมายและการดำเนินงานดังต่อไปนี้ (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 17-20)

1. ที่มาและความสำคัญ

ทบทวนมหาวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้จัดทำโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2542 มีอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) ที่ผ่านมาคัดเลือกและอบรมรวมประมาณ 20,000 คนทั่วประเทศ ลงปฏิบัติงานทุกตำบล มีคณะกรรมการดำเนินงานโครงการระดับจังหวัด (กคจ.) รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ โดยได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการทำงานของ อสร. และปอร. ในพื้นที่

ภายหลังจากที่ อสร. และปอร. ได้ลงปฏิบัติงานในพื้นที่ ประธานกรรมการบริหารโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ เพื่อติดตามความคืบหน้าในการปฏิบัติงาน เยี่ยมเยียนและให้คำแนะนำเจ้าหน้าที่ อสร. และปอร. ในพื้นที่ ตลอดจนประเมินผลการทำงานของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญในบางจังหวัด

จากรายงานการติดตามของคณะทำงานในหลายจังหวัด พบว่าเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ สามารถเข้าถึงประชาชนในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี ประชาชนมีความสนใจติดตามข่าวสาร และได้รับรู้สาระต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญ และเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งเพิ่มขึ้น ในบางพื้นที่มีการณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น โดยมีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกด้านการตรวจสอบทะเบียนรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ช่วยแก้ไขทะเบียนรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ถูกต้องยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่เห็นประโยชน์ในการทำงาน ของ ปอร. / อสร. ว่าช่วยให้ประชาชนมีความเข้าใจในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเพิ่มขึ้น

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กคต. จังหวัด) เห็นว่า หากสามารถดำเนินการให้ อสร. ทำงานในพื้นที่ต่อเนื่องไปจนถึงการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาได้ก็จะเป็นการช่วยเหลือให้การทำงานการเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจาก อสร. เป็นกำลังสำคัญในการเข้าถึงประชาชนหมู่บ้าน การเผยแพร่ข่าวสารการเลือกตั้งและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะกรรมการบริหารโครงการฯ จึงเห็นควรขยายเวลาการทำงานของ อสร./ปอร. เฉพาะผู้ที่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติงานจากคณะกรรมการดำเนินการระดับจังหวัดแล้วว่า มีคุณภาพและมีความพร้อมที่จะทำงานจนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา แต่ปรับลดจำนวน

อสร. เหลือเพียง 14,000 คน และคงจำนวน ปอร. ไว้จำนวน 800 คน เท่าเดิม และให้ปฏิบัติงานในพื้นที่ต่อไปอีกเป็นเวลา 3 เดือนครึ่ง

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในทุกเขตเลือกตั้งเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา มีเจตคติที่ดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย และมีความสนใจเพียงพอต่อการตัดสินใจทางการเมืองด้วยตนเอง และมีทักษะในการเลือกตั้งระบบใหม่

2.2 เพื่อให้อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ ได้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง เกิดเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ ปฏิบัติงานหรือทำงานตรวจสอบการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

2.3 เพื่อให้อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ ได้ส่งเสริมให้องค์กรเอกชน และองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงานช่วยเหลือ ปฏิบัติงานหรือตรวจสอบการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

2.4 เพื่อให้อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ มีโอกาสพัฒนาตนเองในด้านความรู้ความสามารถในการทำงานกับชุมชน และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

3. เป้าหมายหลักของโครงการ

3.1 จ้างงานเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญที่ผ่านการประเมินจากคณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด แต่ปรับลดจำนวนลง เหลือเพียง 14,000 คน (ประมาณ 73% ของ อสร.เดิม) แบ่งเป็นสัดส่วนไปตามเขตเลือกตั้งและความจำเป็น ปฏิบัติงานในเขตเลือกตั้งทั้ง 400 เขต

3.2 จ้างงานผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) ที่ผ่านการประเมินจำนวน 800 คน ในกรณีที่มิมีจำนวนไม่พอให้พิจารณาจากอาสาสมัครรัฐธรรมนูญที่ได้รับการยอมรับจาก อสร. ในพื้นที่มาทำหน้าที่ ปอร. เพื่อกำกับดูแลและสนับสนุนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครรัฐธรรมนูญในโครงการระยะที่ 2 ในแต่ละเขตเลือกตั้ง

3.3 เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) ประสานงานและสนับสนุนการทำงานระหว่างกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งระบบใหม่ โดยเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (สว.) ครั้งแรก

3.4 ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานในระยะที่ 2 ของโครงการ

4. การดำเนินงานตามโครงการ

4.1 จัดผู้จบปริญญาตรีและผู้มีวุฒิ ปวส. เพื่อปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ในโครงการระยะที่ 2 แต่ละจำนวนลง เหลือเพียง 14,000 คน แบ่งสัดส่วนไปตามเขตเลือกตั้งและความจำเป็นปฏิบัติงานในเขตเลือกตั้งทั้ง 400 เขต

4.2 จัดผู้จบปริญญาตรี/ผู้ถูกเลิกจ้าง เพื่อปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) จำนวน 800 คน ทำหน้าที่กำกับดูแลและสนับสนุนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครรัฐธรรมนูญในโครงการระยะที่ 2 ในแต่ละเขตเลือกตั้ง

4.3 เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ ประสานงานและสนับสนุนงานการทำงานระหว่างกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง และผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งระบบใหม่ โดยเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาหรือ สว.

4.4 ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานในระยะที่ 2 ของโครงการ

5. ลักษณะงานที่ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร

5.1 เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่ โดยการทำงานแบบฝังตัวอยู่ในชุมชนร่วมกับชาวบ้านหมุนเวียนไปจนครบทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

5.2 จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้งระบบใหม่

5.3 จัดสาธิตการเลือกตั้งจำลองเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ

5.4 ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่

6. พื้นที่ปฏิบัติงาน

เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) ที่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติงานจำนวน 14,800 คน ออกปฏิบัติงานในชุมชนทุกเขตเลือกตั้ง 400 เขต ทั่วประเทศ ดังตาราง 2.2

ตาราง 2.2 พื้นที่ปฏิบัติงานของ ปอ. และ อสร. ระยะที่ 2 จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์

ภาค	เขตเลือกตั้ง	จำนวน ปอ. (คน)	จำนวน อสร. (คน)
กรุงเทพมหานคร	37	74	655
ภาคกลาง	95	190	3,667
ภาคใต้	54	108	2,017
ภาคเหนือ	76	152	2,769
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	138	276	4,892
รวมทั้งประเทศ	400	800	14,000

7. ระยะเวลาดำเนินการ

เดือนธันวาคม 2542 ถึงเดือนมีนาคม 2543

8. งบประมาณ

งบประมาณภายใต้มาตรการเพิ่มค่าใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จำนวน 363,000,000 บาท

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ในการประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา คือ

- 1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
 - 1.1 ความรู้และความเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2540
 - 1.2 ความรู้และความเข้าใจกระบวนการเลือกตั้งระบบใหม่
- 2 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ
 - 2.1 แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับเจตคติ
 - 2.2 เจตคติต่อระบอบประชาธิปไตย
 - 2.3 เจตคติต่อประชาชนในเขตเลือกตั้ง
 - 2.4 ความสนใจทางการเมือง
3. ความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่
4. การเข้าใจสภาพชุมชน
5. การทำงานเป็นทีม
6. ปัญหา/อุปสรรคเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบอบประชาธิปไตย

ผู้วิจัยขอนำเสนอแต่ละหัวข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

2.1.1 ความรู้และความเข้าใจ สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งได้กำหนดการจัดระบบการปกครองของประเทศ และรับรองสิทธิเสรีภาพบางประการของประชาชน หรือพลเมืองของประเทศไว้ และรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้สำเร็จขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้นับว่าเป็น รัฐธรรมนูญฉบับประวัติศาสตร์แห่งชาติไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่างมากที่สุด โดยรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ มุ่งแก้ปัญหาของระบบการเมืองไทย 3 ประการ คือ (บรรศักดิ์ อุวรรณโน, 2541)

1. เปลี่ยนการเมืองของนักการเมืองให้เป็นการเมืองของพลเมือง โดยเพิ่มสิทธิเสรีภาพให้พลเมือง และปรับประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเป็นประชาธิปไตยโดยมีส่วนร่วมของพลเมือง
2. ทำให้ระบบการเมืองและระบบราชการมีความสุจริต และมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ โดยเพิ่มอำนาจพลเมืองในการควบคุมการใช้อำนาจในทุกระดับ ครอบคลุมทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ นายกรัฐมนตรีมีภาวะความเป็นผู้นำ เพื่อแก้ปัญหาบ้านเมืองได้อย่างแท้จริง และรัฐสภามีประสิทธิภาพ

โดยแต่ละหัวข้อมีสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญดังต่อไปนี้

2.1.1.1 การทำให้การเมืองเป็นของพลเมืองโดยการเพิ่มสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการเมืองทุกระดับ

(1) การเพิ่มสิทธิ เสรีภาพใหม่ๆ และความเสมอภาคให้แก่ประชาชน

รัฐธรรมนูญใหม่ได้ขยายและเพิ่มสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค สรุปได้ดังนี้

1. สิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีเพิ่มขึ้นดังนี้

1.1 การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันหมายถึง การห้ามปฏิบัติต่อมนุษย์เยี่ยงสัตว์หรือเยี่ยงทาส

1.2 ขยายสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย โดยห้ามการทรมาน ทารุณกรรม หรือลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม ห้ามการจับโดยไม่มีหมายศาล และต้องนำตัวไปศาลใน 48 ชั่วโมง และห้ามการจับหรือควบคุมตัวโดยผิดกฎหมาย

1.3 รับรองสิทธิในครอบครัวและความเป็นอยู่ส่วนตัว และกำหนดให้รัฐมีหน้าที่คุ้มครองบุคคลในครอบครัวจากการใช้ความรุนแรง และมีหน้าที่เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว

1.4 เพิ่มเติมเสรีภาพทางมโนธรรมและศาสนา โดยรับรองเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ

1.5 รับรองสิทธิพยานในคดีอาญาและผู้เสียหายให้ได้รับความคุ้มครองจากรัฐและค่าตอบแทน

1.6 สิทธิผู้ต้องหาที่จะให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวน และสิทธิจำเลยที่ถูกคุมขังแต่ต่อมาศาลพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่ได้ทำผิด มีสิทธิจะเรียกค่าทดแทนจากรัฐ

1.7 สิทธิของบุคคลทั่วไปที่จะร้องขอให้ศาลปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมขัง โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

2. สิทธิในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ ซึ่งเพิ่มขึ้นดังนี้

2.1 ปรับปรุงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยห้ามการปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุและโทรทัศน์ เพราะแสดงความคิดเห็นหรือเสนอข่าว

2.2 ขยายความสำคัญของเสรีภาพทางวิชาการและการศึกษา โดยให้รัฐต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เปล่า อย่างน้อย 12 ปี

2.3 สิทธิในการรับบริการสาธารณสุข โดยเฉพาะผู้ยากไร้มีสิทธิรักษาพยาบาลฟรี

2.4 สิทธิเด็กและเยาวชนที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ไม่ให้มีการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

153515

324,6

ล 928 ก

ฉ, 2

2.5 สิทธิคนชราอายุเกิน 60 ปีที่ไม่มีรายได้ ที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ

2.6 สิทธิผู้พิการหรือทุพพลภาพ ที่จะได้สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะจากรัฐ

2.7 สิทธิผู้บริโภค ที่จะมียศการอิสระที่ประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคที่เป็นประชาชนทั่วไป มาช่วยตรวจสอบผู้ผลิตและผู้จำหน่ายที่เป็นเอกชนเพิ่มขึ้นจากสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคแต่เดิม

2.8 สิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะ และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

2.9 สิทธิบุคคลที่จะร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมทั้งสิทธิฟ้องหน่วยงานให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.10 สิทธิขอให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐรักษากฎหมาย รักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนาจอิสระและบริการประชาชน และวางตนเป็นกลางทางการเมือง

3. การรับรองความเสมอภาคของบุคคล ซึ่งเพิ่มขึ้นดังนี้

3.1 การให้ความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเหมือนกัน และการห้ามการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

3.2 การให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

3.3 การให้รัฐสามารถเลือกปฏิบัติในทางที่เป็นคุณแก่ผู้เสียเปรียบและด้อยโอกาส เช่น สตรี เด็ก คนพิการ คนเป็นเอดส์ เพื่อให้คนดังกล่าวเสมอภาคกับคนอื่นจริงๆ การให้การพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับบุคคลเหล่านี้ ต้องมีผู้แทนองค์การเอกชนที่เกี่ยวข้อง 1 ใน 3

3.4 การให้ผู้เลือกตั้งทั่วประเทศมีความเสมอภาคในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยเลือกผู้แทนแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ได้ 1 คน เลือกแบบบัญชีรายชื่อได้ 1 พรรค

3.5 การห้ามบุคคลทำหน้าที่ 2 หน้าที่พร้อมกัน เช่น ห้ามข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็น ส.ส. หรือสมาชิกวุฒิสภา

(2) การทำให้สิทธิ เสรีภาพเป็นจริงในทางปฏิบัติ

1. การให้หน่วยงานของรัฐต้องเคารพสิทธิและให้สิทธิฟ้องคดีในกรณีถูกละเมิด

1.1 การกำหนดให้สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ในการออกกฎหมาย ใช้กฎหมาย และตีความกฎหมาย และการใช้อำนาจรัฐต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ

1.2 การจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องทำโดยกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้น โดยจะต้องทำเฉพาะที่รัฐธรรมนูญอนุญาต และเท่าที่จำเป็น โดยจะกระทบสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพไม่ได้

1.3 การให้บุคคลที่ถูกละเมิดความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ใช้สิทธิฟ้องศาล หรือยกเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้

1.4 สิทธิที่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐให้ปฏิบัติตามหน้าที่ ในการรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม

1.5 สิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ ขอให้ศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาว่ากฎหมายขัด รัฐธรรมนูญ สิทธิฟ้องต่อศาลปกครองว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือ กฎหมาย

2. การกำหนดสิทธิในการรับรู้และให้ความเห็น

ประชาชนจะป้องกันตนได้ก็ต้องรู้เสียก่อนว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับตน รัฐธรรมนูญฉบับ ใหม่นี้ ได้กำหนดสิทธิต่อไปนี้ไว้

2.1 สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะในความครอบครองของ หน่วยงานของรัฐ

2.2 สิทธิขอข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการอนุมัติ อนุญาต หรือดำเนินโครงการที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยหรือส่วนได้เสียของตนหรือชุมชน และแสดงความเห็นในเรื่องนั้นๆ หรือสิทธิในการทำประชาพิจารณ์

2.3 สิทธิมีส่วนร่วมในการรับรู้หรือคัดค้าน หรืออุทธรณ์การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ ที่กระทบต่อตน

3. เสรีภาพในการรวมตัวและแสดงบทบาทผ่านองค์กรภาคประชาชน

3.1 เสรีภาพในการรวมตัวแบบต่างๆ โดยเฉพาะ

3.1.1 เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นนิติบุคคล หรือกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ องค์การเอกชน

3.1.2 เสรีภาพในการรวมเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

3.1.3 เสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อช่วยทำให้ประชาชน รวมเป็นประชาสังคม มีความเข้มแข็งขึ้น

3.1.4 ให้รัฐส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกร และสหกรณ์

3.1.5 กำหนดให้องค์กรประชาชนมีบทบาทมากขึ้นในระบบการเมืองโดยเฉพาะ

3.1.6 องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อ ประเมินผลกระทบของโครงการต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

3.1.7 องค์การอิสระที่เป็นตัวแทนผู้บริโภค เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคด้านต่างๆ จากการเอาเปรียบของเอกชนผู้ประกอบการผลิต หรือจำหน่ายสินค้าหรือบริการที่ไม่เป็นธรรม

3.1.8 สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้คำปรึกษา

และข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี ในเรื่องทางเศรษฐกิจและสังคมและให้ความเห็นต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3.2 องค์การเอกชนช่วยควบคุมการเลือกตั้ง

3.3 การมีส่วนร่วมของผู้แทนองค์การเอกชนในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในการพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับเด็ก สตรี ผู้พิการ และคนชรา

(3) การเพิ่มหน้าที่ของรัฐและการขยายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเมืองการปกครอง

1. การให้รัฐมีหน้าที่ต่างๆ มากขึ้น อาทิ หน้าที่ในเรื่องความมั่นคงของชาติ หน้าที่คุ้มครองและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ หน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน หน้าที่กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น หน้าที่คุ้มครองเกษตรกร สหกรณ์ กลุ่มกองทุนผู้ใช้งาน หน้าที่สนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีที่มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม

2. เพิ่มมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองระดับชาติ โดยกำหนดให้

2.1 ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 50,000 คน เข้าชื่อเสนอกฎหมาย เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐได้

2.2 ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 50,000 คน เข้าชื่อกันร้องขอให้ถอดถอนนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ส.ส. ส.ว. ประธานศาลทั้งหลาย หรือข้าราชการระดับสูงได้หากมีพฤติการณ์ส่อทุจริต หรือร่ำรวยผิดปกติ

2.3 ออกเสียงประชามติ ในเรื่องที่คณะรัฐมนตรีปรึกษา

2.4 เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ในเขตเลือกตั้งได้ 1 คน โดยเท่าเทียมกัน

3. การกำหนดให้การปกครองท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นเกิดขึ้นได้จริง โดยไม่ให้กระทบความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของราชอาณาจักร

3.1 สมาชิกสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้ง

3.2 ผู้บริหารท้องถิ่นอาจมาจากการเลือกตั้งโดยตรง หรือความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น

3.3 ในจังหวัดที่มีความพร้อม อาจจัดให้มีการปกครองท้องถิ่นได้ตามที่รัฐบาลและรัฐสภาในอนาคตจะกำหนด

3.4 การกำหนดกลไกให้ท้องถิ่นอิสระได้จริงๆ ทั้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ การเงิน และภาษี ลูกจ้าง และพนักงาน

3.5 การกำหนดให้ประชาชนในท้องถิ่นถอดถอนผู้บริหารหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นได้

3.6 การกำหนดให้ประชาชนในท้องถิ่นกึ่งหนึ่งเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นได้

3.7 การกำหนดให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีบทบาทในการบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษา และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1.1.2 การทำให้ระบบการเมืองและระบบราชการมีความสุจริตและชอบธรรมในการใช้อำนาจ และการเพิ่มอำนาจพลเมืองในการควบคุมการใช้อำนาจในทุกระดับทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ

(1) การลดและจัดการซื้อเสียงและเปิดโอกาสให้คนมีความสามารถเข้าสู่ระบบการเมือง

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีมาตรการหลายประการ ที่จะลดและจัดการซื้อเสียง ดังนี้

1. การกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่และการให้สิทธิแก่คนที่อยู่นอกจังหวัดในวันเลือกตั้ง รวมทั้งคนที่อยู่ต่างประเทศ ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้นอกเขตที่ตนมีชื่อในทะเบียนบ้าน
2. การห้ามคณะรัฐมนตรีที่รักษาการระหว่างเลือกตั้ง แต่งตั้ง หรือโยกย้ายข้าราชการ โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง
3. การกำหนดให้รัฐต้องสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมือง ในการหาเสียงเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้สมัครและพรรคการเมืองลง และสร้างความเสมอภาคในการแข่งขันเลือกตั้งระหว่างคนมีเงินและคนไม่มีเงิน
4. การกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งที่เป็นอิสระเป็นผู้จัดการเลือกตั้ง โดยความช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้งเต็มที่ ซึ่งรวมทั้งอำนาจสั่งให้เลือกตั้งใหม่ สอบสวนและดำเนินคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งเอง และสั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการ
5. การกำหนดให้การนับคะแนนต้องทำ ณ ที่แห่งเดียวในเขตเลือกตั้ง
6. การกำหนดให้มีการเลือกตั้ง 2 แบบ คือ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ ที่พรรคจัดทำขึ้น (ปาร์ตี้ลิสต์) 100 คน และการเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งเขตละ 1 คน 400 คน ในระบบนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนจะมี 2 คะแนนเท่ากันทั่วประเทศ
7. การให้พรรคการเมืองตั้งง่าย การทำให้พรรคการเมืองมีข้อบังคับและการบริหารเป็นประชาธิปไตย ต้องมีสาขาพรรค การคุ้มครองสมาชิกพรรคการเมืองจากการใช้อำนาจมิชอบของพรรค แต่ยังคงวินัยพรรคไว้ รวมทั้งการให้เงินอุดหนุนพรรคการเมืองโดยรัฐ การควบคุมและเปิดเผยการบริจาค และบัญชีพรรค การช่วยพรรคการเมืองลดค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง และการไม่ให้มีพรรคเล็กพรรคน้อยเต็มสภา จนการเมืองไม่มีเสถียรภาพ โดยการกำหนดให้บัญชีรายชื่อพรรค ที่ได้คะแนนรวมทั้งประเทศต่ำกว่า 5% ไม่สามารถมี ส.ส. จากบัญชีรายชื่อได้

(2) การกำหนดมาตรการป้องกันการทุจริตในตำแหน่ง

เมื่อได้รับเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งแล้ว จะต้องมีความมาตรการป้องกันการทุจริตไว้ก่อนและขณะใช้อำนาจ

1. การมีประมวลจริยธรรมและการห้ามผลประโยชน์ขัดกัน

1.1 การบังคับให้จัดทำประมวลจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และข้าราชการ ประมวลจริยธรรมของ ส.ส. และ ส.ว.

1.2 การบังคับให้ต้องกำหนดการห้ามผลประโยชน์ขัดกัน ระหว่างประโยชน์ส่วนตัว กับประโยชน์ของตำแหน่งหน้าที่ ทั้งในขณะดำรงตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่ง

1.3 การห้าม ส.ส. ส.ว. และรัฐมนตรี รับสัมปทานหรือสัญญาที่มีลักษณะผูกขาด จากรัฐ และห้ามรัฐมนตรีถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนบริษัทเกินจำนวนที่กำหนด หากเกินต้องโอน ให้บริษัทจัดการทรัพย์สินเพื่อผู้อื่น (blind trust) บริหารแทน

2. การให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการประจำระดับสูงแสดงบัญชี ทรัพย์สิน และหนี้สินก่อนเข้าสู่ตำแหน่งและหลังพ้นตำแหน่งโดยมีการตรวจสอบจริงจัง

3. การใช้หลักโปร่งใสในการใช้อำนาจ

3.1 การเปิดเผยการดำเนินงานกิจการ บัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน ที่มาของรายได้ และรายจ่าย รวมทั้งผู้บริจาคให้พรรคการเมือง

3.2 การตรวจสอบและประกาศผลตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งของผู้สมัคร รับเลือกตั้งทุกคน

3.3 การประกาศให้ประชาชนทราบถึงทรัพย์สิน หนี้สิน ของนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี กริยา และบุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ และการเสียภาษีและให้มีการตรวจสอบ

3.4 การให้บันทึกการออกเสียงลงคะแนนของ ส.ส. และ ส.ว. และเปิดเผยให้ ประชาชนทราบ

3.5 การให้ศาลพิจารณาโดยเปิดเผยและต้องเขียนคำวินิจฉัยทุกคนโดยเฉพาะ ในศาลรัฐธรรมนูญ และศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3.6 การให้วุฒิสภาพิจารณาเรื่องถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ โดยเปิดเผย

3.7 การให้สิทธิประชาชนในการทราบข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

3.8 การให้องค์กรประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจก่อนสั่งการในบางเรื่อง เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องคุ้มครองผู้บริโภค เรื่องประชาพิจารณา

(3) การเพิ่มระบบและองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจให้ครอบคลุมทุกด้าน ดังนี้

1. การแยกการตรวจสอบทุจริตทางการเมืองออกจากการตรวจสอบทางกฎหมาย รัฐธรรมนูญฉบับใหม่พยายามแยกการไม่ไว้วางใจทางการเมืองและการพิสูจน์ถูกผิดทางกฎหมาย ออกจากกัน โดย

1.1 การตรวจสอบทางนโยบายและเรื่องอื่นๆ ด้วยการอภิปรายไม่ไว้วางใจ นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี

1.2. การพิสูจน์ทางกฎหมายถึงพฤติการณ์ทุจริตหรือร้ายแรงผิดปกติ การพิสูจน์ ดังกล่าว เกิดได้ 4 ทาง คือ ฝ่ายค้านขออภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี

โดยกล่าวหาว่ามีพฤติการณ์ทุจริต หรือร่ำรวยผิดปกติดังกล่าวหลังจากยื่นเรื่องให้ ป.ป.ช. แล้ว หรือ ส.ส. 1 ใน 4 ของ ส.ส. ทั้งหมด หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 50,000 คน หรือผู้เสียหายจากการทุจริต ร้องขอให้ ป.ป.ช. ได้สวนว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ส.ส. ส.ว. ประธานศาลทั้งหลาย ผู้พิพากษาหรือตุลาการ บุคคลในองค์กรตรวจสอบทั้งหลาย อัยการสูงสุดหรือข้าราชการระดับสูง มีพฤติการณ์ต่อทุจริตหรือร่ำรวยผิดปกติ

2. การเพิ่มองค์กระอิสระในการตรวจสอบทุกระดับ คือ

2.1 ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งควบคุมกฎหมายที่รัฐสภาตราไม่ให้ขัดรัฐธรรมนูญ และอำนาจอื่นๆ การชี้ขาดอำนาจหน้าที่องค์กรต่างๆ ไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน การควบคุมพรรคการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย โดยศาลนี้จะเป็นศาลยกเว้น กล่าวคือ ประชาชนจะฟ้องโดยตรงไม่ได้ ต้องไปฟ้องที่ศาลยุติธรรมหรือศาลปกครอง หรือองค์กรอื่นดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และให้ศาลหรือองค์กรอื่นเป็นผู้กรองเรื่องส่งมาให้ศาลรัฐธรรมนูญ

2.2 ศาลยุติธรรมซึ่งเป็น ศาลหลักทั่วไป ในกรณีที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่น และพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา

2.3 ศาลปกครองซึ่งควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร(นายกรัฐมนตรี, รัฐมนตรี, คณะรัฐมนตรี) และข้าราชการทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่อื่น ให้ชอบด้วยกฎหมาย

2.4 ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาับเรื่องร้องทุกข์ของราษฎรที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ถึงแม้ว่าการใช้อำนาจรัฐนั้นอาจจะชอบด้วยกฎหมายก็ตาม

2.5 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

2.6 คณะกรรมการการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อป้องกันการประพฤติมิชอบเกี่ยวกับการใช้เงินแผ่นดิน

3. องค์กรทุกองค์กรต้องถูกตรวจสอบได้เสมอ ดังนี้

3.1 ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจถูกไม่ไว้วางใจ ถูกถอดถอน และถูกดำเนินคดีอาญาดังกล่าวแล้ว

3.2 ข้าราชการ และองค์กรตรวจสอบอื่น อาทิ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้พิพากษา ตุลาการ ในทุกศาล อัยการสูงสุด กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน อาจถูกถอดถอน และถูกดำเนินคดีอาญาได้

3.3 ป.ป.ช. เองก็ถูกถอดถอนได้ ถูกดำเนินคดีอาญาได้ และต้องรับโทษหนักกว่าผู้อื่น 2 เท่า

3.4 ดำรงและอัยการก็ถูกตรวจสอบโดยให้ผู้เสียหายหรือจำเลยคัดสำเนาคำให้การ และขอทราบสรุปพยานหลักฐานและความเห็นกรณีสั่งไม่ฟ้อง

2.1.1.3 การทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ นายกรัฐมนตรีมีภาวะความเป็นผู้นำและรัฐบาลมีประสิทธิภาพ

(1) มาตรการที่ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ และนายกรัฐมนตรีมีภาวะความเป็นผู้นำ เพื่อประสิทธิภาพในการบริหาร

รัฐธรรมนูญฉบับนี้พยายามลดความไร้เสถียรภาพของรัฐบาล การขาดความเป็นผู้นำของนายกรัฐมนตรีเพราะเป็นรัฐบาลผสม เป็นเหตุให้ปัญหาบ้านเมืองค้างคา ไม่ได้รับการแก้ไข เล่นการเมืองเพื่อการเมือง ไม่ได้ทำงานการเมืองเพื่อบ้านเมือง ดังนี้

1. เพิ่มความเข้มแข็งให้พรรคโดยระบบบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ลิสต์) และพรรคที่ได้ต่ำกว่า 5% ไม่มีสิทธิได้ ส.ส.ในระบบบัญชีรายชื่อ

2. การกำหนดให้การขึ้นบัญชีไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีทำยากกว่ารัฐมนตรีอื่น คือ ต้องใช้เสียง 2 ใน 5 ของจำนวน ส.ส. ทั้งหมด แต่การขึ้นบัญชีไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีอื่นกระทำได้ง่าย (ส.ส. 1 ใน 5)

3. การไม่ให้รัฐมนตรีเป็น ส.ส. ในขณะเดียวกัน เพื่อแยกหน้าที่นิติบัญญัติกับบริหาร เพื่อให้ผู้ควบคุม (ส.ส.) กับผู้ถูกควบคุม (รัฐมนตรี) เป็นคนละฝ่าย แต่ละฝ่ายทำหน้าที่ได้เต็มที่ และที่สำคัญที่สุดก็ เพื่อให้รัฐมนตรีในรัฐบาลผสมต้องประพฤติดนให้อยู่ในวินัยและความรับผิดชอบร่วมกัน ของคณะรัฐมนตรีและเคารพความเป็นผู้นำของนายกรัฐมนตรี เพราะหากถูกนายกรัฐมนตรี ถวายนโยบายให้พ้นตำแหน่งก็ต้องเป็นสามัญชนทันที จะกลับไปเป็น ส.ส. คอยทำลายรัฐบาลในสภาต่อไปไม่ได้

4. การป้องกันไม่ให้ ส.ส. ต่อรองกับนายกรัฐมนตรีหรือรัฐบาลเพื่อผ่านกฎหมายให้ โดยกำหนดให้การเลือกนายกรัฐมนตรีต้องกระทำโดยเปิดเผย และให้รัฐบาลสามารถนำร่างกฎหมายที่ไม่ผ่านสภาผู้แทนราษฎร เสนอให้ที่ประชุมร่วมของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

5. ให้รัฐบาลตั้งกระทรวง ทบวง กรม หรือโอนหรือยุบกระทรวงทบวงกรมได้ โดยพระราชกฤษฎีกา เพื่อแก้ปัญหาของบ้านเมืองได้ทันการและข้าราชการต้องตื่นตัวกับงานใหม่ๆ อยู่เสมอ หากไม่มีการเพิ่มข้าราชการหรือลูกจ้างใน 3 ปี

(2) มาตรการควบคุมไม่ให้นายกรัฐมนตรีเป็นเผด็จการ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้วางมาตรการต่างๆ ไว้ดังนี้

1. การห้ามยุบสภาระหว่างที่มีการขึ้นบัญชีไม่ไว้วางใจแล้ว เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรตรวจสอบการใช้อำนาจนายกรัฐมนตรีก่อน

2. การให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 50,000 คน และ ส.ส. 1 ใน 4 ขึ้นขอให้ถอดถอนนายกรัฐมนตรีได้ และดำเนินคดีอาญาไว้ด้วย

3. หากพรรคร่วมรัฐบาลไม่อาจร่วมรัฐบาลได้ก็อาจลาออกมาร่วมกับฝ่ายค้านยื่นญัตติไม่ไว้วางใจร่วมกับฝ่ายค้าน โดยอาจเสนอหัวหน้าพรรคที่พ้นจากรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลมาเป็นนายกรัฐมนตรีใหม่ได้ หรืออาจให้หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านเป็นนายกรัฐมนตรีใหม่ก็ได้

(3) การทำให้รัฐสภามีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่พยายามสร้างให้รัฐสภามีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนี้

1. ให้วุฒิสมาชิกจากการเลือกตั้งทางตรง ประชาชนซึ่งมีสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครเป็น ส.ว. ได้ 1 เสียงเท่ากัน โดยให้วุฒิสภาปลอดจากพรรคการเมืองให้มากที่สุด โดยกำหนดมาตรการดังนี้ คือ

1.1 การห้ามสังกัดพรรค และถ้าเคยเป็น ส.ส.ต้องพ้นตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

1.2 ห้ามเป็นรัฐมนตรี แม้ลาออกก็ต้องพ้น 1 ปี จึงจะเป็นรัฐมนตรีได้ เพื่อไม่ให้วิ่งเต้นกับพรรคการเมือง

1.3 จะเป็น ส.ว. เกิน 1 วาระแล้วสมัครเป็น ส.ว. วาระที่ 2 ติดกันไม่ได้ เพื่อไม่ให้หาเสียงเองงบประมาณไปลงพื้นที่ และหาเสียงกับคนในเขตเลือกตั้ง

1.4 ให้รัฐจัดการแนะนำตัวให้และจะหาเสียงโดยการแนะนำตัวเองได้เท่าที่กฎหมายอนุญาต

1.5 ให้ประชาชนออกเสียงเลือก ส.ว. ได้เพียง 1 เสียงทั้งๆ ที่ในจังหวัดนั้นอาจมี ส.ว. หลายคน เพื่อป้องกันไม่ให้พรรคการเมืองแอบแฝงหนุนหลังผู้สมัคร ส.ว. ได้โดยตรงเพราะคนสมัครแต่ละคนจะต้องหาเสียงแข่งกันเอง

หน้าที่ของวุฒิสภา คือ หน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุล หรืออีกนัยหนึ่งก็คือสภาตรวจสอบนั่นเอง ดังนั้น องค์การตรวจสอบทุกองค์กร วุฒิสภาเป็นคนเลือก อาทิ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ป.ป.ช. และวุฒิสภาเป็นผู้ถ่วงดุลบุคคลทุกตำแหน่ง

หน้าที่อื่นๆ ของวุฒิสภาก็คล้ายวุฒิสภาเดิม อาทิ การกลั่นกรองกฎหมาย การควบคุมรัฐบาล โดยการตั้งกระทู้ การพิจารณาเรื่องในที่ประชุมร่วมรัฐสภา และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

2. การขยายสมัยประชุมเวลา 90 วัน เป็น 120 วัน โดยให้ปีหนึ่งมี 2 สมัย (240 วัน) สมัยแรกเป็นสมัยสามัญ พิจารณาเรื่องใดก็ได้ สมัยที่ 2 พิจารณาได้แต่กฎหมาย กระทู้ และถ้อยแถลง เรียกว่าสมัยประชุมนิติบัญญัติ เพื่อให้การพิจารณากฎหมายคั่งค้างรวดเร็วขึ้น

3. ส.ส. เสนอกฎหมายได้ง่ายขึ้น เสนอแก้รัฐธรรมนูญได้ง่ายขึ้น

4. การทำงานต้องโปร่งใสโดยจัดให้มีบันทึกการลงคะแนนทุกครั้ง

5. กฎหมายที่รัฐสภาพิจารณาไม่เสร็จแล้วยุบสภาหรือสภาสิ้นอายุจะไม่ตกไปโดยปริยายอีกต่อไป หากคณะรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งทั่วไปขอให้รัฐสภาพิจารณาต่อไปภายใน 60 วัน นับแต่วันเรียกประชุมสภาและรัฐสภาเห็นชอบด้วย อันทำให้การพิจารณากฎหมายรวดเร็วทันการณ์ขึ้น เพื่อให้กฎหมายไม่ค้างค้ำงมากดังในอดีต และต้องเริ่มเสนอใหม่ อันทำให้สิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงินทองมหาศาล

6. ให้มี ส.ส. ตั้งกระทุ้สดถามรัฐมนตรีได้สัปดาห์ละครั้ง เพื่อลดอุบัติเหตุที่ไม่จำเป็นและเสียเวลาของสภา ลง และเพื่อให้รัฐมนตรีรู้รับผิดชอบและติดตามงานกระทรวงของตน ได้อย่างดี

จากที่กล่าวมาเรื่อง ความรู้และความเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พอสรุปได้ว่า ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ ความสามารถของบุคคลในการจดจำ และนำมาแปลความ ตีความและขยายความในเรื่องเกี่ยวกับสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมีสาระโดยสรุปคือ

1. การทำให้การเมืองเป็นของพลเมือง ในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการเมืองทุกระดับ

2. การทำให้ระบบการเมือง และระบบราชการมีความสุจริตและชอบธรรมในการใช้อำนาจ และการเพิ่มอำนาจพลเมืองในการควบคุมการใช้อำนาจในทุกระดับ ทุกด้าน อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ นายกรัฐมนตรีมีภาวะความเป็นผู้นำ และรัฐสภามีประสิทธิภาพ

2.1.2 ความรู้และความเข้าใจการเลือกตั้งระบบใหม่

การเลือกตั้งระบบใหม่ของประเทศไทย ประกอบด้วย

1. กฎหมายเลือกตั้ง
2. การเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร
3. การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา
4. การมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง
5. การสืบสวนสอบสวนและวินัยัยชี้ขาด
6. พรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง
7. คณะกรรมการการเลือกตั้ง

แต่ละหัวข้อมียรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.1.2.1 กฎหมายเลือกตั้งและกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ

1. รัฐธรรมนูญบัญญัติสาระสำคัญ เช่น จำนวนสมาชิกสภา การแบ่งเขต คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น

2. พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 บัญญัติเกี่ยวกับโครงสร้างว่าด้วยผู้ดำเนินการเลือกตั้ง เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นต้น

3. พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 บัญญัติเกี่ยวกับพรรคการเมืองในการส่งผู้สมัคร ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง เป็นต้น

4. พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 บัญญัติทุกเรื่องที่จะให้ดำเนินการเลือกตั้งได้

2.1.2.2 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย

(1) สถานที่

1) เขตเลือกตั้ง

“เขตเลือกตั้ง” หมายความว่า ท้องที่ที่กำหนดเป็นเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อหรือเขตเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 500 คน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 400 คน และในการกำหนดเกี่ยวกับเขตเลือกตั้งสมาชิกทั้งสองประเภทได้กำหนดไว้ดังนี้

1. สมาชิกมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ ให้ใช้เขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง
2. สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งมีจำนวนเท่ากับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมี โดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน ดังนั้น เขตเลือกตั้งในกรณีนี้จึงมี 400 เขตเลือกตั้ง

2) หน่วยเลือกตั้งและที่เลือกตั้ง

หน่วยเลือกตั้ง หมายความว่า ท้องถิ่นที่กำหนดให้ทำการลงคะแนนเลือกตั้ง การกำหนดหน่วยเลือกตั้งที่จะพึงมีในแต่ละเขตเลือกตั้งให้คำนึงถึงความสะดวกในการเดินทางมาใช้สิทธิเลือกตั้งของราษฎร

ที่เลือกตั้ง หมายความว่า สถานที่ที่กำหนดให้ทำการลงคะแนนเลือกตั้ง และให้หมายความรวมถึง บริเวณที่กำหนดขึ้นโดยรอบที่เลือกตั้ง

(2) ผู้ดำเนินการ

1) ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง (ผอ.กต.เขต)

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละครั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องแต่งตั้งบุคคลหนึ่งคนเป็นผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

หน้าที่ของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

1. รับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

2. ดำเนินการที่จำเป็นเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และแบบบัญชีรายชื่อ

3. ควบคุมดูแลงานของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ปฏิบัติงานในสำนักงาน

4. ปฏิบัติการอื่นที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมอบหมาย หรือมีคำสั่ง

นอกจากการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีอำนาจภายในเขตเลือกตั้งของตน ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะบุคคล หรือบุคคลใดเป็นผู้ช่วยเหลือการปฏิบัติงาน

2. เข้าไปในที่เลือกตั้งหรือสถานที่นับคะแนนเลือกตั้ง

2) คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง (กกต.เขต)

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละครั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องแต่งตั้งคณะบุคคล ไม่น้อยกว่า 9 คน เป็นคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับ การอำนวยการและรับผิดชอบจัดการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง

หน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

1. อำนวยการและรับผิดชอบจัดการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง

2. กำหนดหน่วยเลือกตั้ง ที่เลือกตั้ง และสถานที่นับคะแนนในเขตเลือกตั้ง

3. จัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การเพิ่มชื่อและการถอดชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง

4. กำกับดูแลการลงคะแนนเลือกตั้ง การนับคะแนนเลือกตั้ง และการประกาศผลการนับคะแนนเลือกตั้ง

5. กำกับดูแลการทำงานของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

6. ปฏิบัติการอื่นที่คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมอบหมายหรือมีคำสั่ง

นอกจากการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีอำนาจภายในเขตเลือกตั้งของตน ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะบุคคลหรือบุคคลใดเป็นผู้ช่วยเหลือการปฏิบัติงานในการเลือกตั้ง

2. แต่งตั้งคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 7 คน มีหน้าที่เกี่ยวกับการลงคะแนนเลือกตั้ง ในที่เลือกตั้งของหน่วยเลือกตั้งแต่ละแห่ง

3. แต่งตั้งคณะกรรมการนับคะแนนเลือกตั้งมีจำนวนตามที่กำหนดในประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่องวิธีการนับคะแนนเลือกตั้ง มีหน้าที่เกี่ยวกับการนับคะแนนในสถานที่นับคะแนนเลือกตั้งสำหรับเขตเลือกตั้งแต่ละแห่ง

4. แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำหน่วยเลือกตั้งและคณะกรรมการนับคะแนนเลือกตั้ง

5. เข้าไปในที่เลือกตั้งหรือสถานที่นับคะแนนเลือกตั้ง

3) คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง

วิธีการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง

ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง มีจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน มีหน้าที่เกี่ยวกับการลงคะแนนเลือกตั้งในที่เลือกตั้งของหน่วยเลือกตั้งแต่ละแห่ง

คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า 7 คน จะประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ

1. ประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการ 2 คน ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งแต่งตั้ง

2. ผู้แทนพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นหรือที่ส่งสมัครแบบบัญชีรายชื่อเป็นกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง

4) คณะกรรมการนับคะแนน

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีหน้าที่ในการแต่งตั้งคณะบุคคลเป็นคณะกรรมการนับคะแนนของเขตเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการนับคะแนนเลือกตั้งเขตเลือกตั้งละหนึ่งแห่ง

ในการแต่งตั้งให้ใช้วิธีการสรรหาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น และให้มีผู้แทนพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น หรือพรรคการเมืองที่ส่งสมัครแบบบัญชีรายชื่อ เป็นกรรมการนับคะแนนให้มีจำนวนเพียงพอกับการนับคะแนน

(3) ผู้แสดง

1) ผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
2. อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี บริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

3. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา

4. เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน

5. ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้

5.1 มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 1 ปี นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

5.2 เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

5.3 เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

5.4 เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปีการศึกษา

5.5 เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปี

2) ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

1. มีสัญชาติไทย แต่ถ้ามีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้ง

3. มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน นับถึงวันเลือกตั้ง

(4) วิธีการ

1) การสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ผู้สมัครรับเลือกตั้งให้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคการเมืองใดได้เพียงพรรคการเมืองเดียว และจะสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งหรือแบบบัญชีรายชื่อแบบใดแบบหนึ่งได้เพียงแบบเดียว

1. การสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ

การยื่นใบสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้หัวหน้าพรรคการเมือง หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากหัวหน้าพรรคการเมืองเป็นหนังสือ ยื่นบัญชีรายชื่อผู้สมัครที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตามวันเวลาและสถานที่

ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด พร้อมทั้งหนังสือยินยอมของผู้สมัครทุกคน เงินค่าธรรมเนียมการสมัครคนละหนึ่งหมื่นบาท รูปถ่ายหน้าตรงไม่สวมหมวก ขนาดกว้างประมาณ 8.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 13.5 เซนติเมตร จำนวนหนึ่งพันรูป รวมทั้งหลักฐานและเอกสารผู้สมัครของแต่ละคน สำหรับการให้หมายเลขประจำตัวผู้สมัครนั้น ให้พรรคการเมืองที่ยื่นบัญชีรายชื่อได้รับหมายเลข ที่จะใช้ลงคะแนนเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อเรียงลำดับก่อนหลังการมาขึ้นบัญชีรายชื่อตามลำดับเลขที่ใบรับสมัคร ในกรณีที่มีหัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมาขึ้นบัญชีพร้อมกัน และไม่อาจตกลงกันได้ ให้ใช้วิธีจับฉลากระหว่างพรรคการเมืองที่มาพร้อมกัน

2. การสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

การยื่นใบสมัครรับเลือกตั้งให้ผู้สมัครแต่ละพรรคการเมืองยื่นใบสมัครด้วยตนเอง ต่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ณ สถานที่ที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง กำหนด และภายในกำหนดระยะเวลาการรับสมัคร สำหรับการให้หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งได้รับหมายเลขประจำตัวผู้สมัคร ที่จะใช้ลงคะแนนหมายเลขเดียวกับหมายเลขประจำพรรคการเมืองที่สังกัดซึ่งพรรคนั้นได้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ สำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมือง ที่ไม่ได้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อได้รับหมายเลขประจำตัวผู้สมัครต่อจากหมายเลขสุดท้าย ของหมายเลขประจำพรรคการเมือง แต่ถ้ามีผู้ยื่นใบสมัครในกรณีดังกล่าวพร้อมกันหลายคน และไม่อาจตกลงกันได้ ให้ใช้วิธีการจับฉลากระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มาขึ้นใบสมัครพร้อมกัน

2) การลงคะแนนเลือกตั้ง

การตรวจสอบการขอใช้สิทธิเลือกตั้ง ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำหน่วยเลือกตั้งดำเนินการตามที่กำหนดในประกาศคณะกรรมการเลือกตั้งเรื่องหลักฐานแสดงตน และการใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ให้คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และถ้าเป็นกรณีผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นคนพิการ ให้อำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเลือกตั้งไว้เป็นพิเศษเฉพาะ เช่น จัดให้มีคูหาลงคะแนนสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ เป็นต้น

ผู้ใดแสดงตนว่าเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แต่กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งไม่พบชื่อผู้นั้นอยู่ในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ให้แจ้งแก่ผู้นั้นว่า “ไม่มีสิทธิลงคะแนน” และห้ามมิให้กรรมการเพิ่มชื่อผู้นั้นลงไปโดยพลการ แม้จะทราบว่าผู้นั้นมีคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็ตาม

ในระหว่างเวลาเปิดการลงคะแนน จะให้ผู้ใดเข้าไปในที่เลือกตั้งไม่ได้ เว้นแต่ผู้มีหน้าที่ในการเลือกตั้งและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยเฉพาะที่คูหาลงคะแนน นอกจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งเข้าไปทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้งของตนแล้ว ผู้ใดจะเข้าไปไม่ได้ เว้นแต่ในกรณีจำเป็น

3) การนับคะแนน

การนับคะแนนเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใด คณะกรรมการนับคะแนนจะต้องดูว่าหีบบัตรเลือกตั้ง จากหน่วยเลือกตั้งทุกแห่งในเขตเลือกตั้งมาที่สถานที่นับคะแนนครบถ้วนแล้ว

การนับคะแนนต้องกระทำอย่างเปิดเผยและเที่ยงธรรม ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติเกี่ยวกับการรับหีบบัตรเลือกตั้ง การตรวจสอบหีบบัตรเลือกตั้ง การเปิดหีบบัตรเลือกตั้ง การตรวจสอบเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับการเลือกตั้ง และที่สำคัญการตรวจสอบดังกล่าวจะต้องสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของจำนวนบัตรเลือกตั้ง ในขณะที่รับหีบบัตรเลือกตั้งให้ตรงกับจำนวนบัตรเลือกตั้งที่ส่งให้แต่ละหน่วยเลือกตั้ง ก่อนการลงคะแนนเลือกตั้งได้ด้วย ซึ่งหากพบว่าผลการตรวจสอบไม่ตรงกัน จะส่งผลต่อการสั่งให้มีการนับคะแนนใหม่

หนึ่งในระหว่างที่รอการนับคะแนน คณะกรรมการการเลือกตั้งจะมีการกำหนดวิธีการเก็บรักษาหีบบัตรเลือกตั้ง และเมื่อถึงเวลานับคะแนนคณะกรรมการการนับคะแนนจะต้องดำเนินการนำบัตรเลือกตั้งจากทุกหีบบัตรเลือกตั้งมารวมกัน เพื่อจะทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่าเป็นการนับบัตรเลือกตั้งของหน่วยเลือกตั้งใดในขณะนับคะแนน

สำหรับวิธีการอ่านการลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง คณะกรรมการนับคะแนนจะต้องดำเนินการอย่างเปิดเผย เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสถานที่นับคะแนนเห็นการนับคะแนนได้โดยสะดวก

4) การประกาศผลการนับคะแนน

เมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งได้ตรวจสอบผลการนับคะแนนของคณะกรรมการนับคะแนนเลือกตั้ง ถูกต้องแล้ว ให้จัดทำประกาศผลการนับคะแนนของเขตเลือกตั้ง จำนวนบัตรเลือกตั้งที่มีอยู่ทั้งหมด จำนวนบัตรเลือกตั้งที่ใช้ลงคะแนนเลือกตั้งและจำนวนบัตรเลือกตั้งที่เหลือจากการลงคะแนนเลือกตั้ง

2.1.2.3 การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภามีวิธีการหลายอย่างที่เหมือนกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น

1. การประกาศจำนวนสมาชิกวุฒิสภาจะมี
2. หน่วยเลือกตั้ง ที่เลือกตั้ง
3. เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง ซึ่งได้แก่
 - 3.1 ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง
 - 3.2 คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง
 - 3.3 คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (เฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับพรรคการเมือง)
4. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
5. ข้อห้ามในการใช้จ่ายในการเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้ง
6. การลงคะแนนเลือกตั้ง

7. การประกาศผลการนับคะแนน

วิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่มีลักษณะเฉพาะ คือ

1. ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และการสมัครรับเลือกตั้ง

1.1 ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

1.1.1 มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด

1.1.2 มีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ ในวันเลือกตั้ง

1.1.3 สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

1.1.4 มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1.1.4.1 มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 1 ปี นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

1.1.4.2 เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัด

1.1.4.3 เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

1.1.4.4 เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปีการศึกษา

1.1.4.5 เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.2 การสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อมีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งจะเป็นผู้ประกาศกำหนดวันรับสมัครในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งต้องกำหนดให้มีการเริ่มรับสมัคร ไม่เกินวันที่ห้า นับจากวันที่พระราชกฤษฎีกามีผลใช้บังคับ และต้องกำหนดวันรับสมัครไม่น้อยกว่า 5 วัน

2. เขตเลือกตั้ง ใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง

3. การนับคะแนนเลือกตั้ง ให้กระทำ ณ ที่เลือกตั้ง

4. การประกาศผลการเลือกตั้ง จังหวัดใดมีสมาชิกวุฒิสภาได้หนึ่งคน ผู้สมัครใดได้รับคะแนนเลือกตั้งมากที่สุด เป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง จังหวัดใดมีสมาชิกวุฒิสภาได้มากกว่าหนึ่งคน ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งได้คะแนนมากที่สุดตามลำดับลงมาตามจำนวนสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดนั้นจะพึงมี เป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง

แต่ถ้าจังหวัดใดมีผู้สมัครรับเลือกตั้งน้อยกว่าหรือเท่ากับจำนวนสมาชิกสภาที่จะพึงมี ผู้สมัคร จะได้รับเลือกตั้งต่อเมื่อได้รับคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง

5. การหาเสียงเลือกตั้ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่การแนะนำตัวผู้สมัคร แต่ถ้าการใด คณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้ดำเนินการไปแล้ว ห้ามมิให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งดำเนินการ ในทำนองเดียวกัน แต่ให้ดำเนินการตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดไว้เท่านั้น ได้แก่

5.1. การจัดให้มีการปิดประกาศและติดแผ่นป้ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง

5.2. การพิมพ์และการจัดส่งเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไปให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

5.3. การจัดหาสถานที่แนะนำตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง

5.4. การจัดสรรเวลาการออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อแนะนำตัวผู้สมัคร

6. การแนะนำตัวผู้สมัคร การแนะนำตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ให้กระทำได้เฉพาะการจัดพิมพ์เอกสาร โดยให้มีข้อความและข้อมูลได้เฉพาะ

6.1 ประวัติส่วนตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง ทั้งนี้อาจรวมรูปถ่ายผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือรูปถ่ายผู้สมัครรับเลือกตั้งกับคู่สมรสและบุตรก็ได้

6.2 ประวัติการศึกษาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

6.3 ประวัติการทำงานหรือประสบการณ์ในการทำงานของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

และเพื่อประโยชน์ในการแนะนำตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง เอกสารดังกล่าว อาจมีหมายเลขประจำตัว ผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ได้

2.1.2.4 การมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง

จากการศึกษาการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง : ศึกษาศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การเอกชน ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง โดยคำนึงถึงศักยภาพและความสนใจ ขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง มีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการมีส่วนร่วม ขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้งว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ขององค์การเอกชนเหล่านั้น เช่น องค์การเอกชนที่สนใจเข้าร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยผ่านกระบวนการรับรององค์การเอกชนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การเอกชนที่จัดว่ามีศักยภาพในการทำงานสาธารณประโยชน์ แต่ยังไม่รู้จักคณะกรรมการการเลือกตั้ง ต้องอาศัยกระบวนการติดต่อหรือประสานงานให้เข้ามามีส่วนร่วม องค์การเอกชนที่ต้องการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความมั่นใจก่อนเข้าร่วมกิจกรรม องค์การเอกชนที่เคยมีบทบาทในการรณรงค์รัฐธรรมนูญ และก่อรูปเป็นองค์กรหลังรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันประกาศใช้ เช่น สมัชชาจังหวัด ประชาคมจังหวัด เครือข่ายองค์การเอกชนและ

ชมรมจังหวัดต่างๆ ซึ่งมีความกระตือรือร้นในการร่วมผลักดันให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ องค์การเอกชนเหล่านี้ จะเป็นกลุ่มเป้าหมายของคณะกรรมการเลือกตั้ง ในการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง

การปรึกษาหารือ และ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะกรรมการเลือกตั้ง กับองค์การเอกชน ในเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วม จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดึงให้องค์การเอกชนสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น ซึ่งจะเป็นคำตอบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองที่แท้จริงในอนาคต

2.1.2.5 การสืบสวนสอบสวนและวินิจัยชี้ขาด

การสืบสวน หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวน ได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งการกระทำและความผิดที่เกิดขึ้น

การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นซึ่งเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนได้กระทำไปเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้น

คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงโดยพลันในกรณี

1. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือพรรคการเมืองซึ่งมีสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งหนึ่ง คัดค้านว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นเป็นไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย

2. ปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าก่อนได้รับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดได้กระทำการใดๆ โดยไม่สุจริตเพื่อให้ตนเองได้รับเลือกตั้ง หรือได้รับเลือกตั้งมาโดยไม่สุจริต โดยผลของการที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้กระทำลงไป ทั้งนี้ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองหรือกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

3. ปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า การออกเสียงประชามติได้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งคัดค้านว่าการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งใดเป็นไปโดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ มาตรา ๑๔๗)

2.1.2.6 พรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง

ก่อนอื่นคงต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่าพรรคการเมืองนั้นคืออะไร พรรคการเมือง ก็คือกลุ่มคณะบุคคลที่ได้ตกลงกันตามหลักการใดหลักการหนึ่ง เพื่อจะดำเนินการจากหลักการนั้นให้ได้

รับผลประโยชน์แห่งชาติ เพื่อเข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองซึ่งอาจเป็นหลายคนรวมกันเข้าหลวมๆ แต่ได้ดำเนินการเพื่อจะให้มีการเลือกคนเข้าดำรงตำแหน่งในทางการเมืองภายใต้ชื่อใดชื่อหนึ่ง

คงต้องยอมรับกันว่าพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความเกี่ยวพันกัน ทั้งในด้านหลักวิชาการและด้านของบทกฎหมาย โดยเฉพาะตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีการกำหนดให้พรรคการเมืองเป็นผู้ที่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยให้ผู้ที่ลงสมัครนั้นต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวนั้นถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ได้กำหนดให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องควบคุมพรรคการเมืองไม่ให้ใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้นเกินกว่ากำหนด รวมทั้งควบคุมไม่ให้ผู้สมัครเลือกตั้งของพรรคการเมืองใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งเกินวงเงินที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้แล้วในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 ยังได้กำหนดให้พรรคการเมือง ได้แต่งตั้งบุคคลเป็นสมุหบัญชีเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำและรับผิดชอบความถูกต้องของบัญชีรายชื่อรับและรายจ่าย ของผู้สมัครและพรรคการเมืองนั้นในการที่ได้ใช้จ่ายในการเลือกตั้งนั้นๆ อีกด้วย

2.1.2.7 คณะกรรมการการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรอิสระเกิดขึ้นตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่งและกรรมการอื่นอีกสี่คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้มีความเป็นกลางทางการเมือง และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์

คณะกรรมการการเลือกตั้ง ใช้ชื่อย่อว่า “กกต.” ชื่อภาษาอังกฤษใช้ว่า “The Election Commission of Thailand (ECT)” คณะกรรมการการเลือกตั้งชุดแรก ซึ่งได้มีพระราชโองการฯ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2540 ประกอบด้วย

นายธีรศักดิ์ วรรณสุต	ประธานกรรมการการเลือกตั้ง
นายสวัสดิ์ โชติพานิช	กรรมการการเลือกตั้ง
นายยุวรัตน์ กมลเวชช	กรรมการการเลือกตั้ง
นายโคทม อารียา	กรรมการการเลือกตั้ง
นายวิสุทธิ์ โพธิแท่น	กรรมการการเลือกตั้ง (ลาออก และได้แต่งตั้ง

นายจิระ บุญพจนสุนทร แทน)

สำหรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีดังนี้

1. ออกประกาศกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย การออกเสียงประชามติ

และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

2. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

3. สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น

4. สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งใด หน่วยเลือกตั้งหนึ่ง หรือทุกหน่วยเลือกตั้ง เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้ง หรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้นๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

5. ประกาศผลการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ

6. ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้ศาล พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติหน้าที่ การสืบสวนสอบสวนหรือวินิจัยชี้ขาด

คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่สั่งการ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ

2.2.1 แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับเจตคติ

2.2.1.1 ความหมายของเจตคติ

คำว่า เจตคติ (บางตำราใช้คำว่า ทศนคติ) มาจากคำภาษาละตินว่า Antus ซึ่งหมายถึง เหมาะเจาะ (fitness) หรือ การปรับแต่ง (adaptness) คำว่า เจตคติ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Attitude” ซึ่งแปลว่า ความรู้สึก ความเห็น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า เจตคติ หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้ ได้มีนักจิตวิทยาหลายท่านให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

กูด (Good, 1959, p. 48) ให้ความหมายว่า เจตคติ คือ ความพร้อมที่จะแสดงออก ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจเป็นการเข้าหาหรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคลหรือสิ่งใด ๆ เช่น รักเกลียดกลัว ต่อสิ่งนั้น ๆ เป็นต้น

กาเย่ (Gagne, 1977, p. 219) กล่าวว่า เจตคติเป็นสภาพภายในของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเลือกปฏิบัติของแต่ละบุคคล เจตคติไม่ได้กำหนดการปฏิบัติหน้าที่เป็นเฉพาะ แต่จะทำให้กลุ่มของการปฏิบัติในแต่ละบุคคลมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากหรือน้อย เจตคติจึงเป็นแนวโน้มของการตอบสนองหรือความพร้อมในการตอบสนองของบุคคล

อุทุมพร จามรมาน (2530, หน้า 30) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เป็นสภาวะทางจิตที่กำหนดการคิดที่มีพื้นฐานมาแล้ว โดยมีองค์ประกอบคือ

1. ความรู้สึก เช่น การชอบหรือไม่ชอบ คนนั้น หรือสิ่งนั้นๆ
2. ความรู้คิดหรือความคิด เช่น ความรู้เกี่ยวกับคนนั้น สิ่งนั้น เรื่องนั้น
3. การกระทำหรือพฤติกรรม เช่น ความตั้งใจจะแสดงกิริยาที่เกี่ยวข้องกับคนนั้น หรือ สิ่งนั้นๆ ออกมา

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540, หน้า 106) กล่าวว่าเจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่างๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางสนับสนุนหรือต่อต้านก็ได้

จากที่กล่าวมาพอสรุปความหมายของเจตคติว่าเป็น ความรู้สึกภายในของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง สถาบันหรือสถานการณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งในการประเมินค่าว่าดีหรือไม่ดี เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือเกี่ยวกับอารมณ์ ซึ่งความรู้สึกภายในเหล่านี้ เป็นความพร้อมที่จะเป็นแรงขับให้บุคคลแสดงออกในทางสนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งนั้น บุคคลนั้น หรือสถานการณ์นั้น ๆ และเนื่องจากเจตคติเป็นภาวะซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากภายนอก ดังนั้น การที่จะทราบเจตคติของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต้องมีวิธีตีความหมายหรือวิธีการอ้างอิง ของการแสดงออกหรือพฤติกรรม ซึ่งอาจจะเป็นการท่าทางหรือคำพูดของบุคคลนั้น

จะเห็นได้ว่า เจตคติ มีความเกี่ยวข้องกับหลายสิ่ง ได้แก่ ความเชื่อ (believes) ค่านิยม (values) บุคลิกภาพ (personality) และความคิดเห็น (opinion) โดยสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อเจตคติ และพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งในทางจิตวิทยาเชื่อว่าเจตคติเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ที่ฝังอยู่ในจิตใจของบุคคล หากมีสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับความเชื่อและเจตคติของเขาแล้ว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมา

2.2.1.2 ลักษณะและองค์ประกอบของเจตคติ

องค์ประกอบของเจตคติ มี 3 องค์ประกอบ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524 อ้างถึงใน วิชาสรี คงเกลี้ยง, 2539, หน้า 10-12) ดังนี้

1. องค์ประกอบทางการรู้คิด (cognitive component) เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะต้องประกอบด้วยความรู้หรือความเชื่อของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายของเจตคติ (attitude object) ที่อาจเป็นวัตถุ บุคคล หรือเหตุการณ์เป็นอันดับแรก และเป็นความรู้ที่มีทิศทางประกอบด้วย คือ ทางที่ว่าสิ่งนั้นดี เลว มีคุณหรือมีโทษ มากน้อยเพียงใด เป็นความรู้หรือความเชื่อที่ใช้ประเมินสิ่งนั้นได้ ไม่ได้เป็นเพียงข้อเท็จจริงโดยทั่วไปเท่านั้น

2. องค์ประกอบทางความรู้สึก (affective component) เจตคติที่สำคัญคือ อารมณ์ของบุคคลเกี่ยวกับวัตถุทางเจตคติ เช่นเดียวกับองค์ประกอบแรก ความรู้สึกของบุคคลก็จะต้องมีทิศทางด้วยซึ่งหมายถึง ความชอบ ความไม่ชอบสิ่งหนึ่ง หรือความพอใจ ไม่พอใจสิ่งหนึ่ง องค์ประกอบนี้ของเจตคติต่อสิ่งหนึ่งของบุคคล จะต้องสอดคล้องกับทิศทางขององค์ประกอบแรกของเขาด้วย กล่าวคือถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งนั้นเลวหรือโทษ บุคคลก็จะไม่ชอบไม่พอใจสิ่งนั้น องค์ประกอบนี้มีเนื้อหาที่อาจวัดได้ไม่หลากหลายเท่าองค์ประกอบแรก แต่ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของเจตคติ

ในการวัดเจตคติส่วนมาก ผู้วัดจะวัดความรู้และความรู้สึกของบุคคลไปพร้อมกันคือวัดว่าบุคคลมีความรู้ ในเรื่องนั้นในทางดีและไม่ดี มากน้อยเพียงใด และมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นเพียงใด องค์ประกอบทางความรู้สึกนี้เป็นปัจจัยที่แยกเจตคติออกจากความเชื่อ เป็นสิ่งที่แสดงถึงการประเมินค่าวัตถุทางเจตคตินั้น เจตคติคือความเชื่อถือที่ประกอบด้วยการประเมินค่าและความรู้สึกในเรื่องนั้น

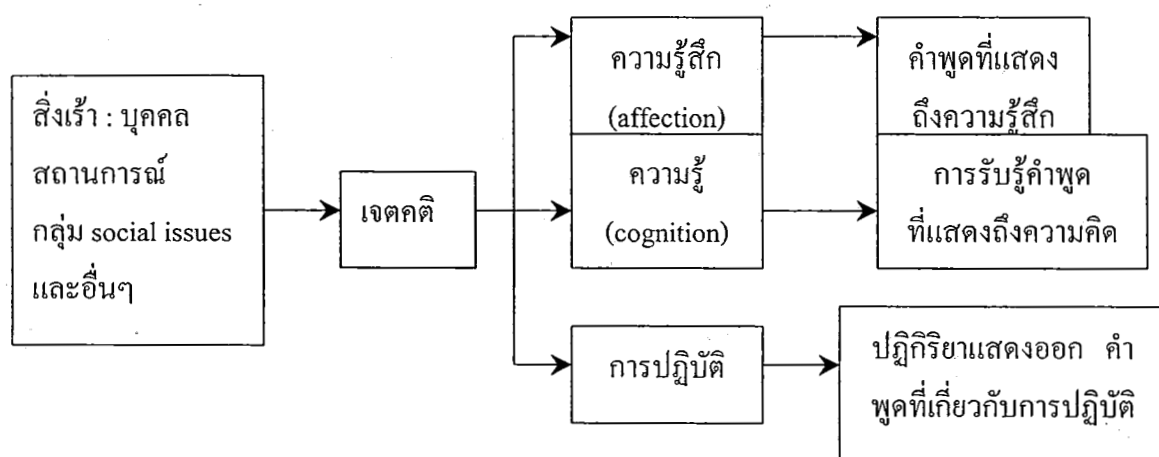
3. องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ (action tendency component) เมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่า และมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่สอดคล้องกันซึ่งติดตามมาคือ ความพร้อมที่จะกระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกของคนต่อสิ่งนั้นด้วย

องค์ประกอบทั้งสามของเจตคติดังกล่าว มีลักษณะสำคัญหลายประการต่างๆ กัน แต่ลักษณะที่องค์ประกอบทั้งสามมีร่วมกัน ซึ่งเป็นที่นิยมวัดคือ ทิศทางและปริมาณขององค์ประกอบ ทิศทาง (direction) เจตคติมี 2 ขั้วหรือ 2 ทิศทาง หมายถึงการประเมินค่า การรู้คิด การรู้สึก และการพร้อมกระทำ ไปในทางที่เป็นบวกหรือลบ ซึ่งหมายถึงดีหรือเลว เช่น เกี่ยวกับองค์ประกอบทางการรู้คิด ก็สามารถวัดได้ว่าบุคคลมีความรู้สึกในประเด็นที่ต้องการวัดในทางที่ว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว ส่วนที่เกี่ยวกับองค์ประกอบทางความรู้สึกก็สามารถวัดว่าบุคคลมีความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ไปในทางบวกหรือลบ คือในทางชอบ พอใจ หรือไม่ชอบ ไม่พอใจ ส่วนที่เกี่ยวกับองค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ ก็สามารถวัดได้ว่าบุคคลพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นในทางบวก

หรือลบ ซึ่งทางบวก หมายถึง การพร้อมที่จะให้การสนับสนุนหรือช่วยเหลือ ส่วนทางลบ ก็หมายถึง ความพร้อมที่จะทำลายหรือขัดขวางความเจริญของสิ่งนั้น

ปริมาณ (magnitude) หมายถึง ความเข้มข้นหรือความรุนแรงของเจตคติสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไปในทางบวกหรือลบ กล่าวคือ บุคคลอาจมีเจตคติต่อสิ่งหนึ่งอย่างรุนแรงมาก แต่มีเจตคติต่ออีกสิ่งหนึ่งเพียงบางเบา ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสำคัญของสิ่งนั้นหรือขึ้นอยู่กับความพัวพันของบุคคลกับสิ่งนั้น

เฟอร์กูสัน, เซกอร์ด และ เบคแมน, โรเซนเบิร์ก และ โฮฟแลนด์ (Ferguson; Secord & Beckman; Rosenberg & Hovland, 1952 อ้างถึงใน สุภาวดี มีตรสมหวัง, 2540) ได้เสนอ องค์ประกอบของเจตคติทั้ง 3 องค์ประกอบในแผนภาพ 2.5 ดังนี้

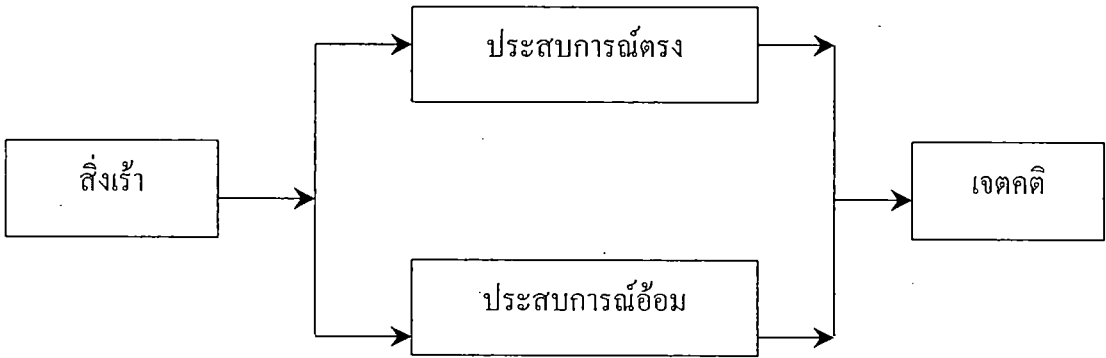
แผนภาพ 2.5 องค์ประกอบของเจตคติเสนอโดย เฟอร์กูสัน, เซกอร์ด และ เบคแมน, โรเซนเบิร์ก และ โฮฟแลนด์

โดยองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนมีความสัมพันธ์กัน มาจากแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดเจตคติ คือ (สุภาวดี มีตรสมหวัง, 2540)

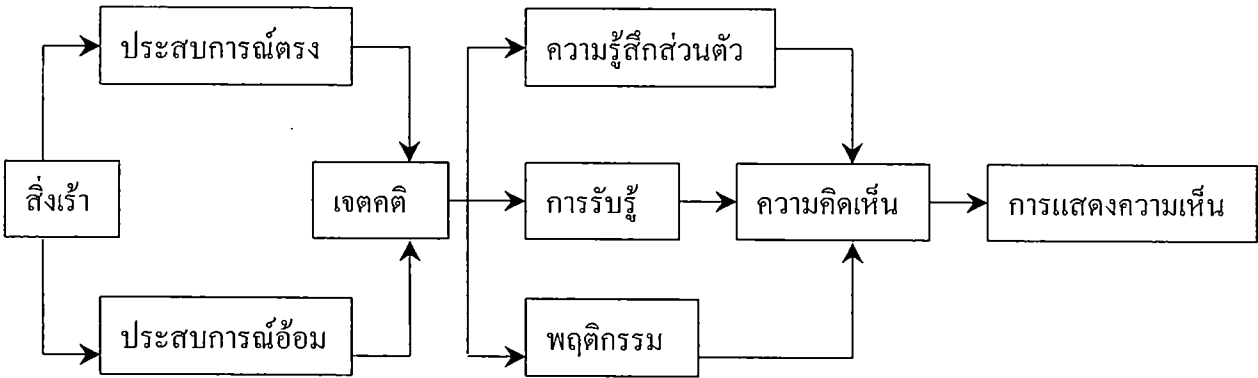
1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (specific experience) เป็นประสบการณ์ที่บุคคลประสบพบกับ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งมาด้วยตนเอง การไปประสบเหตุการณ์นั้น ทำให้เกิดความพึงใจกลายเป็นเจตคติของเขา
2. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (models) บ่อยครั้งที่เจตคติของบุคคลพัฒนาจากการเลียนแบบ สิ่งที่เป็นแบบอย่าง กล่าวคือ เป็นการมองดูบุคคลอื่นปฏิบัติอย่างไร แล้วนำมาปฏิบัติตาม
3. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (communication from others) การได้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ทำให้เกิดเจตคติจากการรับข่าวสารนั้น
4. องค์ประกอบของสถาบัน (institutional factors) ได้แก่ โรงเรียน วัด ครอบครัว หน่วยงาน สมาคม เป็นต้น สถาบันเหล่านี้มีส่วนในการสร้างเจตคติให้แก่บุคคลได้อย่างมากมาย

นอกจากนี้ ฟอสเตอร์ (Foster, 1952, p.119-126) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดของ เจตคติว่ามาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ

- 1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล เรื่องราว หรือ สถานการณ์ เจตคติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล จากการได้พบเห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือได้ว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง (direct experience) และ การได้ยิน ได้เห็นรูปภาพ หรือได้ผ่านเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ไม่ได้พบเห็น และไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม (indirect experience) เนื่องจากเจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการได้รับทราบ เมื่อได้รับมาแล้วก็เกิดความคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นทั้งทางแง่ดีและไม่ดี
- 2. ค่านิยม และการตัดสินใจค่านิยม เนื่องจากบุคคลแต่ละกลุ่ม มีค่านิยม และการตัดสินใจค่านิยมต่างกัน บุคคลแต่ละกลุ่มอาจมีเจตคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันก็ได้ การที่บุคคลหนึ่งจะมีเจตคติที่ดีหรือไม่ดีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งย่อมขึ้นกับวัฒนธรรม ค่านิยม หรือมาตรฐานของกลุ่มที่บุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่ (แผนภาพ 2.6 และ 2.7)

แผนภาพ 2.6 ที่มาของเจตคติตามแนวความคิดของฟอสเตอร์

แผนภาพ 2.7 ที่มาของเจตคติและทางออกของความคิดเห็น

สรุปได้ว่า เจตคติ เป็นภาวะทางจิตที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เกิดจากการรู้คิดเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีประโยชน์หรือโทษ โดยมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ รวมทั้งความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมเฉพาะอย่าง เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือเรื่องใด ผู้วัดอาจเลือกวัดองค์ประกอบทางการรู้คิด ความรู้สึก หรือการพร้อมกระทำ องค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดเพียงด้านเดียว หรือจะวัดทั้งสามองค์ประกอบพร้อมกันก็ได้ โดย นิวคอมบ์ (Newcomb & others, 1965) กล่าวว่า การศึกษาองค์ประกอบทั้ง 3 ลักษณะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ทราบถึงทิศทางและความเข้มข้นของความรู้สึกและพฤติกรรมของบุคคลได้ชัดเจน

2.2.1.3 โครงสร้างของเจตคติ

การที่คนเราจะมีเจตคติอย่างไรนั้นจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดอย่างนั้นขึ้นมา ซึ่งปัจจัยนั้นจะอยู่บนพื้นฐานของโครงสร้าง 4 ประการคือ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532, หน้า 40)

1. โครงสร้างในการปรับตัว (adaptive function)
2. โครงสร้างในการใช้วิจารณ์ญาณ (cognitive function) เป็นการส่งถ่ายเจตคติจากสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งอื่น ๆ ที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือมีลักษณะอย่างเดียวกัน
3. โครงสร้างที่เป็นความต้องการ (need gratification function) เป็นการเกิดในลักษณะที่คล้ายกับความต้องการที่เป็นธรรมชาติทั่วไป
4. โครงสร้างในการป้องกันตัว (ego defence function) เป็นเจตคติที่เกิดจากอันตรายหรือประสบการณ์ในทางที่ไม่ดี เมื่อไปพบหรือไปอยู่ในเหตุการณ์นั้นเข้าอีก เจตคติอย่างเดิมก็ยังคงมีอยู่ต่อสิ่งใหม่นั้นอีก

2.2.1.4 ขั้นตอนการเกิดเจตคติ

การเกิดพฤติกรรมด้านเจตคติ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2529, หน้า 95-96)

1. การรับรู้หรือการให้ความสนใจ (receiving or attending) เมื่อบุคคลได้ปะทะกับสิ่งเร้า ย่อมเกิดการรับรู้หรือให้ความสนใจ หรือเกิดความตระหนักหรือเกิดความเต็มใจที่รับรู้ และมีการคัดเลือกการรับรู้และให้ความสนใจในสิ่งเร้าบางอย่าง
2. การตอบสนอง (responding) เมื่อบุคคลรับรู้หรือให้ความสนใจในสิ่งเร้าใด ๆ ก็ตาม ในขั้นที่ 1 แล้ว ทำให้บุคคลตอบสนองต่อสิ่งเร้า อาจจะเป็นไปในรูปของการเชื่อฟัง หรืออาจเกิดจากความสนใจหรือความเต็มใจที่จะกระทำหรือเกี่ยวข้องด้วย
3. การเห็นคุณค่า (valuing) หลังจากที่บุคคลได้รับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าแล้ว บุคคลจะเกิดความเชื่อในสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้องซึ่งจะพัฒนามาเป็นความรู้ความเข้าใจในสิ่งเร้านั้น ๆ ในขั้นแรกก็จะมี การยอมรับในคุณค่าของสิ่งเร้านั้น ๆ ต่อมาเกิดความรู้สึกชอบ และขั้นสุดท้าย ก็เกิดการยอมรับอย่างแน่นแฟ้น

4. การจัดระเบียบ (organizing) เมื่อบุคคลได้ยอมรับคุณค่าในสิ่งใดแล้ว ก็จะจัดระเบียบของคุณค่าเหล่านั้นเข้าเป็นหมวดหมู่ หรืออาจจะพัฒนาคุณค่าของสิ่งนั้นก็ได้

5. การแสดงพฤติกรรมตามคุณค่าที่ปรากฏ (characterizing by a value) ในขั้นนี้บุคคลจะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่เขายึดถือ ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานสำหรับบุคคลนั้น ๆ

2.2.1.5 การเปลี่ยนแปลงเจตคติ

เคลแมน (Kelman, 1967) ได้เสนอกระบวนการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคล คือ

1. การยินยอม (compliance) จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับอิทธิพลของผู้อื่น เพราะต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติตัวต่อตนตามที่ตนต้องการ
2. การลอกเลียนแบบ (identification) จะเกิดจากการที่บุคคลยอมรับอิทธิพลของบุคคลอื่น เพราะต้องการสร้างพฤติกรรมของตนขึ้นให้เหมือนกับบุคคลในสังคม
3. การที่บุคคลยอมรับพฤติกรรมในสังคมที่เหมาะสมกับค่านิยมที่มีอยู่ในตัวเราแล้ว (internalization)

ในการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลนั้น มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน หมายถึง เจตคติเดิมของบุคคล ที่เป็นไปในทางบวกก็จะเพิ่มมากขึ้นในทางบวกด้วย แต่ถ้าเจตคติไปในทางลบก็จะเพิ่มมากขึ้นทางลบด้วย
2. การเปลี่ยนแปลงไปคนละทาง หมายถึง การเปลี่ยนเจตคติเดิมของบุคคลที่เป็นไปในทางบวกก็จะลดลงในทางลบ และถ้าเป็นไปในทางลบก็จะเป็นไปในทางตรงกันข้าม การเปลี่ยนแปลงเจตคติไปในทางเดียวกันจะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า มั่นคงกว่า คงที่กว่า เจตคติที่เปลี่ยนแปลงไปคนละทาง

เจตคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจโดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่างๆ ซึ่งข่าวสารนั้นอาจมาจากบุคคลอื่นหรือมาจากอุปกรณ์สื่อมวลชนต่างๆ ข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของเจตคติด้านความรู้ เป็นที่เชื่อกันว่า ถ้าส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบด้านอื่นจะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นเดียวกัน ส่วนประกอบของเจตคติทางด้านความรู้เปลี่ยนแปลงก็มีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบทางด้านความรู้สึก และส่วนประกอบทางด้านการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงด้วย นอกจากนี้เจตคติอาจจะเปลี่ยนแปลงโดยบุคคลนั้นได้รับประสบการณ์โดยตรง ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า หากบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านในระดับที่แตกต่างกันก็ย่อมจะทำให้ส่วนประกอบของเจตคติทางด้านอารมณ์ หรือความคิดเห็นและการปฏิบัติหรือแนวโน้มทางพฤติกรรมมีความแตกต่างกันออกไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงเจตคติอาจจะเกิดได้จากการเปลี่ยนแปลงของการรับรู้ของบุคคล (perception) การเปลี่ยนแปลงการรับรู้นี้ เกิดจากองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น อิทธิพลจากบุคคลอื่น การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น ซึ่งที่จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงเจตคติส่วนมากไม่ได้สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนค่านิยมของบุคคล แต่มาจากการเปลี่ยนแปลงการยอมรับในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับค่านิยมที่บุคคลนั้นมีอยู่

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคตินั้นเริ่มต้นด้วยองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ แหล่งของการเปลี่ยนแปลงเจตคติ แหล่งนี้อาจจะเป็นบุคคลเดี่ยว กลุ่มบุคคล หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งที่ก่อให้เกิดเจตคตินั้นโดยตรง แหล่งเหล่านี้จะสร้างข่าวสารขึ้นมา ซึ่งอาจจะออกมาโดยการพูดหรือการกระทำของบุคคลเดี่ยว กลุ่มบุคคล จากข่าวในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือประสบการณ์ตรงของบุคคล

อิทธิพลของแหล่งและข่าวสาร จะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้รับหรือกลุ่มบุคคล (audience) ที่ต้องการจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ลักษณะบุคลิกภาพบางอย่าง ของผู้ฟัง อาจจะเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือไม่เปลี่ยนแปลงก็ได้ ตัวอย่างเช่น บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองต่ำ อาจจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าเขาไม่สามารถที่จะเข้าใจข่าวสารต่างๆ ที่มาทางด้านสื่อมวลชนได้ สิ่งนี้อาจจะทำให้เขาไม่สนใจในข่าวสารเหล่านั้นเลยก็ได้ เช่นเดียวกันกับบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง และมีความรู้สึกว่าเขารู้ทุกสิ่งทุกอย่างก็อาจจะไม่สนใจข่าวสารต่างๆ ที่ส่งผ่านทางสื่อมวลชนก็ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนเจตคติของบุคคลที่มีบุคลิกภาพเฉพาะอย่าง

ส่วนพັນธิ์ วรกวิน (2522, หน้า 74) กล่าวว่า สถานการณ์ทางสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนเจตคติ ประกอบด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. การแนะนำให้เปลี่ยน (suggestion situation) การแนะนำมี 2 วิธีคือ แนะนำตามปกติ คือ คำแนะนำจากกลุ่มเพื่อนผู้มีความสำคัญทางสังคมหรือแก่ตนเองหรืออีกวิธีการหนึ่งคือ การสะกดจิต ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการสัมผัสและการเคลื่อนไหว
2. การทำให้เกิดการคล้อยตาม (conformity situation) เป็นการสื่อสารโดยการบอกให้ทราบว่า กลุ่มที่คล้ายกับท่านมีความคิดเห็นเป็นอย่างไร เป็นการแนะนำให้เขาเกิดความรู้สึกขึ้นมาเองว่า สมควรจะเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มอื่น หลังจากที่ได้รับการบอกเล่าแล้ว
3. การอภิปรายกลุ่ม (group discussion) เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยมีผู้นำอภิปรายจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติได้
4. การใช้ข้อมูลชักจูง (persuasive messages) เป็นการใช้ข้อมูลที่มาจากคนที่มีความสำคัญด้านนี้ หรือกลุ่มที่เหมือนกันมากเท่าใด ก็จะทำให้คนเปลี่ยนแปลงเจตคติได้มากขึ้นเท่านั้น ผู้รับจะไม่มีสิทธิโต้แย้ง คัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นต่อที่มาของข้อมูล

5. การปลูกฝังความเชื่อ (intensive indoctrination) เช่น การอบรมเลี้ยงดู การล้างสมอง การนินทาให้ประสาทหลอน การทรมานร่างกาย เพื่อให้ประสาทเกิดความอ่อนแอ เป็นต้น

2.2.1.6 การวัดเจตคติ

ไทรแอนดิส (Triandis, 1971, p. 3-4) กล่าวถึง การวัดเจตคติตามแนวความคิดของ โรเซนเบิร์ก (Rosenberg) และ ฮอฟแลนด์ (Hovland) ว่า ทำได้โดยการวัดการตอบสนองของ องค์ประกอบแต่ละชนิดที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. วัดองค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้ของบุคคล สามารถวัดได้จากการตอบสนองในด้านความรู้ที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้า ได้แก่ ท่าทางของบุคคลที่แสดงถึงการรับรู้ หรือ คำพูดที่แสดงถึงความเชื่อต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. วัดองค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบด้านความรู้สึกของบุคคล สามารถวัดได้จากการตอบสนองในด้านความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้า ได้แก่ ท่าทางหรือคำพูดที่แสดงถึงความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้องว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น
3. วัดองค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำของบุคคล สามารถวัดได้จากการตอบสนองในด้านพฤติกรรม หรือการกระทำที่บุคคลหรือปฏิบัติต่อสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเปิดเผยหรือคำพูดเกี่ยวกับพฤติกรรม

2.2.2 เจตคติต่อระบอบประชาธิปไตย

2.2.2.1 ประชาธิปไตย

(1) ความหมายของประชาธิปไตย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่

จรรยา สุภาพ (2514, หน้า 250) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความหมายแคบกับความหมายกว้าง สำหรับความหมายแคบถือว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ก็มีลักษณะพิเศษ คือประชาชนในแต่ละประเทศมีสิทธิ อำนาจ และโอกาสที่จะเข้าควบคุมกิจกรรมทางการเมืองของชาติ หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ ประชาชนมีอำนาจปกครองตนเอง ส่วนความหมายกว้าง หมายถึง ปรัชญาของสังคมมนุษย์ หรือ วิถีชีวิตที่ยึดถืออุดมคติ และหลักการบางประการที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคมในกิจการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ธานินทร์ กรัยวิเชียร (2518, หน้า 1-6) กล่าวว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึง ระบอบการปกครองประเทศ ระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน คำว่า “ประชาชน” ในที่นี้มีได้หมายความว่าเฉพาะบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น

คนร่ำรวย คนยากจน เจ้าของที่ดิน คนงาน หรือชาวนา เท่านั้น แต่หมายถึงปวงชนทั้งชาติ ไม่ว่าจะเป็นคนยากคิมีเงินอย่างไร หรือประกอบอาชีพใดก็ตาม ปวงชนเหล่านี้ย่อมมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในการปกครองแผ่นดินอย่างเสมอภาคกัน

กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ (2519, หน้า 257-300) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองประเทศ ที่นำเอาหลักการของอุดมการณ์ประชาธิปไตยมาใช้ปฏิบัติ ได้แก่ การมีรัฐธรรมนูญ รัฐบาล รัฐสภา ตุลาการ เป็นต้น

สมพงษ์ เกษมสิน (2520, หน้า 42) ได้อธิบายคำว่า “ประชาธิปไตย” แยกเป็น 2 คำ คือ “ประชา” ซึ่งหมายถึงประชาชน และคำว่า “อธิปไตย” ซึ่งแปลว่าอำนาจสูงสุดของแผ่นดิน เมื่อรวมกันจึงหมายถึง การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2529, หน้า 212) ได้กล่าวถึง หลักการและความหมายของ ประชาธิปไตยดังนี้

1. สิทธิเสรีภาพของเอกชนต้องได้รับความคุ้มครองพอสมควร และความคุ้มครองนี้ควรจะมีขั้นต่ำ อย่างที่สหประชาชาติได้ประกาศออกมาว่าเป็นสิทธิของมนุษยชน
2. ประชาชนใช้สิทธิดังกล่าวนี้นี้ ทำให้ตนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศทั้งในด้านนิติบัญญัติและในด้านบริหาร อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน
3. ในการใช้สิทธิเสรีภาพและในการใช้อำนาจอธิปไตยนั้น บุคคลแต่ละคนจะต้องมีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายด้วย
4. การใช้อำนาจในความยุติธรรมในทางศาลนั้น จะต้องเป็นอิสระจากการบริหารแผ่นดิน
5. การเสมอภาคนี้ต้องกินความเลยจากการเมืองออกไป ไปสู่เศรษฐกิจและระบบสังคม
6. การใช้สิทธิเสรีภาพของเอกชนนั้นจะต้องใช้โดยไม่ก้าวก่าย เป็นปรีกัษซึ่งกันและกัน
7. ต้องมีความร่วมมือร่วมใจเป็นสมานฉันท์ ต้องอาศัยความเมตตาซึ่งกันและกัน

กรมการปกครอง (2537, หน้า 3) ได้กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่เป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ตลอดจนเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ภายใต้ความเชื่อที่ว่า คนเราเกิดมาเท่าเทียมกัน คือได้รับการคุ้มครองจากรัฐตามกฎหมายและโอกาสที่จะได้รับการบริการต่างๆ โดยเสมอหน้ากัน มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ซึ่งจะกำหนดไว้อย่างแน่นอนในรัฐธรรมนูญ

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองประเทศ ระบบหนึ่งที่ทำให้ความเสมอภาค ให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชน และให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุด ในการปกครองประเทศโดยอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ การปกครองจะถือเอาเสียงข้างมากของประชาชน เป็นมติ

(2) หลักการและลักษณะของประชาธิปไตย

นักวิชาการทางรัฐศาสตร์บางท่าน ได้บัญญัติถึงหลักการและลักษณะของประชาธิปไตยไว้ต่างๆ กัน ซึ่งพอจะยกมานำเสนอเป็นสังเขป ดังนี้

อาณนที อาภาภิรม (2528, หน้า 36) ได้กล่าวว่า หลักการขั้นมูลฐานของประชาธิปไตย ก็คือการยอมรับนับถือความสำคัญ และศักดิ์ศรีของปัจเจกชน (individual) อันได้แก่ ความเสมอภาค เสรีภาพ และความเป็นพี่น้องกัน และการยินยอมให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้สิทธิ และเสรีภาพพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ อันได้แก่สิทธิและเสรีภาพในการพูด การเขียน การเลือก นับถือศาสนา การเลือกอาชีพและการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เหล่านี้เป็นต้น

จรรยา สุภาพ (2531, หน้า 220-241) ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย มีดังต่อไปนี้ คือ

1. หลักที่ถือว่าประชาชนเป็นแหล่งที่เกิดและเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ
2. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นการปกครองโดยประชาชน ซึ่งในทางข้อเท็จจริง อาจเป็นดังนี้ คือ ประชาชนจะใช้อำนาจโดยวิธีต่างๆ
3. หลักการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชน ซึ่งหมายถึง การกระทำทุกอย่างในทางการเมือง การปกครอง เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป นั่นคือ ผลงานขององค์การในการปกครองทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือฝ่ายตุลาการ จะต้องดำเนินไปให้บังเกิดผลดีแก่ราษฎรทั้งหลาย
4. หลักการรับฟังและถือเอาเจตนาของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ
5. หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก โดยไม่ละเมิดสิทธิของฝ่ายข้างน้อย
6. หลักความเห็นพ้องต้องกันหรือความยินยอม ระบอบประชาธิปไตยถือว่าความเห็นพ้องหรือความยินยอมจำเป็นต่อการดำเนินงานของรัฐบาล
7. หลักการใช้เหตุผล เชื่อมั่นว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีเหตุผล การใช้เหตุผลนั้นนับเป็นความสามารถอันสูงยิ่งของมนุษย์
8. หลักความเสมอภาค ซึ่งหมายถึง ความเท่าเทียมกันในทางการเมือง กฎหมายและโอกาส
9. หลักเสรีภาพ เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่บุคคลเลือกปฏิบัติได้ในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์แก่ตนมากที่สุด
10. หลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึง การยึดถือกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์หรือกติกาในการดำเนินการต่าง ๆ การเลือกกฎหมายเป็นหลักนี้ ถือกันว่าเป็นนโยบายและความต้องการ ของประชาชน เพราะกฎหมายได้กำหนดขึ้นโดยผู้แทนของประชาชน จึงถือว่ามาจากประชาชนนั่นเอง

11. หลักศีลธรรม ศีลธรรมเป็นหลักการที่ควบคุมมิให้บุคคลกระทำการที่เป็นการเบียดเบียนกันโดยมิชอบ แต่มุ่งสนับสนุนให้มนุษย์ได้เอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน และมีจิตใจในการปฏิบัติการด้วยคุณธรรม เพื่อให้บังเกิดประโยชน์แก่ตนเองและบุคคลอื่น

12. หลักความชอบธรรม ในระบบการเมืองประชาธิปไตย ผู้ปกครองประเทศจะต้องมีความชอบธรรมในการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของระบบการปกครองและเพื่อสิทธิเสรีภาพของปวงชน

13. หลักการพัฒนาและการปกครองตนเอง ระบบประชาธิปไตยนั้นเชื่อว่า มนุษย์มีความสามารถในการปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าทั้งในด้านความคิด สติปัญญา และการกระทำต่าง ๆ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะให้บุคคลได้กำหนดการปกครองที่ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองได้เพื่อความเจริญก้าวหน้า และเพื่อการปกครองตนเอง โดยเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น มีเสรีภาพในการเลือกองค์การ เพื่อทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชน และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ความต้องการของคนส่วนใหญ่สามารถใช้เป็นหลักในการปกครองได้

14. หลักการปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจจำกัด ประชาธิปไตยไม่ต้องการให้รัฐบาลมีอำนาจเหลือล้น จนอาจจะละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชน จึงได้มีวิธีจำกัดอำนาจของรัฐบาลไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือให้อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ สามารถที่จะถ่วงรั้งกันได้ตามควร

15. หลักการพหุนิยมทางสังคมในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น ยอมรับถึงความแตกต่างในทางสังคม เช่น ความรู้สึกรักใคร่ ความเชื่อ วิถีชีวิตของแต่ละคน เป็นต้น

16. หลักที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ประชาธิปไตยถือว่าบุคคลมีความสำคัญยิ่ง การปกครองจึงต้องเป็นไปเพื่อรักษาประโยชน์ของบุคคล “รัฐและรัฐบาลเกิดมาเพื่อประชาชน” ดังนั้น กฎหมาย นโยบาย หน่วยงาน และการปฏิบัติต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้บริการแก่บุคคล การรักษาสิทธิเสรีภาพของเอกชนนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ถือเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองของประชาธิปไตยทุกแบบ

17. หลักการประนีประนอม ประชาธิปไตยต้องการให้มีการประนีประนอมในด้านความคิดเห็นและการกระทำ ด้วยการให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเสรี ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้หาข้อยุติได้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยึดหลักที่ว่าไม่มีผู้ใดผูกขาดความจริงหรือสติปัญญาไว้แต่ผู้เดียว แต่ทุกฝ่ายย่อมมีเหตุผลที่ดีที่สุดเป็นข้อประนีประนอม บางครั้งฝ่ายหนึ่งถูกแต่ในปัญหาอื่นฝ่ายที่เคยผิดอาจถูกได้เช่นกัน

18. หลักการยอมรับข้อสงสัย เนื่องจากประชาธิปไตยยึดหลักเหตุผล ดังนั้น จึงถือว่าการคิดทางการเมืองและนโยบายต่าง ๆ มิอาจจะกล่าวอ้างว่าเป็น “สัจธรรม” จะต้องมีการพิสูจน์ทดลองให้รู้แจ้งเห็นจริงเสียก่อนว่า สิ่งนั้น ๆ เป็นสัจธรรมจริงหรือไม่ หลักการนี้จึงช่วยให้เกิดความคิดที่กว้างขวาง มีใจกว้างและยับยั้งการผูกขาดความคิดเห็นหรือการกระทำที่เป็นเผด็จการ

19. หลักความยินยอมและหลักความขัดแย้ง

19.1 หลักความยินยอม ได้แก่ การยอมรับร่วมกันในหลักการที่ว่าให้ประชาชนใช้อำนาจเพื่อวัตถุประสงค์ คือ ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน เห็นพ้องร่วมกันของกลุ่มทางสังคม

19.2 หลักความขัดแย้ง ได้แก่ การที่ยอมให้มีการโต้แย้ง คัดค้านจากบุคคลหรือกลุ่มของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนมีเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และแต่ละกลุ่มต่างมีอำนาจโดยชอบในการมีส่วนจำกัดขอบเขตและอำนาจของรัฐบาล มีอำนาจแสดงความคิดเห็นคัดค้าน ประชาชนในฐานะที่เป็นเอกชนที่ดี หรือส่วนรวมที่ดี สามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินการทางการเมือง รวมถึงโต้แย้งนโยบาย และการดำเนินการของผู้นำทางการเมืองด้วยการใช้เหตุผล ภายในกรอบของกฎหมายที่ถูกต้องและเป็นธรรม

20. หลักการแบ่งปันประโยชน์และคุณค่าต่าง ๆ ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ประชาชนจะต้องได้รับประโยชน์ เช่น รายได้ที่เป็นธรรม สวัสดิการที่จำเป็น ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ต้องหาวิธีทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนได้รับการแบ่งปันประโยชน์ให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ ระบบเศรษฐกิจที่ประเทศประชาธิปไตยยอมรับในปัจจุบันก็คือ ระบบเศรษฐกิจแบบผสม คือส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่รัฐเข้าประกอบการเอง อีกส่วนหนึ่งดำเนินการโดยประชาชน ในระบบนี้ยอมให้มีการแข่งขันในทางเศรษฐกิจระหว่างประชาชน และบางครั้งก็เป็นการแข่งขันระหว่างงานของรัฐที่ประกอบการทางเศรษฐกิจด้วยกัน

21. หลักการพัฒนาเศรษฐกิจ ตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นต้องการให้เกิดสิ่งสำคัญ คือ การปกครองตนเองของประชาชน ต้องการให้อำนาจได้กระจายไปสู่ประชาชน เพื่อให้สามารถปกครองตนเองได้ แต่ในขณะเดียวกันประชาธิปไตยต้องการให้ประชาชนได้มีสิทธิเสรีภาพและโอกาสที่จะได้รับความสุขความสมบูรณ์ทางเศรษฐกิจด้วย ระบบประชาธิปไตยต้องการให้มีการกระจายความมั่งคั่งให้กว้างขวาง เพราะเชื่อกันว่าอำนาจทางการเมืองที่จะกระจายไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันนั้น จะต้องมีการกระจายความมั่งคั่งไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงและยอมไปในทางที่เท่าเทียมกันด้วย

22. หลักรัฐธรรมนูญนิยม หลักรัฐธรรมนูญนิยมนี้ถือว่าเป็นพื้นฐานหลักการของประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญนิยม หมายความว่า มีการใช้หลักการของกฎหมายสูงสุดที่ให้หลักประกันเสรีภาพ ที่เหมาะสมถูกต้องเพื่อควบคุมการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาลให้เป็นแบบประชาธิปไตย

23. หลักการยึดมั่นในคุณค่าแห่งความเป็นพลเมือง คุณค่าแห่งความเป็นพลเมือง (civil values) นั้น หมายถึงการที่ประชาชนมีความคิดและการยึดมั่นร่วมกันว่าเป็นสมาชิกของประเทศหรือระบบการเมืองเดียวกัน ประชาชนมีความสำนึกในคุณค่าที่ว่า ตนเป็นพลเมืองที่ต้องการ

บทบาท ในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศและเจ้าของอำนาจสูงสุดในชาติ มีความผูกพันกับสถาบันการเมือง เช่น สถาบันนิติบัญญัติ หรือรัฐบาล ว่าเป็นตัวแทนของประชาชน โดยยึดมั่นว่าสถาบันการเมืองอื่น ๆ มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของตนและประเทศ

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2534, หน้า 51-54) กล่าวว่า

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในรัฐ
2. ประชาชนทุกคนในรัฐมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพ ในขอบเขตของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน
3. การดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐนั้น ถือเอามติของเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน แต่ในเวลาเดียวกัน เสียงส่วนน้อยหรือคนส่วนน้อยในรัฐจะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายที่ป้องกันมิให้ประชาชนส่วนใหญ่กดขี่ข่มเหงหรือผิดทำนองคลองธรรม
4. กระบวนการของประชาธิปไตย คือ วิธีการปกครองซึ่งได้รับการยินยอมพร้อมใจของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงออกในรูปการออกเสียงเลือกตั้ง การอภิปราย การออกเสียงประชามติ การเสนอร่างกฎหมายของประชาชน เป็นอาทิ

ระบอบประชาธิปไตยนั้น มิได้จำกัดรูปแบบของการปกครองว่าจะต้องเป็นไปในรูปแบบของการปกครองแบบรัฐสภา (parliamentary government) หรือการปกครองแบบประธานาธิบดี (presidential government) ครอบคลุมที่มีลักษณะสำคัญ 4 ประการของการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็นับได้ว่าเป็นรัฐประชาธิปไตย

กรมการปกครอง (2537) ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย ดังนี้

1. การยอมรับว่าคนทุกคนมีสติปัญญา มีเหตุผล
2. ยอมรับว่าทุกคนมีอิสระและเสรีภาพ ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด
3. การยอมรับว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยกตามฐานะ เพศ เชื้อชาติ หรือการศึกษา
4. อำนาจอธิปไตยในการปกครองเป็นของประชาชน
5. อำนาจอธิปไตยของรัฐบาลเกิดขึ้นจากยินยอมของประชาชนผู้ถูกปกครองโดยมีวิธีการแสดงออกยินยอมต่างๆ ที่สำคัญ คือ การใช้สิทธิเลือกตั้ง
6. ประชาชนมีสิทธิในการคัดค้านหรือเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด หากว่ารัฐบาลไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ เช่น การเปลี่ยนไปลงคะแนนเสียงให้พรรคฝ่ายค้าน เป็นต้น

สมชัย ไตรพิทยากุล (2542, หน้า 25-26) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในระบอบประชาธิปไตย มี 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวคือ

1. ด้านสิทธิและเสรีภาพนั้น ประชาชนจะมีสิทธิและเสรีภาพส่วนตัว และในการปกครองบ้านเมืองด้วยตนเอง และสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาศัยเสียงข้างมากเป็นสำคัญ แต่จะต้องอยู่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย

2. ด้านความเสมอภาค ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยมีความหมายว่า ต้องจัดให้บุคคลทุกคนมีโอกาสในอันที่จะอยู่ดีกินดีเท่ากันเท่านั้น

ประการที่สอง ระบอบประชาธิปไตยจะต้องประกอบด้วยองค์กรแห่งรัฐที่สำคัญ 3 องค์กร ด้วยกัน คือฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ

องค์กรทั้ง 3 ฝ่ายนี้ต่างดูแลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน (checks and balances) คือฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ รัฐสภา ซึ่งมีอำนาจตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ ฝ่ายบริหารมีอำนาจควบคุมฝ่ายนิติบัญญัติให้ตรากฎหมายออกใช้บังคับแก่ประชาชนอย่างเหมาะสมแก่สภาพของบ้านเมือง ชอบด้วยเหตุผลและเป็นธรรม และฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหารต่างก็ควบคุมซึ่งกันและกัน

ประการที่สาม หลักนิติธรรม หมายถึง การปกครองโดยกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลทุกคนเสมอกันในกฎหมาย บุคคลจะต้องรับโทษเมื่อกระทำความผิด

นอกจากหลักการของประชาธิปไตยดังกล่าวแล้ว ดาห์ล (Dahl, 1972, p. 142-155) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัย 8 ประการ ที่ใช้กำหนดลักษณะของการปกครองในระบบประชาธิปไตย ของสังคมต่าง ๆ ไว้ คือ

1. เปิดโอกาสให้มีเสรีภาพด้านความคิดและการแสดงออก รวมทั้งให้โอกาสชนกลุ่มน้อย ที่จะแสดงความคิดเห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ทั้งผู้นำ และประชาชนทั่วไป
2. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตทางการเมืองและทางสังคม
3. เมื่อความขัดแย้งได้อุบัติขึ้น การตัดสินใจของรัฐบาลจะต้องอยู่ใต้การควบคุมของผู้มีสิทธิออกเสียง และประชาชนเสียงข้างมาก (มิใช่เสียงข้างน้อย)
4. การวิพากษ์วิจารณ์ และการตัดสินใจทางการเมืองจะต้องประกอบด้วยความมีเหตุผล เพื่อให้ผู้นำและประชาชนเกิดความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมที่สุดอันเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในนโยบายของชาติ
5. ความเห็นพ้องต้องกันในการวิพากษ์วิจารณ์ และการตัดสินใจทางการเมือง จะเกิดจากการสร้างของชนกลุ่มใหญ่ที่มีความเห็นพ้องต้องกันเป้าหมาย ในขณะเดียวกัน การลดจำนวนกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นขัดแย้งหรือไม่พอใจ จะช่วยให้การบังคับใช้กำลังกระทำต่อชนกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น
6. มีการแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการสันติ และมีการใช้กำลังรุนแรงน้อยที่สุด

7. การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของสังคมนั้นจะต้องคำนึงถึงความเห็นพ้องต้องกันของทั้งผู้นำ และประชาชนส่วนใหญ่

8. ประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นและความจงรักภักดีต่อรัฐธรรมนูญ และในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

กรมการปกครอง (2537) ได้กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีดังนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครอง
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้ง การใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น
3. เป็นการปกครองที่มุ่งหวังให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์
4. ยึดถือเสียงข้างมากเป็นหลักในการปกครองและเคารพในสิทธิของฝ่ายข้างน้อย
5. ประชาชนมีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย (กฎหมายให้การคุ้มครองทุกคนเท่ากัน) และมีสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนด

6. ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมรัฐบาลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การเรียกร้องให้ ส.ส. ในเขตเลือกตั้ง ขอดังกระทำตามรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนของตน เป็นต้น

กมล สมวิเชียร (2540, หน้า 10-15), ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2519, หน้า 15) และ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ (2519) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตยแบ่งออกได้ 3 ฐานะ คือ

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง มีลักษณะดังนี้
 - 1.1 หลักเสรีภาพ ซึ่งประกอบด้วยสิทธิ หน้าที่
 - 1.2 หลักความเสมอภาค คือความเท่าเทียมกัน
 - 1.3 หลักภราดรภาพ คือความเป็นพี่น้องกัน
2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง มีลักษณะดังนี้
 - 2.1 ถือว่ามนุษย์มีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญาสูง รู้จักใช้เหตุผล
 - 2.2 หลักความเป็นอิสระ และเสรีภาพของมนุษย์
 - 2.3 หลักความเท่าเทียมกันของมนุษย์
 - 2.4 หลักการให้ความยินยอมของประชาชนต่อผู้มีอำนาจในการปกครอง
 - 2.5 หลักอำนาจธิปไตยมาจากปวงชน
 - 2.6 หลักเกี่ยวกับสิทธิที่จะคัดค้าน ไม่เห็นด้วย และเปลี่ยนแปลงรัฐบาล
3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต คือพลเมืองทุกคนจะต้องยึดถือหลักการประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ หลักเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ เป็นวิถีชีวิตประจำวันของเขา

เช่น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเคารพกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่พลเมืองด้วยการเสียภาษีอากร ให้รัฐบาล โดยไม่บ่นบ่นหรือหลีกเลี่ยง เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปหลักการของประชาธิปไตย มีดังนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในรัฐ
2. ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ และมีความเสมอภาคกัน
3. ระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วยองค์กรแห่งรัฐที่สำคัญ 3 องค์กร คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ

4. หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก โดยไม่ละเมิดสิทธิของฝ่ายข้างน้อย

ส่วนลักษณะของประชาธิปไตย มีดังนี้

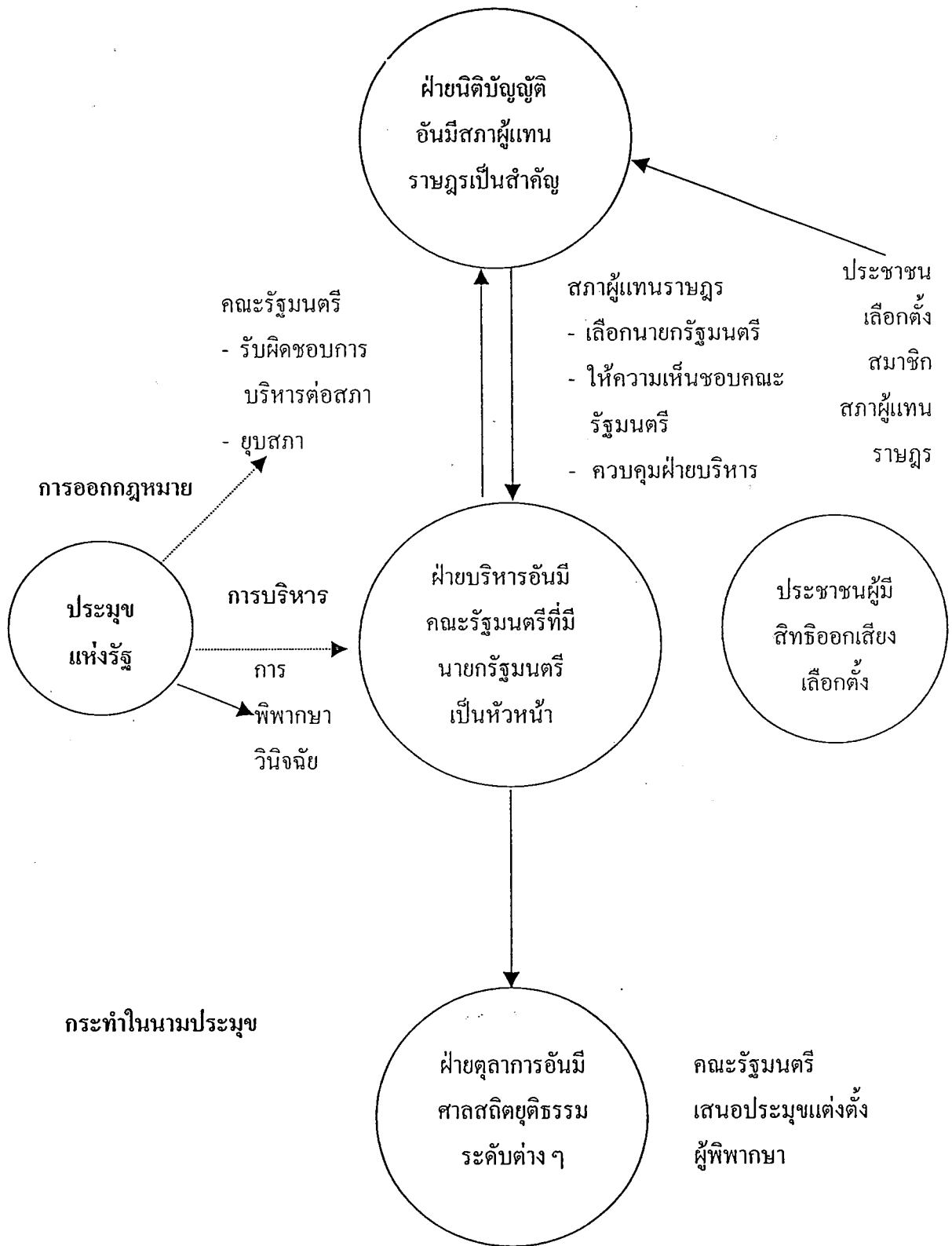
1. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ
2. เปิดโอกาสให้มีเสรีภาพ ความเสมอภาคทางด้านการคิดการแสดงออก
3. เมื่อมีการขัดแย้งกันในการปกครอง ให้ยึดหลักเสียงข้างมากในการตัดสินใจ
4. มุ่งให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด

(3) รูปแบบการปกครองประชาธิปไตยในประเทศไทย

การพิจารณารูปแบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น พิจารณาได้จากรูปแบบของรัฐบาล ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมีอยู่สามรูปแบบใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ (วิสุทธิ โพธิ์แท่น, 2534, หน้า 114)

1. รูปแบบรัฐสภา หรือประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (parliamentary democracy หรือ parliamentary system of democratic government)
2. รูปแบบประธานาธิบดี หรือประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี (presidential democracy หรือ presidential system of democratic government)
3. รูปแบบผสมกึ่งรัฐสภากึ่งประธานาธิบดี (mixed form หรือ semi-parliamentary หรือ semi-presidential democracy)

สำหรับประเทศไทย เป็นรัฐบาลประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รูปแบบนี้มีฝ่ายต่าง ๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดังแผนภาพ 2.8

แผนภาพ 2.8 รูปแบบรัฐบาลประชาธิปไตยแบบรัฐสภา

ประมุขแห่งรัฐ (chief or head of state) เป็นผู้ปกครองในนาม (titular or ceremonial or figure head) ของประเทศที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริง แต่เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นบุคคลของประเทศ ผู้ซึ่งได้รับเกียรติสูงสุดของประเทศ ให้เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เพื่อเป็นศูนย์รวมให้เกิดเอกภาพขึ้นในรัฐ ฉะนั้นจึงถือว่าประมุขจะต้องเป็นกลางในทางการเมืองที่สามารถเข้ากันได้กับทุกรัฐบาล ซึ่งมีสมมติฐานอยู่ว่า ต้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ (national interests) เป็นหลัก สำหรับประเทศไทย ประมุขของประเทศคือ พระมหากษัตริย์ เราจึงเรียกว่าเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หรือแบบประชาธิปไตยที่พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ (วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, 2534, หน้า 115-119)

ประชาชน คือองค์ประกอบสำคัญของประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย หลักเกณฑ์ของประชาธิปไตยข้อหนึ่งคือ การให้โอกาสประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม โดยเฉพาะในด้านการเมืองและประชาชนใช้โอกาสนั้นในทางต่าง ๆ เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เสนอแนะความคิดเห็นต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยวิธีการต่าง ๆ ใช้วิธีการควบคุมโดยแสดงประชามติในรูปแบบต่าง ๆ จนกระทั่งสมัครเข้ารับเลือกตั้ง เพื่อเข้าไปดำรงตำแหน่งในทางการเมืองเอง เป็นต้น (วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, 2534, หน้า 66) การมีส่วนร่วมในทางการเมือง ซึ่งปัจจุบันถือว่าสำคัญมากในประเทศประชาธิปไตย มีอยู่สามหัวข้อใหญ่ การมีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในพรรคการเมือง และการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกลุ่มผลประโยชน์ อยู่ที่กลุ่มผลประโยชน์ทำหน้าที่เรียกร้องต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมือง หรือนัยหนึ่งคือ รัฐบาลได้พิจารณาข้อเรียกร้องทั้งหลายจากกลุ่มต่าง ๆ แล้วสนองตอบตามความเหมาะสม พร้อมกับปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกลไกทางการเมืองและการบริหาร เพื่อให้กระทำหน้าที่ได้เต็มที่ นอกจากนี้กลุ่มผลประโยชน์ยังเสนอข้อมูลประกอบข้อเรียกร้อง เพื่อให้รัฐบาลเปรียบเทียบข้อมูลประกอบการตัดสินใจอีกด้วย (วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, 2534, หน้า 61-62) และสถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่คล้ายกันกับกลุ่มผลประโยชน์ในบางครั้งก็คือพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองมีหน้าที่มากกว่า เพราะตามหลักแล้วพรรคการเมือง คือที่รวมของกลุ่มบุคคลที่มีแนวคิดทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน ร่วมกันเพื่อจุดประสงค์ที่จะส่งบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อให้ได้เสียงข้างมากในสภา และมีโอกาสจัดตั้งรัฐบาล และบริหารประเทศตามนโยบายที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของกลุ่ม พรรคการเมืองเป็นสถาบันที่สร้างพลังให้กับอุดมการณ์ที่ทำให้ประชาชนต่างท้องถิ่น สามารถร่วมมือกันทางการเมืองได้ นอกจากนี้พรรคการเมืองนับเป็นกลไกสำคัญในการเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ (สุขุม นวลสกุล, 2533, หน้า 218) ดังนั้น นับว่าพรรคการเมืองมีความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชน ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมือง และช่วยสะท้อนให้เห็นปัญหาสาธารณะ ตลอดจนมติมหาชน

ในด้านการปกครองก็ช่วยให้จัดตั้งรัฐบาลได้ง่ายและช่วยเร่งรัดให้ข้าราชการประจำได้ทำงานตามนโยบายของรัฐบาลอย่างจริงจัง (กระมล ทองธรรมชาติ, 2529, หน้า 102-103) นอกจากการมีส่วนร่วมในสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชน (people's will) ในการ “ปกครองโดยประชาชน” ตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งอาจพิจารณาได้สองลักษณะ ดังนี้

1. การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองในระบอบการปกครองที่ยอมรับอำนาจในการตัดสินใจเลือกรูปแบบการปกครอง วิธีการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งพรรคการเมืองหรือกลุ่มคณะกรรมการเมืองที่มีอยู่มากกว่าหนึ่งกลุ่ม หรือหนึ่งพรรค ได้เสนออุดมการณ์และนโยบายต่อประชาชน

2. การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งความชอบธรรมในอำนาจปกครองของผู้อ้างสิทธิปกครองในนามของประชาชน ความชอบธรรมในการปกครองที่จะเกิดขึ้นและมีขึ้นต่อเมื่อประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองยอมรับการอ้างสิทธิดังกล่าว และจะสิ้นสุดเมื่อประชาชนไม่ยอมรับอำนาจการปกครองนั้นต่อไป

ปกติแล้วการเลือกตั้งจะมีเงื่อนไข 6 ประการ คือ

1. การเลือกตั้งโดยอิสระ (free election) คือบุคคลมีสิทธิที่จะออกเสียงเลือกตั้งหรือไม่ก็ได้ และเลือกบุคคลหรือพรรคใดก็ได้ตามใจชอบ

2. การเลือกตั้งโดยลับ (secret voting) ถือว่าการลงคะแนนเสียงเป็นเอกสิทธิ์ของผู้ลงคะแนนเสียงเท่านั้น ดังนั้นการลงคะแนนลับทำให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ปราศจากการข่มขู่บังคับจากอิทธิพลใด ๆ

3. การเลือกตั้งอย่างแท้จริง (genuine election) หมายถึง การเลือกตั้งที่ผู้เลือกตั้งมีทางเลือก ปราศจากการครอบงำและเล่ห์ทางการเมือง ปราศจากการใช้อิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม เป็นการเลือกตั้งตามตัวบทกฎหมายอย่างแท้จริง

4. การเลือกตั้งเป็นระยะเวลา (periodic election) การกำหนดเวลานี้ช่วยให้ประชาชนมีโอกาสดูตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองว่าทำได้หรือไม่ ได้ปฏิบัติตามนโยบายหรือไม่ เพื่อจะได้ตัดสินใจในการเลือกตั้งครั้งใหม่ อาจกำหนดเวลาเป็นสามปีสี่ปี หรือห้าปีก็ได้

5. การมีสิทธิเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (equal suffrage) คือสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน มีความสำคัญ และได้รับการยอมรับโดยเท่าเทียมกัน คน ๆ หนึ่งจะมีคะแนนเสียงเพียงหนึ่งคะแนน และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

6. การมีสิทธิเลือกตั้งโดยทั่วไป (universal suffrage) ทุกคนมีสิทธิเลือกตั้งตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ โดยไม่จำกัดสิทธิบุคคลใดเป็นพิเศษ อันเนื่องมาจากเพศ ผิว สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (วิสุทธิ โปธิแทน, 2534, หน้า 64-71)

การเลือกตั้งนับว่าเป็นหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะผลของการเลือกตั้ง จะตัดสินว่าบุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใดได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้เป็นผู้ปกครองหรือรัฐบาล การเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่จะเลือกใช้ทางสายใดเป็นทางออกเพื่อความสุขของสังคม การให้โอกาสแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละพรรคได้เผยแพร่นโยบายหรืออุดมการณ์ให้ประชาชนรับทราบเพื่อจะได้ประกอบการตัดสินใจของผู้เลือกตั้ง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งนอกเหนือไปจากการรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ของประชาชนเอง

(4) ประโยชน์ของการเป็นประชาธิปไตย

การนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการบริหารงานของตำบล หมู่บ้าน นอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้การปกครองระบอบนี้ในระดับประเทศเกิดความมั่นคงแล้ว ยังมีผลดีต่อประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล ดังนี้

1. ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เช่น พ่อบ้านปกครองครอบครัว โดยรับฟังความคิดเห็นของคนในบ้าน สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ความสุข ความอบอุ่นในครอบครัว

2. จะทำให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันก่อนตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะถือว่าหลายความคิดดีกว่าความคิดเดียว ซึ่งจะช่วยถ่วงถ่วงงานต่างๆ ของส่วนรวมได้ดีขึ้น ไม่ผิดพลาด และเกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การแสดงความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านในที่ประชุมเพื่อแก้ปัญหาของหมู่บ้าน หากมีผู้แสดงความเห็นหลายคนย่อมจะพิจารณาปัญหาได้รอบคอบกว่าที่จะทำตามความคิดเห็นของใครคนใดคนหนึ่ง

3. จะทำให้ทุกคนรู้จักการประนีประนอม เนื่องจากแต่ละคนจะมีความคิดเห็น ความต้องการ ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดแตกต่างกัน การใช้เหตุผลและรับฟังความเห็นของผู้อื่น จึงเป็นวิธีที่จะทำให้หาหนทางซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้อื่น จึงเป็นวิธีที่จะทำให้หาหนทางซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ได้ และจะช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันดียิ่งขึ้น เช่น นาย ก. อาจต้องการสร้างสะพาน นาย ข. ต้องการทำถนนให้หมู่บ้าน ถ้ามีการพูดคุยระหว่างกัน เพื่อพิจารณาถึงผลได้เสีย ตลอดจนความคุ้มค่าของการกระทำโดยใช้เหตุผลแล้ว ก็จะทำให้แต่ละฝ่ายเข้าใจถึงความจำเป็นของอีกฝ่ายหนึ่ง และเปรียบเทียบว่าใครมีความจำเป็นมากกว่ากัน หรือมีทางแก้ปัญหาทางอื่นหรือไม่ เช่น อาจจะทำสะพานตามความต้องการของนาย ข. แต่นาย ข. ยอมเดินอ้อม แล้วใช้เงินที่เหลือในการซ่อมแซมถนนให้มีสภาพดีพอที่จะใช้ได้ชั่วคราว เพื่อรองบประมาณในปีต่อไป แล้วจึงจะดำเนินการสร้างถนน การตกลงกันเช่นนี้ คือการใช้เหตุผลในการประนีประนอม ซึ่งจะได้ทางแก้ปัญหาที่ทุกฝ่ายได้รับความพอใจร่วมกัน เป็นการแก้ปัญหาโดยสันติและป้องกันความขัดแย้ง

4. ทำให้รู้จักการให้อภัย การเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยกันด้วยเหตุผลและยอมรับว่าความคิดเห็นความต้องการต่างกันเป็นเรื่องธรรมดา จะทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ง่ายขึ้น เมื่อมีความเข้าใจความรู้สึกความต้องการจำเป็นของอีกฝ่ายแล้ว การให้อภัยซึ่งกันและกันก็จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย และเมื่อเลิกแสดงความเห็นได้แย้งแล้ว ก็ยังคงจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันดังเดิม

2.2.2.2 เจตคติต่อระบอบประชาธิปไตย

เกรียงศักดิ์ สุเมธอมรรตน์ (2534, หน้า 20) ได้แบ่งเจตคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยออกเป็น 14 ด้าน ดังนี้คือ

1. การมีเหตุผล
2. การมีความเสมอภาค
3. การมองโลกในแง่ดี
4. การที่สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลได้รับการส่งเสริม
5. การเลือกตั้งระบบยุติธรรมและทั่วไป
6. การมีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรคในการเลือกตั้ง
7. การมีความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารประเทศโดยไม่ผูกขาด
8. การตัดสินใจปัญหาทางการเมืองใช้เสียงส่วนใหญ่ ที่เคารพส่วนน้อย
9. การมีความรู้สึกในความสามารถของคนในทางการเมือง
10. การเชื่อในหลักนิติธรรม
11. การใช้สิทธิคัดค้านและแสดงความคิดเห็น
12. การมีรัฐธรรมนูญ เป็นแม่บทในการปกครอง
13. การมีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ทุกคน
14. การที่รัฐจะไม่แทรกแซงในกิจการของเอกชนถ้าไม่จำเป็น ซึ่งอาจจะแทรกแซงได้

หากเป็นไปเพื่อป้องกันการละเมิดซึ่งกันและกันของเอกชนและการพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของเอกชน

ไลน์แมน พาวเวอร์ ชาเกนท์ (อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ สุเมธอมรรตน์, 2534, หน้า 17-18) ได้แบ่งเจตคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ออกเป็น 4 ด้านดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง โดยมีหลักอยู่ว่าประชาชนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจทางการเมืองไม่มากก็น้อย ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม
2. การมีความเสมอภาค
3. การมีเสรีภาพ
4. การมีระบบตัวแทน
5. การมีระบบการเลือกตั้ง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2519, หน้า 6-12) กล่าวถึงประชาธิปไตยกับการเชื่อมั่นในหลักเกณฑ์ และการหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ยังเป็นพื้นฐานของอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. มีศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ ความสามารถของมนุษย์ที่สำคัญได้แก่ การรู้จักใช้เหตุผล และยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีทดลองค้นคว้าแบบวิทยาศาสตร์
2. มีความเชื่อในสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ยอมให้ทุกฝ่ายเสนอข้อเท็จจริง เหตุผลและความคิด เกี่ยวกับปัญหาที่กำลังพิจารณาเสียก่อนแล้วจึงร่วมกันตัดสินใจ
3. มีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน หรือมีความเสมอภาคตามกฎหมาย และทางการเมือง กล่าวคือ บุคคลควรได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน โดยไม่แยกว่าเพศใด มีกำเนิดอย่างไร และมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมเช่นใด
4. มีความมุ่งหมายให้เอกชน ทำกิจกรรม และดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เอง โดยแทรกแซงน้อยที่สุด รัฐจะเข้าแทรกแซงในวิถีชีวิตการจัดระเบียบสังคมของคนก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นเอกชนไม่สามารถจัดทำเองได้เท่านั้น
5. มีความเชื่อว่า รัฐเป็นเพียงอุปกรณ์ที่ช่วยให้คนบรรลุถึงความสมบูรณ์และรัฐอยู่ได้ ก็ด้วยเป้าหมายที่จะคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน ดังนั้น ประชาชนมีสิทธิที่จะทำการต่อต้านรัฐบาลที่ไม่สามารถปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว

ประเสริฐ รักไทยดี (2522, หน้า 13) ได้แบ่งเจตคติต่อประชาธิปไตยออกเป็น 7 ด้าน ดังนี้คือ

1. ความมีจิตใจต้องการประชาธิปไตย มีความเชื่อว่า ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย สามารถแก้ไขปัญหาของประเทศไทยทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม
2. การยอมรับศักดิ์ศรีของบุคคลในอันจะเลือกเหตุผลที่ถูกต้อง
3. เคารพในสิทธิของผู้อื่น
4. ความเสมอภาคในบุคคลและกฎหมาย
5. ความสำนึกในทางการเมือง หมายถึง ความรับผิดชอบในสังคม
6. ความไว้วางใจผู้อื่น (trust) เชื่อว่าบุคคลอื่นมีความสามารถที่จะเลือกเหตุผลที่ถูกต้องได้
7. เชื่อมมั่นในเจ้าหน้าที่และสถาบันของรัฐในอันที่จะพยายามแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความสามารถ และให้โอกาสอย่างเต็มที่

พีรพัฒน์ พรศิริเลิศกิจ (2536, หน้า 58-59) ได้กล่าวถึงเจตคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ 4 ประการคือ

1. ความเคารพในบุคลิกภาพส่วนบุคคล (respect for individual personality) คือ ความเคารพในความเป็นมนุษย์ และสิทธิการใช้ชีวิตของผู้อื่น เชื่อว่า มนุษย์มีผลประโยชน์ร่วมกัน จะต้องสนองความปรารถนาของมนุษย์ในการแสดงออก ซึ่งผลประโยชน์แห่งคนมีความไว้วางใจต่อผู้อื่น

2. ความเชื่อในหลักแห่งการใช้เหตุผล (belief in rationality) คือ ความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ซึ่งรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แม้จะมีเหตุผลต่างจากตนเอง นอกจากนี้ยังยึดถืออย่างมีเหตุผล ในแง่ความสำเร็จของชีวิตที่ต้องใช้ความสามารถ การทำงานหนัก ความมีเหตุผลในการแก้ไขปัญหา โดยเคารพต่อความยุติธรรมของกฎหมาย ไม่ใช่วิธีการรุนแรง และละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น

3. เชื่อในความเสมอภาค (equality) ความเสมอภาคในสังคมเสรีประชาธิปไตย คือ ความเสมอภาคทางโอกาสของบุคคล แม้จะไม่มี ความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ แต่ต้องยอมรับความเสมอภาคในโอกาส ความแตกต่างทางความคิดและความขัดแย้ง จะต้องได้รับการประนีประนอม โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง ไม่มีการเปิดโอกาสให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นคนจะต้องเสมอภาคกันในทางการเมือง นอกจากนี้แล้ว ยังต้องแสดงออกอย่างเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายอีกด้วย

4. ความเชื่อในหลักแห่งนิติธรรม (rule of law) เป็นความเชื่อว่ากฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ ใช้ได้อย่างเป็นกลาง หลักแห่งกฎหมาย เป็นหลักประกันที่ทำให้บุคคลมีความมั่นใจในตนเอง เพราะรู้ว่าตนเองมีสิทธิในขอบเขตแค่ไหน และผู้อื่นมีขอบเขตในการใช้สิทธิเรียกร้องต่อตนเองเท่าไร รู้ว่าเสรีภาพส่วนบุคคลที่มีอยู่นั้น เป็นเสรีภาพภายใต้กฎหมาย นอกจากนี้ยังรวมถึงความเชื่อแบบรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionism) ไม่ยอมรับการล้มล้างรัฐบาลด้วยวิธีรุนแรง กฎหมายจะใช้กับทุกคนไม่ว่าเป็นใคร และเป็นสิ่งที่เหนี่ยวรั้งการกระทำของผู้ปกครอง มิให้ละเมิดสิทธิของประชาชน

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เจตคติต่อระบอบประชาธิปไตยมี 6 ประการคือ

1. มีความเชื่อในสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ยอมให้ทุกฝ่ายเสนอข้อเท็จจริง เหตุผลและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่กำลังพิจารณาก่อน แล้วจึงร่วมกันตัดสินใจ

2. เชื่อในความเสมอภาค ความเสมอภาคในสังคมเสรีประชาธิปไตย คือ ความเสมอภาคทางโอกาสของบุคคล กล่าวคือ บุคคลควรได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน โดยไม่แยกว่า เพศใด มีกำเนิดอย่างไร และมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร

3. ความมีจิตใต้ต้องการประชาธิปไตย มีความเชื่อว่า ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย สามารถแก้ไขปัญหาของประเทศได้ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

4. ความเชื่อในหลักแห่งการใช้เหตุผล คือ เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล ซึ่งรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แม้จะมีเหตุผลต่างจากตนเอง นอกจากนี้ยังมีเหตุผลในการแก้ไขปัญหา โดยการพบต่อความยุติธรรมของกฎหมาย ไม่ใช่วิธีการรุนแรง และละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น

5. ความเชื่อในหลักแห่งนิติธรรม เป็นความเชื่อว่ากฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ ใช้ได้อย่างเป็นกลาง หลักแห่งกฎหมายเป็นหลักประกันที่ทำให้บุคคลมีความมั่นใจในตนเอง เพราะรู้ว่าตนเองมีสิทธิในขอบเขตแค่ไหน และผู้อื่นมีขอบเขตในการใช้สิทธิเรียกร้องต่อตนเองเท่าไร นอกจากนี้ยังรวมถึงความเชื่อแบบรัฐธรรมนูญนิยม ไม่ยอมรับการล้มล้างรัฐบาลด้วยวิธีการรุนแรง

6. ความไว้วางใจผู้อื่น โดยเชื่อว่าบุคคลอื่นมีความสามารถที่จะเลือกเหตุผลที่ถูกต้องได้

2.2.3 เจตคติต่อประชาชนในเขตเลือกตั้ง

โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งนั้น วัตถุประสงค์หนึ่งก็คือ เพื่อที่จะให้อาสาสมัครมีเจตคติที่ดีต่อประชาชนในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ ด้วย ซึ่งโครงการฯ ได้ให้ความหมายของคำว่าประชาชนในเขตเลือกตั้ง และเจตคติต่อประชาชนในเขตเลือกตั้ง ดังนี้

ประชาชนในเขตเลือกตั้ง หมายถึง ประชาชนในท้องที่ที่กำหนดเป็นเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง แบบบัญชีรายชื่อ หรือเขตเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา แล้วแต่กรณี ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 105

เจตคติต่อประชาชนในเขตเลือกตั้ง หมายถึง ความศรัทธา ความนับถือยกย่อง ความคิดเห็น ความรู้สึก ต่อประชาชนในท้องที่ที่กำหนดเป็นเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ หรือเขตเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา แล้วแต่กรณี ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 105

2.2.4 ความสนใจทางการเมือง

ความสนใจทางการเมือง (political interest) เป็นความโน้มเอียงพื้นฐานอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญมากในการศึกษาทางรัฐศาสตร์ บุคคลที่มีความสนใจทางการเมือง มักจะเป็นบุคคลที่มีความสนใจต่อเหตุการณ์บ้านเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งนี้โดยการแสดงออกมา ในรูปของการให้ความสนใจต่อสื่อทางการเมืองต่างๆ เช่น การติดตามข่าวการเมือง ข่าวสารอื่นๆ ตลอดจนการสนทนาในประเด็นทางการเมือง (ดิเรก อุทัยผล, 2537, หน้า 17)

ดิเรก อุทัยผล (2537, หน้า 16) ได้กล่าวว่า ความสนใจทางการเมือง หมายถึง การให้ความสนใจต่อเหตุการณ์บ้านเมือง การเปิดรับข่าวสารการเมือง ข่าวราชการ ข่าวอื่นๆ การสนทนาพูดคุยในประเด็นเศรษฐกิจและการเมือง ข่าวราชการ ข่าวอื่นๆ การสนทนาพูดคุยในประเด็นเศรษฐกิจและการเมือง ความรู้เกี่ยวกับการเมือง ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การชุมนุมทางการเมือง การฟังอภิปรายหรือชมนิทรรศการทางการเมือง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การสมัครรับเลือกตั้งหรือการช่วยหาเสียงเลือกตั้ง ฯลฯ

สำหรับปัจจัยที่ทำให้เกิดความสนใจทางการเมืองของเยาวชนมีดังนี้ (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2543, หน้า 72-75)

1. ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง จากวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ โดยตรรกะแล้ว เยาวชนที่สนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ ทั้งจากวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ น่าจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยสูงกว่าเยาวชนที่ไม่ค่อยสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง ทั้งนี้ เพราะว่าข่าวสารการเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ล้วนมีส่วนอย่างสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนกลุ่มต่างๆ ดังนั้นจึงน่าจะเชื่อว่าเยาวชนที่สนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ประจำ จะมีระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่าเยาวชนที่ไม่ค่อยสนใจติดตาม

2. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองภายในครอบครัว โดยปกติครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีบทบาทในกระบวนการอบรมหล่อหลอมทางการเมืองให้แก่เยาวชน ดังนั้นถ้าครอบครัวได้ผู้นำครอบครัวให้ความสนใจ เอาใจใส่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองแก่เยาวชนหรือบุตรหลานในครอบครัวเป็นประจำ ย่อมมีผลในการเสริมสร้างให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบการเมืองดีขึ้น แต่ก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้นำครอบครัวมีความเชื่อหรือทัศนคติทางการเมืองเช่นไร ด้วยเหมือนกัน เพราะถ้าผู้นำครอบครัวมีความเชื่อทางการเมืองในเรื่องอำนาจนิยม ก็อาจเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนมีค่านิยมเรื่องอำนาจนิยมไปด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้นำครอบครัว มีความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย อิทธิพลจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองในครอบครัว ก็จะมีผลต่อการเสริมสร้างค่านิยมประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนมากขึ้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เยาวชนที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองภายในครอบครัวกับเรื่องประชาธิปไตยเป็นประจำ จะมีระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่าเยาวชนที่ไม่ค่อยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง

3. การสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียนในการติดตามข่าวสารทางการเมือง โดยตรรกะแล้ว โรงเรียนใดก็ตามที่ผู้บริหารโรงเรียนส่งเสริม สนับสนุน ให้นักเรียนสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองเป็นประจำ ย่อมทำให้นักเรียนหรือเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองได้ดีขึ้น โดยเฉพาะจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนเพิ่มขึ้นด้วย ตรงข้ามกับโรงเรียนที่ผู้บริหารมิได้สนับสนุนให้นักเรียนสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองเป็นประจำ ทำให้เยาวชนขาดปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญ ทำให้เยาวชนที่ไม่ค่อยสนใจอยู่แล้ว อาจจะไม่สนใจติดตามเลยก็ได้ ยกเว้นเยาวชนที่มีความสนใจด้วยตนเอง แม้ผู้บริหารโรงเรียนจะไม่สนับสนุน แต่ก็อาจแสวงหาความรู้และติดตามข่าวสารการเมืองด้วยตนเอง

4. การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยตรรกะแล้ว การที่เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นประจำจะทำให้มีโลกทัศน์กว้างขวาง รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักรับผิดชอบงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย หรือมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องมากขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวจะทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นประจำจะมีระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่าเยาวชนที่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร

5. การมีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย โดยตรรกะทั่วไปผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยมากกว่าย่อมมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่าผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยน้อยกว่า ทั้งนี้เพราะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยยิ่งมากก็จะยิ่งเสริมสร้างให้เยาวชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ความเชื่อที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจคือความเชื่อด้วยเหตุและผล จะทำให้มีความยืนยงถาวรมากกว่าความเชื่อที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจ

6. การใช้สื่อติดตามข่าวสารทางการเมืองต่างกัน เยาวชนบางกลุ่มอาจใช้สื่อต่างกันในการติดตามข่าวสารทางการเมือง อาทิ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสิ่งพิมพ์

2.3 ความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนน สามารถปฏิบัติตนได้ตามขั้นตอนการดำเนินการเลือกตั้งได้อย่างถูกต้องคือ (ชูเกียรติ รัตนชัยชาญ, 2541)

1. ตรวจสอบบัญชีรายชื่อก่อนลงคะแนน
2. ผู้มีสิทธิแสดงตนต่อกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง โดยแสดงบัตรประจำตัวประชาชน บัตรประจำตัวประชาชนที่หมดอายุ หรือบัตรหรือหลักฐานอื่นของทางราชการที่มีรูปถ่ายสามารถแสดงตนได้ ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา
3. ผู้มีสิทธิลงลายมือชื่อหรือพิมพ์ลายนิ้วมือในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นหลักฐานตามวิธีการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด
4. รับบัตรจากกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งจำนวน 1 ใบ ต่อ 1 คน เพื่อลงคะแนนในคูหา
5. ลงคะแนนเลือกตั้งโดยทำเครื่องหมาย กากบาทลงในบัตรเลือกตั้ง ในกรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ประสงค์จะลงคะแนนเลือกตั้งให้แก่ผู้สมัคร หรือบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองใด ให้ทำเครื่องหมายกากบาทในช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง
6. นำบัตรเลือกตั้งหย่อนลงในหีบบัตรเลือกตั้งให้ปฏิบัติตามเกณฑ์ และวิธีการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด คือ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหย่อนบัตรเลือกตั้งในหีบบัตรเลือกตั้งด้วยตนเอง ต่อหน้ากรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง

2.4 การเข้าใจสภาพของชุมชน

2.4.1 ความหมายของชุมชน

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของสภาพ หมายถึง ความเป็นเองตามธรรมชาติของมัน ลักษณะในตัวเอง ภาวะธรรมชาติ และชุมชน หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

นิยพวรรณ วรณศิริ (2536) ให้ความหมายของชุมชนว่า ชุมชน คือ ท้องถิ่นหนึ่งๆ ซึ่งมีอาณาบริเวณแน่นอนในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและเป็นที่อยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีพื้นฐานชีวิตอย่างเดียวกัน อยู่ภายใต้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์เดียวกัน มีความสนใจคล้ายๆ กัน มีกิจกรรมทาง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดแบบเดียวกัน มีความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน และร่วมมือดำเนินกิจกรรมใดๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

กิงสลีย์ (Kingsley, 1949, p.310-312) ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณหนึ่ง ซึ่งสามารถดำรงชีวิตทางสังคมในด้านต่างๆ ได้ทั้งหมด กลุ่มคนที่ได้รับการพิจารณาให้เป็นชุมชนได้ ต้องยึดหลักเกณฑ์ 2 อย่างคือ หลักเกณฑ์ทางกายภาพ หรือความใกล้ชิดทางพื้นที่ และหลักเกณฑ์ในเรื่องความพร้อมมูลทางสังคม (social completeness)

ดังนั้น สภาพชุมชน คือ ลักษณะของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณหรือในเขตพื้นที่เดียวกัน มีวิธีการดำรงชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรม และประเพณีคล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน อีกทั้งมีการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

เมื่อมีชุมชนเกิดขึ้นมา ก็ย่อมมีองค์ประกอบของชุมชนอันเป็นโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนนั้นๆ

2.4.2 องค์ประกอบของชุมชน

โพลิน (Polin, 1979) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบร่วมกันของชุมชนมีดังนี้

1. ชุมชนเกี่ยวข้องกับอาณาเขตหรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ ซึ่งหมายถึงว่าเป็นกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่ หรืออาณาบริเวณหนึ่งๆ (geographic area) ลักษณะชุมชนในลักษณะนี้ หมายถึงว่า กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในอาณาเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หนึ่งตามแต่ความเหมาะสมของกลุ่มคนที่เลือกทำเลที่ตั้งชุมชนต่างๆ ซึ่งมักจะคำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่กลุ่มคนนั้นสามารถประกอบอาชีพ หรือดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2. ชุมชนเกี่ยวข้องกับมิติด้านสังคม (sociological aspects) นั่นคือ ชุมชนประกอบด้วยสมาชิกที่มีการกระทำต่อกันทางสังคม (social interaction) องค์ประกอบของชุมชนในมิตินี้มองว่า ชุมชน ก็คือกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนกิจกรรม ทักษะ การสนับสนุนซึ่งกันและกัน การคัดค้านหรือการยินยอม ความเชื่อ

ความร่วมมือ และการตอบโต้ต่างๆ ความสัมพันธ์นี้ได้พัฒนาจากกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ จนกระทั่งเป็นกลุ่มที่เป็นทางการ (formal organization) ไปจนถึงเป็นสถาบัน (institution) สิ่งที่ได้ตามมาจาก การจำแนกประเภทของกลุ่มในองค์กร คือ บทบาทของแต่ละคนที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

3. ชุมชนเชิงจิตวิทยา (psychological aspects) นั่นคือ ชุมชนเป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพันทางจิตใจต่อกันที่อยู่ มีลักษณะร่วมบางอย่างเหมือนกัน เช่น ความเชื่อ ภาษา คุณค่า เป็นต้น องค์ประกอบของชุมชนในมิตินี้หมายถึงว่า กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันนั้น มีความรัก ความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ต่อกันที่อยู่ ต่อผู้คนร่วมถิ่นที่อยู่ รู้สึกเป็นเจ้าของถิ่นที่ตัวเองอยู่ ซึ่งคนเหล่านั้นอยู่ร่วมกัน ทำมาหากินร่วมกัน ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน และสำคัญที่สุด คือการมีชีวิต รอด และสามารถก้าวไปข้างหน้าได้ของแต่ละคน ขึ้นอยู่กับการมีชีวิตรอดและการก้าวไปข้างหน้า ร่วมกันเท่านั้น

4. ชุมชนจะมีศูนย์กลางบริการของกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม (central activities for utilization)

องค์ประกอบของชุมชนในมิตินี้หมายถึงว่า ชุมชนจะมีลักษณะที่เป็นศูนย์กลางบริการ ทางด้านกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งหมายถึงศูนย์กลางการบริการทางด้าน กิจกรรมการปกครอง การเศรษฐกิจ การศึกษา การศาสนา การสาธารณสุข และการพักผ่อน หย่อนใจ เพื่อบริการหรืออำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในชุมชน

ส่วนนักวิชาการชาวไทยได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุมชน ดังนี้

สมพงษ์ บังชาบาล (2531) ได้กล่าวถึง สภาพชุมชนในลักษณะคล้ายๆ กัน ว่าประกอบด้วย

1. ประวัติชุมชน
2. ลักษณะทางกายภาพ
3. ประชากร
4. การศึกษา
5. การเมืองการปกครอง
6. เศรษฐกิจ
7. สภาพทางสังคมของหมู่บ้าน
8. วัฒนธรรม

ส่วนรังษิมา เอกสุภผล (2540) ได้กล่าวว่า สภาพชุมชนประกอบด้วย

1. ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

3. ลักษณะประชากร
4. สภาพเศรษฐกิจ
5. ลักษณะการจัดระเบียบสังคม
6. สถาบันสำคัญของชุมชน

2.4.3 ประเภทของชุมชน

ในการแบ่งประเภทชุมชนนั้น สามารถแบ่งได้หลายประเภทแล้วแต่ว่าจะใช้เกณฑ์อะไรเป็นหลักในการแบ่งประเภทชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534, หน้า 10-14) ได้รวบรวมเกณฑ์ในการแบ่งประเภทและลักษณะเด่นของชุมชนออกเป็น 3 เกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. ประเภทของชุมชนแบ่งตามการบริหารการปกครอง(administration unit)

ถ้าใช้การบริหารการปกครองเป็นเกณฑ์ในการจัดจำแนกประเภทของชุมชน โดยจำแนกจากลักษณะการปกครองไทยตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 สามารถแบ่งชุมชนออกได้เป็น 6 ประเภทดังต่อไปนี้

1.1 ชุมชนหมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านซึ่งประกอบด้วยบ้านหลายบ้านในท้องที่เดียวกัน โดยจัดอยู่ในความปกครองเดียวกันเป็นหมู่บ้านหนึ่ง ถ้าคนที่อยู่ร่วมกันมีมากเป็นหมู่บ้านได้ แต่ถ้าเป็นคนที่ตั้งบ้านเรือนห่างไกลกันแต่จำนวนคนมากก็ตั้งเป็นหมู่บ้านได้ อย่างน้อยการตั้งหมู่บ้านก็ควรมีไม่ต่ำกว่า 5 บ้าน โดยปกติแล้วชุมชนหมู่บ้านมักจะเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

1.2 ชุมชนเขตสุขาภิบาล หมายถึง ชุมชนใดที่มีความเหมาะสมที่จะตั้งเป็นเขตสุขาภิบาล โดยคำนึงถึงเนื้อที่ของเขตควรมีขนาดประมาณ 1-4 ตารางกิโลเมตร ควรมีร้านค้าประมาณอย่างน้อย 10 ห้อง และประชาชนในเขตมีอย่างน้อยประมาณ 1,500 คน ก็สามารถตั้งเป็นเขตสุขาภิบาลปกครองได้ หนึ่งชุมชนเขตสุขาภิบาลนี้มักจะอยู่ในเขตตำบลและเขตอำเภอ สำหรับตำบลนั้นหมายถึงหลายหมู่บ้านรวมกัน ก็สามารถจัดตั้งเป็นตำบล หรือมี พลเมืองประมาณ 2,000 คนขึ้นไป และอำเภอหมายถึงท้องที่หลายๆ ตำบลอันสมควรจัดปกครองอันเดียวได้หรือมี พลเมือง 10,000 คนขึ้นไป หนึ่งชุมชนเขตสุขาภิบาลมักเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในอำเภอและเป็นศูนย์กลางบริการการค้า การปกครอง และการเกษตรด้วย

1.3 ชุมชนเขตเทศบาลตำบล หมายถึง ชุมชนเขตสุขาภิบาลที่มีความเจริญและมีความหนาแน่นยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาล โดยมีการจัดสาธารณูปโภคมากขึ้นและการปกครองตนเองมากขึ้น ลักษณะของชุมชนเขตเทศบาลตำบลเป็นชุมชนที่ใหญ่และมักจะอยู่ในเขตของอำเภอ เช่น เทศบาลตำบลบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

1.4 ชุมชนเขตเทศบาลเมือง หมายถึง ชุมชนที่มีราษฎรในท้องที่ตั้งแต่ 10,000 คน ขึ้นไป โดยคิดเฉลี่ยความหนาแน่นของราษฎรไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร โดยมากชุมชนเขตเทศบาลเมืองมักจะตั้งในเขตของตัวจังหวัด และเป็นศูนย์กลางของการบริหารส่วนราชการต่างๆ เช่น เทศบาลเมืองขอนแก่น เป็นต้น

1.5 ชุมชนเขตเทศบาลนคร หมายถึง ชุมชนจากเทศบาลเมืองสามารถยกฐานะขึ้นมาเป็นเทศบาลนครได้ โดยท้องที่นั้นมีราษฎรอยู่หนาแน่นมากกว่า 3,000 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ชุมชนในเขตเทศบาลนครนี้เป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่และเป็นศูนย์กลางของการบินพาณิชย์และอื่นๆ เช่น ชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ หนึ่งชุมชนบางแห่งมีลักษณะพิเศษและมีการบริหารส่วนท้องถิ่นเอง ได้แก่ชุมชนเมืองพัทยา ซึ่งจัดเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

1.6 ชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร หมายถึง ชุมชนที่มีประชาชนอยู่อย่างหนาแน่นมาก และเป็นเอกนคร (primacy city) ซึ่งเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่โตกว่าเมืองขนาดรองลงไปอย่างมาก ชุมชนกรุงเทพมหานครเป็นชุมชนที่มีการปกครองตนเอง มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ประชาชนในชุมชนอยู่กันอย่างหนาแน่น

2. ประเภทของชุมชนแบ่งตามกิจกรรมทางสังคม (social activities)

ถ้าใช้กิจกรรมทางสังคมเป็นเกณฑ์ในการจัดจำแนกประเภทของชุมชน ก็จะแบ่งชุมชนออกได้ 5 ประเภท คือ

2.1 ชุมชนเกษตรกรรม หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งราษฎรส่วนมากทำนาทำไร่ เลี้ยงสัตว์ หรือชุมชนบางแห่งทำประมง ทำให้ลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ

2.2 ชุมชนศูนย์การค้า หมายถึง ชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของการค้า เช่น ตามหัวเมืองต่างๆ อาจจะเป็นตัวอำเภอ หรือตัวตำบลที่เป็นที่ตั้งของเขตสุขาภิบาลมักจะมีร้านค้าจำหน่ายของใช้ประจำวัน และตลาดสดจำหน่ายอาหารผักสด ในตอนเช้าชาวบ้านจะนำผลผลิตมาขายในเมือง และซื้อสินค้าจำเป็นในการด้านการเกษตรกลับไปหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่าชุมชนศูนย์การค้าจะมีอยู่ทั่วไป ในเขตเมืองต่างๆ และเขตชุมชนหนาแน่นตามเขตตำบล

2.3 ชุมชนศูนย์กลางขนส่ง หมายถึง ชุมชนที่เกิดขึ้นตามเส้นทางคมนาคม หรือเส้นทางขนส่งทางรถยนต์ ทางเรือ หรือทางอากาศ ชุมชนที่มักจะมีเห็นเป็นชุมชนตามทางแยก ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการเดินทาง เช่น ชุมชนตามทางแยกมักจะมีร้านอาหาร ร้านกาแฟ และร้านข้าวแกงให้บริการแก่ผู้โดยสาร

2.4 ชุมชนเขตอุตสาหกรรม หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในเขตอุตสาหกรรม ซึ่งจะมีโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ตั้งอยู่ และบ้านของคนงานจะอยู่ในเขตของชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนอุตสาหกรรมที่พบเห็นในประเทศไทย ได้แก่ ชุมชนเขตอุตสาหกรรมแฉะรังสิต จังหวัดปทุมธานี และชุมชนเขตอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น

3. ประเภทของชุมชนแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม (social relations)

ถ้าใช้ลักษณะเด่นของความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนเป็นเกณฑ์ในการจัดจำแนกประเภทของชุมชน ก็จะแบ่งชุมชนได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

3.1 ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติมากเพราะประชาชนต้องอาศัยน้ำฝนทำเกษตรกรรม แต่ในปัจจุบันประชาชนบางส่วนได้รับน้ำชลประทานในการเกษตร อย่างไรก็ตาม ประชาชนยังต้องพึ่งพาความไม่แน่นอนของธรรมชาติ และชุมชนบางแห่งอยู่ห่างไกลความเจริญอีกด้วย ในประเทศไทยลักษณะชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวเป็นอันดับแรก สมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำงานหารายได้มาใช้ร่วมกัน กล่าวคือ การทำนา ทำไร่ ครอบครัวเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และภายในชุมชนก็มีญาติพี่น้องอยู่ใกล้ชิดสนิทสนม คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฐานะทางเศรษฐกิจภายในชุมชนไม่ค่อยจะแตกต่างกันนัก นอกจากนี้ชุมชนชนบทยังอาศัยวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีคอยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนด้วย ทำให้สมาชิกภายในชุมชนอยู่ในชุมชนอย่างสงบสุข และไม่ค่อยมีปัญหาทางสังคม

3.2 ชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่มีความแตกต่างจากชุมชนชนบท ประชาชนในเขตเมืองจะมีความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพ และอยู่กันอย่างหนาแน่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว อาจจะมีไม่มากเท่ากับชุมชนชนบท ทั้งนี้เนื่องจากว่าสมาชิกต้องออกทำงานนอกบ้านหลายคน โอกาสที่จะพบปะพูดคุยก็น้อย ความสัมพันธ์ในด้านการงานหรือการประกอบอาชีพก็จะผูกพันกับตำแหน่งและหน้าที่การงาน หรือตามสายบังคับบัญชา เพื่อนบ้านในละแวกบ้านจะไม่รู้จักกัน ต่างคนต่างอยู่ การติดต่ออาจจะมีบ้างในหมู่อาชีพเดียวกัน แต่เป็นไปในลักษณะเป็นทางการไม่ค่อยสนิทสนมหรือมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

2.4.4 ลักษณะทั่วไปของชุมชนไทย

ชุมชนชนบทไทยมักประกอบด้วยครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกัน พ่อ แม่และลูก และมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ขณะที่ด้านการศึกษาส่วนใหญ่คนในชนบทมีการศึกษาค่ำ เนื่องจากสถาบันการศึกษาในชนบทมีอยู่น้อยและขาดคุณภาพ ส่งผลให้ขาดโอกาสในการและสุขภาพอนามัย สำหรับในด้านเศรษฐกิจส่วนใหญ่คนชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเป็นผลิตผลทางการเกษตรเบื้องต้นที่ไม่มีการแปรรูป ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ของชุมชนไทยเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความเคารพผู้มีอาวุโสเพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า ดังนั้นการตัดสินใจหรือตัดสินใจปัญหาต่างๆ จึงขึ้นอยู่กับญาติผู้ใหญ่ การรวมกลุ่มในการแก้ไขปัญหาและการต่อรองยังมีอยู่น้อย มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนฝูงในกลุ่มเดียวกัน อันนำไปสู่การปฏิเสธ หรือการไม่ยอมรับในค่านิยมท้องถิ่น อาทิเช่น การแบ่งแยกชนชั้น ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการดำเนินธุรกิจ

2.4.5 สภาพชุมชน

การที่จะเข้าใจชุมชนใดนั้น ต้องเข้าไปศึกษาชุมชนนั้นให้ละเอียดเสียก่อน ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2542ข, หน้า 34) ได้ให้ความหมายการศึกษาชุมชนไว้ คือ

การสืบเสาะหาความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เราเข้าไปทำงานเพื่อให้รู้ข้อมูลทุกด้าน เช่น สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน อาชีพและรายได้ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ปัญหา และความต้องการของชุมชน ความขัดแย้ง พฤติกรรมทางการเมือง

นอกจากนี้ ชัยยันต์ วรรณะภูติ (2536, หน้า 34) ได้สรุปถึง การศึกษาชุมชนไว้ว่า จะต้องเน้นการศึกษารายละเอียดของปรากฏการณ์ในสังคมที่เกิดขึ้นจริง โดยพิจารณาในด้านระบบความคิด และวัฒนธรรมของชุมชนหรือหมู่บ้านในความหมายของความเป็น “คนบ้านเดียวกัน” ที่แสดงออกถึงจิตสำนึกของกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน มีประวัติความเป็นมาร่วมกัน มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เผชิญปัญหาในการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกัน มีสำเนียงภาษาพูดอย่างเดียวกัน มีลักษณะเฉพาะทางประเพณีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน มีระบบความเชื่อที่เป็นอุดมการณ์หรือรึดสมาชิกของหมู่บ้านเข้าด้วยกัน และมีภูมิปัญญาชาวบ้านร่วมกัน นอกจากนี้การศึกษาชุมชนต้องเน้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมโดยให้ความสำคัญต่อการศึกษารายละเอียดของสังคมเพื่อเข้าใจกลไก โครงสร้างรูปแบบ วิธีการทำงานที่ดำรงอยู่ในสังคม

ดังนั้น การศึกษาชุมชน จึงเป็นการเข้าไปศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนเกี่ยวกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่การเข้าใจชุมชนได้อย่างถ่องแท้

สำหรับ อสร. ก็เช่นเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจชุมชน อสร. จึงต้องศึกษาวิเคราะห์สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พฤติกรรม การเลือกตั้ง การซื้อขายเสียงเป็นอย่างไร (ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2542ข, หน้า 25) อีกทั้งต้องศึกษาว่ามีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานใดบ้างที่ลงไปปฏิบัติงานในชุมชน

หมู่บ้าน ตำบล อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการและเอกชน เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานเหล่านั้น มีนโยบาย วัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่และโครงการกิจกรรมในชุมชนเป็นอย่างไร โครงการกิจกรรมนั้นมีผลกระทบต่อชุมชนทั้งในทางบวกและทางลบอย่างไรบ้าง มีโครงการกิจกรรมใดที่สอดคล้อง เกื้อกูล หรือจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันได้อย่างไรบ้าง และศึกษาทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ ว่าเป็นใคร จำนวนกี่คน แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ในหน่วยงาน มีพฤติกรรมต่อชุมชน มีความสนใจในกิจกรรมทางการเมืองการเลือกตั้งอย่างไรบ้าง ใครมีแนวโน้ม จะให้การสนับสนุนกิจกรรมของ อสร. ได้

2.5 การทำงานเป็นหมู่คณะ

ปอร. และ อสร. จะต้องมีการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นคณะและจำเป็นต้องทำงานร่วมกับ บุคคล กลุ่มบุคคลเพื่อประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของงาน การจะทำให้เกิดผลดังกล่าวได้จำเป็นต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม

2.5.1 ความหมายของทีมงานและการทำงานเป็นทีม

2.5.1.1 ความหมายของทีมงาน

สุพัตรา สุภาพ (2536, หน้า 102) ให้ความหมายทีมงาน คือ กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีความยาวนานพอสมควรหรือเป็นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มแบบเรียนรู้กันยอมรับกัน พึ่งพาอาศัยกัน

เอดการ์ (Edgar, 1982, p. 199) ได้รวบรวมและให้ความหมายของทีมไว้ดังนี้

ทีม หมายถึง กลุ่มที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน

ทีม หมายถึง กลุ่มที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีหน้าที่สัมพันธ์กัน

ทีม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการ มาร่วมปฏิบัติงาน

วูดคอก และ ฟรานซิส (Woodcock and Francis, 1994, p. 1) ได้นิยามว่า ทีมเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องสัมพันธ์กัน เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในทัศนะของ วูดคอก และ ฟรานซิส เห็นว่าบุคคลจำนวน 50 คน ไม่ใช่ทีม ถ้าเขาเหล่านั้นไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน และไม่มีเป้าหมายร่วมกัน จะเป็นทีมต่อเมื่อสมาชิกมีกิจกรรมผูกพันกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มพนักงานขายซึ่งมีเขตพื้นที่รับผิดชอบในการให้บริการ ได้เรียกตัวเองว่า “ทีมขาย” ถ้าพิจารณาตามความหมายข้างต้น พนักงานขายอาจจะไม่มีเป้าหมายร่วมกัน กล่าวคือ ต่างคนต่างขาย คนกลุ่มนี้จะไม่ใช่ทีม เมื่อไรที่พนักงานขายได้กำหนดเป้าหมายร่วมกัน และทำงานด้วยกันเพื่อให้บรรลุยอดขายที่กำหนดไว้ ถึงจะเรียกได้ว่าเป็น “ทีมขาย” ตามความหมายที่อธิบายมาข้างต้น

ปาร์เกอร์ (Glenn M. Parker, 1994 อ้างถึงใน นันทพร โชติณัฐิต, 2540) กล่าวว่า ทีม หมายถึง กลุ่มของคนที่มีความพึ่งพาซึ่งกันและกันสูง มีจุดประสงค์ที่จะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และงานดังกล่าวไม่สามารถทำสำเร็จได้โดยบุคคลเพียงคนเดียว

จากที่กล่าวมา พอสรุปความหมายของทีมงานได้ว่า เป็นกลุ่มบุคคลที่มีการติดต่อสัมพันธ์ ในการปฏิบัติงานร่วมกันโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ในอันที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ

เมื่อได้ทราบความหมายของทีมงานแล้วว่า ลักษณะแบบใดจึงถือว่าเป็นทีมงาน ทีมงาน เหล่านั้นจะมีการทำงานกันอย่างไร

2.5.1.2 ความหมายของการทำงานเป็นทีม

วิวัฒน์ ไรยสกุล (2527, หน้า 12) ได้อธิบายว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง กิจกรรม หรือการมุ่งทำงานใดๆ ก็ตามที่สมาชิกของทีมมีการประสานงานกันอย่างราบรื่น และดำเนินไปใน จังหวะเวลา ทั้งนี้โดยที่สมาชิกแต่ละคนในทีมจะต้องรู้อย่างชัดเจน และแสดงบทบาทของตนโดยมี การเคลื่อนไหวที่สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีที่สุด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว จะเป็นการแสดงให้เห็น ลักษณะของการเชื่อมโยงเกี่ยวพันซึ่งกันและกันของการกระทำของกลุ่มอย่างใกล้ชิด

เดียนใจ แวงงาม (2534, หน้า 72) ได้ให้ความหมายการทำงานเป็นทีม คือ คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำงานร่วมกันหรือเกี่ยวข้องกันเพื่อความสำเร็จของงานอย่างหนึ่ง

ปรียา คงฤทธิศึกษากร (2536, หน้า 48) ได้ให้ความหมาย การทำงานเป็นทีมว่า การสร้างกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นอย่างดี โดยเข้าใจวัตถุประสงค์ขององค์การไปในทิศทางเดียวกันและสมาชิกในกลุ่มนั้นยอมรับบทบาทของ ตนเอง เพื่อให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

พิจอร์ และ ชาร์ล (Pigors & Charles, 1969, p. 161) เสนอว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การที่มีการประสานงานกันอย่างดีและมีความสอดคล้องต้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

บริลล์ (Brill, 1976, p. 22) ได้ให้ความหมายการทำงานเป็นทีมว่า คือการรวมกลุ่มทำงาน ของคน ซึ่งมีความชำนาญเฉพาะแต่ละบุคคลโดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีการติดต่อ สื่อสาร มีความร่วมมือกัน ตัดสินใจร่วมกัน และใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ร่วมกันวางแผน ทำงานให้สำเร็จ

วูดค็อก (Woodcock, 1989, p. 8) ให้ความหมายการทำงานเป็นทีมว่า คือ ผลสำเร็จของ งานที่เกิดจากการประสานงานร่วมมือของทุกคน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

จากความหมายของการทำงานเป็นทีมที่ได้กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การทำงานเป็นทีม คือ การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นคณะ ทีมงานประกอบด้วยสมาชิกที่มีความถนัด ความรู้ความชำนาญ ในการทำงานที่แตกต่างกัน และมีความรับผิดชอบโดยมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเดียวกันมี การเคลื่อนไหวที่สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีที่สุด เพื่อให้งานที่ตนรับผิดชอบนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.5.2 ทฤษฎีพื้นฐานในการทำงานเป็นทีม

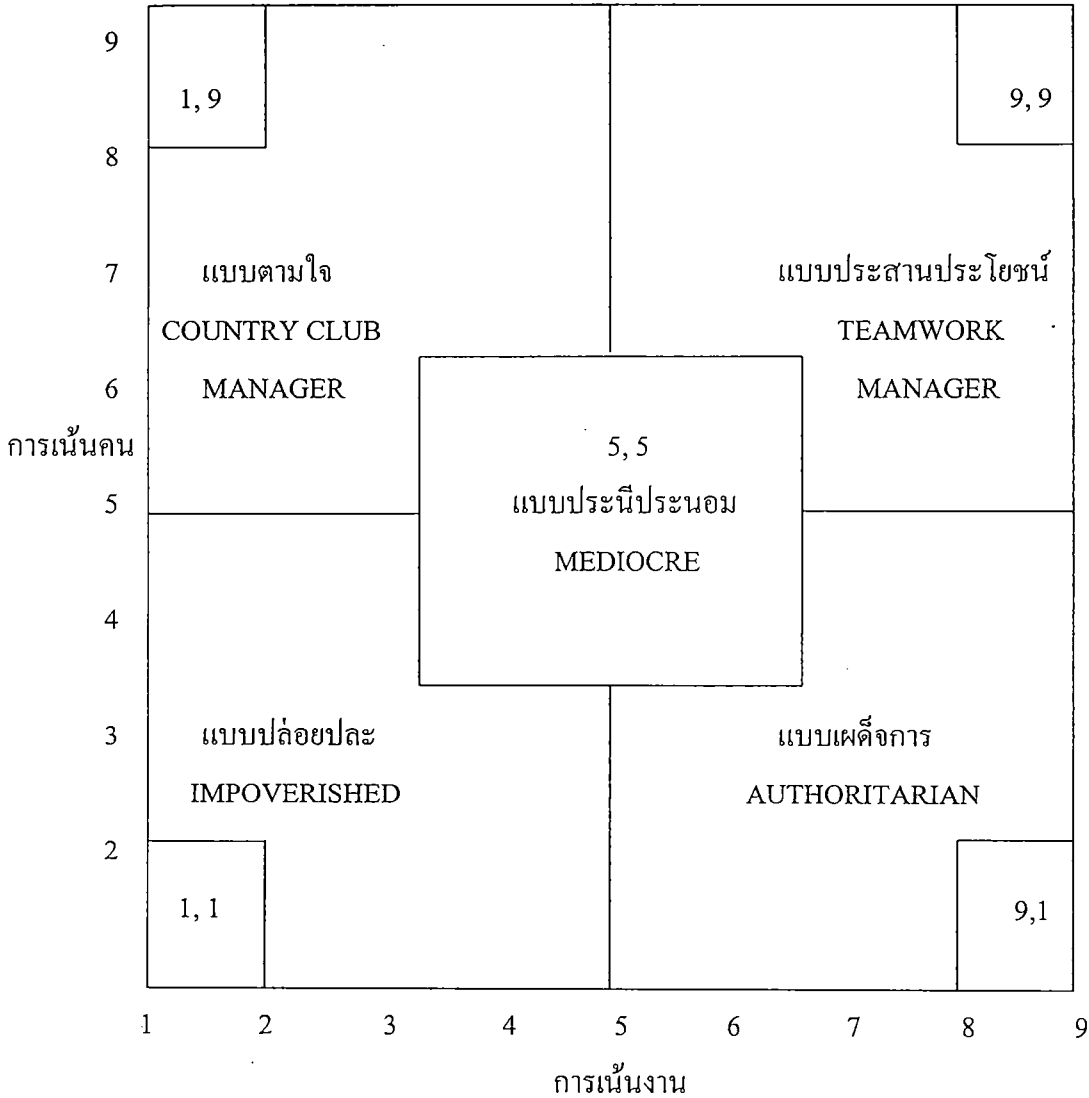
การที่จะพัฒนาให้ทีมงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้ร่วมกันนั้น จำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีการทำงานร่วมกัน ทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีม

2.5.2.1 ทฤษฎีการทำงานร่วมกัน

โฮแมน (Homans, 1950 อ้างถึงใน วัฒนา ศรีสถาน, 2541, หน้า 18) ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้อธิบายหลักสำคัญของทฤษฎีการทำงานร่วมกันเป็นทีมว่า ประกอบด้วยหลักพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ กิจกรรม การกระทำร่วมกัน และความรู้สึก ทั้ง 3 ประการนี้จะเกี่ยวเนื่องกันโดยตรง กล่าวคือ ถ้าบุคคลภายในทีมงานมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากเท่าไรความรู้สึกและการกระทำของเขามักจะมากขึ้นเท่านั้น สมาชิกในทีมงานที่มีความเกี่ยวพันกันในลักษณะดังกล่าวนี้จะมีแนวโน้มที่จะร่วมกันเป็นทีมงานที่มีพลังสูง

2.5.2.2 ทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีม

พฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีม ตามแนวคิดของเบลคและมูตัน (Blake & Mouton, 1987, p. 13) ดังแสดงในแผนภาพ 2.9

แผนภาพ 2.9 พฤติกรรมการบริหารการทำงานเป็นทีมตามแนวความคิดของเบลคและมูตัน

แผนภาพ 2.9 แสดงว่าพฤติกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีมตามแนวความคิดของเบลคและมูตัน แบ่งเป็น 5 สไตล์ ดังนี้

- 1) สไตล์ 9,1 เป็นลักษณะการบริหารแบบเผด็จการ(เน้นงาน) ซึ่งเป็นความต้องการของตนเอง
- 2) สไตล์ 1,9 เป็นลักษณะการบริหารแบบตามใจ เป็นการตอบสนองความต้องการของผู้อื่น(เน้นคน)
- 3) สไตล์ 1,1 เป็นลักษณะการบริหารแบบปล่อยปละละเลย ไม่สนใจไม่ว่าจะเป็นงานหรือคน
- 4) สไตล์ 5,5 เป็นลักษณะการบริหารแบบประนีประนอม

5) สไลด์ 9,9 เป็นลักษณะการบริหารแบบร่วมกันประสานประโยชน์ โดยเน้นทั้งงานและเน้นทั้งคน เป็นสไลด์พฤติกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีมที่ดีที่สุด

พื้นฐานของบุคคลนั้นต่างต้องการที่จะทำงานให้ได้ผลดีและต้องการการมีส่วนร่วมในงานที่รับผิดชอบ ทฤษฎีนี้จึงมีความเชื่อว่าผลงานของทีมที่ดี เกิดขึ้นได้จากการปฏิสัมพันธ์กัน (interaction) หรือการประสานประสานความต้องการขององค์การและของบุคคลเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการร่วมประสานประโยชน์

2.5.3 องค์ประกอบของการทำงานให้เกิดประสิทธิผล

นิพนธ์ จิตต์ภักดี (2528 อ้างอิงจาก Davis Keith, 1979, p. 446) กล่าวว่า การทำงานเป็นทีม มีองค์ประกอบใหญ่ 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบด้านสมาชิกในกลุ่ม
2. องค์ประกอบด้านผู้นำกลุ่ม
3. องค์ประกอบด้านการจัดกลุ่ม

แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านสมาชิกในกลุ่ม ทีมงานจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น สมาชิกในทีมควรมีคุณสมบัติอย่างน้อย 4 ประการคือ

1.1 มีเจตนาที่ดีและตั้งใจทำงาน หมายถึง ความอยากที่จะทำงานร่วมกัน ภักดีและซื่อตรงต่อกลุ่ม ยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม ยอมรับวัตถุประสงค์ที่ได้ช่วยกันกำหนดไว้

1.2 มีทักษะในการทำงานคือ เชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.3 มีความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดี หมายถึง มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานระหว่างสมาชิกด้วยความยินดี มีความรู้สึกว่าคุณทุกคนในกลุ่มมีความสำคัญและยอมรับกันและกัน มีการยืดหยุ่นบทบาทที่แสดงออก และการแสดงออกและการแสดงภาวะผู้นำ

1.4 มีมนุษยสัมพันธ์ดี คือ มีความไว้วางใจที่จะตระหนักถึงความต้องการและความรู้สึกของบุคคลอื่นในกลุ่ม พยายามปรับค่านิยมให้กลมกลืนกัน มีความไว้นอกเหนือใจกัน และพยายามเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอื่น

2. องค์ประกอบด้านผู้นำกลุ่ม ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มควรมีผู้นำที่มีความสามารถ มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดีคือ อดทน ตั้งใจจริง ไม่หุนหันุนใจในความล่าช้าและไม่ค่อยก้าวหน้าของกลุ่มเมื่อเผชิญกับปัญหาที่ยากก็ยอมรับผิดได้ พยายามให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ไม่บังคับกลุ่มในการตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เป็นผู้นำบ้าง ที่สำคัญคือ มีความสามารถในการชักจูงให้สมาชิกเกิดความร่วมมือร่วมใจ

2.2 มีความสามารถจัดการความขัดแย้งของกลุ่ม สามารถใช้ความขัดแย้งนั้นๆ ในทางสร้างเสริม เพราะความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้เสมอในกลุ่ม ซึ่งอาจก่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่งาน

ของกลุ่มได้ ถ้าเราเชื่อว่า “ความคิดที่แตกต่างกันนั้นจะทำให้เกิดเป้าหมายและวิธีการที่ดีกว่าเดิม” อย่างไรก็ตามความขัดแย้งนี้อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของกลุ่มเหมือนกัน ดังนั้นผู้นำกลุ่มที่ดีควรจะต้องรู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะใช้ความขัดแย้งของกลุ่มให้เป็นไปในทางสร้างเสริมได้

- 2.3 มีเทคนิคในการจูงใจสมาชิก
- 2.4 เอาใจใส่กลุ่ม เพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก ให้เขามีความเชื่อมั่นที่จะทำงาน
- 2.5 มีความเข้าใจในพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคน
- 2.6 มีความรอบรู้และความรู้ในการวางแผน การปฏิบัติงานและการติดตามประเมิน

ผลงาน

3. องค์ประกอบด้านการจัดกลุ่ม ประกอบด้วย
 - 3.1 มีเป้าหมายของกลุ่มชัดเจน มีขอบเขตแน่นอน
 - 3.2 มีกลไกย้อนกลับ เพื่อปรับปรุงผลงาน
 - 3.3 มีวิธีการทำงานของกลุ่มอย่างมีระบบซึ่งสมาชิกเข้าใจอย่างดี
 - 3.4 มีรูปแบบการประสานงานอย่างดี เกิดการยึดเหนี่ยวกันในกลุ่ม
 - 3.5 มีการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมอยู่เสมอ
 - 3.6 มีการจัดเงื่อนไขในการเสริมพลังกลุ่มให้ดี

ส่วน วูดค็อก และ ฟรานซิส (Woodcock & Francis, 1994, p. 96 - 128) ได้กล่าวว่า การสร้างทีมงานให้เกิดประสิทธิผลได้นั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบต่างๆ คือ

1. บทบาทที่สมดุล (balanced roles)

จุดแข็งประการหนึ่งของประสิทธิผลของทีม คือ ความสามารถในการผสมผสานทักษะและความสามารถด้านต่างๆ ของบุคคลที่แตกต่างกันเข้าด้วยกันเพื่อให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งจะทำให้ได้ก็ต่อเมื่อสามารถสร้างสมดุลในกลุ่มสมาชิก ผู้บริหารระดับสูงจำนวนมากมีความเชื่อมั่นว่า "ความสมดุล" เป็นความพยายามที่คุ้มค่า ทั้งนี้ การสร้างทีมงานที่ดีเริ่มจากการคัดเลือกสมาชิกที่ดี เพื่อให้แน่ใจของคนเหล่านั้น และเพื่อกำหนดจำนวนบุคลากรให้ถูกต้อง นอกจากนั้น การวิเคราะห์บทบาทของแต่ละคนในทีมยังเป็นสิ่งจำเป็นเพราะแต่ละคนจะมีบทบาทในทีมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคน บทบาทต่างๆ ในทีมได้แก่

ผู้นำ (leader) ทีมจำเป็นต้องมีผู้นำที่ทำหน้าที่ ดังนี้

1. การสร้างทีมงาน ขึ้นให้เห็นถึงจุดอ่อนและจุดแข็ง
2. กำหนดถึงขอบเขตในการมีส่วนร่วม
3. กำหนดวัตถุประสงค์และควบคุมการปฏิบัติงาน
4. การจัดประชุม
5. การจัดโครงสร้าง

6. เป็นบุคคลที่สามารถดึงเอาส่วนดีที่สุดของแต่ละคนออกมาใช้และเป็นผู้ทบทวนความต้องการต่างๆ ของทีม

ผู้สนับสนุน (supporter) เป็นบุคคลที่สร้างขวัญและกำลังใจในทีม ฉะนั้นบุคคลในตำแหน่งนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีเยี่ยม ผู้สนับสนุนยังเป็นผู้ที่แก้ปัญหาและความขัดแย้งในกลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญ (expert) ผู้เชี่ยวชาญจะเป็นบุคคลในตำแหน่งบัญชี วิศวกร ผู้ฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านบุคคล หรือผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ ผู้เชี่ยวชาญมีบทบาทพื้นฐานที่ทำให้ทีมมีความเชี่ยวชาญพิเศษ

2. วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและเป้าหมายเป็นที่ยอมรับ (clear objectives and agreed goals)

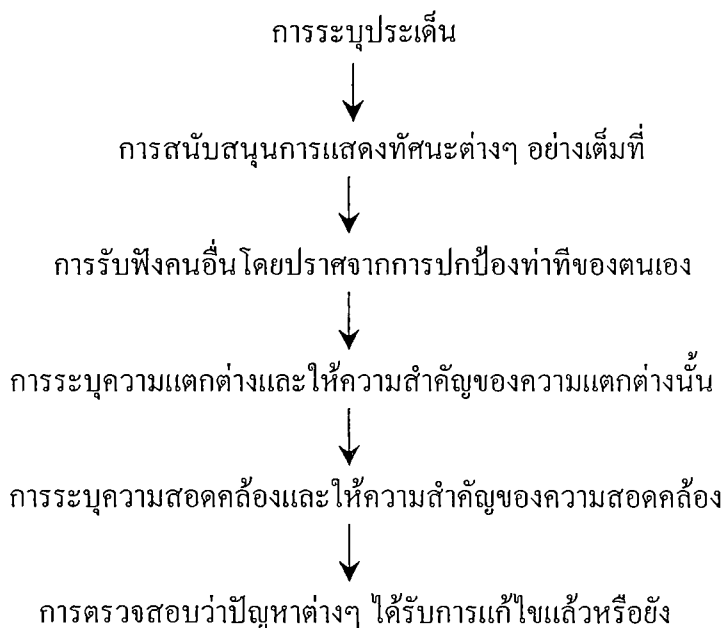
หากวัตถุประสงค์ของกิจกรรมมีความชัดเจน จะทำให้คนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีคุณค่า สามารถตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญ นอกจากนั้น ยังทำให้สมาชิกของทีมได้รับเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนั้น ผู้บริหารระดับสูงของทีมจึงต้องให้ความสำคัญต่อการเริ่มการสร้างทีมงานด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนก่อน

เมื่อกระบวนการของทีมสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยสมาชิกทุกคนเห็นชอบที่จะดำเนินการตามวัตถุประสงค์นั้น ถือว่าเป็นความสำเร็จอย่างมากซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกมีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น มีการแก้ไขปัญหาคิดดีขึ้น มีความคิดริเริ่มมากขึ้น แต่ต้องการการจัดการน้อยลง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลลัพธ์ที่ต้องการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและการกำหนดเป้าหมายที่ได้รับการยอมรับ

3. การเปิดเผยและการเผชิญหน้า (openness and confrontation)

ทีมจะทำงานได้ดีต้องเป็นทีมที่สามารถจัดการกับปัญหาการเผชิญหน้ากัน และสามารถทำให้สมาชิกเปิดเผยต่อกันให้มากที่สุด ดังแผนภาพ 2.10

หลักการพัฒนาการเปิดเผยและการเผชิญหน้าของทีม มีขั้นตอนดังนี้ คือ

แผนภาพ 2.10 หลักการพัฒนาการเปิดเผยและการเผชิญหน้าของทีม

เพื่อให้สมาชิกมีการปรับตัวที่ตรงความต้องการอย่างรวดเร็ว การเปิดเผยและการเผชิญหน้ากันเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้ได้ โดยใช้ความตั้งใจแน่วแน่ (assertion) การฟังแบบให้ความสนใจ (active listening) และการให้ผลสะท้อนกลับ (giving feedback)

1. ความตั้งใจแน่วแน่ (assertion) คนที่มีความตั้งใจแน่วแน่จะเป็นคนที่รู้ว่าตนคิด และต้องการอะไร มีวิธีดำเนินการที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในเป้าหมาย มีการนำเสนออย่างชัดเจน มีการจัดการกับปัญหาที่ละปัญหา ไม่ใช่การจัดการหลายๆ ปัญหาในเวลาเดียวกัน การหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้อื่นมาฉวยโอกาส และหาทางประนีประนอมกันอย่างสร้างสรรค์

2. การฟังแบบให้ความสนใจ (active listening) การเปิดเผย และการเผชิญหน้ามักจะเกี่ยวข้องกันในความรู้สึทางบวกและทางลบ ดังนั้น การฟังแบบให้ความสนใจจึงเป็นทักษะหนึ่งสำหรับทีมที่ต้องนำไปปฏิบัติการประชุม ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกมีการแสดงออกด้วยการเปิดเผย วิธีนี้เป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยปรับปรุงการสื่อสารและการพบกันครั้งทางของบุคคลด้วยความเต็มใจ

3. การให้ผลสะท้อนกลับ (giving feedback) การให้ผลสะท้อนกลับเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงการแสดงออกและความรู้สึกของแต่ละคน การให้ข้อมูลป้อนกลับเป็นการตั้งคำถามในฐานคติของบุคคล และการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เป็นจริงและแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เมื่อผลสะท้อนกลับได้รับการพัฒนาในทีม จะทำให้สมาชิกในทีมสามารถเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้ทีมมีความเข้มแข็งขึ้น

4. การสนับสนุนและความไว้วางใจกัน (support and trust)

การสนับสนุนและการไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่มักไปด้วยกัน และเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของความสัมพันธ์ของมนุษย์ซึ่งช่วยให้มนุษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งการสนับสนุนและการยอมรับจึงมีความสำคัญกับทีมที่มีคุณภาพ หากสมาชิกทุกคนเห็นคุณค่าของการสนับสนุนและความไว้วางใจซึ่งกันและกันก็จะทำให้ทีมเกิดความพึงพอใจ และประสิทธิผลต่อหน่วยนั้นๆ

5. ความร่วมมือและความขัดแย้ง (co-operation and conflict)

ความร่วมมือเป็นคุณลักษณะของวิธีการทำงานเป็นทีม เพื่อให้บุคคลสามารถนำทีมบรรลุวัตถุประสงค์ ความร่วมมือยังบ่งบอกเป็นนัยเพื่อให้บุคคลเกิดการยอมรับในการทำงานเป็นทีม โดยมีการแบ่งทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งข้อมูลระหว่างสมาชิกซึ่งกันและกัน

เมื่อคนมีความร่วมมือต่อกันมากขึ้น สิ่งที่จะต้องเกิดกับทีมคือ ความขัดแย้ง ฉะนั้น คนจะต้องเกิดการเรียนรู้ในการใช้การบริหารความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีมจำเป็นต้องใช้ความสามารถในการบริหารความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์เหมือนกับว่าความขัดแย้งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้งานในทีมเกิดความก้าวหน้า

ลักษณะการบริหารความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ในทีม ดังต่อไปนี้คือ

1. ไม่ควรมีทัศนคติที่ตายตัวและไม่ยืดหยุ่น โดยกลุ่มพร้อมจะพิจารณาความคิดและการรับรู้ที่แตกต่างกัน
2. มีการนำเสนอความคิดที่หลากหลายมาใช้อย่างเต็มที่และชัดเจน
3. แสดงผลสะท้อนอย่างเปิดเผย โดยสมาชิกในทีมแสดงความเห็นอย่างซื่อสัตย์ และตรงไปตรงมา
4. การใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง แม้ว่าความขัดแย้งจะได้รับการสนับสนุนความคิดที่หลากหลายและแนวทางการแก้ไขที่สอดคล้องกัน

ขั้นตอนที่สำคัญในการแก้ปัญหาความขัดแย้งมีดังนี้คือ (Woodcock & Francis, 1994, p. 109)

1. การตรวจสอบว่าอะไรคือปัญหาความขัดแย้ง
2. การนำทั้งสองฝ่ายมาหารือเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งกัน
3. การกำหนดบทบาทต่างๆ ความคาดหวังและความต้องการผลลัพธ์เฉพาะให้ชัดเจน
4. การส่งเสริมการพูดคุยกันอย่างเปิดเผยและการตรวจสอบประเด็นนั้นๆ อย่างรอบคอบ
5. การพิจารณาในแต่ละประเด็นที่ขัดแย้งกันและความพยายามที่จะหาทางแก้ไขที่สอดคล้องกัน (หรือให้ทุกฝ่ายเห็นชอบ)

ประโยชน์สูงสุดของการบริหารความขัดแย้งเป็นการเพิ่มประสิทธิผลต่อการแก้ไขต่างๆ ซึ่งทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เราสามารถเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ทีมที่พัฒนาแล้วจะประสบความสำเร็จในด้านความร่วมมืออย่างมากซึ่งจะช่วยให้สามารถนำ

ทรัพยากรในกลุ่มมาใช้ประโยชน์ได้สูงสุด ทั้งนี้ เมื่อความสัมพันธ์เกิดความขัดแย้ง เราควรยอมรับความแตกต่างนั้นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อช่วยให้ทีมเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และยอมรับความเป็นจริงในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

6. การดำเนินการที่ราบรื่น (sound procedures)

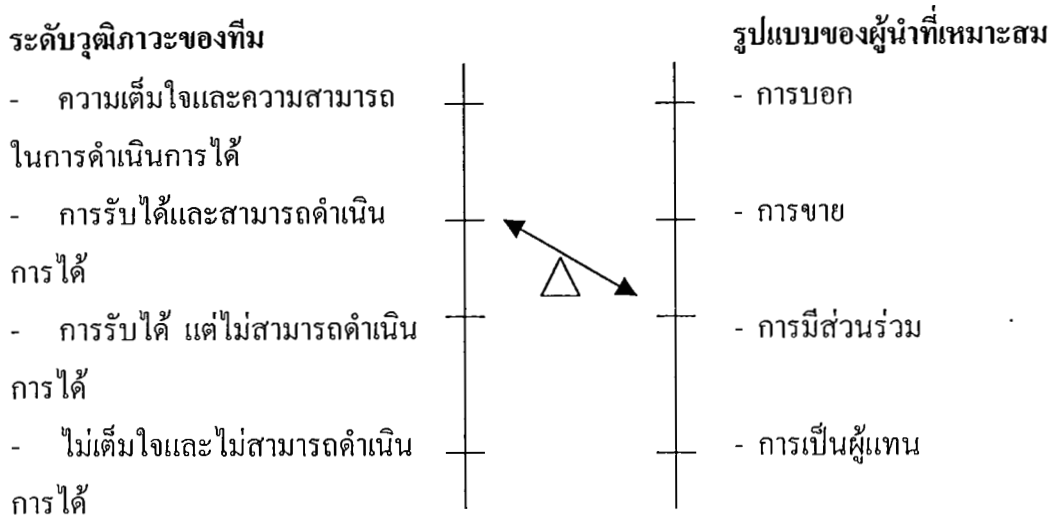
ทีมทุกทีมประกอบด้วยคนหลายๆ คน มารวมกันซึ่งคนเหล่านี้มีความรับผิดชอบที่แตกต่างกันตามหน้าที่หรือความสามารถเฉพาะทาง ซึ่งพฤติกรรมของแต่ละคนส่งผลกระทบต่อสมาชิกในทีม ดังนั้น การดำเนินการเพื่อสร้างความชัดเจนในเรื่องบทบาทต่างๆ ผู้บริหารทีมจะต้องมีความชัดเจน ในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. ใครมีอำนาจในแต่ละสถานการณ์
2. ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจต่างๆ มีส่วนในกระบวนการตัดสินใจหรือไม่
3. กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำได้อย่างทั่วถึงหรือไม่
4. การมีทรัพยากรเพียงพอและมีการประสานประโยชน์กันหรือไม่
5. การตัดสินใจเป็นไปอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

กระบวนการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จะต้องมีความชัดเจนและเกิดประสิทธิผลต่อการทำงานเป็นทีมและสิ่งสำคัญของเรื่องนี้ คือ กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิผล

7. ผู้นำที่เหมาะสม (appropriate leadership)

ผู้นำกับการสร้างทีมงานจะมีความสัมพันธ์กัน เพราะผู้นำเป็นผู้ที่ทำให้สมาชิกในทีมมีส่วนร่วมในการสร้างทีมงาน และผู้นำจะต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของทีมเพื่อเอื้ออำนวยและสนับสนุนให้เกิดทีมงานที่มีประสิทธิผล ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงในแผนภาพ 2.11 ดังนี้

แผนภาพ 2.11 ความสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำกับการสร้างทีมงาน

ผู้นำที่มีบทบาทต่อประสิทธิผลของทีม ควรจะมีบทบาทดังนี้ คือ

1. มีการประสานงาน ติดต่อและส่งเสริมผู้อื่น
2. การศึกษาพัฒนาทีมงานและสามารถช่วยให้ทีมเกิดความก้าวหน้า
3. แนวทางที่เปิดเผยมุ่งสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
4. มีการพัฒนาในรูปแบบที่ถูกต้อง
5. การยอมรับทักษะทางบวกของธรรมชาติต่อมนุษย์
6. การรับรู้ในความหวัง ความกลัว ปัญหาและศักดิ์ศรีของพนักงาน
7. การเผชิญหน้าความจริงด้วยความซื่อสัตย์และยุติธรรม
8. ความพยายามที่สร้างความสุข ความพึงพอใจ และความน่าสนใจขึ้นในการทำงาน
8. การทบทวนอย่างสม่ำเสมอ (regular review)

การทบทวนการปฏิบัติงานเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาขีดความสามารถของทีม เพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดแข็ง จุดอ่อน และเพื่อวางกลยุทธ์ในการปรับปรุงแก้ไข เหตุผลที่คนไม่ทบทวนเพราะ

1. เห็นว่าการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคคลเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม
2. ความกลัวที่จะทำร้ายความรู้สึกของคนอื่น โดยเห็นว่าการวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงลบจะสร้างความเสียหายให้กับผู้อื่น
3. ขาดความไว้วางใจ เนื่องจากทีมขาดความสัมพันธ์ที่ดีที่จะเปิดโอกาสให้ทีมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผย
4. ความต้องการปกป้องสถานภาพเดิมที่เป็นอยู่แล้ว โดยเชื่อว่าความสำเร็จที่มีอยู่จะสูญเสียโดยการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผย

5. สมาชิกของทีมขาดทักษะการแสดงออกและการวิเคราะห์

อย่างไรก็ตาม การทบทวนจะทำให้ทีมพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพดีขึ้น การทบทวนการปฏิบัติงานสามารถทำได้หลายวิธี แต่วิธีหลักๆ ได้แก่

1. การใช้การสังเกต
2. การใช้โทรศัพท์สนทนา
3. การใช้การสำรวจทีม

การใช้การสำรวจทีมเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากเพราะช่วยให้ทีมสามารถติดตามการดำเนินงานของตนเองและตั้งเป้าหมายเพื่อการปรับปรุง นอกจากนี้ ยังจะช่วยให้ทีมระบุถึงจุดอ่อนและคิดหาแนวทางการทบทวนอย่างเป็นระบบอีกด้วย ดังนั้น การทบทวนอย่างสม่ำเสมอจึงมีความจำเป็นในขั้นตอนการพัฒนาทีมที่มีประสิทธิภาพซึ่งมีประโยชน์พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. เพื่อให้แน่ใจว่าได้ใช้ความพยายามในการวางแผนที่เพียงพอ
2. เพื่อการปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจ
3. เพื่อการสนับสนุนความไว้วางใจและการเปิดเผยได้เพิ่มขึ้น
4. เพื่อการประชุมและการพบปะให้ได้ผลและเป็นที่ยอมรับ
5. เพื่อความเกี่ยวข้องและการผูกพันในงานให้มีเพิ่มขึ้น

9. การพัฒนาบุคคล (individual development)

จุดมุ่งหมายของการทำงานเป็นทีมคือ การนำคนที่มีทักษะหลากหลายมาทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ ทีมควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะ และความสามารถของแต่ละคนในทีม ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญของทีม เราควรมีการวิเคราะห์ความสามารถของบุคคลใน 11 ปัญหาหลักดังนี้ คือ

1. ขาดความสามารถในการจัดการตนเอง : ไม่สามารถที่จะใช้เวลา พลังงาน และทักษะของตนให้มากที่สุด รวมทั้งไม่สามารถจัดการกับแรงกดดันในชีวิตประจำวันได้
2. ค่านิยมของตนไม่ชัดเจน : มีค่านิยมที่ไม่ชัดเจนหรือค่านิยมที่ไม่เหมาะสมต่อการทำงานและชีวิตส่วนตัว
3. ความสับสนในเป้าหมายของตน : มีความไม่ชัดเจนในเป้าหมายของชีวิตหรือเป้าหมายการทำงานของตนเองหรือเป้าหมายที่ไม่สอดคล้องกับการทำงานและชีวิต
4. การพัฒนาตัวเองอย่างไม่ต่อเนื่อง : ขาดแนวทางด้านความสามารถการเปิดรับต่อสิ่งท้าทายและโอกาสใหม่ๆ
5. ทักษะในการแก้ปัญหาไม่เพียงพอ : ขาดกลยุทธ์การแก้ปัญหาและทักษะการตัดสินใจ รวมทั้งความสามารถที่จำเป็นในการแก้ปัญหาต่างๆ
6. บุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่ำ : ขาดความสามารถในการผลักดันแนวคิดใหม่ๆ ให้คืบหน้าหรือใช้ประโยชน์จากแนวความคิดเหล่านั้น

7. บุคคลมีอิทธิพลน้อย : ไม่มีอิทธิพลเพียงพอที่จะทำให้ผู้อื่นยอมทำตามและช่วยเหลือ หรือมีผลต่อการตัดสินใจของคนเหล่านั้น

8. อุปสรรคการมีวิสัยทัศน์ในเรื่องการจัดการ : ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องแรงจูงใจในการทำงานของบุคคลหรือการมีค่านิยมในเรื่องผู้นำบุคคลอื่น ซึ่งเป็นเรื่องล้าสมัย ไร้มนุษยธรรม หรือไม่เหมาะสม

9. มีทักษะในการเป็นหัวหน้างานที่ต่ำ : ขาดความสามารถเชิงปฏิบัติที่ทำให้คนอื่นทำงานให้จนประสบความสำเร็จ

10. ความสามารถในการเป็นผู้ฝึกอบรมที่ต่ำ : ขาดความสามารถหรือความเต็มใจที่จะช่วยให้คนอื่นเจริญก้าวหน้าและเพิ่มพูนขีดความสามารถ

11. ความสามารถในการสร้างทีมงานที่ต่ำ : ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือกลุ่มหรือทีมให้พัฒนาเกิดมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้นได้

สมาชิกในทีมงานสามารถจะพัฒนาได้ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
2. การเรียนรู้จากประสบการณ์
3. พัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น
4. เป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้น

ดังนั้น ประเด็นปัญหาใน 11 ประการ และคุณสมบัติของสมาชิกในทีมงานจึงควรได้รับการพัฒนาก่อนที่จะเข้าร่วมทีมเพราะจะส่งผลกระทบต่อส่วนต่างๆ ของทีมให้เกิดคุณภาพและสุดท้ายทีมก็จะเกิดประสิทธิผลโดยรวม

10. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่ดี (sound intergroup relations)

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนั้นมีความสำคัญ เพราะว่าทีมส่วนมากต้องร่วมมือที่จะทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์บรรลุความสำเร็จ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสามารถทำได้หลายวิธีซึ่งสามารถนำไปใช้ในการทำงานประจำปกติ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ คือ

1. เพื่อให้มั่นใจว่า การปฏิบัติการและการตัดสินใจของทีมสามารถสื่อสารและเข้าใจได้
2. ความสามารถที่จะเข้าใจทัศนะของทีมอื่น ยอมรับในปัญหาความยากลำบากของทีม นั้นและพร้อมที่จะให้ความเป็นมิตรเมื่อทีมนั้นต้องการ
3. การหาวิธีต่างๆ ที่จะทำงานกับคนอื่นให้เกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง
4. อย่ามีทิฐิหรือยึดมั่นจนเกินไปในการปกป้องขอบเขตการทำงานของทีม
5. การยอมรับว่าความรับผิดชอบและขอบเขตการทำงานระหว่างทีมต้องได้รับการทบทวนและปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะๆ
6. พยายามคาดการณ์และหาทางกำจัดปัญหาระหว่างทีมก่อนที่จะเกิดขึ้น

7. พยายามที่จะรับฟังคนอื่นและทำทุกวิถีทางเพื่อให้ผู้อื่นฟังเรา
8. ใช้ผู้อื่นเป็นเสมือนแหล่งความคิดและการเปรียบเทียบ
9. เข้าใจและใช้ประโยชน์จากความแตกต่างของบุคคล
10. การสร้างจุดร่วมกันกับสมาชิกในทีมโดยการรับประทานอาหารกลางวันหรือการดื่ม

ร่วมกัน

11. หาวิถีทางเพื่อให้ได้รู้ว่าทีมอื่นทำอะไร
12. จัดการประชุมประสานงาน
13. พยายามหาโอกาสที่จะช่วยเหลือทีมอื่นในทางปฏิบัติ
14. ขอความช่วยเหลือหรือข้อมูลอย่างชัดเจนและแน่นอน

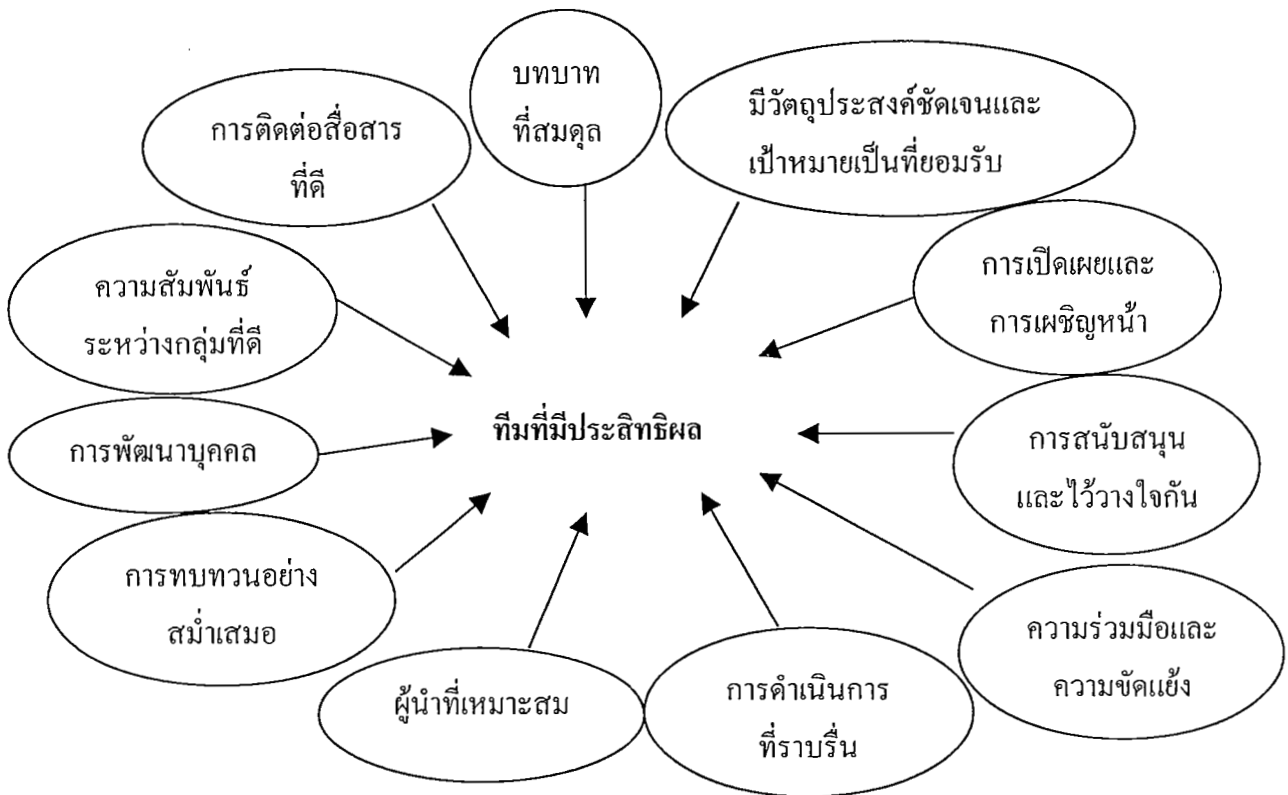
สำหรับลักษณะพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทีมจะมีความคล้ายคลึงกับการสร้างทีมงานที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งความไว้อย่างใจ การเปิดเผย การเผชิญหน้าและการทำงานที่ราบรื่นล้วนแต่เป็นสิ่งสำคัญมาก นอกเหนือไปจากการที่ทีมต้องเข้าใจทั้งบทบาทของตนเองและบทบาทของทีมอื่นๆ แล้วความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มยังช่วยส่งเสริมบรรยากาศที่ช่วยสนับสนุนการทำงานระหว่างกลุ่มและผลักดันการทำงานร่วมกัน อันจะเป็นการสร้างประสิทธิผลโดยรวมนั่นเอง

11. การติดต่อสื่อสารที่ดี (good communication)

ในทีมที่มีประสิทธิผล การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในทีมที่มีความเชี่ยวชาญเหมือนกันเป็นสิ่งจำเป็น สมาชิกทุกคนต้องการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นในฐานะบุคคลและกลุ่มย่อย การติดต่อสื่อสารในทีมจะเพิ่มพูนขึ้นได้โดย

1. ปรับปรุงทักษะการติดต่อสื่อสารของสมาชิกในทีม
2. อำนวยความสะดวกให้มีการไหลเวียนด้านข้อมูลและความคิดต่างๆ

โดยสรุปทีมที่มีประสิทธิผลเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังแผนภาพ 2.12

แผนภาพ 2.12 องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างทีมงานให้เกิดประสิทธิผล

2.5.4 ลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล

การที่ทีมงาน อสร. และ ปอธ. ทำงานร่วมกันได้อย่างดีนั้น คนที่ทำงานอยู่ในทีม ต้องมีการจัดลักษณะการทำงานให้มีประสิทธิผล ซึ่งได้มี ผู้กล่าวถึงลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผลไว้ดังนี้

วาร์เนย์ (Varney, 1977, p. 154-155) อธิบายว่า การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของทีมนั้นจะมีลักษณะพอสรุปได้ดังนี้

1. สมาชิกมีความเข้าใจในบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเป็นอย่างดี
2. สมาชิกมีความเข้าใจลักษณะของทีมและบทบาทของทีมที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การ
3. สมาชิกทุกคนมีการสื่อสารถึงกันและกันโดยสะดวกและคล่องตัว
4. สมาชิกทุกคนต่างสนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี
5. สมาชิกแต่ละคนต่างเข้าใจกระบวนการทำงาน กลุ่มเข้าใจพฤติกรรมและพลวัตที่ช่วยให้กลุ่มทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด
6. ทีมมีแนวทางการทำงานและการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพทั้งระดับกลุ่มและระหว่างกลุ่ม

7. ทีมสามารถใช้ความขัดแย้งให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่จะเป็นการทำลาย
8. สมาชิกให้ความร่วมมือ มีการประสานงานอย่างดีระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และลดการแข่งขันชิงดีชิงเด่นซึ่งจะนำไปสู่ความเสียหายของกลุ่มและองค์การ
9. ทีมมีการเพิ่มประสิทธิภาพและสมรรถภาพของทีมโดยประสานกับทีมอื่น
10. สมาชิกทุกคนมีความเคารพในหน้าที่ของแต่ละคน มีการกำหนดหน้าที่ให้แก่งานและกันและสนับสนุนกันและกัน

วูดค็อก (Woodcock. 1989. p. 13) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ลักษณะของทีมงานที่มีประสิทธิผล ประกอบไปด้วยคุณลักษณะ คือ

1. มีความสมดุลย์ในบทบาท คือ มีการผสมผสานกันในความแตกต่างของความสามารถบุคคลและใช้ความแตกต่างได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน
2. มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและเห็นด้วยกับเป้าหมาย เต็มใจที่จะยอมรับและผูกพันกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้นอย่างแท้จริง
3. มีความเปิดเผยและมีการเผชิญหน้ากัน การสื่อสารและสัมพันธ์ภายในทีมเป็นไปอย่างเปิดเผย และไว้วางใจซึ่งกันและกัน พுகันอย่างตรงไปตรงมา เข้าใจตนเองเป็นอย่างดี และเข้าใจผู้อื่นภายในทีมด้วย เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นต้องแก้ปัญหาด้วยการเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน
4. มีการสนับสนุนและจริงใจต่อกัน สมาชิกในทีมจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน ให้ความช่วยเหลือ และร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจัง ให้โอกาสพุดถึงปัญหาต่างๆ ได้อย่างอิสระ
5. มีความร่วมมือและมีการขัดแย้งกัน เพื่อให้การทำงานของทีมบรรลุวัตถุประสงค์ สมาชิกในทีม ต้องให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน มีการใช้ประโยชน์และประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน การวางแผนในการดำเนินงานต้องให้สมาชิกมีส่วนร่วมด้วย ข้อขัดแย้งภายในทีมเป็นไปในทางสร้างสรรค์มากกว่าทำลาย
6. มีวิธีการปฏิบัติงานที่คล่องตัว การทำงานของทีมจะมีลักษณะยืดหยุ่นการตัดสินใจจะอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริงเป็นหลัก
7. มีผู้นำที่เหมาะสม ผู้นำภายในกลุ่มควรจะกระจายไปทั่วกลุ่มได้ตามสถานการณ์ ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย
8. มีการทบทวนการทำงานของทีมนำเสนอ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องได้ทันที การทบทวนนี้อาจจะทำในระหว่างปฏิบัติงานหรือภายหลังงานเสร็จก็ได้
9. มีการพัฒนาบุคคล มีแผนการในการพัฒนาสมาชิกของทีมเพื่อจะได้นำความรู้ความสามารถมาใช้ในการทำงาน
10. มีความสัมพันธ์ภายในระหว่างกลุ่มดี การทำงานระหว่างกลุ่มเป็นไปในบรรยากาศของสัมพันธภาพที่ดี ฟังความคิดเห็นและทำความเข้าใจแนวคิดหรือปัญหาของผู้อื่น พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น

11. มีการติดต่อสื่อสารที่ดี เป็นสิ่งจำเป็นในทุกระดับขององค์การทั้งภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งสมาชิกทุกคนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะและรับข้อมูลในการติดต่อสื่อสารอย่างเพียงพอ

ทิสนา แชมมณี (2537, หน้า 1) กล่าวถึงลักษณะของการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วย

1. การมีเป้าหมายร่วมกัน กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ในการมารวมกลุ่มร่วมกัน คือ จะต้องมีการรับรู้และเข้าใจเป้าหมายร่วมกันว่าจะทำอะไรให้เป็นผลสำเร็จ

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของกลุ่ม ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

3. การติดต่อสื่อสารกันในกลุ่ม กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีการสื่อความหมายต่อกันและกันเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

4. การร่วมมือประสานงานกันในกลุ่ม กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้น จะต้องมีการประสานงานกันเพื่อให้งานของกลุ่มดำเนินไปสู่ความสำเร็จ

5. การตัดสินใจร่วมกัน กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีโอกาสร่วมกันที่จะตัดสินใจในงานที่ทำในระดับใดระดับหนึ่ง

6. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ตอบแทนจากผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน

การทำงานเป็นทีมที่จะมีประสิทธิภาพนั้น นอกจากจะต้องประกอบด้วยโครงสร้าง ดังกล่าวแล้ว ลิเคิร์ต(Likert, 1961, p. 166-169) ได้กล่าวว่า ต้องประกอบด้วย พฤติกรรมของสมาชิกที่สนับสนุนการทำงานเป็นทีม ได้แก่ การที่สมาชิกมีค่านิยม และเป้าหมายต่างๆ ของกลุ่มผสมผสานกัน มีการกระตุ้นเตือนกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่มเป็นสำคัญ แต่ละคนจะทำทุกอย่างเพื่อกลุ่ม การแก้ปัญหา การวินิจฉัยสั่งการ เกิดขึ้นจากความร่วมมือเกื้อกูลกัน การแนะนำ การวิจารณ์ความคิดเห็นหรือข้อมูล เกิดขึ้นในบรรยากาศของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะเป็นไปด้วยดี มีความซื่อสัตย์ซึ่งกันและกัน ต่างมีความไว้วางใจกันสูง และนอกจากนี้บรรยากาศของการสร้างสรรค์ภายในกลุ่มก็เป็นสิ่งสำคัญ ต้องมีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนพร้อมที่จะเผชิญต่ออุปสรรคต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ แมกเกรเกอร์ (McGragor, 1960, p. 132-135) ซึ่งกำหนดลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพว่า บรรยากาศการทำงานต้องไม่เคร่งเครียด ตามสบาย ยอมรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน มีการตัดสินใจโดยความเห็นร่วมกันเป็นส่วนใหญ่ มีการอภิปรายกันอย่างเปิดเผย ทุกคนมีอิสระในการแสดงความรู้สึกและแนวคิดในการทำงานที่จะนำมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม จะได้รับความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งทุกคน

จากที่กล่าวมา พอสรุปองค์ประกอบของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล ได้ดังนี้

1. ทีมงานต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน
2. สมาชิกทีมงานมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนได้ดี
3. มีการติดต่อสื่อสารกันในกลุ่มและการทำงานระหว่างกลุ่มเป็นไปในบรรยากาศของสัมพันธภาพที่ดี มีความสะดวก และคล่องตัว
4. มีการตัดสินใจร่วมกันในทุกๆ เรื่อง
5. มีความร่วมมือ และมีการขัดแย้งกัน เพื่อที่ทีมงานจะได้ใช้ความคิดและข้อขัดแย้งให้เกิดประโยชน์มากกว่าการทำลาย

นอกจากนี้ ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2542ข) ยังได้กำหนดลักษณะการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล และวิธีสร้างทีมงานเพื่อจะช่วยให้การทำงานของ อสร.และ ปอร. สามารถประสานงานตามข้อกำหนดของ กคจ.ประจำจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

1. ปอร.และ อสร. ต้องมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน
2. มีการประชุมพบปะกันเป็นประจำ
3. ยอมรับกติกา หรือมติที่ประชุม
4. รักใคร่ เสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
5. รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย หรืองานตามบทบาทของตน เช่น การทำงานร่วมกับ อสร. ต่างกลุ่ม ต่างพื้นที่ ประสานกับ ปอร. กคจ. ผอ.กต.เขต กต.เขต
6. รู้ขอบเขตบทบาทหน้าที่ของตนและเพื่อนร่วมงานหรือรู้เขารู้เรา
7. ยอมรับฟังความคิดเห็นกันและกัน
8. มีแผนปฏิบัติงานร่วมกันหรือรู้แผนปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน

2.5.5 ประโยชน์ของการทำงานเป็นทีม

1. ช่วยให้การงานบรรลุเป้าหมาย เนื่องจากทีมงานจะมีการแบ่งงานแบ่งหน้าที่ตามความสามารถและความชำนาญ เมื่อลงมือทำงานจะสามารถดำเนินงานได้รวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ มีคุณภาพ ทำให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ช่วยสร้างความสัมพันธ์ในการทำงาน เนื่องจากสมาชิกในทีมงานจะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือกันทำงาน โดยระดมกำลังความคิด ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ (สมพงษ์ เกษมสิน, 2520)

2.5.6 ข้อจำกัดในการทำงานเป็นทีม

อรุณ รักธรรม (2524 อ้างถึงใน วัฒนา ศรีสถาน, 2541, หน้า 24-25) อธิบายถึงข้อจำกัดบางอย่างในการสร้างทีม คือ

1. การสร้างทีมต้องใช้ใช้เวลา จะไม่เห็นพฤติกรรมและการกระทำอย่างรวดเร็วและง่ายนัก ขั้นการปฏิบัติต้องจัดการและกำหนดข้อตกลง ในการเปลี่ยนแปลงต้องพิจารณาตรวจแก้และดำเนินไปเรื่อยๆ จนกระทั่งอยู่ในระดับที่ถาวร

2. ผู้บริหารที่มีอำนาจในองค์กรควรให้การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องเพราะการสร้างทีมเป็นกระบวนการที่จะเห็นผลในระยะยาว และในขั้นปฏิบัติการผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจในการแก้ไขข้ออุปสรรคต่อการทำงานเป็นทีมร่วมกันตามที่ได้มีการสัญญากันได้

3. การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จำเป็นต้องสร้างขึ้นในโครงการขององค์กร ในเมื่อหน่วยงานยอมรับในกระบวนการพัฒนาทีม คือ การพัฒนาแบบของการทำงานเป็นทีมให้สามารถกำหนดและแก้ปัญหาได้ด้วยระบบการทำงานเป็นทีม

4. การพัฒนาทีมอาจจะจำเป็นที่จะต้องทำมากกว่าครั้งหนึ่ง ในปัจจุบันคนยอมมีอัตราเข้าออกรวดเร็วมากในองค์กรต่างๆ สภาพการทำงานในองค์กรจะเปลี่ยนแปลงไป การมอบหมายงานใหม่ๆ อาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

การทำงานเป็นทีมต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรและผู้มีอำนาจในองค์กรนั้นๆ ต้องมีทัศนคติที่สนับสนุนเรื่องนี้ นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบร่วมกันโดยเฉพาะในด้านจิตใจ (commitment) ต่อองค์กรกลุ่มและผู้ร่วมงานพอสมควร และอุปสรรคอาจจะมาจากลักษณะของสังคมไทยอย่างหนึ่งก็ได้ที่ไม่มีค่านิยมของการทำงานร่วมกันเป็นทีม

ส่วนทัศนะของวูดค็อก (Woodcock, 1989 อ้างถึงใน ชูชีพ ศรีตระกูล, 2541) การสร้างทีมมีข้อจำกัดที่ควรคำนึงถึง คือ

1. การสรรหาและคัดเลือกที่ไม่ดี (poor recruitment and selection) หากองค์กรมีสมาชิกที่มีปัญหา การสร้างทีมงานที่ดีก็จะมีอุปสรรคตั้งแต่เริ่มต้น

2. โครงสร้างองค์กรที่สับสน (confused organization structure) จะทำให้เกิดจุดอ่อนอย่างมากในองค์กร ซึ่งควรได้รับการแก้ไขก่อนจะนำเอาการสร้างทีมงานมาใช้ในองค์กร

3. อุปสรรคในการควบคุม (lack of control) การพัฒนาทีมจะเกิดขึ้นได้จะต้องได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายการฝึกอบรมและความสามารถที่จะนำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการสร้างทีมงานได้

4. การขาดการฝึกอบรมที่ดี (poor training) การพัฒนาทีมจะเกิดขึ้นได้จะต้องทำมากกว่าครั้งหนึ่ง ในปัจจุบันคนยอมมีอัตราเข้าออกรวดเร็วมากในองค์กรต่างๆ สภาพการทำงานในองค์กรจะเปลี่ยนแปลงไป การมอบหมายงานใหม่ๆ อาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. การจูงใจต่ำ (low motivation) ผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่าการจูงใจเป็นสิ่งสำคัญ แต่หากองค์กรมีการสร้างแรงจูงใจในการสร้างทีมงานต่ำ องค์กรอาจสูญเสียเปล่าในด้านเวลาและทรัพยากรที่ใช้ในการสร้างทีมงาน เพราะคนจะไม่ให้ความสำคัญด้วยการใช้เวลาและความพยายามที่จะสร้างทีมงานให้เกิดขึ้น

6. บรรยากาศของความคิดสร้างสรรค์ต่ำ (low creativity) การสร้างทีมจำเป็นต้องมีบรรยากาศของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะการสร้างทีมต้องการความคิดต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับและมีคุณค่า

7. ปรัชญาการบริหารงานที่ไม่เหมาะสม (inappropriate management philosophy) ปรัชญาการบริหารส่วนใหญ่เริ่มจากผู้บริหารระดับสูง หากผู้บริหารขององค์กรมีทัศนคติเกี่ยวกับการทำงานของคนว่า การบริหารไม่เปิดโอกาสให้มีการเปิดเผย ความเชื่อตรงต่อกัน การสนับสนุนซึ่งกันและกัน การทำงานเป็นทีมก็จะไม่เกิดขึ้น

8. การขาดการวางแผนการทดแทนคน (lack of succession planning development) หากองค์กรไม่มีการจัดการวางแผนพัฒนาผู้บริหารเพื่อทดแทนแล้ว องค์กรอาจได้ผู้บริหารของทีมงานที่ไม่มีประสิทธิภาพได้

9. จุดมุ่งหมายที่ไม่ชัดเจน (unclear aims) หากองค์กรมีจุดมุ่งหมายที่ไม่ชัดเจน การสร้างทีมงานก็ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน

10. ขาดความยุติธรรมในการให้รางวัล (unfair rewards) องค์กรส่วนใหญ่ที่ไม่มีระบบการจ่ายรางวัลที่ให้ความยุติธรรม การสร้างทีมงานก็จะไม่ประสบความสำเร็จ

11. คนขาดการพัฒนา (personal stagnation) การที่บุคลากรไม่ได้รับการพัฒนา ก็จะเป็นอุปสรรคกับทีม เพราะคนเหล่านี้จะขาดทัศนคติที่ดีในการทำงานเป็นทีมและยังส่งผลต่อการเติบโตระดับบุคคลของเขาด้วย

2.6 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

2.6.1 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ปัญหาของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่นำไปสู่การเสื่อมศรัทธา และเสียความชอบธรรมของระบบดังต่อไปนี้ (ลิขิต ชีรเวคิน, 2539, หน้า 18-19)

1. ปัญหาเรื่องการใช้เงินซื้อเสียงของนักการเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางอำนาจทางการเมือง ทำให้ระบบขาดความศักดิ์สิทธิ์ ที่สำคัญที่สุดการใช้เงินซื้อเสียงทำให้คนดีมีความรู้ความสามารถไม่สามารถเข้าสู่ระบบการเมืองได้ สิ่งตามมาคือสภาผู้แทนราษฎรเป็นที่รวมกลุ่มของคนส่วนใหญ่ที่ขาดความเหมาะสม ที่จะรับผิดชอบต่อการบริหารราชการแผ่นดิน

2. ปัญหาการแย่งตำแหน่งอำนาจ ในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจให้คุ้มให้โทษได้ และที่สำคัญที่สุดได้มี นักการเมืองจำนวนไม่น้อยอาศัยตำแหน่งบริหารดังกล่าวแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและ พรรคพวก ด้วยเหตุดังกล่าวก่อให้เกิดระบบสัดส่วนขึ้นในหลายพรรคและปัญหาที่ตามมาคือ ทำให้ เกิดความขัดแย้งในแต่ละพรรค ขณะเดียวกันก็เกิดความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาลด้วย

3. ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงของนักการเมือง ก็ให้เกิดการทำธุรกิจการเมืองขึ้น ทั้งนี้ เนื่องมาจากผลของปัญหาการใช้จ่ายเงินซื้อเสียงและการหาผลประโยชน์จากตำแหน่งบริหารระดับสูง

4. ปัญหาการแสดงอำนาจบาตรใหญ่ของนักการเมืองที่เข้าสู่ตำแหน่งอำนาจ ด้วยการใช้อำนาจอำนาจกระทำการซึ่งยับยั้งต่อกฎหมาย ทำทลายความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม สร้างความสัมพันธ์อันน่าอึดอัดกับข้าราชการประจำ ผลที่ตามมาคือความเป็นศัตรูกันระหว่าง นักการเมืองและข้าราชการประจำ นอกจากนี้ นักการเมืองยังเข้าไปแทรกการบริหารของข้าราชการ ประจำ ด้วยการนำพรรคพวกคนสนิทเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำงานในกระทรวงก็ให้เกิดการ สั่นคลอนของระเบียบแบบแผนในระบบข้าราชการประจำ

2.6.2 ปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

วสันต์ ทองสุข (2542, หน้า 20) ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่เรามักพบเห็นกัน อยู่เสมอ คือ

1. การใช้อิทธิพลทางราชการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อฝ่ายตน เช่น การปลอมแปลง หลักฐานการเลือกตั้ง การแอบเพิ่มชื่อผู้อื่นเข้าไว้ในทะเบียนบ้านของราษฎร เป็นต้น

2. การทำลายคู่แข่ง นับตั้งแต่การจัดหามือปืนรับจ้างเพื่อฆ่าหวั่นของฝ่าย ตรงข้าม การฉีกทำลายโปสเตอร์และแผ่นป้ายโฆษณาหาเสียง แต่วิธีการที่เป็นอันตรายอย่างยิ่งก็คือ การฆ่าผู้สมัครรับเลือกตั้งที่คิดว่าจะได้รับคะแนนสูงสุดซึ่งถือว่าเป็นเรื่องเลวร้ายสำหรับระบอบ ประชาธิปไตย

3. การจ่ายเงินเพื่อซื้อคะแนนเสียง การเลือกตั้งในประเทศไทยมีการจ่ายเงินซื้อเสียงจาก ประชาชนกันอย่างแพร่หลาย จะเห็นได้จากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 เม.ย. 2526 และการ เลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27 ก.ค. 2529 ที่หนังสือพิมพ์รายวันแทบทุกฉบับต่างก็นำเอาพฤติการณ์ การซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองต่าง ๆ มาตีแผ่ให้ประชาชนได้รับรู้

นอกจากการซื้อขายคะแนนเสียงเลือกตั้งกันแล้ว ยังมีการซื้อสิทธิในการเลือกตั้งกันอีก ด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อขายบัตรประชาชนเพื่อให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไม่ได้

เรื่องโรจน์ จอมสืบ (2542 , หน้า 8-9) ได้สรุปปัญหาการเลือกตั้งได้ ดังนี้

1. ประชาชนยังขาดความสนใจทางการเมืองและมักมองไม่เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง

2. ยังมีการทำผิดกฎหมายการเลือกตั้งทั้งโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์และโดยเจตนากระทำผิดโดยอาศัยช่องโหว่ทางกฎหมาย เช่น การซื้อสิทธิขายเสียง เป็นต้น

3. ประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ การสอดคล้องดูแลการเลือกตั้งให้สุจริตและเที่ยงธรรม

นอกจากนี้คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (กพป.) ได้กล่าวถึงจุดอ่อนที่มีผลโดยตรงต่อเสถียรภาพของระบบการเมือง ดังนี้

1. มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง (15 ฉบับ ใน 60 ปีเศษ) โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงหลักการเกี่ยวกับโครงสร้าง องค์กร กลไกและกระบวนการที่บรรจุอยู่ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับที่เป็นนัยสำคัญโดยแท้ เพื่อแก้ปัญหาของระบบอย่างแท้จริง

2. การทุจริต คอรัปชัน โดยผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงเกิดขึ้นตลอดเวลา เพราะกฎหมายให้อำนาจดุลยพินิจสูง ไม่มีเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจที่วัดความถูกต้องได้ อีกทั้งไม่มีระบบการตรวจสอบที่อิสระและมีประสิทธิภาพ คนจึงอยากดำรงตำแหน่งแข่งขันกันเข้าสู่ตำแหน่งเพื่อให้ได้อำนาจและทรัพย์สิน

3. เมื่ออำนาจเป็นที่มาของเกียรติและเงิน การแข่งขันโดยการเลือกตั้งที่มีตำแหน่งเป็นสำคัญ จึงเป็นการแข่งขันที่ทำผิดกฎหมายเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นการซื้อเสียงหรือวิธีอื่น

4. ระบบการบังคับให้สังกัดพรรค พรรคต้องส่งคนลงสมัครมากกว่าหนึ่งในสามของส.ส.ทั้งประเทศ ซึ่งต้องใช้เงินมากและระบบพรรคยังไม่ใช่พรรคมวลชนที่มีการบริหารเป็นประชาธิปไตย พรรคจึงอยู่ได้อำนาจของคนไม่กี่คนที่ลงทุนให้พรรค

5. ชาวบ้านในชนบทยังขาดสิ่งจำเป็นพื้นฐาน ถูกละเลยจากส่วนกลางทั้งในสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเขา ข้าราชการไม่ใช่ที่พึ่งแท้จริง เข้าพบหายาก ผู้สมัครและพรรคการเมือง จึงแทรกเข้ามาแก้ปัญหาให้ด้วยการไปหาและนำ “ความเจริญ” และ “น้ำเงิน” ไปให้เมื่อถึงเวลา ชาวบ้านเขาก็เลือกคนที่ไปหาไปสร้างบุญคุณให้

6. คนในเมืองที่มีฐานะเศรษฐกิจดีและมีการศึกษาประมาณการขายเสียงของชาวบ้าน และသူถูกผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามา ไม่ศรัทธาในองค์กรการเมือง

7. การเมืองถูกมองว่าเป็นเรื่องของ “นักการเมือง” เป็นเรื่อง “สกปรก” พลเมืองรู้สึกว่ามันจะเกี่ยวกับการเมืองเฉพาะเมื่อเลือกตั้งและฟังหรืออ่านข่าวเท่านั้น

8. ระบบการบริหารแบบรวมศูนย์สูงสุดอยู่ที่ราชการ บริหารที่กรุงเทพฯ ทำให้ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นทุกมุมประเทศต้องวิ่งมาให้ส่วนกลางแก้ปัญหา ปัญหาของคนกรุงเทพฯ กลายเป็นปัญหาของชาติไป

9. องค์การเมืองทุกองค์กรไม่สามารถตอบสนองการแก้ไขปัญหาที่หลากหลายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ

10. กฎหมายไทยส่วนใหญ่ ทำให้ระบบการตัดสินใจทางการเมือง ระบบราชการ และข้าราชการมีอำนาจดุลยพินิจที่กว้างขวาง เน้น “สิทธิเด็ดขาดในทางบริหาร” มากกว่า “หน้าที่” หรือ “ภารกิจ” เพื่อการบริหารราชการให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชน

11. การตรากฎหมายมีแนวโน้มที่สูงขึ้นและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนั้น องค์การวิชาชีพทั้งหลายเองก็มีส่วนทางการเมืองและปกครองน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

12. สังคมไทยนิยมการใช้ “อำนาจ” มากกว่าการใช้กฎหมาย จึงพบกับการยุติปัญหาข้อขัดแย้งแบบอะลุ่มอล่วย มากกว่าการใช้วิธีการตามกฎหมาย

13. มีการสร้างองค์กร กลุ่ม ที่ต่างคนต่างหลงในอำนาจของตนเองไม่ร่วมมือกันเมื่อขัดแย้งกันก็แบ่งฝักแบ่งฝ่าย กล่าวหาใส่ร้าย ทำลายประหัตประหารกันด้วยความสะใจ

14. การถ่ายทอดภาพการเมืองโดยสื่อต่างๆ เน้น “ความมัน” ไม่ได้เน้น “เนื้อหา” ซึ่งถูกหาว่า “กร่อย” ปลุกฝังความรู้สึกรุนแรงแบ่งขั้วในผู้ติดตามการเมือง ความขัดแย้งทางความคิดจึงถูกสร้างให้กลายเป็นความแตกแยก ความขัดแย้งกลายเป็นสินค้าที่มีราคาดีในสังคมสารสนเทศไทย

15. สื่อในสังคมไทยโดยส่วนใหญ่ยังไม่อยู่ในฐานะที่สามารถปกป้องคุ้มครองคนในสังคมได้อย่างเต็มที่ จึงมีแนวโน้มที่จะเอารัดเอาเปรียบ และเอาประโยชน์จากสังคมมากกว่าการพิทักษ์ผลประโยชน์ของสังคม

16. สังคมไทยมีความอ่อนแอทางวิชาการ

17. คนไทยมีความ “ศรัทธา” มากกว่าการใช้ “ปัญญา” ซึ่งบางครั้งสามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาสำเร็จได้โดยรวดเร็ว แต่อาจไม่ถูกต้องและอาจจะใช้ไม่ได้กับทุกๆ กรณี

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง จำแนกเป็น 6 หัวข้อดังนี้

1. งานวิจัยเกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย
2. งานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย
3. งานวิจัยเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
4. งานวิจัยเกี่ยวกับเจตคติต่อระบอบประชาธิปไตย
5. งานวิจัยเกี่ยวกับการเข้าใจสภาพชุมชน
6. งานวิจัยเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม

แต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 งานวิจัยเกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย มี 3 เรื่อง ได้แก่

พ.ต.ท. ปริณญา สายแก้ว (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านนาเลน ตำบลนาเลน อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างคือ ประชากรบ้านนาเลน ตำบลนาเลน อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 279 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่ในเกณฑ์มาก ความมีจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนอยู่ในเกณฑ์น้อย ความบริสุทธิ์ใจในการออกเสียงเลือกตั้ง อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง สภาพการต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง อยู่ในเกณฑ์มาก และประชาชนในหมู่บ้านนาเลน ที่จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีจิตสำนึกทางการเมือง มีความบริสุทธิ์ใจในการไปออกเสียงเลือกตั้ง มีการต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงและนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน

เสริมศักดิ์ ไควนนท์ (2536) ได้ศึกษาเรื่อง การเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา โดยมุ่งศึกษารูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานและผลของการปฏิบัติงาน ซึ่งปรากฏผลดังนี้

1. การดำเนินการตามโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการตามรายการบังคับบัญชาของระบบราชการ นโยบายและกลวิธีการดำเนินงานล้วนแต่ถูกกำหนดโดยผู้ที่มีอำนาจสั่งการคือ กระทรวงมหาดไทยแทบทั้งสิ้น
2. วิธีการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นการชักนำประชาชนให้ปฏิบัติตามกว่าที่จะส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง กิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งเน้นการต่อต้านการซื้อขายเสียง

3. ผลการดำเนินโครงการฯ พบว่า กิจกรรมด้านการต่อต้านการซื้อขายเสียง การให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน และการสอดส่องดูแลผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นประสบผลสำเร็จในระดับปานกลาง ในขณะที่กิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชน และการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการฯ ได้แก่ งบประมาณ การคัดเลือกบุคลากรประจำ ชุดปฏิบัติการฯ และระยะเวลาในการทำงาน

ทบวงมหาวิทยาลัย (2543) ได้รายงานผลการดำเนินงานโครงการรวมเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและผลกระทบทางสังคม ในส่วนของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สรุปได้ดังนี้

1. โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1

ผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครในโครงการ สรุปได้ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอสร.) และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ในโครงการ เป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ และให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน ด้วยการฟังตัวในชุมชน ทำให้เข้าถึงประชาชนได้ทั่วถึง

2. ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ มีความตื่นตัวทางการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้นกว่าในอดีต

3. สามารถปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในทุกพื้นที่และสร้างทักษะในการออกเสียงเลือกตั้งให้แก่ประชาชนในพื้นที่ปฏิบัติงาน

ในส่วนของการดำเนินงานของแต่ละจังหวัดสามารถดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางเอาไว้ได้เป็นอย่างดี จากรายงานสรุปโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (อสร.) ระยะที่ 2 สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงราย, 2543)

1. เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญสามารถปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ประชาชนได้รับข่าวสารและมีความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งดีขึ้น

3. เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญช่วยเหลือการปฏิบัติงานการเลือกตั้ง ส.ว. ในระดับเขตเลือกตั้ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนในด้านการกิจที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการบริหารโครงการ จากรายงานระบุถึงผลการปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายดังนี้

1. อสร. ลงพื้นที่สร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านเพื่อเก็บข้อมูล และสามารถสะท้อนภาพของชุมชนได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านบางส่วนเริ่มเห็นโทษของการซื้อเสียงขายสิทธิ

2. ประชาชนทราบและเข้าใจบทบาทและความสำคัญของ ส.ว. มากขึ้น
3. ประชาชนให้ความสนใจ ดันตัว และกลัวการเสียสิทธิในการเลือกตั้ง ถ้าไม่มาใช้สิทธิตามที่กฎหมายกำหนด

4. โครงการสาธิตการเลือกตั้งของ อสร. ได้รับการตอบรับจากประชาชนดีมาก
จากรายงานสรุปผลการติดตามผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ ของคณะผู้ติดตามการดำเนินงานโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง จากส่วนกลาง (ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานกรรมการการเลือกตั้ง, 2542ง) พบว่า

1. การอบรมก่อนการปฏิบัติงานเพื่อเตรียมความพร้อมอยู่ในเกณฑ์ดี ทำให้เกิดการปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. ด้านการบริหารโครงการและการบริหารการเงินมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี ทั้งคณะกรรมการดำเนินงานในระดับจังหวัด (กคจ.) คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับจังหวัด (กกด. จังหวัด) และวิทยากรที่รับผิดชอบในการติดตามสนับสนุน อสร. และปอร. ในแต่ละเขตเลือกตั้ง รวมทั้งครู - อาจารย์สังกัดกรมอาชีวศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นเหรียญญักษ์ของโครงการซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการบริหารการเงินของแต่ละจังหวัด

3. อสร. และปอร. ส่วนใหญ่มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ดี สามารถทำงานร่วมกับ กคจ. และ กกด.จังหวัด ได้เป็นอย่างดี และเกิดการทำงานเป็นทีมโดยใช้งานเทศกาลประจำปีของท้องถิ่นหรือวันสำคัญต่าง ๆ ร่วมจัดนิทรรศการหรือร่วมเดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งระบบใหม่ รวมทั้งการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เช่น การ์ตูน แผ่นพับ เป็นต้น

4. ในบางเขตเลือกตั้ง ปอร./อสร. ได้รับการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและเอกชน จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติงานของอสร./ปอร. บางพื้นที่มีศูนย์ปฏิบัติงานในระดับตำบล และได้รับความร่วมมือจาก อบต. และเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดี ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและเกิดผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

2. โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 2

ผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครในโครงการ สรุปได้ดังนี้

1. ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) สามารถประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ โดยมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดสาธิตการเลือกตั้งจำลอง การจัดนิทรรศการและป้ายนิเทศเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

2. ประชาชนได้รับทราบข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น ทำให้มีความรู้ความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองเพิ่มขึ้น สามารถตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น สังเกตได้จากการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาทั่วประเทศซึ่งมีประชาชนออกมาใช้สิทธิอย่างทั่วถึงทุกเขตเลือกตั้ง

3. สามารถปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย การใช้สิทธิและการรักษาสหสิทธิของตนเองให้แก่ประชาชนได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

จากเอกสารสรุปโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (อสร.) ระยะที่ 2 ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงราย โครงการ อสร. ระยะที่ 2 สืบเนื่องมาจากโครงการ ระยะที่ 1 ที่คณะกรรมการบริหารโครงการ (ส่วนกลาง) ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานติดตามผลการทำงานของ ปอร./อสร. พบว่า อสร. สามารถเข้าถึงประชาชนในหมู่บ้าน ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจสาระสำคัญต่างๆ ของรัฐธรรมนูญ ตลอดจนเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและสมาชิกสภาตำบล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงราย, 2543 : 1)

กิจกรรมในระหว่างปฏิบัติงานภาคสนาม ซึ่งเจ้าหน้าที่ ปอร. และอสร. ได้ดำเนินการสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ตำรวจแบบ ส.ว. 1/1, 1/2 (แบบสอบถามผู้มีสิทธิเลือกตั้งและเยาวชนเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานของสมาชิกวุฒิสภา)
2. สังเกตการณ์การเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด สมาชิกสภาท้องถิ่น (บางพื้นที่)
3. ช่วยงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดในการติดประกาศ ส.ว. 24 (ประกาศผู้สมัครรับเลือกตั้ง)
4. ช่วยงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ในการเตรียมเลือกตั้ง ส.ว.
5. เป็นวิทยากรอบรม อสป.
6. สาริตการเลือกตั้งร่วมกับ อสป. และชุมชน
7. ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งโดยรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ หอกระจายข่าว จัด

นิทรรศการงานพ่อบุญเมืองรายมหาราช

8. ช่วยปฏิบัติงานอบรม กปน. และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของ กกต. เขต ก่อนวันเลือกตั้ง วันเลือกตั้ง และหลังวันเลือกตั้ง

9. สังเกตการณ์การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (วันที่ 4 มีนาคม 2543)

และทบทวนมหาวิทยาลัยได้สรุปผลการดำเนินงานโครงการ และข้อเสนอแนะไว้ว่า โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สามารถจ้างผู้มีการศึกษาระดับ ปวส. และระดับปริญญาตรีขึ้นไปที่ถูกเลิกจ้าง และยังหางานทำไม่ได้ เพื่อปฏิบัติงานชั่วคราวในระยะหนึ่ง และสามารถแบ่งเบาภาระทางครอบครัวของบัณฑิตที่ว่างงาน และช่วยบรรเทาปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ระดับหนึ่ง ดังนี้

1. โครงการฯ ระยะที่ 1 สามารถจ้างงานผู้มีการศึกษาทั้งระดับ ปวส. และระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 20,000 คน ระยะเวลาการจ้างงาน 5 เดือน (มิถุนายน - พฤศจิกายน 2542)

2. โครงการฯ ระยะที่ 2 สามารถจ้างเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) จำนวน 14,800 คน ระยะเวลาการจ้างงาน 4 เดือน (ธันวาคม 2542 - มีนาคม 2543)

3. โครงการฯ ประสบปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

3.1 โครงการฯ ระยะที่ 1

การดำเนินโครงการฯ ประสบปัญหาและอุปสรรค ดังต่อไปนี้

1. ประชาชนยังไม่เข้าใจบทบาทของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ ทำให้เกิดปัญหาในการออกปฏิบัติงานในชุมชน
2. ข้าราชการในพื้นที่ไม่เข้าใจสถานภาพของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) บางพื้นที่ข้าราชการบางหน่วยงานมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ในโครงการไปช่วยงานประจำในสำนักงานเกี่ยวกับงานเอกสารและงานธุรการในลักษณะอื่น ทำให้อาสาสมัครไม่มีเวลาปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ
3. นักการเมืองในพื้นที่ใช้อิทธิพลในทางที่ผิด เพื่อให้เจ้าหน้าที่เป็นเครื่องมือในการหาเสียงให้แก่ตนเอง ทำให้ขาดความเป็นกลางในการปฏิบัติงาน
4. สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มีไม่เพียงพอ ทำให้การประชาสัมพันธ์ในชุมชนกระทำไม่ได้เต็มที่ และไม่ต่อเนื่อง
5. ระยะเวลาในการดำเนินงานสั้นเกินไป ทำให้การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งไม่ทั่วถึง

แนวทางการแก้ไข

1. เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ ออกทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น
2. ประสานงานเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบังคับบัญชา และกำกับดูแลเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน
3. คณะกรรมการบริหารโครงการประสานงานกับ กคจ. แต่ละจังหวัด ดำเนินงานเพื่ออำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ
4. แต่ละจังหวัดจัดทำสื่อส่วนกลางเพื่อหมุนเวียนใช้ในทุกพื้นที่เขตเลือกตั้งของจังหวัด ทำให้สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง

5. คณะกรรมการบริหารโครงการได้มีมติให้ขยายการดำเนินงานออกไปอีกระยะหนึ่ง โดยกำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ไปจนถึงกลางเดือนมีนาคม 2543 จนกว่าการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งแรกแล้วเสร็จ

ข้อเสนอแนะ

หลังจากสิ้นสุดโครงการในระยะที่ 1 ได้มีการเสนอให้มีการขยายเวลาการดำเนินโครงการออกไปอีกไปจนถึงการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) จะแล้วเสร็จ และนอกจากนี้ยังเสนอให้มีการขยายโครงการออกไปอีก (ระยะที่ 3) ดังตัวอย่างข้อเสนอแนะต่อไปนี้

คณะทำงานโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การดำเนินงานที่ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจคือการปฏิรูปการเมือง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและปรับปรุงโครงสร้างทางการเมือง มีความจำเป็นที่จะต้องเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนเนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง อีกทั้งขั้นตอนแรกของการปฏิรูปทางการเมือง คือ การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในระบบใหม่ และการจัดการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) เป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนยังไม่คุ้นเคย จึงควรมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการตัดสินใจทางการเมืองโดยกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะของสำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัดภูเก็ต ได้เสนอแนะให้มีการขยายโครงการออกไปอีกเป็นระยะที่ 3 โดยอ้างถึงการดำเนินงานรณรงค์เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อหวังผลให้มีการปฏิรูปการเมือง เพื่อให้การเมืองมีความสะอาด โปร่งใส บริสุทธ์และเป็นธรรม ลดการทุจริต การซื้อสิทธิขายเสียง และให้ประชาชนมีความสำนึกที่จะไม่นอนหลับทับสิทธิ์ และช่วยให้มีบัตรเสียน้อยกว่าที่ผ่านมา ซึ่งปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ ในครั้งนี้ กกต. เชื่อมั่นว่าโครงการ อสร./ปอร. มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในระดับจังหวัด

นอกจากนั้นแล้ว ถ้าจะมองที่ตัวของ อสร./ปอร.เอง ก็จะเห็นได้ชัดว่า อสร./ปอร. กลุ่มนี้ เป็นกลุ่มบุคลากรที่ผ่านการอบรมด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง การปฏิบัติตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งและมีความชำนาญการในด้านการบริหารและการจัดการหน่วยเลือกตั้งเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าโดยตรง ที่จะช่วยป้องกันการทุจริตคดโกงในการเลือกตั้งในระดับหน่วยเลือกตั้งได้เป็นอย่างดียิ่ง เหมาะที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะมาถึงในไม่ช้านี้เป็นอย่างยิ่ง หากไม่คิดที่จะนำบุคลากรเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ต่อไปแล้ว ก็จักเป็นความสูญเสียที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศ เท่ากับเป็นการไม่พยายามใช้เงินกู้ต่างประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้ง ๆ ที่สามารถทำได้

3.2 โครงการฯ ระยะที่ 2

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการฯ ระยะที่ 2 สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านการดำเนินงานในระยะที่ 2 ของโครงการ เป็นผลสืบเนื่องจากการปรับลดจำนวนเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญลงจากเดิมจำนวน 20,000 คน เหลือเพียง 14,800 คน ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานในระยะแรก
2. เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญต้องทำงานแข่งขันกับเวลา เนื่องจากใกล้เวลาเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งแรก ทำให้การประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญในบางพื้นที่ไม่สัมพันธ์กัน
3. ขาดการประสานงานจากเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินงานในพื้นที่เกี่ยวกับการสังเกตการณ์การเลือกตั้ง การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา
4. ประชาชนในพื้นที่ไม่เข้าใจความหมายของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์จากส่วนกลาง อาสาสมัครต้องผลิตสื่อที่ใช้ในท้องถิ่นขึ้นมาทดแทน

แนวทางการแก้ไข

1. คณะกรรมการบริหารโครงการและคณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด (กจจ.) ปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและทันต่อเวลา
2. มีการประชุมและประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อการประสานงานร่วมกันเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และรณรงค์การเลือกตั้งระบบใหม่อย่างต่อเนื่อง
3. เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญเร่งทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งในพื้นที่รับผิดชอบในเชิงรุก และใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับสภาพชุมชนทำให้ประชาชนเกิดความสนใจและมีความตื่นตัวในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยเกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยสองเรื่องแรก สรุปได้ว่า ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในระดับปานกลาง การออกเสียงเลือกตั้งยังไม่ค่อยบริสุทธิ์ใจนัก ประชาชนยังขาดจิตสำนึกทางการเมือง โครงการฯ มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกทางการเมืองน้อย การดำเนินโครงการฯ เป็นการชักนำให้ประชาชนปฏิบัติมากกว่าให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมด้วยตนเอง สำหรับรายงานผลการดำเนินงาน โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สรุปได้ว่าประชาชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย เข้าใจการเลือกตั้งดีขึ้น มีทักษะในการออกเสียงเลือกตั้ง สามารถตัดสินใจทางการเมืองด้วยตนเองได้ บางส่วนเริ่มเห็นโทษของการซื้อเสียง ส่วนปัญหาและอุปสรรคได้แก่ ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนยังไม่เข้าใจบทบาทของผู้ปฏิบัติงานในโครงการฯ สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มีไม่เพียงพอ และนักการเมืองในพื้นที่ใช้เจ้าหน้าที่เป็นเครื่องมือในการหาเสียง

3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย มี 10 เรื่อง ได้แก่

ร.ต.อ. เรืองศักดิ์ จริตเอก (2528) ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล กลุ่มประชากร ได้แก่ ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง กรมตำรวจ มีจำนวนทั้งสิ้น 300 คน ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในระดับสูง
2. ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลที่มี เพศ ตำแหน่ง ฐานะทางเศรษฐกิจ และลักษณะของงานที่ปฏิบัติแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของตำรวจสันติบาลโดยจำแนกตามอายุ อายุราชการ ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่ศึกษาแตกต่างกัน พบว่ามีระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองที่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยในระดับปานกลางค่อนข้างสูง
4. ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลที่มี เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ฐานะทางเศรษฐกิจ และลักษณะของงานที่ปฏิบัติแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของตำรวจสันติบาล โดยจำแนกตาม อายุ อายุราชการ และสาขาวิชาที่ศึกษาแตกต่างกัน พบว่า มีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
5. ข้าราชการชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาลส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่าความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ และเอื้ออำนวยผลดีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจสันติบาล

สกนธ์ จันทักษ์ (2528) ได้ศึกษาถึงปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบลจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างคือ เยาวชนที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 80 คน จากตำบลคลองปาง อำเภอท้ายยอด จังหวัดตรัง ในปี พ.ศ. 2528 โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เยาวชนตำบลที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยมากกว่าเยาวชนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์เยาวชนตำบลในทุกด้าน ทั้งความรู้ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ด้านรูปแบบการปกครอง

และด้านวิถีชีวิต ส่วนเพศหญิงนั้นไม่ปรากฏว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์เยาวชนมีความรู้ทางการเมืองในด้านต่าง ๆ มากกว่าเยาวชนหญิงที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมแต่อย่างใด

สำหรับในด้านการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคตินั้น ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มตัวอย่างเยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เยาวชนตำบลกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เยาวชนตำบล ทั้งในด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม และด้านคารวะธรรม

โดยสรุป การเรียนรู้ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนโดยใช้ศูนย์เยาวชนตำบลเป็นตัวการ (agent) ในการเรียนรู้ประสบความสำเร็จเฉพาะในด้านการรู้ (cognitive orientation) ของเยาวชนเพศชายเท่านั้น แต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (affective orientation) ของเยาวชนที่เข้ารับการอบรมทั้งสองเพศ ผลของการวิจัยบ่งชี้ว่าการเรียนรู้ทางการเมืองที่ส่งผลในด้านทัศนคตินั้นเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก หรืออย่างน้อยยากกว่าการเรียนรู้ด้านการรู้ ซึ่งน่าที่จะได้นำมาพิจารณาใช้ประโยชน์ในการจัดศูนย์เยาวชนตำบล หลักสูตรและวิธีการฝึกอบรมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลด้านทัศนคติทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยต่อไป

ฉัตรกุล ชื่นสุวรรณ (2529) ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการใช้หนังสือพิมพ์เป็นตัวการให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า สื่อหนังสือพิมพ์ยังคงมีบทบาทสูงในการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชน และการที่กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ต่างก็มีระดับพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทศบาล ความรู้ในหน้าที่พลเมืองค่อนข้างสูง และมีความรู้สึกไว้วางใจทางการเมืองในระดับสูง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ มีความสัมพันธ์กันกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องเทศบาล ประชาชนที่รับข่าวสารเกี่ยวกับเทศบาลจากสื่อมวลชนจะมีระดับพื้นฐานความรู้สูงกว่าผู้ที่รับข่าวสารจากสื่อระหว่างบุคคล และสุดท้ายพบว่า ผู้ที่มีความถี่ในการเปิดรับข่าวสารจากบทความมากจะมีความรู้มากขึ้น แต่ความรู้สึกทางการเมืองไม่ว่าจะมีการอ่านบทความมากน้อยต่างกันก็ไม่ทำให้ความรู้สึกทางการเมืองแตกต่างกัน

บังอร หงสะพัก (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง มโนทัศน์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยจำแนกตามเพศ พื้นฐานการศึกษา และภูมิภาคที่ตั้งของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูสังคมศึกษา โรงเรียนรัฐบาลจำนวน 577 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง 21 โรงเรียน และส่วนภูมิภาค 28 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือมีมโนทัศน์ถูกต้องที่สุด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ประชาธิปไตยและการปกครองระบอบประชาธิปไตย 2) ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย

- 3) ประเภทของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง 4) ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
5) การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

มรกต พรพินุลย์ (2534) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ตามแนวทางการดำเนินโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ศึกษากรณี จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน 3 อาชีพ (รับจ้างทั่วไป และภาคเกษตรกรรม, ค้าขายและรับราชการ) จาก 5 ระดับ ชั้นอำเภอ (โชคชัย, เนินสูง, ห้วยแถลง, ขามทะเลสอ และเมือง) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จำนวน 276 คน ผลการวิจัย พบว่า

1. ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับสูง
2. ประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง
3. เพศและอายุไม่มีอิทธิพลต่อระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชน
4. อาชีพ ระดับชั้นอำเภอที่อาศัยอยู่ ระดับการยอมรับในตัวบุคลากร มีอิทธิพลต่อระดับความรู้ ความเข้าใจ โดยพบว่า อาชีพรับราชการ ระดับชั้นอำเภอที่ 3 และระดับการยอมรับในตัวบุคลากรปานกลาง เป็นกลุ่มที่มีระดับความรู้ความเข้าใจสูงกว่ากลุ่มอื่นในกลุ่มตัวแปรชนิดเดียวกัน
5. เพศ อายุ และอาชีพ ไม่มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชน
6. ระดับชั้นอำเภอที่อาศัย และระดับการยอมรับในตัวบุคลากร มีอิทธิพลต่อระดับทัศนคติ โดยพบว่า ระดับชั้นอำเภอที่ 4 และระดับการยอมรับในตัวบุคลากรต่ำ เป็นกลุ่มที่มีระดับทัศนคติสูงกว่ากลุ่มอื่นในกลุ่มตัวแปรชนิดเดียวกัน

มัทธนา มาศมัลย์ (2534) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าการเปิดรับสื่อมวลชนมีผลต่อความรู้ทางด้านข่าวสารทางการเมืองของสตรี โดยสตรีให้ความสนใจต่อข่าวสารการเมืองจากโทรทัศน์มากกว่าสื่อประเภทอื่น ส่วนการสนทนากับบุคคลในครอบครัวและภายนอกครอบครัวนั้น สตรีใช้การสื่อสารดังกล่าวน้อยกว่าโทรทัศน์ แต่มากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ คือ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร และพบว่าการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลไม่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

วิภาดา บุญนาค (2534) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

ระดับการสื่อสาร เพศ อายุ และการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สื่อบุคคลกับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน สื่อมวลชนที่เปิดรับบ่อยที่สุดได้แก่ วิทยุ สำหรับสื่อบุคคลคือ เพื่อนบ้าน โดยมีการพูดคุยน้อยที่สุด

สาธิตี หลีเจริญกุล (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการสื่อสารกับความรู้ ทักษะคติ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 18 ของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกลุ่มอายุ 18–20 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรู้ทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง สำหรับปัจจัยทางประชากรที่มีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเมือง ได้แก่ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของผู้ที่ทำงาน ส่วนปัจจัยด้านพฤติกรรมการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเมือง ได้แก่ การชมข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากโทรทัศน์ การพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองระหว่างการเลือกตั้ง และการได้รับข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากสื่อเฉพาะกิจ

2. ทักษะคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (โดยภาพรวม) และทักษะคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยทั้ง 4 ด้าน 1) ด้านความสำคัญของศักดิ์ศรี และความเสมอภาคของบุคคล 2) ด้านความเชื่อในหลักแห่งการใช้เหตุผล 3) ด้านความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย 4) ด้านการมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจเพื่อนมนุษย์ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับปัจจัยทางประชากรที่มีอิทธิพลต่อทักษะคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (โดยภาพรวม) ได้แก่ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของผู้ที่ทำงาน สำหรับเพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของผู้ที่ทำงานมีอิทธิพลต่อทักษะคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ด้านความสำคัญของศักดิ์ศรีและความเสมอภาคของบุคคล ด้านความเชื่อในหลักแห่งการใช้เหตุผล และด้านความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ส่วนเพศและรายได้ของผู้ที่ทำงานที่มีอิทธิพลต่อทักษะคติทางการเมือง ด้านการมองโลกในแง่ดีมีความไว้วางใจเพื่อนมนุษย์

สำหรับปัจจัยด้านพฤติกรรมการสื่อสาร พบว่า การชมข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อทักษะคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (โดยภาพรวม) และทักษะคติแบบประชาธิปไตย ด้านที่ 1, 2 และ 3 ส่วนการได้รับข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้ง จากสื่อเฉพาะกิจมีอิทธิพลต่อทักษะคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยภาพรวม และทักษะคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย 4 ด้าน ส่วนการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลด้านความเชื่อในหลักแห่งการใช้เหตุผลเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย

ปัจจัยประชากรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง (โดยภาพรวม) ได้แก่ เพศ การศึกษา และอาชีพ ส่วนปัจจัยประชากรที่มีอิทธิพลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เพศและการ

ศึกษา นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจัยประชากรที่มีอิทธิพลต่อการชักชวนคนไปเลือกตั้ง การชักชวนคนให้เลือกคนที่ตัวเองชอบและการไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียงคือ การศึกษาและอาชีพ

สำหรับปัจจัยด้านพฤติกรรมการสื่อสาร ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า การฟังข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากวิทยุ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง (โดยภาพรวม) การไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียง และการหาเสียงช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส่วนการชมข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากโทรทัศน์ จะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง (โดยภาพรวม) การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การชักชวนคนให้เลือกคนที่ตัวเองชอบ และการไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียง นอกจากนี้ยังพบว่า การพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองช่วงการเลือกตั้ง มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกด้าน (การชักชวนคนไปเลือกตั้ง การชักชวนคนให้เลือกคนที่ตัวเองชอบ การไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียง การไปช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง และการทำหนังสือร้องเรียนเจ้าหน้าที่รัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ จากการเลือกตั้ง) ยกเว้นการใช้สิทธิเลือกตั้ง

อลงกรณ์ วิเศษศิลป์ (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้ทางการเมืองกับทัศนคติต่อความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน : ศึกษากรณีจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนจังหวัดนนทบุรีมีความรู้ทางการเมืองแตกต่างกัน ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ทางการเมืองในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ

2. เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเมืองของประชาชนกับทัศนคติประชาธิปไตย ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพต่อหน่วยงานราชการ ความช่วยเหลือที่ประชาชนได้รับจากนักการเมือง และระดับบริการที่ประชาชนได้รับจากหน่วยงานของรัฐ พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. เมื่อเปรียบเทียบระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตัวแปรเป็นรายคู่พบว่า ระดับความรู้ทางการเมืองมีความสัมพันธ์ทางตรงกับทัศนคติประชาธิปไตยในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับคู่ของความรู้ทางการเมืองกับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางตรงในระดับปานกลาง ส่วนคู่ของความรู้ทางการเมืองกับความรู้สึกมีประสิทธิภาพต่อหน่วยงานราชการพบว่า มีความสัมพันธ์ทางตรงในระดับมาก เช่นเดียวกับคู่ของความช่วยเหลือที่ประชาชนได้รับจากนักการเมืองกับระดับความรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีความสัมพันธ์ทางตรงในระดับมาก และคู่ของความรู้ทางการเมืองกับระดับบริการที่ประชาชนได้รับจากหน่วยงานของรัฐก็มีความสัมพันธ์ทางตรงในระดับมากเช่นเดียวกัน

สมบัติ พรหมเสน (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง การเปิดรับข่าวสารและการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,245 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนส่วนใหญ่เคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 จากสื่อต่างๆ โดยภาพรวมรวมอยู่ในระดับน้อย สื่อที่เปิดรับมากที่สุดได้แก่ โทรทัศน์ เนื้อหาข่าวสารโดยส่วนรวมเปิดรับข่าวสารระดับปานกลาง ส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ของชนชาวไทยในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
2. ประชาชนส่วนใหญ่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนใหญ่มีการเรียนรู้เรื่องการทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งมากที่สุด
3. ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับปานกลาง หลังจากมีรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด
4. การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540
5. การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดพิษณุโลก
6. การเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก
7. ประชาชนที่มีเพศต่างกันเปิดรับข่าวสารจากสื่อโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นมีสื่อบางประเภทเท่านั้นที่แตกต่างกันได้แก่ โปสเตอร์/แผ่นพับ/แผ่นปลิว และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ
8. ประชาชนที่มีช่วงอายุแตกต่างกันเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ โดยภาพรวมแตกต่างกัน
9. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น มีสื่อบางประเภทเท่านั้นที่แตกต่างกัน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นปลิว หนังสือคู่มือรัฐธรรมนูญ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และผู้นำชุมชน
10. ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน เปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น มีสื่อบางประเภทเท่านั้นที่แตกต่างกันได้แก่ หนังสือพิมพ์ หนังสือคู่มือรัฐธรรมนูญ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นปลิว อาสาสมัครรัฐธรรมนูญและสมาชิกสภาท้องถิ่น
11. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเลือกตั้งต่างกัน เปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ โดยภาพรวมแตกต่างกัน
12. ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และเขตการเลือกตั้ง ต่างกัน มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ไม่แตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งแตกต่างกัน

13. ประชาชนที่มี เพศ อายุ และเขตการเลือกตั้งต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่าตัวเองมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่อยู่ในระดับปานกลาง หน่วยงานต่างๆ ยังมีการเผยแพร่ความรู้เรื่อง การเลือกตั้งระบบใหม่ยังไม่เพียงพอ สื่อมวลชนที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ที่ได้ผลเร็วที่สุดและกว้างขวางที่สุด ได้แก่ โทรทัศน์ บทบาทของห้วคณะเนนในการเลือกตั้ง ส.ส. ในระบบใหม่จะมีบทบาทน้อยลง ประชาชนจะใช้สิทธิในการเลือกตั้งระบบใหม่มากขึ้น เงินมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเลือกตั้ง ส.ส. ระบบใหม่น้อยลง ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่า จะเลือกคนก่อนแล้วจึงเลือกพรรค ส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาน้อย ประชาชนให้ความสนใจการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภามาก และตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่มีขึ้นในวันที่ 4 มีนาคม 2543 มากที่สุด

จากงานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับบอบ ประชาธิปไตย ทั้ง 10 เรื่อง สรุปได้ว่า ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร เยาวชนที่ผ่านการอบรม ประชาธิปไตยจากศูนย์เยาวชนตำบล ครูสังกัดศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ประชาชนทั่วไปและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจในระดับบอบประชาธิปไตยปานกลางถึงมาก ส่วนเรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มบุคคลทั้งข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร เยาวชนที่ผ่านการอบรมประชาธิปไตยจากศูนย์เยาวชนตำบล ประชาชนทั่วไปและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย สำหรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคล เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร แผ่นพับ ผู้นำชุมชน อสร. เป็นต้น โดยเฉพาะโทรทัศน์ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจระดับบอบประชาธิปไตย ในระดับมาก

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง มี 20 เรื่อง ได้แก่

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 3 จังหวัดขอนแก่น 18 เมษายน 2526 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 1,053 คน ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อแบบแผนของพฤติกรรมการลงคะแนนเลือกตั้งที่เห็นได้ชัดแจ้ง ได้แก่ อาชีพ การศึกษา และรายได้ ส่วนที่อยู่อาศัย และเพศ นั้นมีอิทธิพลชัดเจนในบางกรณี บุคคลไปลงคะแนนเสียงด้วยการคำนึงว่าเป็นหน้าที่พลเมืองยิ่งกว่าการไปเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความรู้สึกดังกล่าวไม่แตกต่างกันมากนักระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน การไปลงคะแนนเสียงจึงเป็นลักษณะเป็นการถูกระดมยิ่งกว่าการไปด้วยความสำนึกของตนเอง ขณะเดียวกันความรู้ ความสนใจทางการเมืองของผู้ลงคะแนนเสียงแตกต่างกันไป ตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแก้ว (2527) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ของคนไทยในปี พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2526 นั้น ปรากฏว่าข้าราชการ นักธุรกิจ และครูอาจารย์ มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียง เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองมากกว่าผู้ประกอบอาชีพอย่างอื่น กล่าวคือ ประมาณร้อยละ 70 ของผู้ตอบเป็นข้าราชการ ร้อยละ 66 ของนักธุรกิจ และร้อยละ 56 ของผู้ที่เป็นครูอาจารย์ระบุว่า ตนไปลงคะแนนเพราะว่าเป็นหน้าที่พลเมือง ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรและกรรมกรมีประมาณร้อยละ 42 และ 48 ตามลำดับ ผู้วิจัยให้ข้อสังเกตว่า ผู้ตอบที่มีอาชีพมั่นคงและใช้วิชาชีพชั้นสูงจะไปลงคะแนนเสียงด้วยเหตุผลของการถูกชักจูงน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพไม่มั่นคง

นอกจากนั้น ยังพบว่าในประเด็นเพศนั้น เพศชายจะไปลงคะแนนเสียงโดยมีการตัดสินใจได้เร็วกว่าเพศหญิงเล็กน้อย และในการเลือกผู้สมัครจะเลือกโดยคำนึงถึงนโยบายของพรรคมากกว่าคำนึงถึงตัวบุคคล และมีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครมากกว่าเพศหญิงอีกด้วย ส่วนปัจจัยด้านการศึกษาปรากฏว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียง ด้วยความสำนึกในหน้าที่พลเมืองมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาดำกว่า และมีแนวโน้มการตัดสินใจในการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เร็วและแน่นอนกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยและยากต่อการถูกชักจูงให้ไปลงคะแนนเสียง ผู้ที่มีการศึกษาสูงยังมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนโดยคำนึงถึงพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคลเป็นสำคัญและให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคการเมืองมากกว่า

สุวิทย์ รุ่งวิสัย (2528) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพศชาย 264 คน และเพศหญิง 236 คน รวม 500 คน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนสนใจในการร่วมฟังการหาเสียง ร้อยละ 44.80 ไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในวันที่ 18 เมษายน 2526 ร้อยละ 65.40 เพศชายไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าเพศหญิง ร้อยละ 10 ทราบว่ามีการซื้อเสียงร้อยละ 62.20 และเห็นว่าการซื้อเสียงเป็นสิ่งที่เหมาะสมร้อยละ 3.40

รังสิมา ศิริรังสี (2531) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยทั่วไป เมื่อ 27 กรกฎาคม 2529 ของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย ปรากฏว่า นิสิต นักศึกษาซึ่งเป็นผู้มีการศึกษาเป็นปัญญาชนและมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงจะมีพฤติกรรมไปลงคะแนนเลือกตั้งด้วยจิตสำนึกของตนเองมากกว่าถูกระดม

สุริยัณฑ์ จิรสัตย์สุนทร (2531) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบการเลือกตั้งของไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การที่ผู้สมัครไม่สามารถส่งข่าวสารของตนไปสู่ประชาชนได้โดยตรงอย่างทั่วถึง เนื่องจากสาเหตุ 3 ประการ คือ ระยะเวลาหาเสียงมีน้อย เสียค่าใช้จ่ายสูง และเขตเลือกตั้ง กว้างใหญ่และมีจำนวนประชากรมาก จึงต้องใช้ผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนในการส่งข่าวสารการใช้ตัวแทนจึงเป็นที่มาของห้วคะแนน และส่วนใหญ่อห้วคะแนนมีอาชีพเป็นกำนันและ

ผู้ใหญบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนกับผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นไปในลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูล แบบผู้อุปถัมภ์ผู้ใต้อุปถัมภ์ต่อกัน วิธีการหาเสียงของห้วคะแนนที่ใช้แบ่งได้ 2 วิธี ที่สำคัญคือ

1. ใช้ความเป็นผู้นำทางความคิดเห็นของตน
2. การให้ผลประโยชน์ตอบแทน ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ การสร้างสาธารณประโยชน์ แก่ชุมชน และการเลี้ยงอาหาร สำหรับการซื้อเสียงหรือแจกเงินโดยตรงพบว่ามีน้อยมาก

เพิ่มพงษ์ เชาวลิขิต (2533) ศึกษาเรื่องการบริหารคะแนนเสียงกับการเลือกตั้ง : กรณีศึกษา การเลือกตั้งทั่วไปปี 2529 พบว่า ในกระบวนการเลือกสรรผู้แทนราษฎรของประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา มีปัจจัยที่เป็นพื้นฐานทางสังคมหลายประการที่มีผลต่อการกำหนดผลการเลือกตั้งได้แก่ ระบบอุปถัมภ์ (patron-client relationship) ระบบเครือญาติ ระบบชนชั้นนำในท้องถิ่น ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวเชื่อมระหว่างบุคคลกับบุคคลในทางสังคม เมื่อเข้าสู่ ปริณทลทางการเมืองก็ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์ในระดับห้วคะแนน ซึ่งมีบทบาทต่อ ผลการเลือกตั้งอย่างแน่นหนา อาจจะปรากฏผลมากกว่าแนวความคิด อุดมการณ์ทางการเมืองของผู้สมัคร ซึ่งแตกต่างจากระบบประชาธิปไตยทั่วไป

สมศักดิ์ พุกภัยไพบุลย์ (2533) ศึกษาวิจัยเรื่อง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะ กรณีการเลือกตั้ง ส.ส. เขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

1. กระบวนการหาเสียงในเขตเลือกตั้งที่ศึกษาส่วนใหญ่ยึดถือตัวบุคคลมากกว่าความผูกพันทางองค์การ (พรรคการเมือง) ซึ่งพิจารณาได้จากการจัดองค์กรหาเสียง ความสัมพันธ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดตั้งห้วคะแนนและยุทธวิธีการหาเสียง ยกเว้นกรณีการหาเสียงของ พรรคการเมืองเกิดใหม่ ซึ่งไม่มีการจัดตั้ง ห้วคะแนนของผู้สมัครมาก่อน แต่ซื้อเสียงเกียรติประวัติของหัวหน้าพรรค เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ประชาชน

2. ปัจจัยหลักที่สามารถแปรเสียงให้เป็นคะแนนได้ปัจจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร ได้แก่ ญาติพี่น้อง ห้วคะแนน และเงิน ยกเว้น ประวัติภูมิหลังและผลงานของผู้สมัคร ไม่อาจยืนยันได้ว่าเป็นปัจจัยที่สามารถแปรให้เป็นคะแนนแก่ผู้สมัครได้เพียงใด รวมทั้งปัจจัยด้านการเงิน และห้วคะแนนก็มีข้อจำกัดในการแปรเสียงให้เป็นคะแนน และปัจจัยด้านพรรคการเมืองก็ยังมีส่วนทำให้ผู้สมัครได้คะแนนเสียงเลือกตั้ง แม้ว่าไม่มากพอที่จะทำให้ได้รับเลือกตั้งก็ตาม

ชาญศักดิ์ ถวิล (2534) ศึกษาวิจัยเรื่อง การซื้อขายคะแนนเสียงเลือกตั้ง ศึกษากรณี การเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ในเขตตำบลแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า กลุ่มผู้ที่มีความรู้ตั้งแต่ระดับอนุปริญญาขึ้นไป และกลุ่มผู้มีรายได้ต่อครอบครัวเกิน 80,000 บาทต่อปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมใกล้เคียงกันให้เหตุผลในการขายสิทธิขายเสียงว่า เป็นเพราะรู้จักคุ้นเคยกับผู้สมัครหรือคุ้นเคยกับห้วคะแนน และเกรงอิทธิพล เพราะคนกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครู และผู้สมัครที่เป็นตัวเก็งเคยเป็นผู้นำครูก่อนและยังมีบิดาเป็น

ผู้มีอิทธิพลในวงการครู กลุ่มผู้มีความรู้ไม่เกินชั้นประถมศึกษาที่ 7 และกลุ่มผู้มีรายได้ต่อครอบครัวต่อปีต่ำกว่า 80,000 บาท เป็นกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมใกล้เคียงกัน ให้เหตุผลในการขายเสียงว่า เป็นเพราะเพื่อนบ้านต่างก็เลือกผู้สมัครที่ซื้อเสียงด้วยกัน และเกรงใจหวัคะแนน กลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยที่เคยได้รับการอบรมทางการเมืองสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ มีผลไม่ต่างไปจากกลุ่มอื่น เพราะทั้งความรู้และฐานะทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน

พงศธร จันทรแก้ว (2534) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ เงินและหวัคะแนน นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มคนที่รับเงินส่วนใหญ่จะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ดังนั้น การรับเงินในการเลือกตั้งจึงถือว่าเงินเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ นอกจากนั้นคนที่รับเงินยังคงถือว่าเงินเป็นสินน้ำใจที่แสดงถึงความแน่นแฟ้นระหว่างตนกับหวัคะแนน ตามระบบโครงสร้างอำนาจในชุมชนของคนไทย ซึ่งมีผลทำให้หวัคะแนนมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของความเกรงใจหวัคะแนน ส่วนปัจจัยอื่นๆ เช่น การแจกสิ่งของ หรือการคาดว่าจะได้รับสาธารณประโยชน์ มีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยต่อการกำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

กรมการปกครอง (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 13 กันยายน 2535 โดยออกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารการเลือกตั้งทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในทุกภาคทุกจังหวัด (รวมกรุงเทพมหานคร) จังหวัดละ 2 อำเภอ เป็นอำเภอเมือง 1 อำเภอและอำเภออื่น 1 อำเภอ อำเภอละ 2 หน่วยเลือกตั้ง เป็นหน่วยเลือกตั้งในเขตเทศบาล หรือสุขาภิบาล 1 หน่วย และหน่วยเลือกตั้งนอกเขตเทศบาล หรือสุขาภิบาล 1 หน่วย และเก็บข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์จากกลุ่มตัวอย่างผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 336 คน ผลของการวิจัยมีดังนี้ คือ

1. ความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับข่าวสารการเลือกตั้ง

1.1 แหล่งข่าวที่ทำให้ประชาชนทราบว่ามีการเลือกตั้งมากที่สุดคือ โทรทัศน์

1.2 แหล่งข่าวที่ทำให้ประชาชนรับทราบข่าวสารว่าใครลงสมัครรับเลือกตั้งมากที่สุด

คือ ใบปลิว ไปสเตอร์ และแผ่นโฆษณา

1.3 ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารว่าใครเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตั้งแต่วันเปิดสมัครรับเลือกตั้งและมีระยะเวลามากกว่า 7 วัน

1.4 ลักษณะข่าวสารที่ประชาชนได้รับจากผู้สมัครรับเลือกตั้งมากที่สุดคือ การอธิบายทางการเมือง และคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง อธิบายนโยบายทางการเมืองของพรรคที่ผู้สมัครสังกัด

1.5 ลักษณะการหาเสียงที่ไม่เหมาะสมที่ประชาชนพบเห็นมากที่สุด ได้แก่

พูดกล่าวหาหรือว่าฝ่ายตรงข้ามออกไปปลิวเถื่อน ยกย่องตนเอง และไม่แถลงนโยบายให้ชัดเจน

2. พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยในการเลือกตั้งครั้งนี้

2.1 เหตุผลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงส่วนมากไปลงคะแนนเสียง เพราะอยากได้ผู้แทนที่ดี เพื่อรักษาสิทธิของตนตามระบอบประชาธิปไตย และเป็นหน้าที่ของพลเมืองควรกระทำ ตลอดจนอยากได้คณะผู้บริหารประเทศเป็นสำคัญ

2.2 เหตุผลที่ไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งส่วนมากให้เหตุผลว่า ติดธุระสำคัญ รองลงมาคือ เบื่อหน่ายพฤติกรรมของผู้สมัครรับเลือกตั้ง เบื่อหน่ายพฤติกรรมของฝ่ายรัฐบาลครั้งที่แล้ว

2.3 ประชาชนส่วนมากมีความเข้าใจถึงวิธีปฏิบัติในกรณีที่ได้รับบัตรเลือกตั้งแล้ว ไม่ประสงค์จะลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ยังมีบางส่วนที่ยังเข้าใจไม่ถูกต้อง

2.4 ผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งส่วนมาก ตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก่อนที่จะถึงวันเลือกตั้ง แม้จะมีระยะเวลาตัดสินใจมากน้อยต่างกันบ้างก็ตาม

2.5 ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่ไปใช้สิทธิส่วนมากตัดสินใจลงคะแนนเสียงด้วยตนเอง

2.6 ในด้านหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ไปใช้สิทธิมีแนวโน้มที่จะคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครมากกว่าคำนึงถึงพรรคการเมืองของผู้สมัครเล็กน้อย

ส่วนสาเหตุที่ตัดสินใจลงคะแนนเสียงโดยคำนึงถึงพรรคการเมืองนั้น เพราะเชื่อว่าพรรคสามารถแก้ปัญหาสำคัญของประเทศได้ ศรัทธาในชื่อเสียงของพรรค นิยมในตัวหัวหน้าพรรคเป็นสำคัญ สำหรับผู้ที่ตัดสินใจลงคะแนนเสียงโดยคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครมีเหตุผลว่า ผู้สมัครสามารถทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น เชื่อในความสามารถ การทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทน และความรู้ของผู้สมัคร ส่วนผู้ที่ลงคะแนนเสียงที่ไม่คำนึงถึงทั้งพรรคการเมืองและคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร ตัดสินใจโดยมีผู้แนะนำหรือชักชวนเป็นสำคัญ

2.7 ประชาชนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีความสนใจทางการเมืองมากพอสมควร

2.8 ประชาชนส่วนมากยังคาดหวังว่า การเลือกตั้งครั้งนี้มีแนวโน้มในทางที่ดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับ การเลือกตั้งเมื่อ 22 มีนาคม 2535 เพราะสามารถใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงมากขึ้น

2.9 ประชาชนมีความคิดเห็นในด้านลบต่อพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะยังเห็นว่า ส.ส. ส่วนมากคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ และมักจะถอนทุนคืนหลังจากที่ได้ใช้จ่ายไปในการหาเสียง

3. พฤติกรรมการซื้อขายเสียง เพื่อจูงใจประชาชนให้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พฤติกรรมการซื้อขายเสียง เพื่อจูงใจประชาชนให้ไปลงคะแนนเสียงมีน้อย แต่เป็นที่

น่าสังเกตว่าในพฤติกรรมหลายๆ อย่างที่เกิดขึ้นนั้น การแจกเงิน ยังเป็นวิธีการที่นำมาใช้มากที่สุด

3.1 บุคคลที่ผู้สมัครใช้ในการซื้อขายเสียง หรือแจกส่งของ ส่วนมากเป็นตัวแทนของผู้สมัครหรือห้วคะแนนและกำนันผู้ใหญ่บ้าน

3.2 สาเหตุที่ทำให้เกิดการซื้อขายเสียงที่สำคัญคือ ผู้สมัครมุ่งหวังเพื่อให้ตนเองได้รับการเลือกตั้ง

3.3 การตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัคร พบว่าผู้ที่ลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้ที่แจกเงินทองหรือสิ่งของมีเหตุผลตามลำดับความสำคัญคือ ตั้งใจเลือกอยู่แล้ว เป็นคนที่ตั้งใจทำงานเหมาะสมกว่าคนอื่น ส่วนผู้ที่ลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครที่ไม่แจกเงินทองหรือสิ่งของ เพราะส่วนมากเห็นว่าเป็นคนดี สุจริต จริงใจ ไม่กอบโกย

3.4 ในการเปรียบเทียบการซื้อขายเสียงในการเลือกตั้งเมื่อ 22 มีนาคม 2535 กับการเลือกตั้งครั้งนี้ ตามความเห็นของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ยังไม่อาจสรุปได้ว่าการซื้อขายเสียงครั้งนี้ใครมีมากกว่ากัน

3.5 ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจหรือรู้จักหน่วยงานที่รับแจ้งการซื้อขายเสียงทุกหน่วยงาน แต่ที่เข้าใจหรือรู้จักมากที่สุดคือ ทมก. และน้อยที่สุดคือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามผู้มีอิทธิพล

3.6 หน่วยงานที่ประชาชนจะแจ้งเมื่อพบเห็นการซื้อขายเสียงมากที่สุดคือ องค์การกลาง รองลงมาคือ ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการซื้อขายเสียงของจังหวัดหรืออำเภอ ทมก. และที่น้อยที่สุดคือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามผู้มีอิทธิพล

4. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

4.1 ด้านการสนับสนุนช่วยเหลือจากพรรคการเมืองแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง จะสนับสนุนช่วยเหลือด้านเงินค่าสมัคร ใบปลิวและป้ายประกาศ การหาเสียงสนับสนุน การสนับสนุนด้านวิชาการและอื่นๆ เป็นสำคัญ ส่วนในการสนับสนุนช่วยเหลือด้านการโฆษณาหาเสียง ทางสื่อมวลชน ด้านสำนักงาน สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ในการหาเสียง ยานพาหนะ และน้ำมันเชื้อเพลิง และกำลังคน พรรคการเมืองสนับสนุนช่วยเหลือเป็นส่วนน้อย

4.2 วิธีการหาเสียงที่ผู้สมัครนิยมใช้กัน ได้แก่ การเดินทางหาเสียงถึงตัว การพูดปราศรัย ในที่ชุมชน ใช้รถเรือโฆษณาหาเสียง หนังสือเชิญชวน/ ใบปลิว ป้ายประชาสัมพันธ์ และใช้กำลังคนช่วยหาเสียง ตามลำดับ

4.3 ผู้สมัครส่วนมากเห็นด้วยที่จะให้มีการนับคะแนนที่อำเภอ การให้พรรคการเมืองเข้ามามีบทบาทปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้กับประชาชน และเห็นว่ามาตรการที่รัฐบาลใช้ในการป้องกันการซื้อขายเสียงใช้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และขณะเดียวกันก็ไม่เห็นด้วย ที่จะให้มีการแก้ไขกฎหมายให้ผู้สมัครสามารถจัดรถรับส่งได้ นอกจากนี้ยังไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่ว่า ส.ส. ไม่ควรเป็นรัฐมนตรีและการแบ่งเขตเลือกตั้งให้มี ส.ส. ได้เพียงเขตละ 1 คน

4.4 วิธีการหาเสียงที่ขัดต่อกฎหมาย ผู้สมัครเห็นว่าที่มีมากที่สุด ได้แก่การซื้อ ขายเสียง

สกล จริงจิตร (2535) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทและพฤติกรรมของหัวคะแนนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดสตูล พบว่า หัวคะแนนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย กำลังดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง การบริหารมากที่สุดคือ กรรมการหมู่บ้าน มีการรับรู้ข่าวสารในระดับสูง มีเหตุจูงใจในการเข้ารับเป็นหัวคะแนนเนื่องจากการมีบุญคุณต่อกัน มีความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยในระดับสูง และมียุทธวิธีในการโน้มน้าวให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงให้บุคคลที่ตนเองสนับสนุน โดยการพูดจาโน้มน้าวมีความสัมพันธ์ระหว่างหัวคะแนนที่มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนในระดับปานกลางและระดับสูง หัวคะแนนที่มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนต่ำจะมีความรู้ความเข้าใจ ต่อการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยระดับต่ำ หัวคะแนนที่มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชน ในระดับปานกลางและระดับสูง จะมีความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งระบบประชาธิปไตยในระดับปานกลางถึงระดับสูง

กรมการปกครอง (อ้างใน เฉลิม เกิดโมลี, 2536, หน้า 49) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 13 กันยายน 2535 ในเขตเลือกตั้ง ค จังหวัดนครราชสีมา ปรากฏว่า ผู้ที่อยู่ในชนบทมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีเป้าหมายทางการเมือง เช่น การคำนึงถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เพราะ หน้าที่พลเมืองมากกว่าจึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่อาศัยในชนบทไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยถือว่าเป็นหน้าที่พลเมืองมากกว่า นอกจากนั้นปรากฏว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจเลือกผู้สมัครโดยคำนึงถึงพรรคและจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองเป็นสำคัญ สำหรับผู้ที่มีการศึกษต่ำ มีแนวโน้มที่จะชักชวนให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ง่ายและเลือกผู้สมัคร ได้ช้ากว่าผู้ที่มีการศึกษาสูง อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมทางการเมืองในช่วง 15 วัน ก่อนการเลือกตั้งสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่มีการศึกษาน้อยให้มีความสนใจทางการเมือง มากขึ้นได้ ซึ่งส่งผลให้ผู้มีการศึกษาน้อยพอใจพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ผู้มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มถูกชักจูงได้น้อย นิยมเลือกพรรคมากกว่า บุคคล ตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองได้เร็วกว่า และมีความมั่นคงในการตัดสินใจมากกว่าผู้ที่มีการศึกษต่ำ อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทยแล้วระดับการศึกษาไม่ทำให้รู้สึกมีสมรรถภาพทางการเมืองแตกต่างกัน กล่าวคือแม้ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าก็ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคิดว่าเป็นหน้าที่พลเมืองดีมากกว่า ที่จะมองเห็นการตัดสินใจของตนว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครอง นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ที่อาศัยในกรุงเทพมหานครและเขตเมืองมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิ เพราะเชื่อว่าเป็นหน้าที่พลเมือง เลือกผู้สมัครเป็นพรรค และได้ตัดสินใจไว้นานแล้ว ในขณะที่

ที่ผู้ที่อาศัยในชนบทไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยพิจารณาจากคุณสมบัติของผู้สมัครและตัดสินใจเลือกตั้งผู้สมัคร ชำกว่าผู้อาศัยในเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร

จิตติพล ผลพฤษยา (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อิทธิพลของการรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเลือกศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งภายหลังการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในเดือน พฤษภาคม 2535 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีระดับของการรับรู้เหตุการณ์ข่าวสารทางการเมืองค่อนข้างสูง กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างกัน อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทางการเมือง ความสัมพันธ์กับระดับการรับรู้เหตุการณ์ ข่าวสารทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กลุ่มตัวอย่างส่วนมากรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนโดยให้ความเชื่อถือแหล่งข่าวสาร คือ โทรทัศน์มากที่สุด และติดตามเกือบทุกวัน กลุ่มตัวอย่างส่วนมาก มีแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งคล้ายคลึงกัน การรับรู้เหตุการณ์ข่าวสารทางการเมือง ก่อนการเลือกตั้งมีอิทธิพลในระดับปานกลางถึงค่อนข้างมากต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไปเลือกตั้งด้วยความสำนึกในหน้าที่และต้องการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยมากกว่าต้องการเปลี่ยนแปลงตัว ส.ส. หรือรัฐบาล เกณฑ์ตัดสินใจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ถือเอานโยบายหรือพรรคการเมืองและคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเกณฑ์สำคัญมากกว่าข่าวสารทางการเมืองที่ได้รับ นอกจากนี้ยังพบการลงคะแนน ให้ตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมือง โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ได้รับความยินยอมและได้รับการลงคะแนนเสียงให้มากที่สุด

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (อ้างใน เฉลิมชัย โรจนันครินทร์, 2537, หน้า 35) ได้ศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่าชาวกรุงเทพมหานครส่วนมากจะลงคะแนนเสียงโดยเลือกเป็นพรรค โดยเขตด้านในของกรุงเทพมหานครจะเน้นการเลือกเป็นพรรค สูงกว่ารอบนอก และเขตรอบนอกจะมีความนิยมในตัวผู้สมัครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ

1. พิจารณาในเชิงให้คุณค่าทางด้านบวกของการไปเลือกตั้งหมายความว่า คนจะต้องเห็นคุณค่าของการเลือกตั้งจึงจะไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
2. พิจารณาการเลือกตั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายบางอย่าง เช่น ต้องการอำนาจ ต้องการให้มีน้ำหนักหมายบางอย่างมาใช้กฎหมาย
3. พิจารณาการเลือกตั้งในฐานะเป็นการแสดงออกของความรู้สึกนอกจากนั้นยังได้เสนอให้พิจารณา ในเรื่องความไว้วางใจภาพทางการเมืองของบุคคลอีกด้วย

วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา (อ้างใน เฉลิมชัย โรจน์นครินทร์, 2537, หน้า 30) ได้ศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ปรากฏว่า เพศชายมีความรู้ความสนใจและความเข้าใจในการเลือกตั้งมากกว่าเพศหญิง โดยเฉพาะเพศชายที่มีการศึกษาระดับปานกลาง ถึงระดับสูง และมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ ส่วนประเด็นเรื่องการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ผลการวิจัยปรากฏว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้เพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา กล่าวคือผู้ที่ไม่รู้หนังสือจนถึงได้รับการสูงสุด ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 จะมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบรัฐสภาสูงเพียงร้อยละ 8.7 ในขณะที่บุคคลที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือสูงกว่าจะเข้าใจในเรื่องดังกล่าวสูงถึงร้อยละ 66.7

ร.ต.อ. สมชาย ตีลังการณ์ (2537) ได้ศึกษาพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมือง ของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 13 กันยายน 2535 : กรณีศึกษาเขตอำเภอ หางดง สารสำคัญของผลการศึกษารูปได้ว่า กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์ จากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ จะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้สามารถต่อรองได้ ไปเลือกตั้งเพราะเป็นการตอบแทนผู้อุปถัมภ์และปฏิบัติตามกฎหมาย ในการลงคะแนนเสียงจะพิจารณาความสามารถที่ผู้สมัครจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ความรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกัน และเงื่อนไขเกี่ยวกับความมีชื่อเสียง เนื่องจากความสามารถพิเศษส่วนตัว ตามลำดับ

กลุ่มผู้ไม่ได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จะมองว่าการเลือกตั้งไม่มีผลประโยชน์ต่อตนเองมากนัก การไปเลือกตั้งจึงไม่มีจุดหมายที่ชัดเจน ส่วนใหญ่จะไปเพื่อผลประโยชน์ตอบแทน และต้องปฏิบัติตามกฎหมายในการลงคะแนนเสียง ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะคำนึงถึงผลประโยชน์ในเชิงแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ

กลุ่มผู้มีการศึกษาและมีอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมจะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อประโยชน์ของประชาชนเอง เหตุผลสำคัญในการไปเลือกตั้ง เพราะต้องการปฏิบัติตามกฎหมายและอยากได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ที่ดีเข้าไปทำหน้าที่ในสภา การพิจารณาลงคะแนนเสียงจะใช้ปัจจัยเงื่อนไขที่ชัดเจน จากการสังเกตพรรคการเมืองที่มีนโยบายชัดเจน มีความรู้และมีอำนาจบารมี ตามลำดับ

การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่าตัวแปรในด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การศึกษา อาชีพ และการรวมกลุ่ม จะมีผลต่อจิตสำนึกทางการเมือง และพฤติกรรมการออกเสียงของประชาชน อย่างมีนัยความสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรทางด้านเพศ และอายุไม่มีผล

คณะกรรมการองค์กรกลางการเลือกตั้ง (2538) ได้รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ว่า ในจังหวัดพิษณุโลก การตัดสินใจเลือกพรรคหรือเลือกคน พบว่า ในจังหวัดพิษณุโลกประชาชนนิยมเลือกพรรคมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.2 ผลงานในช่วงเวลา 2 ปี ที่ผ่านมา ผลงานของ ส.ส. โดยภาพรวมประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก มีความเห็นว่า

ไม่น่าพอใจคิดเป็นร้อยละ 48.0 มีความคิดเห็นว่าการแจกเงินซื้อขายเสี่ยง คิดเป็นร้อยละ 31.8 การซื้อขายเสี่ยงในพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีราคาต่ำกว่า 200 บาท ประชาชนแสดงความคิดเห็นว่าการทำงาน ขององค์กรกลางมีประโยชน์มากคิดเป็นร้อยละ 31.8

กรมการปกครอง (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

17 พฤศจิกายน 2539 โดยการสัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3,346 คน และสัมภาษณ์ ข้าราชการกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 283 คน ผลการวิจัยมีดังนี้ ตามวัตถุประสงค์ประการแรก ในด้าน เป้าหมายการเลือกตั้งสามารถบรรลุเป้าหมาย คือ มีผู้มาใช้สิทธิถึงร้อยละ 62.42 และมีบัตรเสีย เพียงร้อยละ 2.62 การปฏิบัติงานสามารถดำเนินการเสร็จตามขั้นตอนที่กำหนด การปฏิบัติตนของ เจ้าหน้าที่ในการเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นกลาง แต่ยังมีบางรายที่ถูกร้องเรียนว่าไม่เป็นกลาง ส่วนใน การรณรงค์ป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงนั้น แม้จะได้ดำเนินการอย่างเต็มที่แล้ว ก็ยังพบพฤติกรรม ดังกล่าวอยู่โดยเฉพาะการแจกเงิน นอกจากนี้ในช่วงระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งมีการประทุษร้าย ต่อห้วคะแนนหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วย ตามวัตถุประสงค์ประการที่สอง การปฏิบัติงานของ ข้าราชการ มีการกำหนดยุทธศาสตร์และกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานที่ชัดเจน เน้นการใช้แผน และการทำงานเป็นทีม แต่ปัญหาที่ประสบคือการขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่หลายหน่วย เข้าใจกันว่างานเลือกตั้งเป็นงานเฉพาะของกระทรวงมหาดไทย ทั้งๆ ที่จริงแล้วเป็นหน้าที่ของ ทุกส่วนราชการ รวมทั้งปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารมีไม่เพียงพอและมักขัดข้อง ตามวัตถุประสงค์ประการที่สาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังอยู่ในระดับปานกลาง ก่อนข้างต่ำ ในการเลือกตั้งครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างประชาชนให้ความสนใจ ร้อยละ 59.6 สาเหตุที่กลุ่ม ตัวอย่างไปเลือกตั้งเพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองและเพื่อรักษาสิทธิของตนร้อยละ 49.3 และ ให้ความสำคัญกับการเลือกพรรค ร้อยละ 65.9 ซึ่งมากกว่าเลือกบุคคลคือร้อยละ 34.1 กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 72.2 เห็นด้วยว่า ควรให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไปประกอบอาชีพต่างท้องถิ่น สามารถลงคะแนน ณ หน่วยเลือกตั้งอื่นได้ ส่วนประเด็นการนับคะแนนที่อำเภอ/จังหวัด มีผู้ที่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 56.1

สุวิทย์ รุ่งวิสัย (2540) ได้ทำวิจัยเรื่อง องค์การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยการแบ่งกลุ่มสุ่มตัวอย่างจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 1,000 รายเป็นชาย 500 และเป็นหญิง 500 พร้อมด้วยผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งและกรรมการเลือกตั้ง จำนวน 95 คน รวมเป็น 1,095 รายใน 5 จังหวัด คือ พะเยา บุรีรัมย์ สุพรรณบุรี กรุงเทพฯ และปัตตานี ซึ่งเป็นตัวแทนทั้งภาค ผลของ การวิจัยพบว่า ประชากรร้อยละ 74.7 ทราบดีว่าการซื้อเสียง ถ้าได้รับการเสนอให้เงิน ประชากรร้อยละ 41.6 จะไปลงคะแนนให้ผู้สมัครที่เสนอเงินซื้อเสียง เกี่ยวกับมาตรการป้องกันการ ซื้อเสียงประชากรร้อยละ 4.6 เห็นว่าองค์กรกลางทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมาก ร้อยละ 26.1 เห็นว่ามีประสิทธิภาพ ร้อยละ 33.4 เห็นว่าป้องกันได้บ้าง และร้อยละ 34.8 เห็นว่าป้องกัน

ไม่ได้เลย ประชากรร้อยละ 86.1 เห็นด้วยกับการจัดตั้งองค์กรอิสระจัดการเลือกตั้งแห่งชาติขึ้น ประชากรร้อยละ 70.1 เห็นด้วยกับการให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของรัฐ เกี่ยวกับหน่วยงานที่สังกัด ประชากรร้อยละ 62.0 เห็นว่าควรเป็นองค์กรอิสระของรัฐ ร้อยละ 25.7 เห็นว่าควรสังกัดสำนักงานองค์กรอิสระจัดการเลือกตั้งแห่งชาติ ประชากรร้อยละ 81.5 เห็นด้วยกับการแบ่งกรรมการเป็น 2 ระดับ คือ ระดับอำนาจการและระดับปฏิบัติการ ประชากรร้อยละ 87.8 เห็นว่าควรเพิ่มอำนาจองค์กรอิสระให้มากขึ้น เพื่อป้องกันการทุจริตและการซื้อเสียงในช่วงการเลือกตั้ง การทุจริตและการซื้อเสียงในช่วงเลือกตั้ง มีสาเหตุจากภาวะไร้บรรทัดฐาน การแลกเปลี่ยน และระบบอุปถัมภ์

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่รัฐสภาจะต้องออกกฎหมายจัดตั้งองค์กรอิสระแห่งชาติให้เป็นหน่วยของรัฐควบคุมกรรมการระดับจังหวัด ระดับเขต และหน่วยเลือกตั้ง เป็นผู้จัดการการเลือกตั้งทุกระดับเพื่อป้องกันการทุจริตและการซื้อเสียงในหน่วยเลือกตั้ง เป็นที่หวังอย่างยิ่งว่าผู้สมัครที่ใจซื่อมือสะอาด จะได้รับเลือกตั้งเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรและระบบการเมืองไทยจะบรรลุถึงระดับที่น่าพอใจในระบบประชาธิปไตย

วสันต์ ทองสุข (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง ทศนคติของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตบางกะปิ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นประชาชนทั่วไปในแขวงหัวหมาก และแขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร จำนวน 206 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า

1. ทศนคติของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับประเด็นความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการรับสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับข่าวสารการเมืองทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร นั้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างยังรับข่าวสารการเมืองในระดับต่ำ
2. ปัจจัยที่มีผลต่อทศนคติของประชาชนได้แก่ ปัจจัยด้านอายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ส่วนปัจจัยที่ไม่ผลต่อทศนคติได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง
3. ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า รัฐบาลและคณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องเร่งรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนถึงความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเร่งด่วน

จากงานวิจัยเกี่ยวกับการเมืองทั้ง 20 เรื่อง สรุปได้ว่า ประชาชนยังมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย ปัจจัยที่มีผลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้แก่ เพศ อาชีพ การศึกษา และภูมิฐานะที่อยู่อาศัย โดยเพศชายจะตัดสินใจทางการเมืองได้เร็วกว่าเพศหญิง บุคคลที่มีอาชีพมั่นคง รายได้สูง จะไปลงคะแนนเลือกตั้งด้วยตนเอง ส่วนคนที่มีอาชีพไม่มั่นคงหรือรายได้น้อย จะถูกชักจูงให้ไปลงคะแนนโดยคนอื่นได้ง่าย คนที่มีการศึกษาสูงไปเลือกตั้งตามหน้าที่พลเมืองและนิยมเลือกพรรค ส่วนคนที่มีการศึกษาต่ำไปเลือกตั้งเนื่องมาจากสิ่งตอบแทนและนิยมเลือกตัวบุคคล ส่วนคนในกรุงเทพฯและเขตเมืองนิยมเลือกพรรคการเมือง ส่วนคนในชนบทนิยมเลือกตัวบุคคล ในด้านจิตสำนึกในการเลือกตั้ง ทั้งข้าราชการ นักธุรกิจ ประชาชน ครู-อาจารย์ และนิสิต นักศึกษา ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องไปเลือกตั้ง มากกว่าจะมีจิตสำนึกในการไปเลือกตั้งเอง ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง ได้แก่ ระบบอุปถัมภ์ ระบบเครือญาติ ระบบผู้นำท้องถิ่น ความสัมพันธ์ส่วนตัวและเงิน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งมากกว่าแนวความคิด อุดมการณ์การเมือง พรรคการเมือง ภูมิหลังและผลงานของผู้สมัคร

3.4 งานวิจัยเกี่ยวกับเจตคติต่อระบอบประชาธิปไตย มี 11 เรื่องได้แก่

พ.อ. สมพงษ์ ไหมวจิตร (2528) ได้ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปี พ.ศ. 2525 ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนของนักเรียนนายร้อยกับทัศนคติทางการเมือง ผลปรากฏว่า ระดับชั้นเรียนมีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มนักเรียนชั้นต้น(ชั้นปีที่ 1-2) มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยระดับต่ำและชั้นสูง (ชั้นปีที่ 4-5) มีทัศนคติเป็นประชาธิปไตยสูง เช่นเดียวกับนักเรียนนายร้อยชั้นกลาง (ชั้นปีที่ 3) มีความเป็นประชาธิปไตยสูง
2. ความสัมพันธ์ของความสามารถในการศึกษาของนักเรียนนายร้อยกับทัศนคติทางการเมือง ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย
3. ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของบิดานักเรียนนายร้อยกับทัศนคติทางการเมือง ผลการวิจัยปรากฏว่า อาชีพของบิดามีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ นักเรียนนายร้อยที่มีบิดามีอาชีพเป็นทหารตำรวจจะมีทัศนคติต่อประชาธิปไตยต่ำ ส่วนนักเรียนนายร้อยที่มีบิดามีอาชีพเกษตรกรรมกลับมีทัศนคติประชาธิปไตยสูงกว่า
4. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ของบิดานักเรียนนายร้อยกับทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย ไม่มีความสัมพันธ์กัน
5. ความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาที่นักเรียนนายร้อยเลือกศึกษากับทัศนคติทางการเมือง ไม่ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กัน

วรวัธ วงศ์กิจจาเลิศ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษาไทย ความสัมพันธ์กับภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสำรวจทัศนคติทางการเมืองและสังคมของนักศึกษาในประเด็นต่างๆ เพื่อทำการจัดประเภททัศนคติทางการเมืองของนักศึกษาตามแนวความคิดเสรีนิยมและอำนาจนิยม อีกทั้งยังศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางด้านคุณลักษณะทางสังคม กล่าวคือ เพศ คณะ ชั้นปี การศึกษา และอาชีพของบิดาที่มีต่อทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใน 3 คณะ คือ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ที่ลงทะเบียนในภาคต้น ปีการศึกษา 2532 จำนวน 356 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้วิธีการทางสถิติ โดยการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และการทดสอบค่าไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาไทยมีทัศนคติทางการเมืองแบบกลางๆ (ระหว่างเสรีนิยมกับอำนาจนิยม) แต่ในขณะเดียวกันนักศึกษาที่มีทัศนคติแบบเสรีนิยมมีจำนวนมากกว่านักศึกษาที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยม นอกจากนี้ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นว่านักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มีทัศนคติแบบเสรีนิยมมากที่สุด รองลงมาคือ นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ 2) ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมสูงกว่านักศึกษาหญิงเล็กน้อย และแนวโน้มนักศึกษามีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมเพิ่มขึ้น แต่ทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมลดลงจากชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4 3) นักศึกษาที่บิดาเป็นทหารและตำรวจมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม น้อยที่สุด 4) หนังสือและสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ เป็นแหล่งที่มาสำคัญที่สุด ที่มีอิทธิพลต่อการก่อรูปทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษา

นันทพร พงศ์อิสวานันท์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ศึกษาเฉพาะกรณี ข้าราชการระดับ 3-6 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการส่วนภูมิภาค กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยกำหนดตัวแปรอิสระคือ เพศ อายุ พื้นฐานการศึกษา อาชีพบิดา อายุราชการ เงินเดือน ระดับและตำแหน่ง ประชากรสำหรับการวิจัยได้แก่ ข้าราชการส่วนภูมิภาค กรมการปกครอง ที่ดำรงตำแหน่ง ระดับ 3-6 ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 540 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

- 1) เพศที่แตกต่างกันมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกัน โดยข้าราชการเพศชายมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมสูงกว่าเพศหญิง 2) อายุแตกต่างกัน โดยข้าราชการที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมสูงกว่าข้าราชการที่มีอายุมาก 3) พื้นฐานการศึกษาแตกต่างกัน มีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกัน โดยข้าราชการที่มีการศึกษาสูง (ปริญญาตรีขึ้นไป) มีแนวโน้มทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมสูงกว่าข้าราชการที่มีการศึกษาค่ำ (ต่ำกว่าปริญญาตรี)
- 4) อายุราชการแตกต่างกันมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกัน โดยข้าราชการที่มีอายุน้อยมี

แนวโน้มทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมสูงกว่า ข้าราชการที่มีอายุราชการสูง 5) อาชีพบิดาเงินเดือน ตำแหน่งแตกต่างกัน มีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมไม่แตกต่างกัน

สัญญาชัย ขจรเวหาสน์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ศึกษาเฉพาะกรณีปลัดอำเภอที่รับราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี พ.ศ. 2532 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของปลัดอำเภอ คือ ทัศนคติแบบประชาธิปไตยและทัศนคติแบบเผด็จการ ใช้ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ปลัดอำเภอที่รับราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2532 จำนวน 48 คน ผลการวิจัยพบว่า ปลัดอำเภอมีแนวโน้มทัศนคติต่อประชาธิปไตยปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งอาจมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ร.ต.อ. สมชาย บำรุงชัย (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติทางการเมืองและความคาดหวังเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในระบอบประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีนายตำรวจนักเรียนหลักสูตรผู้กำกับรุ่นที่ 13 และหลักสูตรสารวัตรจราจร รุ่นที่ 2 ปี พ.ศ. 2531 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทัศนคติทางการเมืองและความคาดหวังของข้าราชการตำรวจเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตย โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความคาดหวังกับภูมิหลังทางสังคมของข้าราชการตำรวจ ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิหลังทางสังคมของนายตำรวจ กล่าวคือ อายุ อายุราชการ ระดับการศึกษา และสถาบันที่จบ ที่แตกต่างกัน จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแตกต่างกัน 2) ภูมิหลังทางสังคมของนายตำรวจ กล่าวคือ อายุ อายุราชการ ระดับการศึกษา พื้นที่ที่รับราชการ ลักษณะงานที่ปฏิบัติและสถาบันที่จบการศึกษาที่แตกต่างกัน ไม่พบความแตกต่างในการปฏิบัติหน้าที่ของนายตำรวจในระบอบประชาธิปไตย

เกรียงศักดิ์ สุเมธอมรรตน์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของปลัดเทศบาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับทัศนคติทางการเมืองของปลัดเทศบาลว่ามีระดับทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อยู่ในระดับสูง กลาง หรือต่ำ โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ประชากรในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ปลัดเทศบาล ซึ่งรับราชการอยู่ทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2533-2534 จำนวน 117 คน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติร้อยละและค่าไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า ปลัดเทศบาลส่วนมากมีอายุ 50 ปีขึ้นไป อายุราชการไม่เกิน 26 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า เงินเดือนสูงกว่า 12,999 บาทต่อเดือน โดยมีทัศนคติทางการเมืองระดับปานกลาง นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลยังพบว่า

1) อายุของปลัดเทศบาลอายุน้อย จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่าปลัดเทศบาลที่มีอายุมาก 2) ระดับการศึกษาของปลัดเทศบาลกับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน 3) อายุราชการของปลัดเทศบาล โดยข้าราชการที่มีอายุราชการน้อยมีทัศนคติทางการเมืองสูงกว่าข้าราชการที่มีอายุราชการมากกว่า

พริพัฒน์ พรศิริเลิศกิจ (2536) ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและความรู้สึกรับรู้สมรรถนะทางการเมืองของชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาระบบความเชื่อทางการเมืองของชุด ผปม. 2 ประการ คือ ทักษะคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และความรู้สึกรับรู้สมรรถนะทางการเมือง มีตัวแปรภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจ 9 ตัว คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ การดำรงตำแหน่งในองค์กร การรับชมโทรทัศน์ การรับฟังวิทยุ การอ่านหนังสือและการอ่านนิตยสาร ที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางการเมืองทั้ง 2 ประการ ผลปรากฏว่า

1. จากมาตรวัด พบว่า ชุด ผปม. มีทักษะคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและความรู้สึกรับรู้สมรรถนะทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยหรือตัวแปรที่มีอิทธิพลในการกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในทักษะคิดทางการเมือง แบบประชาธิปไตยของชุด ผปม. คือ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ การดำรงตำแหน่งในองค์กร การรับชมโทรทัศน์ การอ่านหนังสือพิมพ์ และการอ่านนิตยสาร
3. ปัจจัยหรือตัวแปรที่มีอิทธิพลในการกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในความรู้สึกรับรู้สมรรถนะทางการเมืองของชุด ผปม. คือระดับการศึกษา ระดับรายได้ การดำรงตำแหน่งในองค์กร การรับชมโทรทัศน์ และการอ่านนิตยสาร
4. พบว่ามีความสัมพันธ์สอดคล้องกันระหว่างความเชื่อทั้ง 2 ประการ คือ คนที่ทักษะคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงย่อมมีแนวโน้มที่จะมีความรู้สึกรับรู้สมรรถนะทางการเมืองในระดับสูงด้วยและในทางกลับกัน ถ้ามีทักษะคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยต่ำก็มีแนวโน้มของความรู้สึกรับรู้สมรรถนะทางการเมืองต่ำด้วย

อมรฤทธิ เอมะปาณ (2536) ได้ทำวิจัยเรื่อง ทักษะคิดและพฤติกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกำนันผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านพัฒนาระดับก้าวหน้าและล้าหลังในอำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวน 106 คน ผลการวิจัยพบว่า

ในบรรดาตัวแปรอิสระที่ทำการศึกษามีเพียงตัวแปรระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเท่านั้น ที่มีผลให้เกิดความแตกต่างในทักษะคิดและพฤติกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ส่วนตัวแปรอิสระทางด้านการพัฒนาของหมู่บ้าน อายุ และระดับการศึกษาของกำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างในทักษะคิดและพฤติกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุปแล้ว การที่จะให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีความเป็นประชาธิปไตย รัฐจะต้องให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวแทนของประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียว และรัฐควรกำหนดมาตรการในการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการใช้สิทธิเสรีภาพ ตลอดจนการกำหนดให้กระทรวง ทบวง กรม มีการประสานแผน และโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยเน้นกิจกรรมที่ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นสำคัญ

ศิริก อุทัยผล (2537) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพความตื่นตัวและทักษะคิดทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดพิจิตร กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เขตเลือกตั้งที่ 1 และ

เขตเลือกตั้งที่ 2 แล้วดำเนินการสุ่มอย่างง่ายจากในแต่ละอำเภอ โดยแบ่งเป็นตำบลละ 20 คน มีกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 1,680 คน ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ในด้านสภาพโดยทั่วไป ปรากฏว่า ผลการวิจัยเป็นที่น่าสนใจ ได้แก่ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
2. ในด้านความตื่นตัวทางการเมือง ปรากฏว่า ความตื่นตัวทางการเมืองของเขตเลือกตั้งที่ 1 และเขตเลือกตั้งที่ 2 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ในด้านทัศนคติทางการเมือง ปรากฏว่า ทัศนคติทางการเมืองของเขตเลือกตั้งที่ 1 และเขตเลือกตั้งที่ 2 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สัญญา มาตาชนก (2537) ได้ทำวิจัยเรื่อง ทัศนคติของประชาชน ผู้นำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ชุด 4 อาสาพัฒนาประชาธิปไตยที่มีต่อโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนจำนวน 120 คน ผู้นำหมู่บ้านจำนวน 80 คน เจ้าหน้าที่ชุด 4 อาสาสมัครประชาธิปไตย จำนวน 32 คน รวมทั้งหมด 232 คน ในเขตท้องที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า

ประชาชน ผู้นำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ชุด 4 อาสาพัฒนาประชาธิปไตย มีทัศนคติที่เห็นด้วยกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านร้อยละ 66.0 และ 93.7 ตามลำดับ และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และการปกครองแบบประชาธิปไตย ความสนใจทางการเมือง การปกครองแบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยและการพัฒนาหมู่บ้านของประชาชนและผู้นำหมู่บ้าน ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ส่วนสถานภาพของประชาชน และผู้นำหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านที่ระดับความนัยสำคัญที่ 0.05 และเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาของเจ้าหน้าที่ 4 อาสาฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อ โครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง ทัศนคติทางการเมืองของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนอายุระหว่าง 16-18 ปี จำนวน 1,390 คน ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ความสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน จำแนกได้ดังนี้ เยาวชนส่วนใหญ่ สนใจจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งร้อยละ 71.8 สนใจจะเลือกพรรคและบุคคลร้อยละ 56.5 โดยสนใจที่จะเลือกพรรคร้อยละ 16.5 และเลือกบุคคลร้อยละ 21.9 สนใจพรรคประชาธิปัตย์มากที่สุดร้อยละ 32.2 รองลงมาคือ พรรคพลังธรรม และพรรคประชากรไทย ร้อยละ 19.5 และ 16.4 ตามลำดับ

เยาวชนเห็นว่า นายชวน หลีกภัย ควรจะเป็นนายกรัฐมนตรีร้อยละ 28.4 รองลงมา คือ นายสมัคร สุนทรเวช และพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ร้อยละ 13.6 และ 12.4 ตามลำดับ เยาวชนสนใจที่จะเป็นนักการเมืองเพียงร้อยละ 14 และไม่สนใจเลยร้อยละ 53.7

เยาวชนส่วนใหญ่เห็นว่า นักการเมืองไม่ค่อยน่าศรัทธาร้อยละ 76.9 เห็นว่าไม่น่าศรัทธาเลย ร้อยละ 19.6 และเห็นว่าน่าศรัทธามากเพียงร้อยละ 3.5 เยาวชนส่วนใหญ่เห็นว่า นักการเมืองส่วนใหญ่ ควรทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคมร้อยละ 93.5 และเห็นว่านักการเมืองจำเป็นอย่างไร ที่จะต้องยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมร้อยละ 94.1 แต่เห็นว่านักการเมืองไม่ยึดมั่นในคุณธรรมเลย ร้อยละ 12.2 โดยเห็นว่านักการเมืองยึดมั่นในคุณธรรมน้อยร้อยละ 55.3 และในระดับปานกลางร้อยละ 27.6 และยึดมั่นมากเพียงร้อยละ 4.5 เท่านั้น

2. ระดับทัศนคติทางการเมืองของเยาวชนและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อระดับทัศนคติทางการเมืองของเยาวชน จำแนกได้ดังนี้

เยาวชนในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยค่อนข้างสูง

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภูมิหลังกับระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย พบว่า เยาวชนมีระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในปัจจัยภูมิหลังเกี่ยวกับเยาวชนกลุ่มอายุ 17 ปี และ 18 ปี เยาวชนสังกัดกรมสามัญศึกษาและกรมอาชีวศึกษา เยาวชนที่เคยเรียนเกี่ยวกับประชาธิปไตยและเยาวชนที่ไม่เคยเรียน เยาวชนที่เดินทางมาโรงเรียนด้วยรถยนต์ส่วนตัวและด้วยพาหนะอื่น

ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวกับเพศ และรายจ่ายส่วนตัวต่อเดือน พบว่า ไม่มีความแตกต่างในระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในส่วน of ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความสนใจทางการเมืองของเยาวชนกับระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย พบว่า เยาวชนมีระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เกี่ยวกับเยาวชนที่ติดตามข่าวสารทางการเมือง เป็นประจำและเยาวชนที่ติดตามน้อยกว่า เยาวชนที่มีความสนใจแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองภายในครอบครัวมากกว่า และเยาวชนที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองน้อยกว่า เยาวชนที่มีระดับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยสูงกว่า และเยาวชนที่มีระดับความรู้ต่ำกว่า

สำหรับปัจจัยเกี่ยวกับการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการใช้สื่อในการติดตามข่าวสารทางการเมืองต่างกัน พบว่า ไม่มีผลต่อความแตกต่างในระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบลำดับชั้น ปรากฏว่า ปัจจัยเกี่ยวกับความรู้เรื่องประชาธิปไตยของเยาวชนสามารถอธิบายระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงสุด ปัจจัยที่มีผลรองลงมา ได้แก่ การเรียนหลักสูตรประชาธิปไตย ฐานะทางเศรษฐกิจของเยาวชน สังกัดของโรงเรียน และการติดตามข่าวสารจากสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ

จากงานวิจัยเกี่ยวกับเจตคติต่อระบอบประชาธิปไตย 11 เรื่อง สรุปได้ว่า ภูมิหลังของนักเรียนนายร้อยทหารบก นักศึกษา เยาวชน ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการตำรวจ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน เช่น อายุตัว เพศ ระดับการศึกษา อาชีพบิดา อายุการทำงาน ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม การติดตามข่าวสารสิ่งพิมพ์ เป็นต้น มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม และระบอบประชาธิปไตย

3.5 งานวิจัยเกี่ยวกับการเข้าใจสภาพของชุมชน มี 5 เรื่อง ดังนี้

จากการค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับการเข้าใจสภาพชุมชน พบว่า มีทั้งหมด 5 เรื่อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านลักษณะชุมชน ด้านผู้นำชุมชน และด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดแต่ละด้านดังนี้

3.5.1 ด้านลักษณะชุมชน มี 1 เรื่อง ได้แก่

สุทินทร์ บิแนบวโจ (2533) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการรับรู้ข่าวสารของประชาชน เขตชนบทและเขตพื้นเมือง ในอำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชนเขตชนบทและเขตเมือง และเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการรับรู้ข่าวสารของประชาชนเขตชนบทและเขตเมือง ในพื้นที่อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา มีจำนวน 388 คน ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาค้นนี้มีตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และเขตที่อยู่อาศัย ตัวแปรตาม ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารของประชาชน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ต่างกัน มีการรับรู้ข่าวสารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ประชาชนเขตเมืองมีการรับรู้ข่าวสารมากกว่าประชาชนเขตชนบท
2. ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีการรับรู้ข่าวสารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ประชาชนที่มีอายุน้อยมีการรับรู้ข่าวสารที่มากกว่าประชาชนที่มีอายุมาก
3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ข่าวสารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงมีการรับรู้ข่าวสารมากกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่ำ
4. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีการรับรู้ข่าวสารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ประชาชนที่มีอาชีพด้านวิชาชีพและค้าขายมีการรับรู้ข่าวสารมากกว่าประชาชนที่มีอาชีพด้านเกษตรกรรม

5. ระดับการศึกษาสูง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชนทั้งเขตชนบทและเขตเมืองมากที่สุด ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนในชนบทมีการรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนต่อไป จึงควรวางแผนและกำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในเขตชนบทมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3.5.2 ด้านผู้นำชุมชน มี 1 เรื่อง ได้แก่

เกรียงไกร จงเจริญ (2535) ได้ศึกษาเรื่อง ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลในชุมชน โดยที่ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือและมอบความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนของชุมชนในการที่จะมีสิทธิมีเสียงในเรื่องต่าง ๆ และเป็นผู้ที่จูงใจให้บุคคลในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อส่วนรวม รวมทั้งได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการชักจูงโน้มน้าวให้บุคคลในชุมชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครเลือกตั้งที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสมอีกด้วย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การยอมรับในตัวผู้นำและการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะอยู่ที่ผู้นำชุมชนเป็นสำคัญ

3.5.3 ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน พัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ มี 3 เรื่อง ได้แก่

ชนัทสรณ์ โพธิ์ปิ่น (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของพัฒนากรในทัศนะของผู้นำท้องถิ่น และชาวบ้านใน อำเภอ เมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้าน ต้องการให้พัฒนากรมีลักษณะทางบุคลิกภาพทั่วไปเรียง 5 ลำดับแรกคือความเมตตา ความกระตือรือร้นในการทำงาน ความอดทน การกล้าตัดสินใจ ความเข้มแข็ง และมีความต้องการคุณลักษณะด้านความสามารถส่วนบุคคลที่เป็นปัจจัยสนับสนุนประสิทธิภาพการทำงานพัฒนากร เรียง 5 ลำดับแรกคือ การเข้ากับผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านได้ ทำงานด้วยความเต็มใจ มีความเข้าใจร่วมกัน (เข้าใจความต้องการของชาวบ้าน) ความรับผิดชอบ และทำงานด้วยความเต็มใจ เป็นลำดับสุดท้าย จากการทดสอบปรากฏผลยืนยันสมมุติฐาน ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการเกี่ยวกับคุณลักษณะของพัฒนากรระหว่างผู้นำท้องถิ่น และชาวบ้าน มีความแตกต่างกันในเรื่องการแต่งเครื่องแบบและการแต่งกายแบบชาวบ้านที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

2. การให้ความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะของพัฒนากรแต่ละประเภทของผู้นำท้องถิ่น และชาวบ้านมีความแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 มี 16 ลักษณะ

3. การให้ความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะของการพัฒนากรแต่ละประเภทของผู้นำท้องถิ่น และชาวบ้าน ในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา 1,2 และ 3 มีความแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 มี 33 ลักษณะ

อรุณ แสงสุขคู่ (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ ผู้ทำงานอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. โอกาสในการแสดงความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน การได้รับการแนะนำสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ การได้รับการพัฒนาชุมชน และการได้รับข่าวสารในด้าน กิจกรรมพัฒนาชุมชนจากแหล่งต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ส่วนความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชนและความรู้ความ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตาม บทบาทหน้าที่ของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน

2. โอกาสในการแสดงความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน การได้รับ ข่าวสารในด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชนจากแหล่งต่าง ๆ และการได้รับการแนะนำสนับสนุนจาก ผู้นำชุมชนเป็นตัวพยากรณ์ที่ดีในการพยากรณ์การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำอาสา พัฒนาชุมชน โดยแต่ละตัวมีอำนาจในการพยากรณ์มากน้อยตามลำดับ

กำพล ทองอยู่ (2537) ได้ศึกษา เรื่อง การปฏิบัติงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่ สี่กระทรวงหลัก จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า

1. การปฏิบัติงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลัก ซึ่งปฏิบัติงานในพื้นที่ระดับ ตำบล จังหวัดปัตตานี ด้านการวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการจัดองค์กรอยู่ในระดับสูง ส่วนการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลัก ซึ่ง ปฏิบัติงานในพื้นที่หลักที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานพัฒนาชนบททั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน โดยระดับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สังกัด กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ ปฏิบัติงานสูงกว่ากระทรวงศึกษาธิการและ กระทรวงสาธารณสุข

3. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลัก ซึ่ง ปฏิบัติงานในพื้นที่ระดับตำบลจังหวัดปัตตานี ปรากฏว่าอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาและอุปสรรค ที่สูงกว่าประเด็นอื่น ๆ คือ ความเชื่อและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของประชาชนที่เป็นอุปสรรคต่อ การพัฒนาชนบท เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ โดยไม่ยอมรับเทคโนโลยีสมัย ใหม่มาปรับปรุงวิธีการผลิต นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคด้านอื่นคือ เจ้าหน้าที่ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์จากรัฐบาล และข้อมูลที่ใช้งานพัฒนาชนบทยังขาดความสมบูรณ์

จากงานวิจัยเกี่ยวกับการเข้าใจสภาพชุมชนทั้ง 5 เรื่อง สรุปได้ว่า ประชาชนที่มีอายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ทั้งเขตที่อยู่อาศัยต่างกัน มีการรับรู้ข่าวสารแตกต่างกัน ผู้นำในชุมชนมี อิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมทางการเมืองและการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่

ต้องการให้ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในชุมชนมีเมตตา มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความอ่อนน้อม กล้าตัดสินใจ และเข้มแข็ง รวมทั้งเข้ากับผู้นำท้องถิ่นได้ เข้าใจความต้องการของชาวบ้าน และทำงานด้วยความเต็มใจ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในชุมชนได้แก่ ความเชื่อแบบดั้งเดิม เจ้าหน้าที่ขาดงบประมาณ ขาดวัสดุและอุปกรณ์ในการพัฒนาชุมชน

3.6 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการทำงานเป็นหมู่คณะ มี 10 เรื่อง ได้แก่

ยุวรัตน์ รัตนากินทร์ (2528) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสำเร็จในการทำงานเป็นทีมของนักสังคมสงเคราะห์ : ศึกษาเฉพาะกรณีทีมสหวิชาคลินิกยาเสพติด โดยศึกษาถึงทฤษฎีและสภาพการณ์ของการปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ใช้แบบสอบถามเป็นหลักประกอบกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า ปัจจัยทางด้านปัจเจกบุคคล ได้แก่ อายุ ความชำนาญเฉพาะด้าน และประสบการณ์การทำงาน พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับผลสำเร็จในการทำงานเป็นทีม ส่วนความชำนาญเฉพาะด้าน และประสบการณ์การทำงานมีความสัมพันธ์กับผลสำเร็จของการทำงานเป็นทีมสหวิชาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยด้านสัมพันธภาพ พบว่า การดำเนินงานร่วมกันตามขั้นตอนต่าง ๆ ความร่วมมือ มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นทีม แต่การแข่งขันไม่มีความสัมพันธ์กับผลสำเร็จในการทำงานเป็นทีม และปัจจัยทางด้านโครงสร้าง ได้แก่ ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ ความชัดเจนของการมอบหมายงาน และบรรยากาศในการทำงาน มีความสัมพันธ์กับผลสำเร็จการทำงานเป็นทีมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อรุณ รัชธรรม (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาอำเภอ : บทบาทของนายอำเภอในการสร้างทีมงาน เป็นงานวิจัยที่อาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์และเทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อ การศึกษาเรื่องการสร้างทีมของนายอำเภอโดยมุ่งศึกษาองค์ประกอบของการสร้างทีมงานและบทบาทของนายอำเภอเป็นหลัก ผู้วิจัยใช้กรอบแนวความคิด คือ การไว้น้ำใจเชื่อใจ การติดต่อสื่อสาร การวินิจฉัยสั่งการและการทำงานเป็นทีม เป็นเครื่องชี้นำในการเก็บข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนตัวที่แตกต่างกัน อันได้แก่ อายุ แตกต่างก็อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานเป็นทีมได้ (2) ความขัดแย้งกันในบทบาทของนายอำเภอจะส่งผลกระทบทำให้เกิดอุปสรรคต่อการทำงานเป็นทีมได้ (3) ปัจจัยทางด้านสัมพันธภาพ อันได้แก่ การไว้น้ำใจเชื่อใจ การติดต่อ สื่อสาร และการมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยสั่งการของข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านกับนายอำเภอจะส่งผลกระทบต่อการทำงานเป็นทีมได้

มาลินี ขวาลไพบูลย์ (2533) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาครูอาจารย์ จำนวน 430 คน จาก 15 โรงเรียนพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของโรงเรียนเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้คือ การสนับสนุน การควบคุมการนิเทศ ความขัดแย้งในองค์กร รางวัล สำหรับการปฏิบัติงานเป็นทีม

ศิริวรรณ โกมุติกานนท์ (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพจริงและความคาดหวังของการทำงานเป็นทีม ตามการรายงานของทีมสุขภาพ โรงพยาบาลสังกัดสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร ในด้านองค์ประกอบการทำงานเป็นทีม การพัฒนาทีมสุขภาพ กระบวนการทำงานเป็นทีม การเป็นพลวัตรของทีมสุขภาพโดยใช้พยาบาลวิชาชีพ 40 คน และบุคลากรสุขภาพสาขาอื่น 40 คน ที่ทำงานในโรงพยาบาล สังกัดสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร ใช้แบบสัมภาษณ์สภาพจริงและความคาดหวังเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมของทีมสุขภาพเป็นเครื่องมือ ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคและปัญหาในการทำงานเป็นทีมของทีมสุขภาพคือ นโยบายไม่ได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละวิชาชีพให้ชัดเจน ไม่มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานเป็นทีมของทีมสุขภาพ รองลงมา คือ ขาดความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ต่างคนต่างทำงาน มีปัญหาขัดแย้ง ไม่ยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน ขาดความเข้าใจในลักษณะ ขอบเขตในการทำงานของแต่ละวิชาชีพ ไม่มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน เกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมของทีมสุขภาพ ไม่มีการเรียนรู้พฤติกรรมของสมาชิก ต้องพึ่งมนุษย์สัมพันธ์ส่วนตัว ไม่มีเวลา เจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อย ตามลำดับ

ชุดิมา มาลัย (2538) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในการทำงาน กับการทำงานเป็นทีมของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์พยาบาลที่มีประสบการณ์การทำงาน 1 ปีขึ้นไป จำนวน 295 คน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของการทำงานเป็นทีมของอาจารย์พยาบาลโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน คือ การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันการติดต่อสื่อสารอย่างเปิดเผย การทำงานร่วมกัน การสร้างความคล่องตัวในการทำงานอยู่ในระดับดี ในด้านอายุ ประสบการณ์การทำงาน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการทำงานเป็นทีมของอาจารย์พยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหาร และสัมพันธภาพในกลุ่มอาจารย์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการทำงานเป็นทีมของอาจารย์พยาบาล และตัวแปรที่มีความสำคัญในการร่วมกันพยากรณ์การทำงานเป็นทีมของอาจารย์พยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ สัมพันธภาพในกลุ่ม

อัจฉรา อาศิรพจน์มนตรี (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อม ในการทำงานกับการทำงานเป็นทีมของอาจารย์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร เปรียบเทียบการทำงานเป็นทีมของอาจารย์และความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในการทำงาน จำแนกตามอายุของอาจารย์และจังหวัดที่ตั้งของวิทยาลัย รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในการทำงานกับการทำงานเป็นทีมของอาจารย์ ใช้กลุ่มตัวอย่างอาจารย์จากวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 127 คน ผลจากการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานกับการทำงานเป็นทีมของอาจารย์ มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เปรียบเทียบการทำงานเป็นทีมของอาจารย์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จำแนกตาม

อายุ พบว่าไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบการทำงานเป็นทีม ของอาจารย์วิทยาลัยการสาธารณสุข สุขสิรินธร จำแนกตามที่ตั้งของวิทยาลัย พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

วัฒนา ศรีสถาน (2541) ได้ศึกษาการทำงานเป็นทีมของผู้ปฏิบัติงานสถานีรถไฟ กรุงเทพฯ ฝ่ายการเดินรถการรถไฟแห่งประเทศไทย พฤติกรรมเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมของหน่วยงานที่ให้บริการแก่ประชาชน เพื่อศึกษาในพฤติกรรมการปฏิบัติงานของทีมงาน ศึกษาปัญหาและลำดับความสำคัญ อุปสรรคต่อการทำงานเป็นทีม และศึกษาแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานเป็นทีมให้สนองต่อการแข่งขันในด้านให้บริการที่มีคุณภาพและเกิดความพึงพอใจแก่ลูกค้า โดยวิธีสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล แยกเป็นการสัมภาษณ์ผู้บริหาร 9 ท่าน และผู้ปฏิบัติงาน 20 คน ผลจากการสัมภาษณ์ พฤติกรรมการแสดงออกของผู้ปฏิบัติงานยังขาดความเข้าใจในระบบของการทำงานเป็นทีม แต่ก็มีกรรวมกลุ่มการทำงานตามลักษณะของงาน ผู้ปฏิบัติงานขาดทิศทางในการกำหนดให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร ผู้ปฏิบัติงานยังขาดความเข้าใจในระบบของการทำงานเป็นทีม แต่ก็มีกรรวมกลุ่มการทำงานตามลักษณะของงาน ผู้ปฏิบัติงาน ยังมีความคิดในการทำงานแบบที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา ขาดการพัฒนาตนเอง ขาดการวางแผนเส้นทางอาชีพสำหรับตำแหน่งงาน ซึ่งเป็นขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน และในการบริหารงานแบบรวมอำนาจ ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานมักเก็บความคิดในสิ่งที่ตนค้นพบและเห็นว่าเหมาะสมแก่การปฏิบัติงานไว้กับตนเอง จากผลที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการทำงานเป็นทีมว่า เป็นพฤติกรรมการทำงานที่เกิดจากลักษณะของงานและวัฒนธรรมองค์การที่จะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ โดยผู้ปฏิบัติงานต้องมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานเป็นทีม

สุจิตต์ ปุละณันท์ (2541) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการทำงานเป็นทีมและการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพไปใช้ : กรณีศึกษา บริษัท พิโตรเคมี แห่งชาติ จำกัด (มหาชน) กลุ่มตัวอย่างคือ พนักงานระดับทั่วไปและบริหาร จำนวน 30 คน เครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า ตัวอย่างมีระดับการเก็บรักษาความรู้โดยรวมและรายหมวดวิชาอยู่ในระดับต่ำ ระดับการเก็บรักษาความรู้มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา ระดับความเป็นทีมไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคล และระดับความเป็นทีมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปัจจัยย่อย 7 ปัจจัยของ Burke Lowin ได้แก่ ปัจจัยลักษณะผู้นำ ปัจจัยภารกิจและกลยุทธ์ ปัจจัยการจัดการ ปัจจัยระบบ ปัจจัยความจำเป็นในงาน ปัจจัยทักษะส่วนบุคคล ปัจจัยความต้องการส่วนบุคคลและค่านิยม และไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นทีมกับปัจจัยวัฒนธรรมองค์การ ปัจจัยโครงสร้าง ปัจจัยบรรยากาศในหน่วยงาน และปัจจัยการจูงใจ

จากการวิจัย ผู้วิจัยได้เสนอแนะเพื่อพัฒนาระดับความเป็นทีม ซึ่งนอกเหนือจากการจัดฝึกอบรมการทำงานเป็นทีมให้พนักงานตระหนักถึงความสำคัญและได้รับเครื่องมือที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานแล้ว จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์ต่อการปลูกสร้างวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีมอย่างรอบด้าน ในระดับองค์การ ควรพิจารณาถึงพฤติกรรมหรือรูปแบบที่เหมาะสมของผู้นำ

การสร้างภารกิจและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนขององค์การ และการเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางที่ต้องการ ขณะเดียวกันต้องไม่ละเลยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในระดับรองลงมา ได้แก่ การจัดการ โครงสร้าง ระบบ บรรยากาศในหน่วยงาน ความจำเป็นในงาน ทักษะส่วนบุคคล การจูงใจ ความต้องการส่วนบุคคลและค่านิยม

สติเวนสัน (Stevenson, 1980 อ้างถึงใน ชูรัตน์ รัตนาคินทร์, 2528) ได้ทำการวิจัยทีมในหน่วยงานที่ให้บริการสังคมในประเทศอังกฤษ เวลส์ สกอตแลนด์ และนอร์ทเธอร์นไอร์แลนด์ จำนวน 62 ทีม วัตถุประสงค์ของการศึกษามี 2 ประการ คือ การศึกษาองค์การ รูปแบบการทำงาน ความรู้สึก ทักษะความต้องการและผู้ร่วมงาน ศึกษาเปรียบเทียบข้อเหมือนและแตกต่างของแต่ละทีม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงาน ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศและประชากร ในเขตพื้นที่ที่ให้บริการ ผู้ร่วมงาน และสภาพการทำงานภายในทีม รวมทั้งความแตกต่างของระดับและทักษะในการให้บริการ ความเป็นมาขององค์การ อิทธิพลของหัวหน้าทีมและกลุ่มสัมพันธ์

ฟาลีย์และสโตนอร์ (Farley, and Stoner, 1989) ได้ศึกษาการทำงาน ร่วมกันเป็นทีมของผู้บริหารทางการแพทย์ว่า ผู้บริหารทางการแพทย์ต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อ ผู้ที่ปฏิบัติงานเป็นทีมเกี่ยวกับด้านทักษะและการประนีประนอม การใช้อำนาจภายใต้กลยุทธ์ หรืออำนาจที่ระบุไว้ในคำสั่งต่างๆ ให้ความรู้และสื่อสารให้ผู้ร่วมทีมได้รับรู้การทำงานร่วมกันเป็นทีมที่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากบุคคลในทีมทำงานเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางสำหรับการสร้างความสำเร็จของการทำงานร่วมกันเป็นทีม คือ การรับนโยบายและหาสิ่งสนับสนุนจากองค์การสำหรับโครงการ การวางแผน หรือวางแผนเป้าหมายจากผู้บริหารสูงสุดของ องค์การ มีการประชุมในช่วงเวลาที่สะดวก มีการแจ้งข่าวสารให้สมาชิกทุกคนในทีมทราบวัตถุประสงค์ของทีมต้องชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้จริง สมาชิกต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ผู้บริหารต้องไวต่อความรู้สึก และความต้องการของสมาชิกในทีม สามารถบริหารความขัดแย้งภายในทีมได้ กระตุ้นให้สมาชิกได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่างของบุคคลในทีม

จากงานวิจัยเกี่ยวกับการทำงานเป็นหมู่คณะทั้ง 10 เรื่อง สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของทีมงาน ได้แก่ การมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานเป็นทีม ภารกิจและวิสัยทัศน์ขององค์การชัดเจน ความเป็นมิตร การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก ความประนีประนอม ผู้นำมีลักษณะประชาธิปไตย ความไว้วางใจ และแรงจูงใจในการทำงานเป็นทีม ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการทำงานเป็นทีม ได้แก่ ความชำนาญเฉพาะด้าน ประสิทธิภาพการทำงาน บรรยากาศในการทำงาน การร่วมมือในการทำงาน ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ในการมอบหมายงาน การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในทีม และการยอมรับความแตกต่างระหว่างสมาชิก สำหรับอุปสรรคของการทำงานเป็นทีม ได้แก่ นโยบายและเป้าหมายไม่ชัดเจน ต่างคนต่างทำ ขาดความร่วมมือ ไม่ยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน ไม่ประชุมหารือร่วมกัน ขาดการพัฒนาตนเอง และขาดการวางแผนเส้นทางอาชีพ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 นี้ใช้แนวทางการประเมิน 2 รูปแบบร่วมกัน คือ 1) รูปแบบ "จากบนลงสู่ล่าง (top down) " เป็นการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน โครงการ ในเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโครงการจากผู้รับผิดชอบระดับสูงไปสู่ระดับต้น และ 2) รูปแบบ "จากล่างสู่บน (bottom up)" เป็นการรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ รวมทั้งกลุ่มบุคคลเป้าหมายของโครงการ และกลุ่มบุคคลที่น่าจะได้รับผลจากโครงการ โดยเริ่มจากบุคคลและกลุ่มบุคคลระดับล่างไปสู่ระดับบน โดยในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของทั้งสองรูปแบบนี้ได้อาศัยข้อมูลจากทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ เอกสารและหลักฐานต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ในการประเมินผลกระทบ ยังได้รวบรวมและวิเคราะห์ผลกระทบทั้งที่เกิดขึ้นจริงและผลกระทบที่อาจเป็นไปได้จากภาคสนามด้วย

กรอบความคิดในการประเมิน

คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบความคิดในการประเมิน โดยกำหนดคำถามเชิงประเมิน แหล่งข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและแนวทางการพิจารณาหรือเกณฑ์การประเมิน เพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่ศึกษาและตัวบ่งชี้ ดังรายละเอียดของแผนงานและแนวทางในการประเมิน ปรากฏตามตาราง 3.1

ตาราง 3.1 แนวทางในการประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ตัวแปรที่ศึกษา/ตัวบ่งชี้	คำถามเชิงประเมิน	แหล่งข้อมูล	วิธีการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	แนวทางการพิจารณา/เกณฑ์
1. ประสิทธิภาพของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง 1.1 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง เข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	ประชาชนเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง หรือไม่เพียงใด ฯลฯ	1. คณะผู้ดำเนินโครงการ 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอ.ร. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 4. ข้อเสนอแนะจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้อง ความสมเหตุสมผลระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง เข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น
1.2 ประชาชนในเขตเลือกตั้งมีความคิดเห็นที่ดีต่อระบบประชาธิปไตย	ประชาชนมีความคิดเห็นที่ดีต่อระบบประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใด ฯลฯ	1. คณะผู้ดำเนินโครงการ 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอ.ร. และ อสร. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 4. ข้อเสนอแนะจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้อง ความสมเหตุสมผลระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น

ตาราง 3.1 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา/ตัวบ่งชี้	คำถามเชิงประเมิน	แหล่งข้อมูล	วิธีการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	แนวทางการพิจารณา/เกณฑ์
1.3 ประชาชนในเขตเลือกตั้งมีความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่หรือไม่ อย่างไร ฯลฯ	ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่หรือไม่ อย่างไร ฯลฯ	1. คณะผู้ดำเนินโครงการ 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอร์. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 4. ข้อเสนอแนะจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้องความสมเหตุสมผล ระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสารแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งมีความรู้ความเข้าใจการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่มากขึ้น
1.4 ปอร์. และ อสร. มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	ปอร์. และ อสร. มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมากน้อยเพียงใด ฯลฯ	1. คณะผู้ดำเนินโครงการ 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอร์. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 4. ข้อเสนอแนะจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้องความสมเหตุสมผล ระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสารแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	ปอร์./อสร.ที่เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครฯ มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเป็นอย่างดี

ตาราง 3.1 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา/ตัวบ่งชี้	คำถามเชิงประเมิน	แหล่งข้อมูล	วิธีการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	แนวทางการพิจารณา/เกณฑ์
1.5 ปอ. และ อสร. เข้าใจสภาพของชุมชน	ปอ. และ อสร. เข้าใจสภาพชุมชนมากน้อยเพียงใด ฯลฯ	1. คณะผู้ดำเนินโครงการระดับจังหวัด 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอ. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 4. ขอสังเกตจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้องความสมเหตุสมผลระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	ปอ./อสร. เข้าใจสภาพของชุมชน เป็นอย่างดี
1.6 ปอ. และ อสร. มีทักษะในการทำงานเป็นหมู่คณะ	ปอ. และ อสร. มีทักษะทำงานเป็นหมู่คณะหรือไม่เพียงใด ฯลฯ	1. คณะผู้ดำเนินโครงการระดับจังหวัด 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอ. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 4. ขอสังเกตจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้องความสมเหตุสมผล ระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	ปอ./อสร. ที่เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครฯ มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะสูง

ตาราง 3.1 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา/ตัวบ่งชี้	คำถามเชิงประเมิน	แหล่งข้อมูล	วิธีการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	แนวทางการพิจารณา/เกณฑ์
1.7 ปอร์. และ อสร. มีเจตคติที่ดีต่อระบบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้ง	ปอร์. และ อสร. มีเจตคติที่ดีต่อระบบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้งหรือไม่ เพียงใด ฯลฯ	1. คณะผู้ดำเนินโครงการ 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอร์. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 4. ข้อเสนอแนะจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้อง ความสมเหตุสมผล ระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	ปอร์./อสร. มีเจตคติที่ดีต่อระบบประชาธิปไตยและประชาชน ในเขตเลือกตั้งเพิ่มขึ้น
2. ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง	โครงการนี้ก่อให้เกิดผลกระทบท่อนหน่วยงาน ต่อไปนี้อย่างไรบ้าง ก. ทบวงมหาวิทยาลัยและคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)	1. คณะผู้ดำเนินโครงการ 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอร์. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 4. ข้อเสนอแนะจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้อง ความสมเหตุสมผล ระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	1. โครงการอาสาสมัครฯ มีผลกระทบต่อการปฏิบัติภารกิจ ของทบวงฯและกกต. ในด้านดี 2. โครงการอาสาสมัครฯ มีผลกระทบต่อการปฏิบัติภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น โรงเรียน อบต. สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ค่ายทหาร พรรคการเมือง เป็นต้น

ตาราง 3.1 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา/ตัวบ่งชี้	คำถามเชิงประเมิน	แหล่งข้อมูล	วิธีการรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล	แนวทางการพิจารณา/เกณฑ์
4. แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการ ในลักษณะเช่นนี้ เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น	มีวิธีการหรือแนวทางใดบ้างที่จะช่วยเสริมสร้างให้โครงการ ในลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น	1. คณะผู้ดำเนินโครงการ 2. คณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด 3. เอกสารของโครงการ 4. ปอธ. และ อสร. 5. ประชาชนในเขตเลือกตั้ง	1. ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญจากเอกสาร 2. แบบสอบถาม 3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 4. ข้อเสนอแนะจากภาคสนาม	วิเคราะห์ความสอดคล้อง ความสมเหตุสมผลระหว่างข้อมูลที่ได้จากเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต	สามารถระบุแนวทางการเสริมสร้างให้โครงการ ในลักษณะเช่นนี้ เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้นได้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มี 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้รับผิดชอบโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ในระดับนโยบาย ประกอบด้วยผู้แทนทพวมมหาวิทยาลัย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

2. ผู้ปฏิบัติการตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง . ประกอบด้วย คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จังหวัด) และผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่าง ๆ 75 จังหวัด จำนวน 20,000 คน

3. ประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทั้งในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่าง ๆ 75 จังหวัด

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลได้มาหลายวิธีตามลักษณะของกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) จำนวน 1,061 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

1.2 ประชาชนทั่วไป จำนวน 1,055 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) แบ่งประชากรออกตามภาคภูมิศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็น 10 ภาค ได้แก่

กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคใต้ตอนบน ภาคใต้ตอนล่าง ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (ดูรายชื่อจังหวัดแต่ละภาคในภาคผนวก ก)

(2) ในแต่ละภาคภูมิศาสตร์ที่แบ่งไว้ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) แบ่งจังหวัดในแต่ละภาคออกเป็น 2 ประเภท คือ จังหวัดขนาดใหญ่ และจังหวัดขนาดเล็ก ต่อจากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อสุ่มให้ได้จังหวัดขนาดใหญ่ 1 จังหวัด และจังหวัดขนาดเล็ก 1 จังหวัด รวมจำนวนจังหวัดที่สุ่มได้ 18 จังหวัด และกรุงเทพมหานคร

(3) ในแต่ละจังหวัดที่สุ่มได้ตามข้อ (2) แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 2 ประเภทตามสถานที่ตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่อยู่ในเขตชุมชนเมือง และเขตเลือกตั้งที่อยู่นอกเขตชุมชนเมือง ต่อจากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อสุ่มให้ได้เขตเลือกตั้งที่อยู่ในเขตชุมชนเมือง 1 เขตเลือกตั้ง และเขตเลือกตั้งที่อยู่นอกเขตชุมชนเมือง 1 เขตเลือกตั้ง สำหรับกรุงเทพมหานคร แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น

เขตเลือกตั้ง ที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นใน และเขตกรุงเทพฯ ชั้นนอก ต่อจากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เพื่อสุ่มให้ได้เขตเลือกตั้งที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นใน 2 เขตเลือกตั้ง และเขตเลือกตั้งที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นนอก 2 เขตเลือกตั้ง รวมจำนวนเขตเลือกตั้งที่สุ่มได้ทั้งหมด 40 เขตเลือกตั้ง

(4) ในแต่ละเขตเลือกตั้งที่สุ่มได้ตามข้อ (3) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อสุ่มตัวอย่างจากประชากรแต่ละกลุ่ม ดังนี้ ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) เขตเลือกตั้งละ 1 คน อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) เขตเลือกตั้งละ 24 คน และประชาชนทั่วไปเขตเลือกตั้งละ 25 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) 56 คน อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) 1,005 คน และประชาชนทั่วไป 1,055 คน รายละเอียดผลการสุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ปรากฏตามตาราง 3.2

2. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประกอบด้วยผู้แทนทพวงมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จังหวัด) ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) รวมจำนวน 106 คน โดยมีขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

(1) กลุ่มตัวอย่างประเภทผู้แทนทพวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยใช้เกณฑ์การเลือกผู้ที่เป็นแหล่งข้อมูลหลักของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งของทพวงมหาวิทยาลัย ประเภทละ 3 คน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้แทนทพวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง รวม 6 คน

(2) ในแต่ละจังหวัดที่สุ่มได้ จำนวน 18 จังหวัด และกรุงเทพมหานคร แบ่งผู้ให้ข้อมูลประเภทผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จังหวัด) ออกเป็นผู้ที่มาจากภาคราชการ และผู้ที่มาจากภาคเอกชน ต่อจากนั้นใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ได้คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดผู้ที่เป็นข้าราชการ 1 คน และคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดผู้ที่เป็นภาคเอกชน 1 คน และใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) 1 คน อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) 2 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จังหวัด) 40 คน ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) 20 คน และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) 40 คน รายละเอียดผลการเลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ปรากฏตามตาราง 3.3

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์ สำหรับการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้ในการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป เนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง และความคิดเห็นต่อประชาธิปไตย ตอนที่ 3 ผลการปฏิบัติงานส่งเสริมความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในชุมชนของ ปอธ./อสร. และตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง โดยตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบและเติมคำตอบสั้น ๆ ส่วนตอนที่ 4 มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด ให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

2. แบบสอบถาม สำหรับผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) เนื้อหาในแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง และเจตคติต่อประชาธิปไตย ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนและการปฏิบัติงานในชุมชน ตอนที่ 4 ผลการปฏิบัติงานส่งเสริมความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในชุมชน และตอนที่ 5 ปัญหา อุปสรรคของการปฏิบัติงานและข้อเสนอแนะ โดยลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและเติมคำตอบสั้น ๆ เฉพาะตอนที่ 5 ประกอบด้วยคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3. แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต. จังหวัด) ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) มีลักษณะเป็นแนวคำถามกว้าง ๆ ให้อิสระในการตอบอย่างเต็มที่ โดยแนวคำถามประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลของโครงการ (2) ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง (3) ผลกระทบของโครงการต่อฝ่ายต่าง ๆ และ (4) การดำเนินโครงการในลักษณะนี้ต่อไปในอนาคต

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชุมคณะผู้วิจัยเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการประเมิน
2. วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง และโครงการวิจัยเรื่องการประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง เพื่อกำหนดกรอบคำถามให้ครอบคลุมจุดมุ่งหมายของทั้งสองโครงการ ซึ่งมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1 ประสิทธิภาพของโครงการอาสาสมัครรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งที่มุ่งหวังได้แก่

(1) ประชาชนในทุกเขตเลือกตั้งเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและความสนใจทางการเมืองเพียงพอต่อการตัดสินใจทางการเมืองด้วยตนเอง และมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่

(2) ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ได้เรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย สามารถส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

(3) ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ได้เรียนรู้สภาพชุมชน มีทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะและการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีเจตคติที่ดีต่อประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

2.2 ผลกระทบของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทั้งที่เป็นผลกระทบทางตรง ทางอ้อม และผลกระทบอื่นๆที่อาจเป็นไปได้ทั้งที่เกิดกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ประชาชนทั่วไป และผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

2.3 ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทั้งปัญหาด้านการประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ปัญหาด้านงบประมาณ บุคลากร และด้านอื่นๆ

2.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งและแนวทางการส่งเสริมประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน

3. สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมจุดมุ่งหมายของการประเมิน และโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ตามผลการวิเคราะห์ในข้อ 2

4. คณะผู้วิจัยพิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้น

5. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ โดยนำไปใช้สัมภาษณ์และสอบถาม กกต. จังหวัดชลบุรี จำนวน 1 คน ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) อาสาสมัคร รัฐธรรมนูญ (อสร.) และประชาชนในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดระยอง จำนวนกลุ่มละ 20 คน เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของถ้อยคำภาษา ความเข้าใจในข้อคำถาม และการตอบคำถามได้ตรงตามความต้องการ

6. นำผลที่ได้จากการทดลองใช้ มาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม แล้วจัดทำเป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือนเมษายน 2543 จนถึงเดือนสิงหาคม 2543 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามสำหรับผู้ประสานงานอาสาสมัคร รัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ผู้วิจัยได้ติดต่อขอเพิ่มข้อมูลรายชื่อและที่อยู่ของผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) จากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด คัดลอกรายชื่อและที่อยู่ของ ปอร./อสร. ของจังหวัดที่ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ต่อจากนั้นส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ไปยัง ปอร. และ อสร. ที่ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง กรณีที่ ปอร. และ อสร. รายใดได้ย้ายที่อยู่ ไปแล้ว ไม่สามารถติดต่อได้ทำให้แบบสอบถามถูกส่งกลับคืนมา ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างใหม่จากเพิ่มข้อมูลรายชื่อ ปอร./อสร. เพื่อให้ได้ครบตามจำนวนตัวอย่างที่กำหนดไว้ และได้ติดตามจนกระทั่งได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาได้จำนวนทั้งสิ้น 1,061 ฉบับ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ตั้งแต่ เดือนเมษายน - กรกฎาคม 2543

2. การสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป ผู้รับผิดชอบประสานงานในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ดำเนินการฝึกวิธีการสัมภาษณ์ให้แก่ นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ต่อจากนั้นนิสิตนักศึกษาที่ได้รับการฝึกวิธีการสัมภาษณ์แล้ว ออกทำการสัมภาษณ์ประชาชนตามพื้นที่ต่างๆ ที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้พร้อมกันทั่วประเทศได้จำนวนรวม 1,055 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนทั่วไปด้วยวิธีการสัมภาษณ์นี้ใช้ระยะเวลาประมาณ 2 เดือน ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2543

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะ

กรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จังหวัด) ผู้ประสานงาน
 อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อธธ.) คณะผู้วิจัยได้อบรมวิธีการ
 สัมภาษณ์ ให้แก่ ผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 6 คน ต่อจากนั้นผู้ช่วยนักวิจัยได้เดินทางไปสัมภาษณ์กลุ่ม
 ตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 106 คน แต่ละคนใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง โดยสถานที่ที่ใช้
 ในการสัมภาษณ์ คือ สถานที่ทำงานของตัวอย่างแต่ละราย ได้แก่ ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงาน
 คณะกรรมการการเลือกตั้งและที่ทำการของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดของจังหวัดที่มี
 กลุ่มตัวอย่างอยู่ การเก็บรวบรวมโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 เดือน
 ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม 2543

รายละเอียดเกี่ยวกับวันเวลาและสถานที่ ที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ในภาคผนวก ญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ ได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถาม
 เชิงประเมินแต่ละข้อ สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติบรรยายโดยการคำนวณความถี่และค่าร้อยละ
 ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม โดยคำนวณความถี่และร้อยละของ
 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในด้าน เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน
2. วิเคราะห์ประสิทธิผลและผลกระทบต่าง ๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้
 รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากการสอบถาม ปอธ./อธธ. และ
 ประชาชน ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จาก กกต.
 จังหวัด ปอธ.และ อธธ. เพื่อตอบคำถามต่อไปนี้
 - 2.1 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง เข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง หรือไม่
 - 2.2 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยหรือไม่
 - 2.3 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่
 หรือไม่
 - 2.4 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ
 (อธธ.) มีความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งหรือไม่
 - 2.5 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ
 (อธธ.) มีความเข้าใจสภาพของชุมชนหรือไม่
 - 2.6 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ
 (อธธ.) มีทักษะในการทำงานเป็นหมู่คณะหรือไม่
 - 2.7 ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ
 (อธธ.) มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้งหรือไม่

3. วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง โดยการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจาก ผู้แทนทพวมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต. จังหวัด) ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ประกอบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสอบถาม ปอร./ อสร. และการสัมภาษณ์ประชาชน เพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

3.1 ผลกระทบที่เกิดกับทพวมหาวิทยาลัย และคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอะไรบ้าง

3.2 ผลกระทบที่เกิดกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง มีอะไรบ้าง

3.3 ผลกระทบที่เกิดกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ มีอะไรบ้าง

4. วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบสอบถาม ปอร./อสร. และการสัมภาษณ์ประชาชน ประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มผู้แทนทพวมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทน กกต. จังหวัด ปอร. และ อสร. เพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

4.1 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย มีอะไรบ้าง

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯมีอะไรบ้าง

5. วิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการฯ ในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบสอบถาม ปอร./อสร. และแบบสัมภาษณ์ประชาชน ประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้แทน กกต. จังหวัด ปอร. และ อสร.

ตาราง 3.2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล

พื้นที่ ภาค	กลุ่มตัวอย่าง					รวม (คน)	ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล
	จำนวน จังหวัด	จำนวน เขต	ปอ.	อส.	ประชาชน		
กรุงเทพ	1	4	4	96	100	200	อ.สุริพร ศิริมาลย์ มหาวิทยาลัยบูรพา
กลาง (อยุธยา,ลพบุรี)	2	4	7	104	103	214	ดร.เสรี ชัดแจ้ง มหาวิทยาลัยบูรพา
ตะวันตก (นครปฐม,ราชบุรี)	2	4	4	96	100	200	อ.มณี ศรีวิบูลย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ตะวันออก (ชลบุรี,ระยอง)	2	4	10	109	101	220	ดร.สุชาดา กรเพชรปानी มหาวิทยาลัยบูรพา
ใต้ตอนบน (นครศรีธรรมราช,กระบี่)	2	4	7	93	102	202	ดร.เรวดี กระโหมวงศ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
ใต้ตอนล่าง (สงขลา,ปัตตานี)	2	4	5	105	120	230	ดร.สุรัช มีชาญ มหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี
เหนือตอนบน (เชียงใหม่,ลำพูน)	2	4	5	96	105	206	อ.เกียรติสุดา ศรีสุข มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เหนือตอนล่าง (พิษณุโลก,พิจิตร)	2	4	5	111	100	216	รศ.ดร.สำราญ มีแจ้ง มหาวิทยาลัยนเรศวร
ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน (ขอนแก่น,อุดรธานี)	2	4	5	95	116	216	รศ.ดร.จริยา เสถบุตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง (นครราชสีมา,มหาสารคาม)	2	4	4	100	108	212	ดร.มนตรี อนันตรักษ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รวม	19	40	56	1,005	1,055	2,116	

ตาราง 3.3 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล

พื้นที่			กลุ่มคน						ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล (ดร.เสรี ชัดแจ้ง มหาวิทยาลัยบูรพา)	
ภาค	จำนวน จังหวัด	จำนวน เขต	ผู้บริหาร ระดับ นโยบาย	กกต.จังหวัด			ปอร.	อสร.		รวม (คน)
				ข้าราชการ	เอกชน					
กรุงเทพ	1	4	6	1	1	2	1	11		
กลาง (อยุธยา,ลพบุรี)	2	4	-	2	2	2	5	11		
ตะวันตก (นครปฐม,ราชบุรี)	2	4	-	2	2	2	4	10		
ตะวันออก (ชลบุรี,ระยอง)	2	4	-	3	2	2	6	13		
ใต้ตอนบน (นครศรีธรรมราช, กระบี่)	2	4	-	3	2	2	4	11	ผู้เก็บข้อมูล : ผู้ช่วยนักวิจัย ภาควิชาวิจัยและ วัดผลการศึกษา	
ใต้ตอนล่าง (สงขลา,ปัตตานี)	2	4	-	2	2	2	4	10		
เหนือตอนบน (เชียงใหม่,ลำพูน)	2	4	-	2	2	2	4	10	มหาวิทยาลัยบูรพา (จำนวน 6 คน)	
เหนือตอนล่าง (พิษณุโลก,พิจิตร)	2	4	-	2	2	2	4	10		
ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน (ขอนแก่น,อุดรธานี)	2	4	-	2	2	2	4	10		
ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง (นครราชสีมา, มหาสารคาม)	2	4	-	2	2	2	4	10		
รวม	19	40	6	21	19	20	40	106		

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
ระยะที่ 1 และ 2 ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 2 ประสิทธิภาพและผลกระทบต่างๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้
รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ส่วนที่ 1 ประสิทธิภาพของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและ
การเลือกตั้ง

ส่วนที่ 2 ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ
และการเลือกตั้ง

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลที่คาดหวัง

ส่วนที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครกับ
การเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ตอนที่ 4 แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์
มากขึ้น

เพื่อความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล จึงใช้ชื่อย่อในการนำเสนอ
ดังนี้

กกต. หมายถึง คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ปอร. หมายถึง ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ

อสร. หมายถึง อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 2,116 คน จำแนกได้ 3 กลุ่มย่อย (ตาราง 4.1) ดังนี้

1.1.1 กลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 1,055 คน กระจายตามเขตเลือกตั้งใน 10 ภาคภูมิศาสตร์ทั่วประเทศ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคใต้ตอนบน ภาคใต้ตอนล่าง ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยแต่ละภาคมีจำนวนตัวอย่างประชาชน ตั้งแต่ 100 คน ถึง 120 คน

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ปอร. จำนวน 56 คน กระจายตามเขตเลือกตั้งใน 10 ภาคภูมิศาสตร์ทั่วประเทศ เช่นเดียวกับ ข้อ 1.1.1 โดยแต่ละภาคมีจำนวนตัวอย่าง ปอร. ตั้งแต่ 4 คน ถึง 10 คน

1.1.3 กลุ่มตัวอย่าง อสร. จำนวน 1,005 คน กระจายตามเขตเลือกตั้งใน 10 ภาคภูมิศาสตร์ทั่วประเทศ เช่นเดียวกับข้อ 1.1.1 โดยแต่ละภาคมีจำนวนตัวอย่าง อสร. ตั้งแต่ 93 คน ถึง 111 คน

ตาราง 4.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์

ภาค	ประชาชน	ปอ.ร.	อสร.
กรุงเทพมหานคร	100	4	96
กลาง	103	7	104
ตะวันตก	100	4	96
ตะวันออก	101	10	109
ใต้ตอนบน	102	7	93
ใต้ตอนล่าง	120	5	105
เหนือตอนบน	105	5	96
เหนือตอนล่าง	100	5	111
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	116	5	95
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	108	4	100
รวม	1,055	56	1,005

1.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.2.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประชาชน จำแนกได้ 5 ลักษณะ (ตาราง 4.2)

ดังนี้

เพศ เป็นเพศชาย ร้อยละ 55.80 และเพศหญิง ร้อยละ 44.20

อายุ กระจายครอบคลุมทุกช่วงอายุ ตั้งแต่ต่ำกว่าอายุ 20 ปี ถึง 60 ปีขึ้นไป โดยในช่วงอายุ 30 – 39 ปี มีจำนวนตัวอย่างมากที่สุด (27.60%) รองลงมาได้แก่ ช่วงอายุ 20 – 29 ปี (25.30%) และช่วงอายุ 40 – 49 ปี (23.60%) ตามลำดับ

การศึกษา กระจายครอบคลุมทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ประถมศึกษาลงมา จนถึงระดับสูงกว่าปริญญาตรี โดยตัวอย่างมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด (32.80%) รองลงมา ได้แก่ ระดับประถมศึกษาลงมา (26.10%) และอนุปริญญาหรือเทียบเท่า (24.10%)

อาชีพ กระจายครอบคลุมอาชีพหลักๆ ทุกอาชีพ ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เกษตรกร นักเรียน / นักศึกษา ค้าขาย และอื่นๆ โดยมีอาชีพรับจ้างทั่วไปกับนักเรียน / นักศึกษามากที่สุด (18.80%) รองลงมาได้แก่ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ (17.20%) และอาชีพเกษตรกร (15.50%) ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน กลุ่มตัวอย่างประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาท

จนถึง 20,001 บาทขึ้นไป โดยเกือบครึ่งหนึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 5,000 บาทลงมา (48.50%) รองลงมามีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน (30.50%) และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท (15.60%) ตามลำดับ

ตาราง 4.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประชาชน

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	589	55.80
- หญิง	466	44.20
2. อายุ		
- ต่ำกว่า 20 ปี	60	5.70
- 20 – 29 ปี	267	25.30
- 30 – 39 ปี	291	27.60
- 40 – 49 ปี	249	23.60
- 50 – 59 ปี	124	11.70
- 60 ปีขึ้นไป	64	6.10
3. วุฒิการศึกษาสูงสุด		
- ประถมศึกษาลงมา	276	26.10
- มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	157	14.90
- อนุปริญญา หรือเทียบเท่า	254	24.10
- ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	346	32.80
- สูงกว่าปริญญาตรี	22	2.10
4. อาชีพ		
- รับจ้างทั่วไป	198	18.80
- ข้าราชการ	130	12.30
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ	181	17.20
- เกษตรกร	164	15.50
- นักเรียน / นักศึกษา	198	18.80
- ค้าขาย	46	4.30
- อื่นๆ	138	13.10

ตาราง 4.2 (ต่อ)

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
- 5,000 บาท ลงมา	511	48.50
- 5,001 – 10,000 บาท	322	30.50
- 10,001 – 20,000 บาท	165	15.60
- 20,001 บาทขึ้นไป	57	5.40

1.2.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ปอ. และ อสร. จำแนกได้ 4 ลักษณะ (ตาราง 4.3) ดังนี้

ตำแหน่งหน้าที่ เป็น ปอ. จำนวน 56 คน และ อสร. จำนวน 1,005 คน

เพศ เป็นเพศชาย ร้อยละ 37.90 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.10

อายุ กระจายครอบคลุมทุกช่วงอายุ ตั้งแต่ต่ำกว่า 20 ปีลงมา ถึง 60 ปีขึ้นไป โดยในช่วงอายุ 20 - 29 ปี มีจำนวนตัวอย่างมากที่สุด (81.10%) รองลงมา ได้แก่ ช่วงอายุ 30 – 39 ปี (15.60%)

การศึกษา ปอ. และ อสร. มีการศึกษตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จนถึงสูงกว่าปริญญาตรี โดยมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด (60.20%) รองลงมา ได้แก่ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) (36.90%)

ตาราง 4.3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ปอ. และ อสร.

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
1. ตำแหน่งหน้าที่		
- ปอ.	56	5.30
- อสร.	1,005	94.70
2. เพศ		
- ชาย	402	37.90
- หญิง	659	62.10

ตาราง 4.3 (ต่อ)

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
3. อายุ		
- ต่ำกว่า 20 ปี	7	0.70
- 20 – 29 ปี	861	81.10
- 30 – 39 ปี	165	15.50
- 40 – 49 ปี	19	1.80
- 50 – 59 ปี	3	0.30
- 60 ปีขึ้นไป	6	0.60
4. วุฒิการศึกษาสูงสุด		
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	391	36.90
- ปริญญาตรี	639	60.20
- สูงกว่าปริญญาตรี	31	2.90

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 106 คน กระจายครอบคลุมทั้ง 10 ภาคภูมิศาสตร์ของประเทศ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคใต้ตอนบน ภาคใต้ตอนล่าง ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยแต่ละภาคมีจำนวนตัวอย่างใกล้เคียงกัน คือ อยู่ระหว่าง 10–13 คน จำแนกเป็น 4 กลุ่ม (ตาราง 4.4) ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้บริหารระดับนโยบาย จำนวน 6 คน จำแนกเป็น 2 กลุ่มย่อย ดังนี้

2.1.1 ผู้บริหารระดับนโยบายของทบวงมหาวิทยาลัย ที่รับผิดชอบโครงการอาสาสมัครฯ จำนวน 3 คน

2.1.2 ผู้บริหารระดับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่รับผิดชอบโครงการอาสาสมัครฯ จำนวน 3 คน

2.2 กลุ่มคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัด (กกต.จว.) จำนวน 40 คน กระจายครอบคลุมทั้ง 10 ภาคภูมิศาสตร์ของประเทศ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคใต้ตอนบน ภาคใต้ตอนล่าง ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

โดยแต่ละภาคมีจำนวนตัวอย่างใกล้เคียงกัน คือ อยู่ระหว่าง 2 – 5 คน จำแนกเป็น 2 กลุ่มย่อย ดังนี้

2.2.1 กรรมการการเลือกตั้งจังหวัด (กกต.จว.) ที่เป็นข้าราชการ จำนวน 21 คน

2.2.2 กรรมการการเลือกตั้งจังหวัด (กกต.จว.) ที่เป็นเอกชน จำนวน 19 คน

2.3 กลุ่มผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) จำนวน 20 คน กระจายครอบคลุมทั้ง 10 ภาคภูมิศาสตร์ของประเทศ เช่นเดียวกับข้อ 2.2 โดยแต่ละภาคมีจำนวนตัวอย่างเท่ากัน คือ ภาคละ 2 คน

2.4 กลุ่มอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) จำนวน 40 คน กระจายครอบคลุมทั้ง 10 ภาคภูมิศาสตร์ของประเทศ เช่นเดียวกับข้อ 2.2 โดยแต่ละภาคมีจำนวนตัวอย่างใกล้เคียงกัน คือ อยู่ระหว่าง 4 - 6 คน ยกเว้นกรุงเทพมหานครที่มีตัวอย่าง จำนวน 1 คน

ตาราง 4.4 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์

ภาค	ผู้บริหารระดับนโยบาย		กกต.จังหวัด		ปอธ.	อสร.	รวม
	ทบวงฯ	กกต.	ข้าราชการ	เอกชน			
กรุงเทพมหานคร	3	3	1	1	2	1	11
กลาง	-	-	2	2	2	5	11
ตะวันตก	-	-	2	2	2	4	10
ภาคตะวันออก	-	-	3	2	2	6	13
ใต้ตอนบน	-	-	3	2	2	4	11
ใต้ตอนล่าง	-	-	2	2	2	4	10
เหนือตอนบน	-	-	2	2	2	4	10
เหนือตอนล่าง	-	-	2	2	2	4	10
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	-	-	2	2	2	4	10
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	-	-	2	2	2	4	10
รวม	3	3	21	19	20	40	106

ตอนที่ 2 ประสิทธิภาพและผลกระทบต่างๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ส่วนที่ 1 ประสิทธิภาพของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

1.1 ประชาชนในเขตเลือกตั้งเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

จากการสุ่มถามความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง กับประชาชนในเขตเลือกตั้งทั้ง 10 ภาคภูมิศาสตร์ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่

- 1. ผลเสียต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
- 2. สิ่งที่ต้องทำ ถ้าตรวจรายชื่อในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้วไม่พบรายชื่อ
- 3. จำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สามารถเลือกได้ ในการลงคะแนนเลือกตั้งแต่ละครั้ง
- 4. จำนวนวันที่ต้องแจ้งล่วงหน้า ถ้าผู้มีสิทธิไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ได้

ผลปรากฏว่า ประชาชนส่วนใหญ่ตอบคำถามได้ถูกต้อง แสดงถึงว่ามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ 1, 2 และ3 เป็นอย่างดี (70.10%, 83.00%, 84.90% ตามลำดับ) ส่วนในเรื่องที่ 4 ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจนัก (58.60%) ดังตาราง 4.5

ตาราง 4.5 จำนวนและร้อยละของประชาชนที่มีความรู้และไม่มีความรู้ในสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ความรู้ในสาระสำคัญ	มีความรู้		ไม่มีความรู้	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ผลเสียต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	728	70.10	311	29.90
2. สิ่งที่ต้องทำ ถ้าตรวจรายชื่อในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้วไม่พบรายชื่อ	860	83.00	176	17.00
3. จำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สามารถเลือกได้ในการลงคะแนนเลือกตั้งแต่ละครั้ง	881	84.90	157	15.10
4. จำนวนวันที่ต้องแจ้งล่วงหน้า ถ้าผู้มีสิทธิไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ได้	429	41.40	606	58.60

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผลของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น โดยมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารประเทศ หน้าที่และสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพิ่มขึ้น มีความเข้าใจเรื่องรัฐธรรมนูญ มีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ ในขณะเดียวกันประชาชนก็เริ่มเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ปอร. และ อสร. ดังนี้

- “ชาวบ้านได้รับความรู้เพิ่มขึ้น เรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารประเทศ หน้าที่ และสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เป็นพื้นฐานของชีวิตประจำวัน”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้น”

(ปอร. เพศชาย กรุงเทพฯ)

- “โครงการนี้ทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่”

(อสร. เพศหญิง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “ประชาชนได้รับประโยชน์จากการเข้าไปเผยแพร่ความรู้ของ อสร. ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเป็นอย่างดี”

(กกต. จังหวัด เพศหญิง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

- “ประชาชนได้รับความรู้ทางประชาธิปไตยมากขึ้น จากที่ไม่เคยรู้มาก่อน”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “ประชาชนได้รับความรู้ที่ถูกต้อง เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่”

(ปอร. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง)

- “ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารต่างๆ และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

- “ประชาชนได้รับความรู้จากการเข้าไปเผยแพร่ความรู้ของ อสร. ทำให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเป็นอย่างดี”

(กกต. จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

- “ได้มีการจัดเวทีชาวบ้านให้มีการซักถามพูดคุยในเรื่องต่างๆ และได้รับความร่วมมือจาก NGO”

(กกต. จังหวัด เพศชาย ภาคเหนือตอนล่าง)

- “ประชาชนได้รับความรู้เพิ่มเติมจากเอกสารส่วนหนึ่ง”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า จากการที่ ปอ. และอสร. ได้นำความรู้เกี่ยวกับเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งไปแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกับประชาชน รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในชุมชน เป็นผลทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น มีความรู้เรื่องสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชน และมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ จึงสรุปได้ว่า โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น

1.2 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย

จากการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้งจำนวน 6 เรื่อง ได้แก่

1. การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ดีกว่าการปกครองรูปแบบอื่น
2. การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดี ควรเริ่มจากครอบครัว
3. การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชน จะช่วยพัฒนาการเมืองของประเทศไทย ให้ดีขึ้น
4. ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ของชาติ
5. ถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีแล้ว การซื้อสิทธิขายเสียงจะหมดไป
6. ถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีแล้ว ไม่ว่าจะกระทำการใดประชาชนจะตระหนักถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ

ผลปรากฏว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย โดยเชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาของสังคมได้ แต่ในเรื่องการเลือกตั้งนั้น ประชาชนยังมีความคิดเห็นที่ไม่ค่อยดีต่อการเลือกตั้ง โดยเห็นว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน มากกว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติ และเชื่อว่าการซื้อสิทธิขายเสียงจะยังคงมีอยู่ ถึงแม้ว่าประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีแล้วก็ตาม ดังตาราง 4.6

ตาราง 4.6 ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อระบอบประชาธิปไตย

เรื่อง	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ดีกว่าการปกครองรูปแบบอื่น	777	73.80	75	7.10	201	19.10
2. การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีควรเริ่มต้นจากครอบครัว	976	92.50	16	1.50	63	6.00
3. การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชน จะช่วยพัฒนาการเมืองของประเทศไทยให้ดีขึ้นได้	927	88.00	38	3.60	89	8.40
4. ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ของชาติ	774	73.40	104	9.80	177	16.80
5. ถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งดีแล้ว การซื้อสิทธิขายเสียงจะหมดไป	575	54.60	152	14.40	326	31.00
6. ถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งดีแล้ว ไม่ว่าจะกระทำการใด ประชาชนจะตระหนักถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ	724	68.80	90	8.50	239	22.70

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การดำเนินงานตามโครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนสนใจประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ช่วยสร้างอุดมการณ์ให้กับประชาชน ทำให้เข้าใจการเลือกตั้ง ตระหนักเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้ง และมีความคิดเห็นที่ดีต่อประชาธิปไตย ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “การที่ชาวบ้านฉลาดขึ้น ถ้าสามารถเปลี่ยนแนวความคิดของชาวบ้านได้ ฐานเสียงก็จะหายแน่นอนและอยากจะเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง”

(ปอ. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง)

- “โครงการฯ ได้สร้างอุดมการณ์กับการให้เขาเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งอย่างลึกซึ้ง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “ประชาชนที่เขาไม่รู้เรื่องอะไร เขาเริ่มให้ความสนใจ”

(ปอ. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ประชาชนที่เขาไม่รู้เรื่องอะไร เขาเริ่มให้ความสนใจและบางส่วนเข้าร่วมกิจกรรม ที่ อสร. จัดขึ้น”

(อสร. เพศหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

- “ประชาชนได้รับความรู้บ้างพอสมควร แต่การจะให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนให้ได้ทั้งหมดนั้นต้องใช้เวลา”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

- “ประชาชนมีความรู้มากขึ้น รู้จักที่จะเลือกคนดีเข้ามาทำงานเป็นผู้แทน ไม่ใช่คิดแต่เรื่องเงินเพียงอย่างเดียว”

(ปอ. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ประชาชนมีความสนใจรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมากขึ้น ชาวบ้านมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมดี สนใจที่จะซักถามข้อสงสัยต่างๆ”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

- “ประชาชนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมากขึ้นและเกิดความตระหนักเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้ง”

(อสร. เพศหญิง ภาคตะวันตก)

- “ชาวบ้านมีความสนใจตื่นตัวมากขึ้น ในชนบทเขาให้ความร่วมมือมาก แต่เขาให้ข้อมูลเราไม่ตรงเท่าไร คนทำงานในชุมชนเมืองนั้นไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เนื่องจากยุ่งอยู่กับงาน ไม่มีเวลาว่าง”

(ปอ. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ชาวบ้านให้ความร่วมมือ หลังจากที่เขาได้รับความรู้แล้ว”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนบน)

- “ประชาชนเข้าใจการเลือกตั้งมากขึ้น ทำให้ถูกชักจูงได้ยาก และประชาชนออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งกันมากขึ้น”

(กกต. จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนบน)

- “ชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง และตื่นตัวกับการเลือก ส.ว. มาก”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ประชาชนเห็นด้วยกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความสนใจประชาธิปไตยและการเลือกตั้งมากขึ้น ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้ง และมีอุดมการณ์ทางการเมือง จึงสรุปได้ว่า โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น

1.3 ประชาชนในเขตเลือกตั้ง ความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่

เนื่องจากในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่ ยังไม่มีความชัดเจน ดังนั้น วิธีการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ จึงพิจารณาจากการที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ รู้จักใช้วิจารณญาณของตนเอง ในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งระบบใหม่ ซึ่งจากการสอบถามความคิดเห็นของประชาชน เกี่ยวกับการเลือกตั้ง 2 เรื่อง ได้แก่

1. การตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง
2. การแจ้งให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ทราบ เมื่อพบการทุจริตในหน่วยเลือกตั้ง

ผลปรากฏว่า ประชาชนส่วนใหญ่เลือกผู้สมัครตามความสนใจของตนเอง (71.70%) และแจ้งให้ กกต. ทราบ เมื่อพบการทุจริตในหน่วยเลือกตั้ง (58.80%) แสดงว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งดีขึ้น ดังตาราง 4.7

ตาราง 4.7 ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการเลือกตั้งผู้สมัคร

เรื่อง	จำนวน	ร้อยละ
1. ประชาชนตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง		
- เลือกตามความสนใจของตนเอง	754	71.70
- เลือกเพราะเกรงกลัวอิทธิพลของผู้สมัคร	6	0.60
- เลือกตามผู้นำชุมชน	40	3.80
- เลือกผู้ที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทน	60	5.70
- อื่นๆ	192	18.20
2. การแจ้งให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ทราบเมื่อพบการทุจริตในหน่วยเลือกตั้ง		
- แจ้ง	620	58.80
- ไม่แจ้ง	434	41.20

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในการจัดกิจกรรมสาธิตวิธีการเลือกตั้งในชุมชน ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมที่ อสร. จัดขึ้น การเลือกตั้งมีความราบรื่นมากขึ้น มีบัตรเสียลดลง ประชาชนตื่นตัวออกไปใช้สิทธิมากขึ้น และซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ดังนี้

- “มีประชาชนบางส่วน เข้าร่วมกิจกรรมที่ อสร. จัดขึ้น”

(อสร. เพศหญิง ภาคตะวันตก)

- “มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้นและมีบัตรเสียลดลง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

- “ประชาชนมีความสนใจและตื่นตัวมากขึ้น ทำให้การเลือกตั้งราบรื่นและมีผู้มาใช้สิทธิมากขึ้น”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “ประชาชนมีความรู้ความสนใจมากขึ้น จากการมาใช้สิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้ง และบางคนจะเข้าใจผิดในเรื่องการตัดสิทธิต่างๆ ”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคกลาง)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ประชาชนตื่นตัวไปใช้สิทธิมากขึ้น ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 มีบัตรเสียน้อยลง การเลือกตั้งราบรื่นขึ้น และประชาชนตัดสินใจเลือกผู้สมัครตามความสนใจของตนเองได้ จึงสรุปได้ว่า โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่มากขึ้น

1.4 บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอ. และ อสร.) มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

จากการสุ่มถามความรู้ความเข้าใจในรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งของ ปอ. /อสร.จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

1. จำนวนวันที่ต้องแจ้งล่วงหน้า ถ้าผู้มีสิทธิไปใช้สิทธิไม่ได้
2. ผลเสียต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ผลปรากฏว่า ปอ. /อสร. แทบทั้งหมดมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องทั้งสองเป็นอย่างดี (94.60% และ 98.50% ตามลำดับ) ดังตาราง 4.8

ตาราง 4.8 ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งของ ปอ. และ อสร.

เรื่อง	มีความรู้		ไม่มีความรู้	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. จำนวนวันที่ต้องแจ้งล่วงหน้า ถ้าผู้มีสิทธิไปใช้สิทธิไม่ได้	995	94.60	57	5.40
2. ผลเสียต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	1,044	98.50	16	1.50

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ปอ. /อสร. พบว่า ก่อนที่จะเข้ามาปฏิบัติงาน บุคลากรส่วนหนึ่งไม่มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเลย เมื่อเข้ามาปฏิบัติงานตามโครงการฯ แล้วมีความรู้เรื่องนี้มากขึ้น เนื่องจากการฝึกอบรมและในการฝึกอบรมนั้นทุกคนให้ความร่วมมือดี การจัดกิจกรรมมีความสนุกสนาน สามารถรวมกลุ่มกันได้ และวิทยากรที่ทำให้การฝึกอบรมมีความเชี่ยวชาญ ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “ก่อนทำงานไม่ค่อยสนใจการเมือง แต่เคยทำงานเกี่ยวกับมวลชน มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญมาก่อนแล้ว เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ส.ส. หรือ ส.ว. ก็เข้าใจ”

(อสร. เพศชาย ภาคกลาง)

- “ก่อนที่จะมาทำงานเป็น อสร. ไม่มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเลยพอมาทำงานแล้วมีความรู้ในเรื่องนี้มากขึ้น”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

- “การคัดเลือกและการฝึกอบรมที่โครงการจัดขึ้น ดีอยู่แล้ว ไม่มีปัญหาอะไร”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง)

- “การฝึกอบรมมีปัญหาบ้าง แต่โดยภาพรวมก็ใช้ได้”

(กกต. จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “การฝึกอบรมระยะแรก ทุกคนให้ความร่วมมืออย่างดี เวลาจัดกิจกรรมในการฝึกอบรมจึงสนุกสนาน สามารถรวมกลุ่มกันได้”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “วิทยากรให้ความรู้แบบกว้างๆ และการฝึกอบรมก็ไม่มีปัญหา”

(ปอร. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “วิทยากรที่มาให้ความรู้ล้วนเป็นวิทยากรที่ได้รับการฝึกอบรมแล้ว มีความเชี่ยวชาญ”

(ปอร. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

ปอร. /อสร. ให้ความเห็นว่า มีความรู้เพิ่มมากขึ้นในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง โดยได้ความรู้ส่วนหนึ่งจากการศึกษาเอกสารและจากประสบการณ์การทำงาน จะเห็นว่า ปอร. /อสร. สามารถพิจารณาได้ว่า ควรจะเข้าไปเผยแพร่ความรู้ในชุมชนช่วงใดจึงจะได้รับผลดี และสามารถทำงานได้ดี ซึ่งพิจารณาได้จากผลการสัมภาษณ์ทั้งจาก กกต.จังหวัดที่เกี่ยวข้องและจาก ปอร. /อสร. ดังนี้

- “คิดว่าตนเองมีความรู้มากขึ้น เรื่องรัฐธรรมนูญหรือเรื่องการจัดตั้ง”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “กลุ่มคนดังกล่าวได้รับความรู้จากการศึกษาเอกสาร การร่วมกิจกรรมในการฝึกอบรมไปแล้ว ผลการปฏิบัติงานที่ปรากฏผลออกมา ก็เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าพวกเขาสามารถทำงานนี้ได้ดี”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “ปอ. /อสร. พวกเขามีความรู้และสามารถทำได้ดี สามารถจับจุดได้ว่า เขาควรเข้าไปเผยแพร่ความรู้ในช่วงไหนที่ชาวบ้านว่างและเต็มใจจะรับฟังการให้ความรู้”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “ปอ. /อสร. มีความรู้มากขึ้นทั้งได้ประสบการณ์จากการทำงาน ผู้ปฏิบัติงานมีอยู่ประมาณ 80% ที่ทำงานอย่างเต็มที่”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคกลาง)

- “ปอ. /อสร. ให้ความรู้ที่ดีต่อประชาชนมากขึ้น โดยดูจากการปฏิบัติงานจากการจัดกิจกรรมต่างๆ การเฝ้ามองทางการเมืองและความสัมพันธ์กับชุมชน”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “การเข้ามาทำงาน ทำให้มีความรู้ที่ดีต่อรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง”

(ปอ. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ปอ. /อสร. มีความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น ซึ่งพิจารณาได้จากผลการแสดงความคิดเห็นของ ปอ. /อสร. และจากการศึกษาเอกสารของโครงการ ในการอบรมให้ความรู้ก่อนการปฏิบัติงานแก่ ปอ. /อสร. ซึ่งมีเนื้อหาที่ละเอียดครบถ้วน รวมทั้งประสบการณ์ในการทำงาน ปอ. /อสร. ได้มีโอกาสเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับชุมชน จึงสรุปได้ว่า ปอ. /อสร. ที่เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครฯ มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเป็นอย่างดี

1.5 บัณฑิตและผู้ที่มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอ. และ อสร.) เข้าใจสภาพของชุมชน

จากการสอบถามความคิดเห็นของ ปอ. และ อสร. เกี่ยวกับการเข้าใจสภาพชุมชนจำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1. การปรับตัวกับชุมชนในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ
2. ความร่วมมือของประชาชนในการทำงาน
3. ความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ
4. การเข้าร่วมโครงการทำให้ผู้ปฏิบัติงาน รู้จัก และเข้าใจประชาชนและชุมชน

ผลปรากฏว่า ปอ. และ อสร. ส่วนใหญ่สามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้ดี มีปัญหาเพียงเล็กน้อย (58.60%) ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับ ปอ. /อสร. ดี (88.60%) และ ปอ. /อสร. แทบทั้งหมด มีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน (95.50%) และการเข้าร่วมโครงการฯ ทำให้ ปอ. /อสร. ส่วนใหญ่รู้จักประชาชนและชุมชนมากขึ้น (75.90%) โดยส่วนใหญ่ ปอ. /อสร. มีที่พักอยู่ในชุมชนที่ปฏิบัติงาน จึงมีเวลาปฏิบัติงานในชุมชนค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่มีเวลาปฏิบัติงานสัปดาห์ละ 4-5 วัน ดังตาราง 4.9

ตาราง 4.9 ความเข้าใจสภาพชุมชนของ ปอ. และ อสร. จากการปฏิบัติงาน

ผลที่เกิดขึ้น	จำนวน	ร้อยละ
1. การปรับตัวกับชุมชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ		
- มีปัญหามาก	33	3.20
- มีปัญหาบ้างเล็กน้อย	621	58.60
- ไม่มีปัญหาเลย	405	38.20
2. ความร่วมมือของประชาชนในการทำงานของ อสร.		
- ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี	938	88.60
- ส่วนใหญ่ไม่ให้ความร่วมมือ	121	11.40
3. ความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ		
- รู้สึกผูกพัน	1,009	95.50
- ไม่รู้สึกผูกพัน	47	4.50
4. การเข้าร่วมโครงการ ปอ. /อสร. ทำให้ผู้ปฏิบัติงาน รู้จัก และเข้าใจประชาชนและชุมชน		
- มาก	800	75.90
- ปานกลาง	252	23.90
- น้อย	1	0.10
- ไม่ได้เลย	1	0.10
5. ที่พักในระหว่างการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ปอ. /อสร.		
- ในชุมชนที่ปฏิบัติการ	726	68.70
- นอกชุมชนที่ปฏิบัติการ	330	31.30
6. จำนวนวันโดยเฉลี่ยที่ปฏิบัติงานในชุมชนที่รับผิดชอบ		
- มากกว่า 5 วัน ต่อสัปดาห์	342	33.00
- สัปดาห์ละ 4 - 5 วัน	652	63.00
- สัปดาห์ละ 2 - 3 วัน	29	2.80
- สัปดาห์ละ 1 - 2 วัน	8	0.80
- ไม่เข้าปฏิบัติงานในชุมชน	4	0.40

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

1) การเข้าใจลักษณะของชุมชน ปอ. /อสร. เมื่อเข้าไปปฏิบัติงานในชุมชนที่รับผิดชอบ ได้เข้าใจสภาพชุมชนมากขึ้น สามารถเข้าถึงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน เข้าใจความต้องการ และความรู้สึกทางการเมืองของคนในชุมชน มีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองกับคนในชุมชนเขตนอกเมือง ประชาชนในชุมชนเมืองนั้นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงให้ความร่วมมือในกิจกรรมของ อสร. ที่จัดขึ้นน้อยกว่า และใช้เวลามากกว่าเขตนอกเมืองที่เป็นชุมชนแบบชาวบ้าน ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “มีความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชนที่รับผิดชอบ มีความรู้ความเข้าใจประชาชน”

(อสร. เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “รู้พื้นที่ รู้เรื่องเกี่ยวกับชาวบ้าน เข้าถึงชาวบ้าน สนับสนุนขนาดถือว่าเป็นลูกเป็นหลานของชาวบ้าน”

(อสร. เพศชาย กรุงเทพฯ)

- “ได้ไปสัมผัสกับชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนดี ประชาชนให้การต้อนรับ อย่างดีในฐานะลูกหลาน”

(อสร. เพศชาย/อสร. เพศหญิง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

- “อสร. จะรู้สภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริง และมีความผูกพันกับชุมชน”

(อสร. เพศชาย ภาคเหนือตอนล่าง)

- “ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจประชาชน เพราะ ปอ. /อสร. รู้จักพื้นที่ รู้จักคน และยังใช้เวลาลงพื้นที่เป็นระยะเวลานาน”

(กกต. จังหวัด เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “ปอ. /อสร. มีความเข้าใจชุมชนมากขึ้น คนที่นับถือศาสนาพุทธก็ได้ไปศึกษาระเบียบวิธีปฏิบัติงานของศาสนาอิสลาม ได้รู้จักประเพณีการดำเนินชีวิตของชาวอิสลาม”

(กกต. จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ไม่ค่อยมีคนอยู่บ้าน เพราะเป็นชุมชนในเมือง ประชาชนออกไปทำงานนอกบ้าน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนต้องใช้เวลามากกว่าเขตนอกเมืองที่เป็นชุมชนแบบชาวบ้าน”

(ปอ. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง)

- “ในชุมชนเมืองจะตื่นตัวอยู่แล้ว ได้เข้าใจปัญหาชุมชนเมือง ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความร่วมมือ เพราะต้องไปทำงานนอกบ้าน”

(ปอ. เพศชาย กรุงเทพฯ)

- “ในเขตชุมชนเมืองไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ประชาชนในพื้นที่บางคนก็สนใจ บางคนก็วางเฉย”

(ปอ. เพศชาย กรุงเทพฯ)

2) การเข้าใจลักษณะการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน ปอ. /อสร. สามารถปฏิบัติตัวให้กลมกลืนกับชุมชน โดยสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน แม้ว่าชุมชนในเขตเมืองจะให้ความร่วมมือน้อยกว่าชุมชนนอกเมือง แต่ในภาพรวมประชาชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของ อสร. เป็นอย่างดี และให้ความช่วยเหลือแม้กระทั่งเป็นอาหารและเงินบ้างก็มี ทั้งประชาชนและผู้ปฏิบัติงานต่างๆ ของโครงการปรับตัวเข้าหากันได้ดี นอกจากนี้ อสร. ยังได้สร้างความสัมพันธ์กับประชาชน โดยเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอยู่เสมอ ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “การที่ให้เขาออกไปอยู่กับชุมชนคือ การให้เขาทำตัวกลมกลืนกับประชาชน เขามีความเป็นอยู่ร่วมกับชาวบ้าน ไปอยู่กับชาวบ้านในฐานะเป็นลูกเป็นหลาน เป็นพี่น้องกัน เขาย่อมมีความเข้าใจ ต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ลักษณะของชุมชนเป็นอย่างไร”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ต้องมีการปรับตัวนิดหน่อย ส่วนกับชุมชนไม่มีปัญหา เข้ากันได้ดี ประชาชนให้ความร่วมมือดี”

(อสร. เพศชาย ภาคกลาง)

- “สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ร่วมงานบุญ งานประเพณีของหมู่บ้าน การประชุม”

(อสร. เพศหญิง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “มีความสัมพันธ์กับชุมชนที่รับผิดชอบน้อย เพราะเป็นชุมชนในเมือง ประชาชนออกไปทำงานนอกบ้าน”

(ปอ. เพศชาย กรุงเทพฯ)

- “ชุมชนในชนบทนั้นให้การต้อนรับดี มีความเป็นกันเอง”

(อสร. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ชาวบ้านให้การต้อนรับดี ชาวบ้านจะให้ความช่วยเหลือ โดยให้เป็นอาหารบ้างเงินบ้าง”

(ปอ. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

3) ปัญหาการปฏิบัติงานในชุมชน การปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนมีปัญหาแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ เช่น ต้องปฏิบัติงานตอนค่ำถึงดึก เนื่องจากชาวบ้านออกไปทำงานในตอนกลางวัน บางพื้นที่การเดินทางไม่สะดวก บางพื้นที่มีปัญหาเรื่องความปลอดภัย และปัญหาอิทธิพลท้องถิ่น ปัญหาเรื่องภาษาถิ่นและปัญหาเรื่องการแต่งกายของ อสร. ไม่เหมาะสม ซึ่งเห็นได้จากผลการศึกษาครั้งนี้

3.1) ปัญหาการทำงานร่วมกับชุมชน

- “อสร. มีความตั้งใจในการทำงานดี แต่มีบางคนอาจท้อในการเข้าหาชุมชน เพราะในบางพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร แต่ส่วนใหญ่ผลงานออกมาพอใจ”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคกลาง)

- “ในช่วงเช้าจะเข้าพื้นที่ไม่ได้ เนื่องจากชาวบ้านต้องทำงานตอนดึกถึงเช้า แล้วมานอนต่อ เขาต้องกรีดขาง”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

- “เวลาประชุมก็ต้องนัดกลางคืน เฉพาะในเขตเมืองรอบนอก ประชาชนให้ความร่วมมือดีมาก เมื่อขอความช่วยเหลือในการจัดอุปกรณ์ เวลาที่มีกิจกรรมก็มาช่วยกันอย่างเต็มที่”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “มีปัญหาบ้างในการเข้าชุมชน เพราะเป็นชุมชนเมือง แต่ได้รับความร่วมมือดี”

(ปอ. เพศชาย กรุงเทพฯ)

- “ผู้คนเขาจะสนใจแต่การทำมาหากินเพียงอย่างเดียว ไม่สนใจเรื่องที่เราเข้าไปเผยแพร่ให้ความรู้”

(อสร. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “อสร. จะมีความสัมพันธ์กับชุมชนดีมาก แต่ ปอ. จะน้อยกว่า เพราะไม่ค่อยลงพื้นที่”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

3.2) ปัญหาการเดินทาง

- “พื้นที่ในเขตที่รับผิดชอบกว้างมาก การเดินทางไม่สะดวก ชุมชนเป็นบ้านจัดสรร”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

3.3) ปัญหาความปลอดภัย

- “อสร. บางคนเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านไม่ได้ เนื่องจากพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่อันตรายเป็นเขตยาบ้า จะต้องเข้าไปเป็นกลุ่ม”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “การลงพื้นที่ของ อสร. มีบ้างที่ถูกขู่ แต่ก็ไม่รุนแรงถึงกับเสียชีวิต”

(อสร. เพศหญิง ภาคตะวันตก)

- “อสร. จำนวน 240 กว่าคน ในเขตส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและอาจจะมีอันตราย ในบางพื้นที่ก็จะได้ไม่ได้พักอยู่ในชุมชน จึงอาจจะมีความผูกพันกับชุมชนอยู่บ้างแต่น้อย ประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

3.4) ปัญหาภาษาพูด

- “ในด้านภาษาจะมีปัญหากับชุมชนชาวเขา อสร. ไม่สามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้”

(ปอร. เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

3.5) ปัญหาจากตัวผู้ปฏิบัติงาน

- “การแต่งกายของ อสร. ในขณะที่เข้าไปทำงานในชุมชนไม่ค่อยเหมาะสม จึงส่งผลให้ขาดความเชื่อถือในการทำงาน”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออก)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ปอร. /อสร. เข้าใจลักษณะของชุมชน เข้าใจความแตกต่างระหว่างวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองกับชุมชนนอกเมือง สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน สร้างสัมพันธ์กับชุมชนโดยการร่วมกิจกรรมของชุมชน ส่วนปัญหาการปฏิบัติงานในชุมชน มีปัญหาการทำงานร่วมกับบางชุมชน และมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยอยู่บ้าง จึงสรุปได้ว่า ปอร. /อสร. เข้าใจสภาพของชุมชนเป็นอย่างดี

1.6 บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอร. และ อสร.) มีทักษะในการทำงานเป็นหมู่คณะ

จากการสอบถามกับ ปอร. /อสร. เกี่ยวกับทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่

1. การวางแผนร่วมกันระหว่าง ปอร. และ อสร.
2. จำนวนครั้งของการประชุมทีมงาน

- 3. การปฏิบัติงานในชุมชน
- 4. ทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ

ผลปรากฏว่า ปอ. /อสร. ส่วนใหญ่มีการประชุมวางแผนร่วมกันทุกครั้ง (73.10%) ประชุมทีมงานอย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ครั้ง (69.10%) ส่วนการปฏิบัติงานในชุมชน ส่วนใหญ่ บางเรื่องปฏิบัติตามแผน บางเรื่องก็ไม่ปฏิบัติตามแผน (50.40%) และมีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะมาก (82.40%) ดังตาราง 4.10

ตาราง 4.10 ทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะของ ปอ. และ อสร.

ทักษะการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
1. การวางแผนร่วมงานกับ ปอ. และ อสร.		
- ไม่เคยมีการประชุมวางแผน	18	1.70
- มีการประชุมวางแผนบางครั้ง	266	25.20
- มีการประชุมวางแผนก่อนทุกครั้ง	773	73.10
2. จำนวนครั้งของการประชุมทีมงาน		
- อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง	719	69.10
- สองสัปดาห์ต่อครั้ง	154	14.80
- อื่นๆ	168	16.10
3. การปฏิบัติงานในชุมชน		
- ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้	453	43.10
- บางเรื่องปฏิบัติงานตามแผน บางเรื่องไม่ปฏิบัติตามแผน	530	50.40
- ปฏิบัติงานตามที่ตนเองเห็นสมควร	68	6.50
4. การเข้าร่วมโครงการ ปอ. /อสร. ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ		
- มาก	798	82.40
- ปานกลาง	164	16.90
- น้อย	7	0.70

จากตาราง 4.10 จะเห็นว่าการทำงานของ ปอ.ร. /อสร. เป็นไปในแนวทางที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เช่น มีการวางแผนร่วมกันทุกครั้ง มีการปฏิบัติงานตามแผนที่ได้วางไว้ และมีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ ปอ.ร. และอสร. มีทักษะในการทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ปอ.ร. /อสร. มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะสูง ทั้งในกลุ่มที่ปฏิบัติงานชุมชนเดียวกัน และร่วมมือกับกลุ่มที่ปฏิบัติงานชุมชนอื่น ลักษณะของการทำงานเป็นหมู่คณะ จะมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน ก่อนเข้าสู่ชุมชน การปฏิบัติงานร่วมกันในชุมชน รวมทั้งปฏิบัติงานร่วมกันหลังจากปฏิบัติงานในชุมชน ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “ในการปฏิบัติงานต้องหาเวลาในการพูดคุยกับประชาชนในตอนเย็น มีการทำงานเป็นทีมทีมละ 7 คน เวลาเข้าไปชุมชนในตอนเย็น พอกลับมาเวลากลางวัน ก็มีประชุมกับ ปอ.ร.”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

- “อสร. มีลักษณะการทำงานเป็นทีมดีมาก มีการแบ่งหัวข้อกันชี้แจงและให้ความรู้แก่ประชาชน”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนบน)

- “เวลาทำงานก็ช่วยเหลือกันระหว่าง อสร. ที่ทำงานตำบลใกล้เคียงๆ กัน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปจนทุกตำบล”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “มีการวางแผนการทำงานล่วงหน้าและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนที่มีบุคลิกเป็นผู้นำก็สามารถนำทีมได้”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “ปอ.ร. /อสร. มีการทำงานเป็นทีม มีการแบ่งงานกันทำงานตามความสามารถและความถนัด ช่วยในการจัดกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ”

(ปอ.ร. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

- “ปอ.ร. /อสร. ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ช่วยเหลือกันทำงานดี”

(กกต. จังหวัดเพชรชาย ภาคตะวันออก)

- “เวลาจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง เราจะมีการประชุมกันทุกเดือน เพื่อแจ้งเป็นกำหนดการในการทำงาน”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “มีการวางแผนการปฏิบัติงาน มีการทำปฏิทินการทำงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการนัดประชุมทุกเดือน”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “การทำงานจะเป็นการทำงานเป็นทีมมากที่สุด เวลาที่ตำบลไหนนัดชาวบ้านได้ ถ้าอีกตำบลว่างก็จะเข้าไปช่วยกัน”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

- “มีการทำงานเป็นทีม และวางแผนก่อนการปฏิบัติงาน มีการนัดประชุมทุกสัปดาห์ เพื่อดูแลการปฏิบัติงาน”

(ปอร. เพศชาย กรุงเทพฯ)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ปอร. /อสร. มีการวางแผนร่วมกัน มีการประชุมทีมงาน มีการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งในชุมชนและนอกชุมชนอย่างสม่ำเสมอ จึงสรุปได้ว่า ปอร. /อสร. ที่เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครฯ มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะสูง

1.7 บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่เข้าร่วมโครงการ (ปอร. และ อสร.) มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้ง

จากการสอบถาม ปอร. /อสร. เกี่ยวกับเจตคติที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้งจำนวน 6 เรื่อง ได้แก่

1. การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ดีกว่าการปกครองรูปแบบอื่น
2. การดำเนินงานตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้งใหม่ สามารถแก้ปัญหาทุจริตในการเลือกตั้งได้
3. การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของทุกคน
4. ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่มุ่งที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติ
5. การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดี ควรเริ่มต้นจากครอบครัว
6. การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชนเท่านั้น ที่จะช่วยพัฒนาการเมืองของประเทศให้ดีขึ้นได้

ผลปรากฏว่า ปอร. /อสร. ส่วนใหญ่มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย โดยเชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาของสังคมได้ และการสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชน จะช่วยพัฒนาการเมืองของประเทศให้ดีขึ้นได้ ส่วนเรื่องการเลือกตั้งนั้น เห็นว่าผู้สมัครส่วนใหญ่ มุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่า

ตาราง 4.11 เจตคติของ ปอ. และ อสร. ที่มีต่อประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

เรื่อง	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถแก้ไข ปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ดีกว่า การปกครองในรูปแบบอื่น	887	84.00	35	3.30	134	12.70
2. การดำเนินงานตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้งใหม่ สามารถแก้ ปัญหาทุจริตในการเลือกตั้งได้	553	52.30	156	14.70	349	33.00
3. การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของทุกคน	1,022	96.50	23	2.20	14	1.30
4. ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่มุ่ง ที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน มากกว่าผลประโยชน์ของ ประเทศชาติ	770	72.90	71	6.70	216	20.40
5. การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยที่ดี ควรเริ่มต้น จากครอบครัว	1,027	97.00	15	1.40	17	1.60
6. การสร้างจิตสำนึกทางการเมือง ให้แก่ประชาชนเท่านั้น ที่จะช่วย พัฒนาการเมืองของประเทศไทย ให้ดีขึ้นได้	895	84.50	87	8.20	77	7.30

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ปอ. /อสร. มีความรู้สึกที่ดีต่อรัฐธรรมนูญ มีความสนใจทางการเมืองมากขึ้น มีเจตคติที่ดีต่อการเลือกตั้ง เข้าใจและมองประชาชนดีขึ้น ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “ปอ. /อสร. มีเจตคติที่ดีต่อการเลือกตั้ง ขณะที่กำลังเตรียมการเลือกตั้ง ส.ส. อสร. เหล่านี้ก็อาสาเข้ามาทำงานทุกจังหวัด

(กกต.จังหวัด เพศหญิง กรุงเทพฯ)

- “พอเข้าไปทำงานในชุมชน รู้สึกพอใจ มองประชาชนดีขึ้น มีความรู้ความเข้าใจประชาชนดีขึ้น สนใจทางการเมืองมากขึ้นด้วย”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

- “โครงการฯ ได้ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่ ปอ. /อสร. และตัว ปอ. /อสร. จะเป็นเมล็ดพันธุ์ที่จะเจริญเติบโต แล้วไปเผยแพร่ประชาธิปไตย”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ปอ. /อสร. มีความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความรู้สึกที่ดีต่อรัฐธรรมนูญ มีเจตคติที่ดีต่อการเลือกตั้งและเข้าใจประชาชนดีขึ้น จึงสรุปได้ว่า ปอ. /อสร. มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้งเพิ่มขึ้น

ส่วนที่ 2 ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

2.1 ผลกระทบที่เกิดกับทบววมหาวิทยาลัยและคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงกับทบววมหาวิทยาลัย เป็นการช่วยให้บัณฑิตและผู้ที่ว่างงานมีงานทำ ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ มีความสอดคล้องกันระหว่างความเห็นของผู้บริหารระดับนโยบายและ ปอ. /อสร. ดังนี้

- “ในแง่ของทบววมหาวิทยาลัย เราต้องการแก้ไขปัญหาคนตกงาน”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย ทบววมหาวิทยาลัย)

- “การจัดให้มีโครงการฯ นี้ ทำให้คนตกงานมีงานทำบ้าง”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

- “โครงการนี้ ผู้ที่ตกงานได้มีงานทำและยังได้ทำงานในภูมิลำเนาของตัวเอง”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง)

- “โครงการนี้ช่วยให้บัณฑิตตกงานมีงานทำและมีรายได้”

(อสร. เพศหญิง กรุงเทพฯ)

- “อยากให้โครงการนี้อีก จะช่วยให้นักศึกษาที่จบใหม่ให้มีงานทำ ช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนบน)

สำหรับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ กกต. ได้กำลังสำคัญมาช่วยในการเลือกตั้งและเป็นหูเป็นตาให้กับ กกต. ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “โครงการนี้มีส่วนช่วยให้การเลือกตั้งประสบความสำเร็จได้มาก เพราะ อสร. เป็นกำลังสำคัญของ กกต. จังหวัดที่มาช่วยในการดำเนินงาน”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “อสร. ประกาศจัดตั้งเป็น สมัชชา อสร. เพื่อสนับสนุนการเลือกตั้งของ กกต. ถึงแม้ว่าโครงการนี้สิ้นสุดลงไปแล้ว แต่พวกเขาก็ยังรวมกันได้อยู่”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง)

- “โครงการ อสร. มีผลต่อพรรคการเมืองอย่างมาก เนื่องจาก กกต. มีหุมีตาอยู่ในแต่ละตำบล”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนบน)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ทบวงฯช่วยให้บัณฑิตและผู้ว่างงานมีงานทำ และ กกต. มีกำลังสำคัญมาช่วยสนับสนุนงานการเลือกตั้ง จึงสรุปได้ว่า โครงการอาสาสมัครฯ มีผลกระทบในด้านดีต่อการปฏิบัติภารกิจของทบวงมหาวิทยาลัยและคณะกรรมการการเลือกตั้ง

2.2 ผลกระทบที่เกิดกับหน่วยงานที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

การดำเนินงานของโครงการอาสาสมัครฯ เกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งหลายหน่วย เช่น โรงเรียน อบต. สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ฯลฯ ทั้งด้านการให้ความร่วมมือและการประสานงาน รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้หน่วยงานเหล่านั้น มีความตื่นตัวทางการเมือง มากขึ้น และระมัดระวังตัวในการสนับสนุนพรรคการเมือง ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “หน่วยงานอื่นๆ ให้ความร่วมมือกับ ปอธ./อสร. ค่อนข้างดี ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน อบต. อนามัย”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

- “การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งโรงเรียน วัด
สถานีอนามัย โรงงานอุตสาหกรรม สถานีตำรวจ ค่ายทหาร”

(กกต.จังหวัด เพศหญิง ภาคตะวันออก)

- “ผู้ว่าราชการจังหวัดจะมีหนังสือไปตามอำเภอต่างๆ แจ้งข่าวสารและแนะนำตัว อสร.”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “โครงการนี้กระตุ้นให้องค์กรของรัฐมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคเหนือตอนล่าง)

- “หน่วยงานอื่นๆ ได้ให้ความร่วมมือดี หน่วยงานของรัฐทำงานระมัดระวังตัวมากขึ้น
ในการที่จะให้การสนับสนุนพรรคการเมือง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนบน)

โครงการอาสาสมัครฯ มีผลกระทบต่อพรรคการเมืองและนักการเมือง บางพื้นที่
พรรคการเมืองชื่อเสียงน้อยลงและนักการเมืองระมัดระวังตัวมากขึ้น บางพรรคการเมืองก็ชักชวน
ปอร./อสร. เข้าทำงานกับพรรค บางพรรคก็เสนอตัวให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมที่ อสร. ปฏิบัติ
แต่ในบางพื้นที่ไม่มีผลต่อพรรคการเมืองและนักการเมือง ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

ความคิดเห็นในพื้นที่ที่โครงการฯ มีผลต่อพรรคการเมือง

- “พรรคการเมืองเอง เมื่อมีพวก ปอร./อสร. เข้าไปทำงานในพื้นที่ ก็จะไม่ค่อยกล้า
ชื่อเสียง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ผลกระทบทางลบกับพรรคการเมือง จะไม่ชอบ อสร. พวกนักการเมืองจะต้อง
ระมัดระวังตัวเพิ่มมากขึ้น”

(ปอร. เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

- “มีผลกระทบกับนักการเมือง เพราะ อสร. จะเป็นคนสอดส่องดูพฤติกรรมของนัก
การเมืองและพรรคการเมือง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “มีผลกับพรรคการเมืองบ้าง ถ้ามีชื่อเสียง แต่มีนโยบายไม่สอดคล้องกับความต้องการ
ของประชาชน”

(อสร. เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

- “พรรคการเมืองไม่ชอบที่จะให้ อสร. ไปชี้แจงการเลือกตั้ง ส.ว.”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “พรรคการเมืองและนักการเมืองชักจูงชาวบ้านได้ยากขึ้น การซื้อสิทธิขายเสียงลดน้อยลง”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

- “คิดว่าได้ผู้แทนที่มีคุณภาพมากขึ้น ประชาชนรู้จักที่จะเลือก”

(ปอร. เพศชาย ภาคเหนือตอนล่าง)

ความคิดเห็นในพื้นที่ที่โครงการฯ ไม่มีผลต่อพรรคการเมือง

- “ประชาชนได้รับทราบสิทธิของตนเอง ไม่มีผลต่อพรรคการเมืองและนักการเมืองกลุ่มใดโดยตรง”

(ปอร. เพศชาย กรุงเทพฯ)

พรรคการเมืองบางพรรคเห็นว่า ปอร. /อสร. มีความรู้ความสามารถทางการเมือง จึงรับ ปอร. /อสร. เข้าทำงานกับพรรค

- “พรรคการเมืองได้เล็งเห็นความสามารถของ ปอร. /อสร. ว่ามีความรู้เกี่ยวกับการเมือง จึงได้รับกลุ่มคนดังกล่าวเข้ามาทำงานกับพรรคการเมือง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “พรรคการเมืองมีการชักชวนให้ อสร. ไปทำงานกับเขา และจ่ายให้มากกว่า”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคกลาง)

ในบางพื้นที่พรรคการเมืองก็เสนอตัวเข้ามาให้ความช่วยเหลือการปฏิบัติงานของ อสร.

- “เมื่อ อสร. เข้าไปทำงานในหมู่บ้าน พรรคการเมืองจะพยายามเข้ามาเสนอตัวให้ความช่วยเหลือในด้านอาหาร เครื่องดื่ม และสิ่งต่างๆ กับกิจกรรมที่ อสร. ปฏิบัติ”

(ปอร. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า โครงการฯ ช่วยกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น โรงเรียน อบต. สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ค่ายทหาร และพรรคการเมือง เป็นต้น มีความตื่นตัวทางการเมือง มีการร่วมมือและประสานงานกันมากขึ้น จึงสรุปได้ว่า โครงการอาสาสมัครฯ ส่งผลกระทบทงบวกต่อการปฏิบัติการกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

2.3 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พบว่า ในบางหน่วยงานของรัฐ ข้าราชการมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น บางหน่วยงานได้รับประโยชน์จากการที่ อสร. เข้าไปช่วยเหลือดำเนินงาน แต่ไม่ปรากฏผลกระทบที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานเหล่านี้โดยตรง ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ดังนี้

- “มีผลกระทบกับหน่วยงานของรัฐบ้าง ข้าราชการในหน่วยงานก็จะตื่นตัวทางการเมือง”
(ปอร. เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

- “มีแต่ผลกระทบทางบวก เพราะได้รับความช่วยเหลือจาก อสร. ซึ่งไปช่วยเหลือในหน่วยงานของรัฐ”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

- “หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ อำเภอก็มีความตื่นตัวทางการเมืองเพิ่มขึ้น”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

- “คิดว่า ไม่มีผลกระทบต่อหน่วยงานของรัฐ”

(อสร. เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

สำหรับหน่วยงานเอกชนบางหน่วยมีความสนใจทางการเมืองมากขึ้น บางบริษัทต้องการให้พนักงานมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

- “มีผลกระทบทางบวกต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีบริษัทเอกชนขอให้ไปให้ความรู้กับพนักงานของบริษัทในเรื่องการเลือกตั้ง”

(ปอร. เพศชาย ภาคเหนือตอนล่าง)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า หน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของ ปอร. /อสร. เป็นอย่างดี จึงพอสรุปได้ว่า โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้เกิดผลกระทบทางบวก ต่อหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในประเทศไทย

และเมื่อการสอบถามความคิดเห็นของ ปอร. /อสร. เกี่ยวกับภาพรวมของผลการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯ (ตาราง 4.12) พบว่า

1. ประชาชนในเขตเลือกตั้งส่วนใหญ่ มีความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นมาก (71.80%) มีความสนใจเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเพิ่มขึ้น (79.70%) และสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเองได้ (71.80%)

2. ปอร./อสร.ส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น (83.20%)

ตาราง 4.12 ภาพรวมของผลการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯ

ผลการปฏิบัติงาน	จำนวน	ร้อยละ
1. โครงการ ปอร./อสร. ทำให้ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเพิ่มขึ้น		
- มีความรู้เพิ่มขึ้น	755	71.80
- มีความรู้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย	289	27.50
- ไม่มีความรู้ขึ้นเลย	8	0.70
2. ประชาชนมีความสนใจเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง		
- สนใจเพิ่มขึ้นมาก	843	79.70
- สนใจเพิ่มขึ้นเล็กน้อย	212	20.10
- ไม่สนใจเพิ่มขึ้นเลย	2	0.20
3. โครงการ ปอร./อสร. ทำให้ประชาชนสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเอง		
- เห็นด้วย	757	71.80
- ไม่เห็นด้วย	91	8.60
- ไม่แน่ใจ	206	19.60
4. ประชาชนตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง		
- เลือกตามความสนใจของตนเอง	569	41.40
- เลือกเพราะเกรงกลัวอิทธิพลของผู้สมัคร	48	3.50
- เลือกตามผู้นำชุมชน	273	19.80
- เลือกผู้ที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทน	369	26.80
- อื่นๆ	117	8.50
5. การเข้าร่วมโครงการ ปอร./อสร. ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง		
- มาก	878	83.20
- ปานกลาง	172	16.30
- น้อย	5	0.50

ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว โครงการอาสาสมัครฯ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ในการส่งเสริมให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอต่อการตัดสินใจทางการเมืองได้ด้วยตนเอง และมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ นอกจากนี้โครงการฯ ยังช่วยให้บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่ว่างงาน รวมทั้งผู้ที่ถูกเลิกจ้าง ได้มีงานทำ พร้อมทั้งได้เรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สามารถทำงานส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งไปพร้อมกัน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงาน ปอธ./อสร. ได้เรียนรู้สภาพชุมชน มีทักษะทำงานเป็นหมู่คณะ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อประชาชน

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลที่คาดหวัง

ส่วนที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

จากการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนหลังจากการดำเนินโครงการอาสาสมัครฯ เสร็จสิ้นแล้ว พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า การซื้อสิทธิขายเสียงในเขตเลือกตั้งคงยังมีอยู่ . (66.10%) และสอบถามความคิดเห็นของปอร. /อสร. พบว่า ปอร. /อสร.ส่วนใหญ่เห็นว่ายังมีความรู้สึกเกรงกลัวอิทธิพลท้องถิ่นอยู่บ้าง (14.40%) ดังตาราง 4.13 ซึ่งทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ตาราง 4.13 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
1. ประชาชนมีความคิดเห็นว่า		
มีการซื้อสิทธิขายเสียงในเขตเลือกตั้ง		
- มี	696	66.10
- ไม่มี	153	14.50
- ไม่แน่ใจ	204	19.40
2. ปอร. /อสร. รู้สึกเกรงกลัวอิทธิพลท้องถิ่น		
- เกรงกลัว	152	14.40
- ไม่เกรงกลัว	496	46.80
- ไม่มีอิทธิพลท้องถิ่น	411	38.80

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า น่าจะมีการซื้อสิทธิขายเสียงอยู่บ้าง อาจจะเบาบางลงไป แต่ประชาชนบางส่วนยังเห็นแก่เงิน ถ้าได้รับเงิน จึงจะมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงจะหมดไปที่เดียวคงไม่ได้ คิดว่าน่าจะทุเลาเบาบางไปได้บ้าง”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย ทบวงมหาวิทยาลัย)

- “จากการเลือก สท. สังเกตเห็นว่า ชาวบ้านยังมีความมั่งง่าย ยังเห็นแก่เงิน ถ้าได้เงินจึงจะมาเลือกตั้ง”

(กกด.จังหวัด เพศชาย ภาคกลาง)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า การซื้อสิทธิขายเสียงในเขตเลือกตั้งยังคงมีอยู่ จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

จากการสอบถาม ปอธ./อสร. ในเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตาม โครงการอาสาสมัครฯ พบว่า มีปัญหาสำคัญๆ 2 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านการประสานงาน (52.80%) และด้านงบประมาณ (70.80%) ดังตาราง 4.14

ตาราง 4.14 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯ

ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
1. ปัญหาการประสานงานของ ปอธ./อสร.		
- มี	543	52.80
- ไม่มี	486	47.20
2. ปัญหาด้านงบประมาณของ ปอธ./อสร.		
- มี	749	70.80
- ไม่มี	309	29.20
3. ปัญหาด้านบุคลากรของ ปอธ./อสร.		
- มี	382	36.20
- ไม่มี	672	63.80
4. ปัญหาระยะเวลาของการทำงานของ ปอธ./อสร.		
- มี	433	45.30
- ไม่มี	522	54.70
5. ปัญหาการเดินทางของ ปอธ./อสร.		
- มี	225	23.30
- ไม่มี	742	76.70

ตาราง 4.14 (ต่อ)

ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
6. ปัญหาการจัดกิจกรรมในชุมชนของ ปอธ./อสร.		
- มี	378	40.80
- ไม่มี	548	59.20

และจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างในเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครฯ พบว่า

1. ปัญหาการประสานงาน มีปัญหาการประสานงานในระดับนโยบาย เนื่องจาก กกด.จังหวัดบางส่วนไม่ทราบเรื่องโครงการอาสาสมัครฯ ที่ทบวงมหาวิทยาลัยจัดทำร่วมกับ กกด. แต่ กกด.จังหวัดไม่มีส่วนเข้าร่วมประเมินโครงการอาสาสมัครฯ มีปัญหาการประสานงานในบางพื้นที่ ระหว่าง กกด.จังหวัด กับ ปอธ./อสร. โดยเฉพาะเมื่อมีคำสั่งด่วนจาก กกด. ที่ล่าช้า ทำให้เกิดปัญหาการประสานงานล่าช้าต่อเนื่องกันไป ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “โครงการ อสร. ที่ทางทบวงมหาวิทยาลัยร่วมกับประธาน กกด. เป็นผู้ดำเนินการ กกด. บางคน จึงไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับโครงการ อสร. เลย”

(กกด.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “การประสานงานกับ อสร. ไม่มีปัญหา แต่อาจมีบ้างที่เวลามีคำสั่งด่วนจาก กกด. กลางที่ล่าช้า”

(ปอธ. เพศชาย กรุงเทพฯ)

- “เมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว มีการประเมิน อสร. แต่ไม่ให้ กกด. เข้าไปมีส่วนร่วมเลย”

(กกด.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “การประสานงานในพื้นที่ ยังมีปัญหาในบางพื้นที่”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง)

2. **ปัญหางบประมาณ** ไม่สามารถจ่ายเงินตามรายการที่จ่ายจริงได้ เนื่องจากต้องปฏิบัติตามระเบียบของกระทรวงการคลัง งบประมาณไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมชุมชน บางแห่งงบประมาณเพียงพอ แต่การเบิกงบประมาณมีความล่าช้า ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “การดำเนินงานเกี่ยวกับเงินมีปัญหา เรื่องการใช้ระเบียบราชการ”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย ทบวงมหาวิทยาลัย)

- “การใช้จ่ายเงินบางอย่างไม่สามารถลงไปตามรายการที่จ่ายจริงได้ เนื่องจากต้องปฏิบัติตามระเบียบของกระทรวงการคลัง ต้องปรับแก้บางส่วน”

(กกด.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “งบประมาณไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมในชุมชน”

(ปอ. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “งบประมาณไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมในชุมชน”

(ปอ. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “เรื่องงบประมาณของโครงการน้อยเกินไป”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง)

- “งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานของฝ่าย กกด. งบที่ใช้ในการจัดประชุมสัมมนาค่อนข้างน้อย”

(กกด.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “งบประมาณเพียงพอ แต่มีปัญหาเรื่องงบประมาณล่าช้า”

(ปอ. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “ปัญหาในเรื่องงบประมาณคือ ล่าช้า ล่าช้ามาก จนต้องควักจ่ายเองบ่อยครั้ง”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนบน)

3. **ปัญหาการปฏิบัติงาน** ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเล็กๆ น้อยๆ เช่น การสื่อสารไม่สะดวก ฝนตก การเดินทางไม่สะดวก พื้นที่ปฏิบัติงานอยู่ห่างไกล ผู้ปฏิบัติงานขาดประสบการณ์ด้านงานธุรการ การปฏิบัติงานล่าช้า การปฏิบัติงานมีความขัดแย้งกันเอง ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ สำหรับปัญหาในด้านองค์กรคือ กกด.จังหวัด ไม่ตัดสินใจให้เด็ดขาดในการบริหารโครงการ ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “การติดต่อสื่อสารทำได้ลำบาก บางแห่งไม่มีโทรศัพท์ บางคนมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ แต่ไม่มีสัญญาณ”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ระยะเวลา 9 เดือนที่ปฏิบัติงาน มีอุปสรรคบ้างเล็กน้อยเกี่ยวกับฝนตก การเดินทางมีปัญหาค่าน้ำมันไม่เพียงพอ เพราะบางพื้นที่ไกล”

(อสร. เพศชาย ภาคกลาง)

- “การทำงานของ อสร. ในด้านธุรการยังไม่ดีพอ”

(อสร. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “โครงการอสร. จัดซื้อจัดจ้างเอง แต่เด็กไม่มีประสบการณ์ ทำให้มีปัญหาในการจัดซื้อจัดจ้าง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนบน)

- “อสร. บางคนมีความขัดแย้งกัน ปอร. ทำงานไม่เคร่งครัด ไม่เข้มงวดพอ ส่งผลให้การทำงานในส่วนอื่นๆ เสียหายไปด้วย ”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนบน)

- “ปัญหาในการปฏิบัติงานส่วนใหญ่ อสร. จะแก้ปัญหากันเอง มีบางครั้งที่ ปอร. ช่วยแก้ปัญหา แต่บางที ปอร. ไม่สามารถแก้ไขได้ ต้องให้ กกต. แก้ไข”

(อสร. เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “กกต.จังหวัด ไม่ตัดสินใจทำอะไรให้เด็ดขาดในเรื่องการบริหารโครงการ”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

4. ปัญหาตัวบุคคล พบว่ามีปัญหาใหญ่ๆ 2 ประการ ได้แก่

4.1 ปัญหาตัวผู้ปฏิบัติงาน บางคนไม่ค่อยไปปฏิบัติงาน ขาดความตั้งใจในการทำงาน บางกลุ่มทะเลาะวิวาทกัน การไม่เคารพบทบาทของ ปอร. เนื่องจากขาดอาวุโส ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “อสร. บางคนมีปัญหาการไม่ปฏิบัติงาน และทะเลาะวิวาทกัน ปอร. ต้องแก้ไขโดยการตักเตือนและมีให้ อสร. ออก”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “ปอร./อสร. บางคนขาดความตั้งใจในการทำงาน”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ปอร. กับ อสร. มีอายุไล่เลี่ยกัน ทำให้ไม่เกิดความศรัทธา ขาดความน่าเชื่อถือ มีปัญหา อสร. ไม่เคารพบทบาทของ ปอร.”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “ปอ. ที่อยู่ระดับเดียวกับ อสร. อาจจะมีปัญหาในการให้คำแนะนำกับ อสร. เนื่องจากขาดความนับถือกัน”

(อสร. เพศหญิง ภาคใต้ตอนล่าง)

4.2 ปัญหากับผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่น หัวคะแนนไม่ชอบและผู้ใหญ่บ้านบางพื้นที่ไม่ร่วมมือ เนื่องจากการทำให้ประชาชนมีความรู้และฉลาดขึ้น จะทำให้การทุจริตในการเลือกตั้งทำได้ยากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “นักการเมืองท้องถิ่น ไม่อยากให้ อสร. เข้าไปเผยแพร่ เพราะจะไปเพิ่มความยุ่งยากในการทุจริตเลือกตั้ง”

(ผู้บริหารระดับนโยบาย ทบวงมหาวิทยาลัย)

- “หัวคะแนนไม่ชอบ ปอ. /อสร. อาจเพราะทำให้ฐานเสียงเสีย การทำให้ประชาชนฉลาดบางคนไม่ชอบ”

(ปอ. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง)

- “ประเภทหัวคะแนนจะไม่ค่อยชอบเวลาที่ อสร. ไปให้ความรู้ แจกเอกสาร การแก้ปัญหาก็คือ การไม่ปะทะกับคนพวกนี้ หลีกเลียงได้ ก็หลีก”

(อสร. เพศหญิง กรุงเทพฯ)

- “ผู้ใหญ่บ้านไม่เข้าใจการทำงานของ อสร. สั่งไม่ให้ อสร. เข้าทำงานในหมู่บ้าน”

(อสร. เพศหญิง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า โครงการฯ มีปัญหาทางด้านการประสานงานในบางพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาความล่าช้าในการประสานงาน งบประมาณไม่เพียงพอ การเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้า การเดินทางไปปฏิบัติงานไม่สะดวก ปอ. /อสร. บางคนไม่ตั้งใจทำงาน ผู้นำท้องถิ่นบางคนไม่ร่วมมือ ประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่มีเวลาเพราะต้องไปทำงาน จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการฯ

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้ว พอสรุปได้ว่า ยังมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย ได้แก่ เรื่อง การซื้อสิทธิขายเสียงและอิทธิพลท้องถิ่น สำหรับในเรื่องการบริหารงานโครงการอาสาสมัครฯ มีปัญหาในเรื่อง การประสานงานล่าช้า และงบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนเรื่องการปฏิบัติงานและตัวผู้ปฏิบัติงาน มีปัญหาบ้างเล็กน้อย

ตอนที่ 4 แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการ ในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น

จากการสอบถามความคิดเห็นของ ปอ. /อสร. เกี่ยวกับโครงการอาสาสมัครฯ 3 เรื่อง ดังนี้

- 1. ควรมีโครงการ ปอ. /อสร. หรือไม่
- 2. การเข้าร่วมโครงการ ปอ. / อสร ถ้ายังมีโครงการต่อไป
- 3. เมื่อโครงการ ปอ. /อสร. สิ้นสุดลงแล้วผู้ปฏิบัติงานยังคงทำงานเพื่อสังคมหรือไม่

ผลปรากฏว่า ปอ. /อสร. ส่วนใหญ่ ต้องการให้มีโครงการอาสาสมัครฯ ต่อไป (96.60%) และ จะเข้าร่วมโครงการต่อไป (87.60%) รวมทั้งเมื่อโครงการฯ สิ้นสุดลงแล้ว ปอ. /อสร. ส่วนใหญ่ยังทำงานเพื่อสังคมต่อไป (79.00%) ดังตาราง 4.15

ตาราง 4.15 ความคิดเห็นของ ปอ. และ อสร. ต่อโครงการฯ ในอนาคต

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1. ควรมีโครงการ ปอ. /อสร. ต่อไป		
- ควร	937	96.60
- ไม่ควร	33	3.40
2. การเข้าร่วมโครงการ ปอ. /อสร. ถ้ายังมีโครงการต่อไป		
- เข้าร่วม	848	87.60
- ไม่เข้าร่วม	120	12.40
3. เมื่อโครงการ ปอ. /อสร. สิ้นสุดลงแล้ว ผู้ปฏิบัติงานยังคงทำงานเพื่อสังคมหรือไม่		
- ทำต่อไป	836	79.00
- ไม่ทำ	21	2.00
- ไม่แน่ใจ	201	19.00

และจากการสอบถามประชาชนในเขตเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่ เห็นว่า ผลของโครงการอาสาสมัครฯ ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น (54.00%) และประชาชนส่วนใหญ่ เห็นว่า ควรจัดอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง (82.90%) ดังตาราง 4.16

ตาราง 4.16 ความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการฯ ในอนาคต

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1. ผลของโครงการอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง (อสร.) ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น		
- เห็นด้วย	566	54.00
- ไม่เห็นด้วย	56	5.30
- ไม่แน่ใจ	427	40.70
2. ควรจัดอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง		
- เห็นด้วย	871	82.90
- ไม่เห็นด้วย	50	4.70
- ไม่แน่ใจ	130	12.40

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนวทางการพัฒนาโครงการอาสาสมัครฯ ดังนี้

1. ด้านงบประมาณ ควรมีการปรับปรุงเงื่อนไข ระเบียบการจ่ายเงินต่างๆ ให้มีความคล่องตัว สะดวกและรวดเร็ว ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “การบริหารงานโครงการนี้ ควรแก้ไขเรื่องการจ่ายเงินต่างๆ ”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

- “งบประมาณมีผลโดยตรงต่อการทำงาน ควรจัดให้อยู่ที่สำนักงาน กกต. จะทำให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการทำงานได้”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

2. ด้านการดำเนินงาน น่าจะให้ผู้สมัคร ปอ. /อสร ประเมินความรู้ของตนเอง ควรมีการฝึกอบรมเรื่องการรายงานข่าว ควรทำเป็นโครงการต่อเนื่องระยะยาว มีการจ้างงานล่วงหน้าก่อนการเลือกตั้ง ปรับปรุงคุณภาพของสื่อและอุปกรณ์ต่างๆ และรู้จักใช้สื่อท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ คู่มือและเอกสารควรได้รับทันเวลา มีเนื้อหาทันสมัย และอาจให้องค์กรเอกชนทำหน้าที่รณรงค์เผยแพร่ความรู้ ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “ผมเสนอว่า น่าจะมีการให้ความรู้ควบคู่ไปกับการแจกใบสมัคร ปอ. /อสร เพื่อเขาจะได้เข้าใจแล้วประเมินตัวเองว่าเหมาะสมที่จะมาสมัครรับหน้าที่นี้ ต้องมีการปฐมนิเทศที่เป็นการให้ความรู้ เป็นการอบรมที่ชัดเจน”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “การอบรม ปอ. /อสร. ควรมีการอบรม เรื่อง การรายงานข่าว ปอ. /อสร. รู้ว่าจะทำอย่างไรเมื่อพบการทุจริต โดยเน้นว่า ควรเป็นรายงานลับ”

(อสร. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “การฝึกอบรมควรสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มให้มาก เพราะ ปอ. /อสร. ต้องทำรายงานรวมเป็นทีมใหญ่ จะได้ไม่ต้องเสียเวลาในการปรับตัวเข้าหากัน”

(อสร. เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “เวลาในการฝึกอบรมน้อยเกินไป งบประมาณไม่เพียงพอ เนื้อหาแน่นเกินไป”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

- “โครงการนี้ ควรเป็นโครงการต่อเนื่องระยะยาว”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคเหนือตอนล่าง)

- “ถ้ารัฐบาลมีงบประมาณ ก็ควรจัดให้มีโครงการนี้ต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จะเป็นประโยชน์มาก”

(ปอ. เพศชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

- “ถ้ามีการจ้างงาน ก็ควรมีการจ้าง 2 เดือนก่อนการเลือกตั้ง จะสามารถทำงานได้ ไม่เร่งรีบมากนัก”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “สื่อ อุปกรณ์ขาดแคลนมาก ถ้าไม่ทำกันเอง แต่เมื่อทำกันเองแล้วยังขาดคุณภาพ ทางส่วนกลางน่าจะทำสื่อสำเร็จมา แล้วไปแจกตามจังหวัดต่างๆ ”

(อสร. เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “ปอ. /อสร. ต้องรู้จักใช้สื่อในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ เช่น หอกระจายข่าว”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคใต้ตอนล่าง)

- “ควรจัดเอกสารให้ทันต่อการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำงานของ อสร.”

(อสร. เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “คู่มือและเอกสาร ควรได้รับทันเวลา”

(ปอ. เพศชาย ภาคตะวันออกเหนือตอนล่าง)

- “อาจตั้งเป็นองค์กรเอกชนที่ทำงานเฉพาะ มีองค์กรดูแล กลุ่มคนทำงานเป็นอิสระ กกต. ช่วยดูแลช่วยเหลือ ไม่ขึ้นอยู่กับ กกต.จังหวัดให้เขาเป็นฝ่ายรณรงค์เผยแพร่”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออกเหนือตอนล่าง)

3. ด้านการคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงานในโครงการฯ ควรเลือกคนที่มีความเสียสละ มีความรู้ มีใจรักการทำงาน ให้โอกาสผู้ที่จบการศึกษาใหม่ มีการทดสอบความรู้ มีการประเมินตนเอง มีหลักสูตรฝึกอบรมที่เข้มข้น มีการประเมินอย่างต่อเนื่อง และให้โอกาสบุคคลที่เคยทำงานโครงการนี้มาแล้วเข้าทำงานในโครงการระยะต่อไป ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “ควรคัดเลือกบุคลากรให้ดี มีความเสียสละ”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

- “ตัวเขาเองต้องมีความเข้าใจรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเป็นอย่างดีพอสมควร การอบรมเวลาให้เขาในเวลาสั้น ๆ ในช่วงที่เราให้การอบรม เขายังอาจไม่เข้าใจ”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “การคัดเลือก ควรคัดเลือกคนที่มีความรักการทำงาน โดยอาจให้ทำงานระยะหนึ่งแล้วดูผลงาน ถ้าไม่ดีก็ไม่จ้างต่อ”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคกลาง)

- “การคัดเลือก อสร. มีการสอบข้อเขียน สอบสัมภาษณ์ และควรให้เลือกพื้นที่ทำงานตามคะแนนที่ได้ ส่วนในระยะที่สอง ควรให้แต่ละคนประเมินตัวเอง”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

- “การฝึกอบรมควรมีหลักสูตรที่เข้มข้น มีระยะเวลาที่นานพอสมควร มีการประเมินที่ต่อเนื่องทุกระยะอย่างน้อยเดือนละครั้ง”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “เราไม่ต้องการให้อาสาสมัครของเราไปสอนโดยตรง โดยถือว่าอาสาสมัครของเราเป็นผู้เยาว์ มีความเชี่ยวชาญไม่พอที่จะไปสอน”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

- “ถ้ามีโครงการระยะสั้น 2 – 3 เดือน อยากให้รับคนเก่าเข้าทำงาน”

(อสร. เพศหญิง ภาคกลาง)

4. ด้านสวัสดิการของผู้ปฏิบัติงาน ควรให้ค่าตอบแทนผู้ปฏิบัติงานตามวุฒิที่จบมา เพิ่มสวัสดิการ เพิ่มค่าพาหนะในการเดินทาง เพิ่มงบประมาณในการทำกิจกรรม และเพิ่มความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “ค่าตอบแทน ปอธ./อสร. ควรให้ตามวุฒิการศึกษาที่จบมา”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออก)

- “ด้านเงินเดือน ควรให้มากขึ้นประมาณ 6,000 บาท ต่อเดือน เพราะค่าใช้จ่ายเยอะ”

(อสร. เพศชาย กรุงเทพฯ)

- “ควรเพิ่มสวัสดิการและงบประมาณในการจัดกิจกรรมแก่ ปอธ./อสร.”

(อสร. เพศชาย ภาคกลาง)

- “ควรเพิ่มค่าพาหนะในการเดินทาง ในบางพื้นที่เข้าไปถึงชุมชนลำบาก ”

(อสร. เพศหญิง ภาคเหนือตอนล่าง)

- “น่าจะเพิ่มค่าตอบแทนให้ อสร. เพิ่มขึ้น และมีสวัสดิการให้ เพื่อเพิ่มความมั่นคงในการทำงานกับ อสร.”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันตก)

5. ด้านอื่นๆ เช่น ควรเพิ่มจำนวน อสร. และจำนวนบุคลากรใน กกต.จังหวัด ให้สถาบันการศึกษามีส่วนร่วมในการประเมินความรู้ของประชาชนและผลการทำงานของ อสร. และวิทยากรหลัก ควรมาจากภาคเอกชนจะได้มีความคล่องตัว ซึ่งเห็นได้จากผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

- “ควรเพิ่มจำนวน อสร. และบุคลากรใน กกต.จังหวัด”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคเหนือตอนบน)

- “ควรมีการประเมินความรู้ของประชาชน โดยใช้มหาวิทยาลัย หรือสถานศึกษาต่างๆ ร่วมกันศึกษา และประเมินผลการทำงานของ อสร. จังหวัด”

(กกต.จังหวัด เพศหญิง ภาคตะวันออก)

- “วิทยากรหลักที่แต่งตั้งมาจาก กกต.กลาง ถ้ามาจากหน่วยงานเอกชน จะมีความคล่องตัวกว่า”

(กกต.จังหวัด เพศชาย ภาคตะวันออก)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ทั้ง ปอร. /อสร. และประชาชนต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรมีโครงการฯ ในลักษณะเช่นนี้อีกในอนาคต และ ปอร. /อสร. ส่วนใหญ่เสนอตัวเข้าร่วมทำงานในโครงการฯ ต่อไป และกลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนวทางการพัฒนาโครงการฯ ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านงบประมาณ ควรจัดสรรให้เพียงพอและมีการเบิกจ่ายรวดเร็ว 2) ด้านการดำเนินงาน ควรมีการฝึกอบรม ปอร. /อสร. เป็นโครงการต่อเนื่อง มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านการคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงานในโครงการฯ ควรมีวิธีการคัดเลือกให้ได้คนที่มีความตั้งใจทำงานและรู้จักเสียสละ 4) ด้านสวัสดิการของผู้ปฏิบัติงาน ควรเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเพิ่มงบประมาณในการทำกิจกรรมให้เพียงพอ และ 5) ด้านอื่นๆ เช่น เพิ่มจำนวน ปอร. /อสร. การประเมินความรู้ของประชาชน และ ปอร. /อสร. เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระยะที่ 1 และ 2 มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อประเมินประสิทธิผลและผลกระทบต่างๆ ของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิบัติงานตามโครงการฯ และแสวงหาแนวทางที่จะช่วยให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต

วิธีการประเมินโครงการใช้สองรูปแบบร่วมกัน คือ รูปแบบจากบนสู่ล่าง และรูปแบบจากล่างสู่บน กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 2,222 คน ประกอบด้วย ผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย 3 คน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 3 คน ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต. จังหวัด) 40 คน ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) 76 คน อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) 1,045 คน และประชาชนทั่วไป 1,055 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ระหว่างเดือนเมษายน 2543 จนถึงเดือนสิงหาคม 2543 โดยการเก็บข้อมูลจากผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอร.) และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ(อสร.) ใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ สำหรับประชาชนทั่วไปใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยนิสิตนักศึกษาที่ได้รับการอบรมวิธีการสัมภาษณ์ จากมหาวิทยาลัย 8 แห่งในแต่ละภูมิภาค ส่วนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้แทนคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ปอร. และอสร. ใช้วิธีการให้ผู้ช่วยนักวิจัยที่ได้รับการอบรมวิธีการสัมภาษณ์แล้ว จำนวน 6 คน เดินทางไปสัมภาษณ์ ณ สถานที่ทำงานของกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้คำนวณค่าความถี่และร้อยละ ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปสาระสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ประสิทธิผลของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

1.1 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งเข้าใจสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น เนื่องจากการที่ ปอ.ร. และ อสร. ได้นำความรู้เกี่ยวกับเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งไปแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกับประชาชน รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในชุมชน เป็นผลทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น มีความรู้เรื่องสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชน และมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่

1.2 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น เนื่องจากผลการประเมินพบว่า ประชาชนเห็นด้วยกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งมากขึ้น ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้ง และมีอุดมการณ์ทางการเมือง

1.3 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่มากขึ้น พิจารณาได้จากการที่ประชาชนตื่นตัวไปใช้สิทธิมากขึ้น ทั้งในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 มีบัตรเสียน้อยลง การเลือกตั้งราบรื่นขึ้น และประชาชนตัดสินใจเลือกผู้สมัครตามความสนใจของตนเองได้

1.4 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ ปอ.ร. / อสร. ที่เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครฯ มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเป็นอย่างดี ซึ่งพิจารณาได้จากผลการแสดงความคิดเห็นของ ปอ.ร. / อสร. และจากการศึกษาเอกสารของโครงการฯ ในการอบรมให้ความรู้ก่อนการปฏิบัติงานแก่ ปอ.ร. / อสร. ซึ่งมีเนื้อหาที่ละเอียดครบถ้วน รวมทั้งประสบการณ์ในการทำงาน ปอ.ร. / อสร. ได้มีโอกาสเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับชุมชน เป็นผลทำให้ ปอ.ร. / อสร. มีความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้นด้วย

1.5 ปอ.ร./อสร. เข้าใจลักษณะของชุมชนเป็นอย่างดี เข้าใจความแตกต่างระหว่างวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองกับชุมชนนอกเมือง สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน สร้างสัมพันธ์กับชุมชนโดยการร่วมกิจกรรมของชุมชน ส่วนปัญหาการปฏิบัติงานในชุมชน มีปัญหาการทำงานร่วมกับบางชุมชน และมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยอยู่บ้าง พิจารณาได้จากความคิดเห็นที่สอดคล้องกันระหว่าง ปอ.ร./อสร. กต.จังหวัด และผู้แทนชุมชน

1.6 ปอ.ร./อสร. มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ พิจารณาได้จากการปฏิบัติงานที่มีการวางแผนร่วมกัน มีการประชุมทีมงาน และมีการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งในชุมชนและนอกชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.7 ปอร./อสร. มีเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและประชาชนในเขตเลือกตั้ง มีความเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความรู้สึกที่ดีต่อรัฐธรรมนูญ มีเจตคติที่ดีต่อการเลือกตั้งและเข้าใจประชาชนดีขึ้น

2. ผลกระทบที่เกิดจากโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

2.1 โครงการอาสาสมัครฯ มีผลกระทบในด้านดีต่อการปฏิบัติภารกิจของทบวงมหาวิทยาลัยและคณะกรรมการการเลือกตั้ง เนื่องจากทบวงมหาวิทยาลัยช่วยให้บัณฑิตและผู้ว่างงานมีงานทำ และ กกต. มีกำลังสำคัญมาช่วยสนับสนุนงานการเลือกตั้ง

2.2 โครงการอาสาสมัครฯ ส่งผลกระทบทางบวกต่อการปฏิบัติภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เนื่องจากโครงการฯ ช่วยกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น โรงเรียน อบต. สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ค่ายทหาร และพรรคการเมือง เป็นต้น มีความตื่นตัวทางการเมือง มีการร่วมมือและประสานงานกันมากขึ้น

2.3 โครงการอาสาสมัครฯ ทำให้เกิดผลกระทบทางบวกต่อหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในประเทศไทย ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐและเอกชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของ ปอร./อสร. เป็นอย่างดี

ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว โครงการอาสาสมัครฯ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ในการส่งเสริมให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอต่อการตัดสินใจทางการเมืองได้ด้วยตนเอง และมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ นอกจากนี้โครงการฯ ยังช่วยให้บัณฑิตและผู้มีวุฒิ ปวส. ที่ว่างงาน รวมทั้งผู้ที่ถูกเลิกจ้างได้มีงานทำ พร้อมทั้งได้เรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สามารถทำงานส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งไปพร้อมกัน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงาน ปอร./อสร. ได้เรียนรู้สภาพชุมชน มีทักษะทำงานเป็นหมู่คณะ ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อประชาชน

3. ปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดผลที่คาดหวัง

แม้ว่าโครงการฯ บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่ก็มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นบ้าง ดังนี้

3.1 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย พบว่า การซื้อสิทธิขายเสียงในเขตเลือกตั้งยังคงมีอยู่ จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

3.2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง พบว่า มีปัญหาทางด้านการประสานงานในบางพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาความล่าช้าในการประสานงาน งบประมาณไม่เพียงพอ การเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้า

การเดินทางไปปฏิบัติงานไม่สะดวก ปอ. / อสร. บางคนไม่ตั้งใจทำงาน ผู้นำท้องถิ่นบางคนไม่ร่วมมือ ประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่มีเวลาเพราะต้องไปทำงาน

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้ว พอสรุปได้ว่า ยังมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยได้แก่ เรื่อง การซื้อสิทธิขายเสียงและอิทธิพลท้องถิ่น สำหรับในเรื่องการบริหารงาน โครงการอาสาสมัครฯ มีปัญหาในเรื่อง การประสานงานล่าช้า และงบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนเรื่องการปฏิบัติงานและตัวผู้ปฏิบัติงาน มีปัญหาบ้างเล็กน้อย

4. แนวทางการเสริมสร้างให้โครงการในลักษณะเช่นนี้เกิดผลที่พึงประสงค์มากขึ้น

ปอ. / อสร. และประชาชนต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรมีโครงการฯ ในลักษณะเช่นนี้อีกในอนาคต และ ปอ. / อสร. ส่วนใหญ่เสนอตัวเข้าร่วมทำงานในโครงการฯ ต่อไป และกลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนวทางการพัฒนาโครงการฯ ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านงบประมาณ ควรจัดสรรให้เพียงพอและมีการเบิกจ่ายรวดเร็ว 2) ด้านการดำเนินงาน ควรมีการฝึกอบรม ปอ. / อสร. เป็นโครงการต่อเนื่อง มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านการคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงานในโครงการฯ ควรมีวิธีการคัดเลือกให้ได้คนที่มีความตั้งใจทำงานและรู้จักเสียสละ 4) ด้านสวัสดิการของผู้ปฏิบัติงาน ควรเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเดินทางและเพิ่มงบประมาณในการทำกิจกรรมให้เพียงพอ และ 5) ด้านอื่นๆ เช่น เพิ่มจำนวน ปอ. / อสร. การประเมินความรู้ของประชาชน และ ปอ. / อสร. เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 มีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2

มีความเหมาะสมกับบริบทของสภาพทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจเป็นอย่างดี เพราะ

1.1 ผลจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ส่งผลให้เกิดการปฏิรูประบบการเมือง มีแนวคิด หลักการ และกระบวนการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับสังคมไทย อาทิ การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตการเลือกตั้ง การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นทางสังคม จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ การมีโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งแก่ประชาชนทั่วไปและผู้ปฏิบัติงาน ปอ. / อสร. จึงเป็นการตอบสนองต่อความจำเป็นในการปฏิรูปการเมืองอย่างเหมาะสม

1.2 สภาพสังคมในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอยส่งผลในเชิงจิตวิทยาต่อประชาชนอย่างยิ่ง สิ่งที่ติดตามมาคือ เกิดปัญหาการว่างงาน โดยเฉพาะบัณฑิตและผู้สำเร็จการศึกษาใหม่ที่เริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน เนื่องจากภาวะการจ้างงานลดลง การที่จัดให้มีโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งขึ้น สามารถช่วยบรรเทาปัญหาการว่างงานได้ระดับหนึ่ง จึงส่งผลดีในเชิงจิตวิทยาสังคมเป็นอย่างยิ่ง

1.3 ในสภาวะเศรษฐกิจถดถอย เป็นช่วงที่ตลาดขาดการหมุนเวียนของเงิน ประชาชนมีกำลังซื้อต่ำลง นโยบายของรัฐในช่วงเวลาดังกล่าว ต้องการปล่อยเงินเข้าสู่ตลาดเพื่อกระตุ้นภาวะตกต่ำของกำลังซื้อ การจัดทำโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปทุกภูมิภาคของประเทศ จึงสอดคล้องกับแนวนโยบายการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของรัฐได้อย่างเหมาะสม

2. การดำเนินตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง พบว่าได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ทุกประการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะงานที่ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร ในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งแบบใหม่นั้น ใช้วิธีการทำงานแบบฝังตัวอยู่ในชุมชนร่วมกับชาวบ้านและหมุนเวียนไปจนครบทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สามารถสร้างความเข้าใจและทำให้ประชาชนยอมรับได้ดีกว่าวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตยแบบเดิมตามโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ซึ่งเสริมศักดิ์ โควานนท์ (2536) ได้ศึกษารูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน พบว่า การดำเนินการตามโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการตามสายการบังคับบัญชาของระบบราชการ นโยบายและกลวิธีดำเนินงานถูกกำหนดโดยกระทรวงมหาดไทยแทบทั้งสิ้น และวิธีการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นการชี้นำประชาชนให้ปฏิบัติตามกว่าที่จะส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง และกิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งเน้นการต่อต้านการซื้อขายเสียง ซึ่งผลการดำเนินโครงการฯ พบว่า กิจกรรมด้านการต่อต้านการซื้อขายเสียงและการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนประสบผลสำเร็จในระดับปานกลาง ในขณะที่การเสริมสร้างจิตสำนึกทางการเมือง ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น วิธีการดำเนินงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ที่ให้อาสาสมัครฝังตัวอยู่ในชุมชน จัดกิจกรรมเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่ร่วมกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่อาสาสมัครจัดขึ้น จึงทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือดี อาสาสมัครได้เรียนรู้และเข้าใจประชาชนในชนบท ส่งผลให้โครงการฯ มีประสิทธิผลที่ดี

3. วิธีการสร้างความคิดเห็นและเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนและอาสาสมัครตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง สอดคล้องกับแนวความคิดของฟอสเตอร์ (1952) เกี่ยวกับการเกิดของเจตคติ ซึ่งสรุปว่า เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล จากการได้พบเห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือได้ว่าประสบการณ์ตรง และจากการได้ยิน ได้เห็นรูปภาพ หรือได้ผ่าน

สิ่งต่างๆ แต่ไม่ได้พบเห็นและไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม รวมทั้งค่านิยมของกลุ่ม ทำให้บุคคลมีเจตคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด องค์ประกอบของเจตคติ มี 3 องค์ประกอบ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524 อ้างถึงใน วิภาสรี คงเกลี้ยง, 2539) ได้แก่การรู้คิด หมายถึงความรู้ของบุคคลเกี่ยวกับเป้าหมายของเจตคติ ซึ่งอาจหมายถึง บุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์ ในทางที่ว่ามันดี เลว มีคุณหรือมีโทษ องค์ประกอบที่สองคือ ความรู้สึก หมายถึงความชอบหรือไม่ชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือความพอใจและไม่พอใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด องค์ประกอบนี้สอดคล้องกับทิศทางขององค์ประกอบแรก กล่าวคือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งนั้นดีหรือมีคุณ บุคคลก็จะรู้สึกชอบหรือพอใจสิ่งนั้น และองค์ประกอบที่สามคือ การพร้อมกระทำ เมื่อบุคคลมีความรู้จากประสบการณ์ว่าสิ่งนั้นดี และมีความรู้สึกพอใจต่อสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่สอดคล้องตามมาคือ ความพร้อมที่จะกระทำให้สอดคล้องกับความรู้สึก เช่น การให้การสนับสนุนต่อสิ่งนั้น เป็นต้น

ดังนั้น การที่โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง จัดอบรมให้ความรู้แก่อาสาสมัครและให้อาสาสมัครดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้งให้แก่ประชาชน รวมทั้งให้อาสาสมัครจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งขึ้นในชุมชน ทำให้ทั้งอาสาสมัครและประชาชนได้มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ย่อมทำให้อาสาสมัครและประชาชนเกิดการรู้คิดที่ดี ทำให้มีความรู้สึกในทางที่ดีต่อประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง และในที่สุดแล้วทั้งอาสาสมัครและประชาชนย่อมให้การสนับสนุนประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง นับว่าเป็นวิธีการที่ดีสอดคล้องกับทฤษฎีการเกิดเจตคติ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของวสันต์ ทองสุข (2524) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของประชาชนต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ อายุ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและผลการวิจัยของสมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2542) ที่พบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับความรู้เรื่องประชาธิปไตยของเยาวชน สามารถอธิบายระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้สูงสุด รองลงไปคือ ฐานะทางเศรษฐกิจและการติดตามข่าวสารจากสิ่งพิมพ์ แสดงว่า แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชน รวมทั้งอาสาสมัครมีความคิดเห็นและเจตคติที่ดีต่อประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ตามวิธีการของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง นับว่ามีความเหมาะสม

4. ความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ of ประชาชน เกิดจากการที่อาสาสมัครได้จัดกิจกรรมสาธิตการเลือกตั้งจำลองขึ้นในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและได้ทดลองลงคะแนนเลือกตั้งในระบบใหม่ การประเมินผลโครงการฯ ในด้านความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งของประชาชน จึงต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์อาสาสมัคร (อสร.) ถึงผลการจัดกิจกรรมสาธิตการเลือกตั้งแบบจำลองในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลจากการเลือกตั้งจริง คือการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ที่พบว่า การเลือกตั้งเป็นไปโดยราบรื่น และมีบัตรเสียน้อยลง แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่

5. การที่โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง มีประสิทธิผลสูง นั้นสาเหตุประการหนึ่งน่าจะมาจากการที่อาสาสมัคร (อสร.) ได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานเป็น หมู่คณะ เนื่องจากในการทำงานตามโครงการฯ อสร. ต้องทำงานเป็นหมู่คณะร่วมกับอสร. ด้วย กันในพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วย งานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความสนับสนุนและช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน ถ้าหากอสร. ขาด ทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ ต่างคนต่างทำหรือมีปัญหาด้านความร่วมมือ โครงการฯ ย่อมไม่อาจ บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้น ผลสำเร็จของโครงการฯ จึงสะท้อนให้เห็นถึงผลการทำงานเป็นหมู่ คณะของอสร.

การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล มีลักษณะการทำงานดังนี้ (ทัศนา แจมมณี, 2537, หน้า 1)

- 1) การมีเป้าหมายร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การติดต่อสื่อสารกันในกลุ่ม
- 4) การร่วมมือประสานงานกันในกลุ่ม 5) การตัดสินใจร่วมกัน 6) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ซึ่งโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ได้กำหนดลักษณะการทำงาน ของอสร. และ ปอร. ให้สอดคล้องกับลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล (ทพวง มหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2542 ก) กล่าวคือ กำหนดให้ 1) ปอร. และ อสร. ต้องมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน 2) มีการประชุมพบปะกันเป็น ประจำ 3) ยอมรับกติกาและมติที่ประชุม 4) รักใคร่เสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 5) รับผิดชอบ งานที่ได้รับมอบหมาย 6) รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนและของผู้ร่วมงาน 7) ยอมรับฟังความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน 8) มีแผนปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้น อสร. และ ปอร. จึงทำงานบรรลุเป้าหมายและ มีความสัมพันธ์กับการทำงาน ดังที่ อสร. ส่วนใหญ่แสดงความต้องการที่จะทำงานเพื่อชุมชนต่อไป

6. ผลการประเมินโครงการฯ พบว่า การซื้อสิทธิขายเสียง ยังคงเป็นปัญหาและอุปสรรค ต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย แม้ว่าผลการประเมินด้านอื่น พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ในสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ มีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง มี ความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้งระบบใหม่ และมีความคิดเห็นที่สามารถตัดสินใจเลือก ผู้สมัครได้ด้วยตนเอง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66) ก็มีความคิดเห็นว่า การซื้อสิทธิขายเสียง ยังคงมีอยู่ ซึ่งปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงนี้นับเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน ผลการวิจัยของลิจิต ธีรเวคิน (2539) วสันต์ ทองสุข (2542) และเรืองโรจน์ จอมสืบ (2542) ได้ข้อสรุปตรงกันว่า การซื้อสิทธิ ขายเสียงเป็นปัญหาและอุปสรรคของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

สาเหตุของการซื้อสิทธิขายเสียง ผลการวิจัยของสุวิทย์ รุ่งวิสัย (2540) ระบุว่า การทุจริต และการซื้อเสียงในช่วงเลือกตั้ง มีสาเหตุจากภาวะไร้บรรทัดฐาน การแลกเปลี่ยนและระบบ อุปถัมภ์ ดังนั้นผลการวิจัยจึงเสนอว่ารัฐสภาควรออกกฎหมายจัดตั้งองค์การอิสระแห่งชาติให้ เป็นหน่วยงานของรัฐควบคุมการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และหน่วยเลือกตั้ง ทำหน้าที่จัด การเลือกตั้งทุกระดับเพื่อป้องกันการทุจริตและซื้อเสียงในหน่วยเลือกตั้ง

นอกจากนี้แนวทางการแก้ไขปัญหาคือสิทธิขาดเสียที่จะเป็นแนวทางการแก้ไข ปัญหาแบบยั่งยืน คือ การส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเป็นอิสระชนมากขึ้น เน้นการพึ่ง ตนเอง อันจะทำให้ระบบอุปถัมภ์หมดความจำเป็นลง การซื้อสิทธิขายเสียงก็จะลดลงด้วย

7. การดำเนินงานตามโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง นับว่าได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ทุกประการ อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่เป็น ปัญหาข้อบกพร่องอยู่บ้าง ส่วนมากเป็นปัญหาด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประมวลเป็นข้อสังเกตได้ ดังนี้

7.1 การคัดเลือกอาสาสมัครที่เข้ามาปฏิบัติงานตามโครงการฯ ยังไม่สามารถคัดเลือก บุคคลที่มีความเสียสละ ท้วมเทและมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อสังคม เข้ามาเป็นอาสาสมัคร ได้ อย่างแท้จริง เนื่องจากพบว่า ยังมีผู้ปฏิบัติงานบางคนที่ขาดความตั้งใจในการปฏิบัติงาน

7.2 การประสานงานจากส่วนกลางลงไปสู่ระดับพื้นที่บางครั้งล่าช้า ทำให้ระดับพื้นที่ มีปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น คำสั่งด่วนที่ไปจาก กกต. มีบางพื้นที่ ปอร./อสร. ได้รับทราบภายหลังจาก ได้ดำเนินงานไปแล้ว หรือได้รับทราบจากสื่อมวลชน ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานที่ขาด ความชัดเจนและต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการติดต่อประสานงานมีขั้นตอนมากในระบบราชการ นอกจากนั้นการกำหนดให้ ปอร./อสร. ไปปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีไร้ท้องถิ่นเดิมของตน ด้วยเหตุผลที่ ว่า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับ ปอร./อสร. นั้น กลายเป็นอุปสรรคของการดำเนินงาน ทำให้ ปอร./อสร. บางส่วนมีความยากลำบากในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น เพราะไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ ไม่มีที่พัก และรู้สึกเป็นกังวลในเรื่องความปลอดภัย

7.3 การบริหารจัดการโครงการในเรื่องงบประมาณมีปัญหามากที่สุด คือ การได้รับ ค่าตอบแทนล่าช้า และงบประมาณที่ใช้ในการทำกิจกรรมไม่เพียงพอ นอกจากนั้นสวัสดิการที่ จัดให้ในด้านค่าพาหนะ การจัดหาที่พัก และสถานที่ปฏิบัติงานยังเป็นปัญหาอยู่ระดับหนึ่ง

7.4 จำนวน อสร. ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่มีจำนวนน้อยเกินไป ไม่เหมาะสมกับการกิจที่ ได้รับมอบหมายและเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพราะต้องปฏิบัติงาน ตั้งแต่การศึกษาชุมชน การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน การวางแผนจัดทำโครงการ/กิจกรรม การดำเนินงานตามแผน และการติดตามผล มีปริมาณงานมากและเป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และทักษะเฉพาะ

8. ผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ เพราะ

8.1 โครงการฯ ทำให้ประชาชนในแต่ละเขตเลือกตั้ง มีการพัฒนาด้านการเมืองและ การเลือกตั้ง เช่น มีความสนใจการเมืองมากขึ้น รู้และเข้าใจเรื่องการเมือง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่ สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีทักษะการลงคะแนน

มีส่วนร่วมสอดคล้องดูแลการเลือกตั้งให้มีความสุจริตและเที่ยงธรรม เป็นต้น ซึ่งพิจารณาได้จากผล การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 ที่ประชาชนมาใช้สิทธิกันเป็น จำนวนมาก และประชาชนยังตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองที่มีนโยบายที่ตนชื่นชอบ ทำให้ผล การเลือกตั้งเกือบจะได้พรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้น มาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย และมีการแจ้งข้อมูลเบาะแสเกี่ยวกับการทุจริตการเลือกตั้งไป ยัง กกต. เป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้นับเป็นผลกระทบที่ดีต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้ เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์ ทำให้การปฏิรูปการเมืองเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8.2 ปอ. และ อสร. ที่เป็นบัณฑิต และผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวส. ซึ่งถือว่าเป็น เยาวชนรุ่นใหม่ อันจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศในอนาคต ได้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้นด้วย เช่น มีความรู้ทางการเมือง มีทักษะในการศึกษาชุมชน มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในชุมชน มีทักษะในการทำงานร่วมกับ บุคคลหลายสาขาอาชีพ มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และ สามารถเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ สังคม กับการเมืองเข้าด้วยกัน มีประสบการณ์ในการผ่าน สถานการณ์ที่มีการทดสอบความมีน้ำใจ ความอดทน ความเสียสละ ความเพียร ความมุ่งมั่นใน ความสำเร็จของงาน แม้จะยากลำบาก เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการยากที่เยาวชนทั้งหลายจะได้ เรียนรู้อย่างครบถ้วนในสถาบันการศึกษา ถือได้ว่าเป็นผลลัพธ์ของโครงการที่มีคุณค่าทางการศึกษา ที่ประมาณค่ามิได้ และทำให้ประเทศชาติได้ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น

8.3 ผลลัพธ์ที่ได้รับในเชิงวิชาการอีกประการหนึ่ง คือ ข้อมูลด้านพฤติกรรมทางการเมือง และการเลือกตั้งของประชาชนในแต่ละชุมชน ซึ่งการดำเนินงานตามโครงการอาสาสมัครกับ การเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ถือได้ว่ามีอาสาสมัครครอบคลุมพื้นที่เกือบทั่วทั้งประเทศ ทำให้โครงการฯ มีข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองและการเลือกตั้งของชุมชน อันจะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาด้านสังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ต่อไป

8.4 สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้รับประโยชน์โดยตรงในด้านการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร การเตรียมการเลือกตั้ง และการเตรียมบุคลากรที่จะมาช่วยดำเนินการ หรือตรวจสอบ การเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี ผลจากการดำเนินงานตามโครงการฯ ส่งผลในเชิงบวกต่อการปฏิบัติงานของ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานให้ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพครอบคลุมทั่วประเทศ นอกจากนี้ ผลลัพธ์ของโครงการฯ ยัง ทำให้หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนอื่น ๆ หลายหน่วยงาน มีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ให้ความสนใจและร่วมมือในการดำเนินการเลือกตั้งมากขึ้น ทำให้หน่วยงานและองค์กรเหล่านี้ กลายเป็นแนวร่วมของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้อย่างดี

8.5 ผลที่เกิดขึ้นกับทบวงมหาวิทยาลัยในฐานะผู้รับผิดชอบและบริหาร โครงการคือ ทบวงมหาวิทยาลัยได้มีบทบาทในการช่วยให้บัณฑิต และผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวส. ได้มีงานทำ

นอกจากนี้ยังเกิดมิติในเชิงการพัฒนาอาสาสมัครที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน โดยใช้การศึกษาแบบนอกระบบ นับเป็นการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาได้อีกทางหนึ่ง

9. การซื้อสิทธิขายเสียงและอิทธิพลท้องถิ่นที่พบว่า เป็นปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น น่าจะมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากการที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง การที่ประชาชนสามารถตัดสินใจทางการเมืองได้ด้วยตนเอง ประกอบกับการปฏิบัติงานอย่างเข้มงวดกวดขันของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และการตรวจสอบจากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน องค์กรอิสระต่าง ๆ และปอร์./อสร. ที่มีประสิทธิภาพตรงจากการปฏิบัติงานในชุมชน จะทำให้การซื้อสิทธิขายเสียงกระทำได้น้อยลง

10. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ ปอร์./อสร. โดยตรงประการหนึ่งคือ โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ทำให้ ปอร์./อสร. เกิดความรู้สึกรักมีเกียรติและภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรอิสระ ความรู้สึกอิสระในการปฏิบัติงานโดยปราศจากอิทธิพลทางการเมืองในท้องถิ่น และมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน ดังเห็นได้จากผลการประเมินโครงการฯ ที่สะท้อนว่าอาสาสมัครส่วนใหญ่ ยังมีความประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินโครงการฯ ลักษณะนี้ต่อไป และยินดีที่จะสมัครเข้าร่วมโครงการอีกครั้ง และถึงแม้ว่าโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่อาสาสมัครส่วนใหญ่ก็ยังคงทำงานเพื่อสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผลจากการประเมินโครงการอาสาสมัครฯ เสนอแนะว่า ควรมีการดำเนินโครงการอาสาสมัครฯ ต่อไปอีก โดยควรพิจารณาเรื่องการบริหารจัดการโครงการ ดังนี้

1.1 จัดให้มีโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่จะดำเนินการในระหว่างที่ยังไม่มีการเลือกตั้งทั่วไป ควรจัดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนมีการติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ส.ว. และ ส.ส. ตลอดเวลา เป็นต้น การส่งเสริมให้มีการนำหลักการประชาธิปไตยมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตของประชาชน การที่จัดทำโครงการเฉพาะช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้ง อาจจะทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจว่าประชาธิปไตยคือการเลือกตั้ง

1.2 มีระบบการคัดเลือกอาสาสมัครที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้อาสาสมัครที่มีคุณสมบัติพื้นฐานพร้อมทั้งด้านบุคลิกภาพและจริยธรรม ควรเลือกผู้ที่มีความเสียสละ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งพอสมควร มีใจรักการทำงาน และให้ออกาสบุคคลที่เคยทำงานโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมาแล้ว เพื่อความต่อเนื่องของงาน และช่วยเหลือแนะนำอาสาสมัครใหม่ต่อไป

1.3 ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่ การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล โดยอาจจัดในรูปของ ประชาคมพื้นที่ ทั้งนี้ให้อาสาสมัครเป็นเสมือนกำลังสนับสนุนด้านธุรการและการประสานงาน อันจะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับอาสาสมัคร และเพื่อสร้างจิตสำนึก รับผิดชอบร่วมกันในการทำงาน

1.4 การบริหารโครงการฯ ควรเน้นการกระจายอำนาจลงสู่ระดับพื้นที่ให้มากที่สุด โดยผู้ บริหารโครงการควรกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ และมอบอำนาจให้ระดับพื้นที่มีอำนาจบริหารจัดการ ให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละชุมชน แต่ให้ได้ผลงานตามเป้าหมาย

1.5 การบริหารจัดการในด้านการเงิน ควรจัดงบประมาณให้เป็นประเภทเงินอุดหนุนทั่ว ไป ทั้งนี้เพื่อความคล่องตัวในการทำงาน โดยเฉพาะการประสานงานกับภาคเอกชน แต่เน้นการ ติดตามตรวจสอบให้มากขึ้น

1.6 การประชาสัมพันธ์ นับเป็นหัวใจของการดำเนินงานประการหนึ่ง ควรที่จะจัดให้มีการ ประชาสัมพันธ์ ทั้งภายในโครงการเอง และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของโครงการต่อ สาธารณะ

1.7 ควรจัดให้มีการแสดงผลงานของอาสาสมัครแต่ละชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ไปด้วย

1.8 ต้องพิจารณาปรับปรุงอัตราค่าตอบแทนการปฏิบัติงานและระบบสวัสดิการ ตลอดจน ระเบียบการเงินให้มีความเหมาะสม และชัดเจนก่อนการเริ่มโครงการ

1.9 ควรจัดให้มีการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ทั้งนี้เพื่อจะได้มีการประเมิน ผลอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการและสามารถนำผลการประเมินในแต่ละระยะ มาปรับปรุง การดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วในระหว่างที่โครงการยังดำเนินอยู่ อีกทั้งจะทำให้สามารถรวบรวม ข้อมูลได้ครบถ้วนสมบูรณ์และรอบด้านมากขึ้น

2. แนวทางการเสริมสร้างโครงการส่งเสริมหรือพัฒนาระบบประชาธิปไตยในอนาคต ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น ควรพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

2.1 งบประมาณ ควรจัดสรรให้เพียงพอ เพิ่มเงินทำกิจกรรม และมีการเบิกจ่ายรวดเร็ว

2.2 การดำเนินการ ควรมีการฝึกอบรมบุคคลที่เข้าปฏิบัติงานในโครงการอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

2.3 การคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงานในโครงการ ควรมีวิธีการคัดเลือกให้ได้คนที่มี ความรู้ มีความตั้งใจทำงานและรู้จักเสียสละ

2.4 สวัสดิการของผู้ปฏิบัติงาน ควรเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

2.5 จำนวนผู้ปฏิบัติงาน ควรเพิ่มผู้ปฏิบัติงานในโครงการให้เพียงพอกับภารกิจ

บรรณานุกรม

- กมล สมวิเชียร. (2540). *ประชาธิปไตยกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- กระมล ทองธรรมชาติ. (2519). *การเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- กรมการปกครอง. (2535). *รายงานการวิจัย เรื่อง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 13 กันยายน 2538*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กรมการปกครอง. (2537). *การพัฒนาประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ตามโครงการพัฒนาประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านปี 2537*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กรมการปกครอง. (2539). *รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 17 พฤศจิกายน 2539*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- การุณย์ วัฒนภาส. (2535). *ทัศนคติทางการเมืองของนายอำเภอ. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- กำพล ทองอยู่. (2537). *การปฏิบัติงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่สำนักงานหลักจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*.
- เกรียงไกร จงเจริญ. (2535). *ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- เกรียงศักดิ์ สุเมธอมรรตน์. (2534). *ระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของปลัดเทศบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- โกวิท วงศ์สุววัฒน์. (2534). *รัฐศาสตร์กับการเมือง*. กรุงเทพฯ : ตะเกียง.
- คณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2542). *โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม*.
- คณะกรรมการองค์การกลางการเลือกตั้ง. (2538). *รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538*. กรุงเทพฯ. อัดสำเนาประกอบเล่ม.
- จรูญ สุภาพ. (2514). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- จรูญ สุภาพ. (2531). “ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย”. *เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม* (หน้า 220 - 241). นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

จิตติพล ผลพฤษยา.(2536). อิทธิพลของการรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรกุล ชื่นสุวรรณ. (2529). ประสิทธิภาพของการใช้หนังสือพิมพ์เป็นตัวการให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลนครเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2537). วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เฉลิม เกิดโมลี. (2536). ผลกระทบของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬต่อพฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 13 กันยายน 2535 ในเขตเลือกตั้ง ค. จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เฉลิมชัย โรจนนรินทร์. (2537). พัฒนาการเกี่ยวกับความนิยมในพรรคการเมืองของชาวกรุงเทพมหานคร บทศึกษาจากปีพุทธศักราช 2519 - 2535. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชนัทสรณ์ โพธิ์ปิ่น. (2535). คุณลักษณะของพัฒนากรในทัศนะของผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชยันต์ วรรณะภูติ. (2536). "การกำหนดกรอบคิดในการวิจัย" ใน อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ) คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา (หน้า 21-51). ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2519). ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2519). ลัทธิการเมือง. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ชาญศักดิ์ ถวิล. (2534). การซื้อขายคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษากรณีการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ในเขต ต.แขวงบาดาล อ.สมเด็จ จ.กาฬสินธุ์. สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชุติมา มาลัย. (2538). ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในการทำงานกับการทำงานเป็นทีมของ
อาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญา
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูเกียรติ รัตนชัยชาญ. (2541). พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือก
ตั้ง พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
พรรคการเมือง พ.ศ. 2541. กรุงเทพฯ : อุดมศึกษา.
- ชูชีพ ศรีตระกูล. (2541). การพัฒนาองค์การโดยการสร้างทีมงาน : กรณีศึกษาธนาคารไทยพาณิชย์
จำกัด(มหาชน). วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. (2527). จิตวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา.
- ดิเรก อุทัยผล. (2537). สภาพความตื่นตัวและทัศนคติทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดพิจิตร.
เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, สาขาวิชาการเมือง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- เตือนใจ แวงงาม. (2534). พลวัตรของกลุ่มและการทำงานเป็นทีม. กรุงเทพฯ : เม็ดทรายพรินติ้ง.
ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2542 ก). โครงการอาสาสมัครกับ
การเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2542 ข). คู่มืออาสาสมัครรัฐธรรมนูญ
(อสร.). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2542 ค). เอกสารประกอบการ
ประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการ
เลือกตั้ง ครั้งที่ 1/2542. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.
- ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2542 ง). เอกสารประกอบการ
ประชุมสัมมนา โครงการประชุมสัมมนา คณะกรรมการการดำเนินการ โครงการอาสา
สมัครกับการเรียนรู้และการเลือกตั้งระดับจังหวัด ครั้งที่ 2. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.
- ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2542 จ). สารสำคัญโครงการอาสา
สมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 2. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. (2543). ผลการดำเนินงานโครงการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและผล
กระทบทางสังคม. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย.

- ทรงสนธิ์ ปัจจุสานนท์. (2519). *การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย ปี 2519*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิสนา แคมมณี. (2537). *กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานเป็นทีมและจัดการเรียนการสอน*. เอกสารอัดสำเนาประกอบเล่ม.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2518). *ระบอบประชาธิปไตย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงเรียนสงครามจิตวิทยา. กรมยุทธการทหาร กระทรวงกลาโหม.
- นันทพร โชตินุชิต. (2540). *การพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบทีมข้ามสายงาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นันทพร พงศ์อิสวานันท์. (2532). *ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการระดับ 3-6*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิพนธ์ จิตต์ภักดี. (2528). “การพัฒนาทีมงานให้มีประสิทธิภาพ”. *วารสารประชากรศึกษา* 35 (8). 20-24.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2536). “การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน (Community Study)”, *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 19(1). คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2541). ภาพรวมของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่. ใน บุญเลิศ คชายุทธเดช (บรรณาธิการ), *รวมสาระรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน* (หน้า 50-79). กรุงเทพฯ : มติชน.
- บ้งอร หงสะพัก. (2529). *มโนทัศน์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประโยชน์ หิรัญภัทร์. (2525). *ทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 6 ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตย*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเสริฐ รักไทยดี. (2522). *ทัศนคติในทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยตำรวจ*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ปริญญา สายแก้ว, พ.ต.ท. (2536). การประเมินโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านนาเลน ตำบลนาเลน อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. (2519). "ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเมืองไทย". วารสารการเมืองและสังคม. (หน้า 10-15). กรุงเทพฯ.
- ปรียา คงฤทธิศึกษากร. (2536). "การสร้างทีมงาน" นิตยสารท้องถิ่น. 33(10). 46-55.
- ป้วย อึ้งภากรณ์. (2529). "ประชาธิปไตย". สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับครบรอบ 30 ปี (หน้า 212). กรุงเทพฯ : ศูนย์พิมพ์พลชัย.
- พงศธร จันทรแก้ว. (2534). ผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนม ลิ้มอารีย์. (2529). กลุ่มสัมพันธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ปรีดาออฟเซตการพิมพ์.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2526). ข่าวสารการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2527). รายงานการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 3 จังหวัดขอนแก่น 18 เมษายน 2526. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชนี วรกวิน. (2522). จิตวิทยาสังคม. นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หทัยปากเกร็ด.
- พีรพัฒน์ พรศิริเลิศกิจ. (2536). ทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและความรู้สึกร่วมสมรรถนะทางการเมืองของชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.). สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพิ่มพงษ์ เชาวลิต. (2533). การบริหารคะแนนเสียงกับการเลือกตั้ง : กรณีศึกษาการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2529. สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มรกต พรพิบูลย์. (2534). ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ตามแนวทางการดำเนินโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน : ศึกษากรณี จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มณฑนา มาศมัลย์. (2534). บทบาทของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลินี ขวาลไพบูลย์. (2533). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุวรัตน์ รัตนากินทร์. (2528). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสำเร็จในการทำงานเป็นทีมของนักสังคมสงเคราะห์ : ศึกษาเฉพาะกรณี ทีมสหวิชา คลินิกยาเสพติด. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2542). การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รังษิมา เอกสุกผล. (2540). ชุมชนบ้านซากแก้ว : ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและสุขภาพอนามัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รังษิมา ศิริรังสี. (2531). ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ และพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยทั่วไป 27 กรกฎาคม 2529 ของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- เรืองโรจน์ จอมสืบ. (2542). "อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ : พลัังสร้างสรรค์ประชาธิปไตยของคนรุ่นใหม่". วารสารการเลือกตั้ง. 1(8). 8-9.
- เรืองศักดิ์ จริตเอก, ร.ต.อ. (2528). ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2539). "ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย : วิสัยทัศน์ในสองทศวรรษหน้า"

ใน ประชาธิปไตย คุณภาพชีวิตและสิทธิมนุษยชนในรอบ 20 ปี รำลึก 6 ตุลาคม.

วรวิธ วงศ์กิจจาเลิศ. (2531). การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษาไทย : ความสัมพันธ์กับภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจ. สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วสันต์ ทองสุข. (2542). ทัศนคติของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตบางกะปิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วัฒนา ศรีสถาน. (2541). การทำงานเป็นทีมของผู้ปฏิบัติงานสถานีรถไฟกรุงเทพฝ่ายการเดินรถ การรถไฟแห่งประเทศไทย. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วินัย วีระวัฒนานนท์. (2532). กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

วิภาดา บุญนาค. (2534). ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา. (2520). การศึกษาเรื่องทัศนคติทางการเมือง ความรู้ ความเข้าใจ และความสนใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร วันที่ 4 เมษายน 2519. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภาศรี คงเกลี้ยง. (2539). ทัศนคติของประชาชนผู้รับบริการที่มีต่องานทะเบียนในอำเภอมิดิใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิวัฒน์ ไรยสกุล. (2527). "มาทำงานเป็นทีมกันเถอะ". วารสารประชาศึกษา. 34(10). 12-15.

วิสุทธิ โพธิ์แท่น. (2534). ประชาธิปไตย แนวคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศิริวรรณ โกมุติกานนท์. (2536). การศึกษาสภาพจริงและความคาดหวังของการทำงานเป็นทีม ตามการรายงานของทีมสุขภาพ โรงพยาบาลสังกัดสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร.
- วิทยานิพนธ์ปริญญา คุรุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สกนธ์ จันทักษ์. (2528). ปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สกล จริงจิตร. (2535). บทบาทและพฤติกรรมของห้วคณะในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดสตูล. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2529). ทฤษฎีและการปฏิบัติการทางจิตวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต.
- สมชัย ไตรพิทยากุล. (2542). ทศนคติของนักเรียนนายทหารโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมชาย ดิลงการณ์, ร.ต.อ. (2537). พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 13 กันยายน 2535 : กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมชาย บำรุงชัย, ร.ต.อ. (2533). ทศนคติทางการเมืองและความคาดหวังเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในระบอบประชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะกรณีนายตำรวจนักเรียน หลักสูตรผู้กำกับการรุ่นที่ 13 และหลักสูตรสารวัตรจราจรรุ่นที่ 2 ปี พ.ศ.2531. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. (2542). ทศนคติทางการเมืองของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : มปท.
- สมบัติ พรหมเสน. (2542). รายงานการวิจัยเรื่อง การเปิดรับข่าวสารและการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ 2540 กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2520). ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

- สมพงษ์ บัวชาบาล, พ.อ. (2531). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนุเคราะห์เด็คนอร์เว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ ใหม่วิจิตร, พ.อ. (2528). *ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปี 2525*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ พฤษัยไพบูลย์. (2533). *การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้ง ส.ส. เขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2534). *สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษาวเคราะห์และการปฏิบัติงานชุมชน*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (บรรณาธิการ). (2533). *รวมบทความทางการเมืองประเพณีโครงการ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2541). *วิธีวิทยาการเมืองทางการเมืองการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัณชัย ขจรเวหาสน์. (2532). *ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีปลัดอำเภอที่รับราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี พ.ศ.2532*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัณชัย มาตาชนก. (2537). *ทัศนคติของประชาชน ผู้นำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ชุด 4 อาสาพัฒนาประชาธิปไตยที่มีต่อโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนารัฐประศาสน์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สาลีณี หลีเจริญกุล. (2539). *พฤติกรรมการสื่อสาร กับความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในการเลือกตั้งครั้งที่ 18 ของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกลุ่มอายุ 18-20 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุขุม นวลสกุล. (2533). *การเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2527). พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของ
คนไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ ปุคละนันท์. (2541). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการทำงานเป็นทีมและการนำความรู้ที่ได้รับ
จากการฝึกอบรมการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพไปใช้ : กรณีศึกษาบริษัทปิโตรเคมี
แห่งชาติจำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2541). การประเมินผล โครงการ : หลักการและการประยุกต์. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- สุดิษฐ์ บีเนนาโง. (2533). การศึกษาการรับรู้ข่าวสารของประชาชนเขตชนบทและเขตเมืองใน
อำเภอสาวยุรี จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุเทพ เขวลิต. (2524). หลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). เทคนิคการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพยุคใหม่เน้นพฤติกรรมมนุษย์.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ.
- สุภาวดี มิตระสมหวัง. (2540). รายงานการวิจัย เรื่อง ทักษะคนผู้ใช้รถและถนนต่อมาตรการแก้ไข
ปัญหาการจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษย
วิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยันท์ จิรศักดิ์สุนทร. (2531). ความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนกับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรในระบบการเลือกตั้งของไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัด
สุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2528). พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในเขตอำเภอเมือง
เชียงใหม่ 2526. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2540). รายงานการวิจัยเรื่อง องค์การจัดการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.
กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เสริมศักดิ์ โควานนท์. (2536). การเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จังหวัดเชียงราย. (2543). สรุปโครงการอาสาสมัครกับการ
เรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (อสร.) ระยะที่ 2. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.

- อมรฤทธิ เอมะปาณ. (2536). *ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านพัฒนาระดับก้าวหน้า และล้าหลังในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อรุณ รักธรรม. (2529, มกราคม). การพัฒนาอำเภอ : บทบาทของนายอำเภอในการสร้างทีมงาน. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*. 26 (1) : 43 – 83.
- อรุณ แสงสุขคู่. (2536). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อลงกรณ์ วิศิษฐ์ศิลป์. (2541). *ความรู้ทางการเมือง กับทัศนคติต่อความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน : ศึกษากรณีจังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานนท์ อาภาภิรม. (2528). *รัฐศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุทุมพร จามรมาน. (2530). *แบบสอบถาม : การสร้างและการใช้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อจลรา อาศิริพจน์มนตรี. (2540). *ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในการทำงานกับการทำงานเป็นทีมของอาจารย์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Albright, D.C. (1984, January). "A comparative study of the relationship between teachers' and students' political attitudes in urban and rural setting". *Dissertation abstracts international*. 46 : 250 -A
- Allport, G.W. (1935). "Attitudes". In C. Murchison (Ed.). *Handbook of social psychology*. Worcester, MA: Clark University Press. 789-884.
- Bogardus, E.S., (1931). *Fundamentals of social psychology*. (2nd ed.) New York : Century.
- Brill, N.I. (1976). *Team work : Working together in the human services*. New York: Lippincott Company.
- Dahl, Robert A. (1972). "An assessment of democracy". In *comparative politics : Notes and readings* : Edited by Roy Macridis and Barnard Brown. Illinois : The Dorsey Press.

- Daniel, J.M. (1986). *Measuring social attitudes : A handbook for researchers and practitioners*. New York : Teachers College Press.
- Davis, K. (1949). *Human society*. New York : The Macmillan Publishing Co.
- Edgar, R.H. (1982). "Team building" *In organization development progress and perspective*. New York : The Macmillan Publishing Co.
- Farley, M. J. and Stoner, M. H. (1989, April). The nurse executive and interdisciplinary team building. *The Journal of Nursing Administration*. 26(3) : 144 – 115.
- Foster. C. R. (1952). *Psychology for life adjustment*. Chicago : American Psychological Association.
- Gagne, R.M. (1977) *The condition of learning and theory of instruction*. New York : Holt, Rinehart and Winston.
- Glass, G.V. & Hopkins, K.D. (1996). *Statistical methods in education and psychology*. (3rd th.). Boston : Allyn & Bacon.
- Good, C.V. (1959). *Dictionary of education*. (2nd ed.). Prepared under the auspices of phi delta kappa.
- Gronlund, N. E. (1993). *How to make achievement tests and assessments*. (5th ed.). Boston : Allyn and bacon.
- Kelman, H.C. (1967). *Compliance, identification and internalization* : Three process of attitude change, attitude theory and measurement (469-471). New York : John Wiley and Sons. Inc.
- Kingsley. D. (1949). *Human society*. New York : The Macmillan Publishing Co.
- Likert, R. (1961). *New patterns of management*. New York : McGraw-Hill.
- McGragor, M.D. (1960). *The human side of enterprise*. New York : McGraw -Hill.
- McMillan, J.H. & Schumacher, S. (1997). *Reseach in education : A conceptual introduction*. (4th ed.). New York : Longman .
- Newcomb, T.M., Turner, R. H., & Converse, P.C. (1965). *Social psychology : The study of human interaction*. New York : Holt, Rinehart and Winston.
- Owan, J.M. & Rogers, P.J. (1999). *Program evaluation : Forms and approach*. London : Sage Publications.
- Pigors, P. & Charles, A. M. (1969). *Personnel administration*. New York : McGraw-Hill.

- Polin, D.E. (1979). *Communities : A Survey of theories of methods of research*. New York : The Macmillan Publishing Co.
- Rokeach, M. (1970). *Beliefs, attitudes and values*. San Francisco : Jossey-Bass Inc.,
- Shaw, M.E. & Wright, J.W. (1967). *Scales for the measurement of attitudes*. New York : McGraw-Hill.
- Thurstone, L.L. (1946, April). "Comment" *American Journal of Sociology*. 52 , 39-50.
- Triandis. H.C. (1971). *Attitude and attitude change*. New York : John Wiley & Sons.
- Varney, G.H. (1977). *Organization development for management*. Boston. MA : Addison - Wesley.
- Webster, C.C. (1974, July). "Political socialization in India" *Dissertation abstracts international*. 35 : 548-A.
- White, C.J. (1977, October). *A Study of democratic sociopolitical values among high school students in an urban setting*. Dissertation abstracts international. 38 , 2036-A.
- Worthen, B.R. & Sanders, J.R. (1987). *Educational evaluation : Alternative approaches and practical guidelines*. New York : Longman.
- Woodcock & Francis, D. (1994). *Teambuilding strategy*. (2th ed.) Cambridge : Cambridge University Press.
- Woodcock, M. (1989). *Team development manual*. (2nd ed.) Worcester: Great Britain by Billing & Sons Ltd.
- Young, S.B. (1968, November). The northeastern thai village : A non participation democracy. *Asian Survey*. 8 : 873-886.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อจังหวัดแต่ละภาคภูมิศาสตร์

รายชื่อจังหวัดแต่ละภาคภูมิศาสตร์

กรุงเทพมหานคร

ภาคกลาง ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. นครสวรรค์	6. ลพบุรี	11. สมุทรสาคร
2. อุทัยธานี	7. อ่างทอง	12. สมุทรสงคราม
3. ชัยนาท	8. อโยธยา	13. สมุทรปราการ
4. สิงห์บุรี	9. นนทบุรี	14. สระบุรี
5. สุพรรณบุรี	10. ปทุมธานี	

ภาคตะวันตก ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. กาญจนบุรี	4. ประจวบคีรีขันธ์
2. ราชบุรี	5. นครปฐม
3. เพชรบุรี	

ภาคตะวันออก ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. นครนายก	4. ฉะเชิงเทรา	7. จันทบุรี
2. ปราจีนบุรี	5. ระยอง	8. ตราด
3. สระแก้ว	6. ชลบุรี	

ภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. ชุมพร	4. สุราษฎร์ธานี	7. นครศรีธรรมราช
2. ระนอง	5. ภูเก็ต	
3. พังงา	6. กระบี่	

ภาคใต้ตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. ตรัง	4. สตูล	7. นราธิวาส
2. พัทลุง	5. ปัตตานี	
3. สงขลา	6. ยะลา	

ภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. เชียงใหม่	4. ลำพูน	7. แพร่
2. เชียงราย	5. น่าน	8. อุตรดิตถ์
3. แม่ฮ่องสอน	6. ลำปาง	9. พะเยา

ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. สุโขทัย	4. เพชรบูรณ์
2. พิษณุโลก	5. กำแพงเพชร
3. พิจิตร	6. ตาก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. อุตรธานี	4. เลย	7. มุกดาหาร
2. หนองคาย	5. สกลนคร	8. กาฬสินธุ์
3. หนองบัวลำภู	6. นครพนม	9. ขอนแก่น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. มหาสารคาม	5. นครราชสีมา	9. อุบลราชธานี
2. ร้อยเอ็ด	6. ศรีสะเกษ	10. ชัยภูมิ
3. ยโสธร	7. สุรินทร์	
4. อำนาจเจริญ	8. บุรีรัมย์	

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การประเมิน
โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
(สำหรับประชาชน)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การประเมินโครงการอาสาศัมภ์กับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อประเมินผลสรุปของโครงการอาสาศัมภ์กับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง คำตอบของท่านมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการประเมินผลครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า การดำเนินโครงการอาสาศัมภ์กับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง บรรลุผลหรือไม่ เพียงใด คณะผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความร่วมมือจากท่านในการให้ข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็น โดยเลือกคำตอบและเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนดให้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. จังหวัด อำเภอ ตำบล
2. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
3. อายุ ปี
4. วุฒิการศึกษาสูงสุด
 - ☐ ประถมศึกษาลงมา
 - ☐ มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า
 - ☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
 - ☐ ปริญญาตรี
 - ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
5. อาชีพ

☐ รับจ้างทั่วไป	☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ เกษตรกร	☐ นักเรียน/นักศึกษา
☐ ค้าขาย	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
☐ ข้าราชการ	

6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (โดยประมาณ)

- ☐ 5,000 บาท ลงมา
- ☐ 5,001 – 10,000 บาท
- ☐ 10,001 – 20,000 บาท
- ☐ 20,001 บาท ขึ้นไป

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งและความคิดเห็นต่อประชาธิปไตย

1. ท่านทราบหรือไม่ว่า ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปใช้สิทธิไม่ได้ ต้องแจ้งล่วงหน้ากี่วัน

☐ ทราบ (โปรดระบุ) วัน

☐ ไม่ทราบ
2. ท่านทราบหรือไม่ว่า ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง จะมีผลเสียต่อตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างไร

☐ ทราบ (โปรดระบุโดยสรุป)

☐ ไม่ทราบ
3. ท่านทราบหรือไม่ว่า ถ้าท่านไปตรวจรายชื่อในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้วไม่พบรายชื่อของท่าน จะทำอย่างไร

☐ ทราบ (โปรดระบุ)

☐ ไม่ทราบ
4. ท่านทราบหรือไม่ว่า ในการลงคะแนนเลือกตั้งแต่ละครั้ง ท่านสามารถเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งได้กี่คน

☐ ทราบ (โปรดระบุ)

☐ ไม่ทราบ
5. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ ที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชนทุกคนต้องไปเลือกตั้ง

☐ เห็นด้วย

☐ ไม่เห็นด้วย

☐ ไม่แน่ใจ
6. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคม ได้ดีกว่าการปกครองรูปแบบอื่น

☐ เห็นด้วย

☐ ไม่เห็นด้วย

☐ ไม่แน่ใจ

7. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดี ควรเริ่มต้นจากครอบครัว
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
8. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชนจะช่วยพัฒนาการเมืองของประเทศไทยให้ดีขึ้นได้
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
9. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่ มุ่งที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ผลประโยชน์ของชาติ
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
10. ท่านตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างไร
- ☐ เลือกตามความสนใจของตนเอง
- ☐ เลือกเพราะเกรงกลัวอิทธิพลของผู้สมัคร
- ☐ เลือกตามผู้นำชุมชน
- ☐ เลือกผู้ที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทน
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
11. ท่านคิดว่า ในเขตเลือกตั้งของท่านมีการซื้อสิทธิขายเสียงหรือไม่
- ☐ มี
- ☐ ไม่มี
- ☐ ไม่แน่ใจ
12. ถ้าท่านพบเห็นการทุจริตในหน่วยเลือกตั้งของท่าน ท่านจะแจ้งให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ทราบหรือไม่
- ☐ แจ้ง เพราะ
- ☐ ไม่แจ้ง เพราะ.....

13. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรจัดการเลือกตั้งใหม่ เมื่อพบว่า มีการทุจริตในการเลือกตั้งเกิดขึ้น
- ☐ เห็นด้วย เพราะ.....
- ☐ ไม่เห็นด้วย เพราะ.....
14. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ดีแล้ว การซื้อสิทธิขายเสียงจะหมดไป
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
15. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ดีแล้ว ไม่ว่าจะกระทำการใด ประชาชนจะตระหนักถึงผลประโยชน์ของประเทศไทยเป็นสำคัญ
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ

ตอนที่ 3 ผลการปฏิบัติงานส่งเสริมความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในชุมชนของ ปอ./ อสร.

1. ท่านรู้จักเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง (อสร.) หรือไม่
- ☐ รู้จัก
- ☐ ไม่รู้จัก
2. ท่านพบเห็น เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง (อสร.) ในชุมชนของท่านบ่อยหรือไม่
- ☐ พบเห็นประมาณสัปดาห์ละ 4-5 วัน
- ☐ พบเห็นประมาณสัปดาห์ละ 2-3 วัน
- ☐ พบเห็นประมาณสัปดาห์ละ 1 วัน
- ☐ ไม่เคยพบเห็นเลย
3. ท่านสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในชุมชนของท่านหรือไม่
- ☐ สนใจ เพราะ
- ☐ ไม่สนใจ เพราะ

4. ท่านเคยร่วมกิจกรรมของอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง (อสร.) ที่มาจัดการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ในชุมชนของท่าน เช่น การสาธิตการเลือกตั้งหรือไม่
- ☐ เคย
- ☐ ไม่เคย
5. ท่านคิดว่า อาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง (อสร.) ในชุมชนของท่าน มีความรู้และสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งได้ดีหรือไม่
- ☐ ดีมาก
- ☐ พอใช้ได้
- ☐ ยังใช้ไม่ได้
- ☐ ไม่มีความเห็น / ไม่ทราบ
6. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ผลของโครงการอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง (อสร.) ทำให้ประชาชนในชุมชนของท่าน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ดีขึ้น
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
7. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ควรมีการจัดอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เพื่อให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
8. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องจะทำให้ประชาชนสนใจการเลือกตั้งมากขึ้น
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
9. ท่านคิดว่า อาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง (อสร.) ควรทำงานร่วมกับชุมชนอย่างไร
- ☐ เข้ามาอยู่ในชุมชน ทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
-

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเลือกตั้ง และโครงการอาสาสมัครฯ

1. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

.....

.....

.....

2. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โครงการอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง

.....

.....

.....

ขอขอบคุณอย่างสูงในความร่วมมือของท่าน
ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี

ภาคผนวก ค

แบบสอบถาม เรื่อง การประเมิน
โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
(สำหรับ ปอ./อสร.)

สำหรับ ปอร./ อสร.

แบบสอบถาม
เรื่อง
การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อประเมินผลสรุปของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง คำตอบของท่านมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการประเมินผลครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า การดำเนินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง บรรลุผลหรือไม่ เพียงใด คณะผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความร่วมมือจากท่านในการให้ข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็นโดยเลือกคำตอบและเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนดให้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1. จังหวัด เขตพื้นที่ที่ท่านรับผิดชอบ
- 2. ตำแหน่งหน้าที่ ☐ ปอร. ☐ อสร.
- 3. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
- 4. อายุ ปี
- 5. วุฒิการศึกษาสูงสุด ☐ ปวส.
☐ ปริญญาตรี
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งและเจตคติต่อประชาธิปไตย

- 1. ท่านทราบหรือไม่ว่า ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปใช้สิทธิไม่ได้ ต้องแจ้งล่วงหน้ากี่วัน
☐ ทราบ (โปรดระบุ) วัน
☐ ไม่ทราบ
- 2. ท่านทราบหรือไม่ว่า ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จะมีผลเสียต่อตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างไร
☐ ทราบ (โปรดระบุโดยสรุป)
☐ ไม่ทราบ

3. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ดีกว่าการปกครองรูปแบบอื่นๆ
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
4. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การดำเนินตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้งใหม่ สามารถแก้ปัญหาคาการทุจริตในการเลือกตั้งได้
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
5. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของทุกคน
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
6. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่มุ่งที่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ของชาติ
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
7. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดี ควรเริ่มต้นจากครอบครัว
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
8. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชนเท่านั้น ที่จะช่วยพัฒนาการเมืองของประเทศไทยให้ดีขึ้นได้
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ

ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน และการปฏิบัติงานในชุมชน

1. ในระหว่างปฏิบัติงานตามหน้าที่ ปอธ./ อสร. ท่านพักที่ใด
 - ☐ ในชุมชนที่ปฏิบัติงาน
 - ☐ นอกชุมชนที่ปฏิบัติงาน
2. ท่านมีเวลาปฏิบัติงานในชุมชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบโดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ..... วัน
3. ก่อนเข้าไปปฏิบัติงานในชุมชนแต่ละครั้ง ท่านได้มีการวางแผนงานร่วมกับ ปอธ. และ อสร. หรือไม่
 - ☐ ไม่เคยมีการประชุมวางแผน
 - ☐ มีการประชุมวางแผนบางครั้ง
 - ☐ มีการประชุมวางแผนก่อนทุกครั้ง
4. เมื่อเข้าไปในชุมชนแล้ว ท่านได้ปฏิบัติงานอย่างไร
 - ☐ ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้
 - ☐ บางเรื่องปฏิบัติตามแผน บางเรื่องไม่ได้ปฏิบัติตามแผน
 - ☐ ปฏิบัติงานตามที่ตนเองเห็นสมควร
5. ทีมงานของท่านมีการประชุมมากน้อยเพียงใด
 - ☐ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
 - ☐ สองสัปดาห์ 1 ครั้ง
 - ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
6. ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบให้ความร่วมมือในการทำงานของท่านเพียงใด
 - ☐ ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี
 - ☐ ส่วนใหญ่ไม่ให้ความร่วมมือ
 สาเหตุที่ไม่ให้ความร่วมมือ เพราะ
7. การปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ ท่านรู้สึกเกรงกลัวอิทธิพลท้องถิ่นหรือไม่
 - ☐ เกรงกลัว
 - ☐ ไม่เกรงกลัว
 - ☐ ไม่มีอิทธิพลท้องถิ่น
8. ท่านรู้สึกผูกพันกับชุมชน ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของท่านหรือไม่
 - ☐ รู้สึกผูกพัน เพราะ.....
 - ☐ ไม่รู้สึกผูกพัน เพราะ.....

9. เมื่อโครงการ ปอสร./ อสร. เสร็จสิ้นลงแล้ว ท่านคิดว่าจะยังคงทำงานเพื่อสังคมต่อไปหรือไม่
- ☐ ทำต่อไป
 - ☐ ไม่ทำ
 - ☐ ไม่แน่ใจ
10. ท่านมีปัญหาเรื่องการปรับตัวกับชุมชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบหรือไม่ เพียงใด
- ☐ มีปัญหามาก
 - ☐ มีปัญหาบ้างเล็กน้อย
 - ☐ ไม่มีปัญหาเลย

ถ้ามีปัญหา สาเหตุของปัญหาคืออะไร (โปรดระบุ)

.....

ตอนที่ 4 ผลการปฏิบัติงานส่งเสริมความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรื่องรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้งในชุมชน

1. ท่านคิดว่า โครงการปอสร./ อสร.ทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของท่านมีความสนใจเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมากขึ้นหรือไม่
- ☐ สนใจเพิ่มขึ้นมาก
 - ☐ สนใจเพิ่มขึ้นเล็กน้อย
 - ☐ ไม่สนใจเพิ่มขึ้นเลย
2. ท่านคิดว่า ประชาชนบางส่วนที่ไม่สนใจ เรื่องรัฐธรรมนูญกับการเลือกตั้ง เป็นเพราะเหตุใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ☐ ไม่มีเวลา
 - ☐ คิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับตน
 - ☐ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
 - ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
3. ท่านคิดว่า ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของท่าน ตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างไร
- ☐ เลือกตามความสนใจของตนเอง
 - ☐ เลือกเพราะเกรงกลัวอิทธิพลของผู้สมัคร
 - ☐ เลือกตามผู้นำชุมชน
 - ☐ เลือกผู้ที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทน
 - ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

4. ท่านคิดว่า โครงการ ปอ.ร./ อสร. ทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของท่าน มีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งเพิ่มขึ้น หรือไม่
- ☐ มีความรู้เพิ่มขึ้นมาก
- ☐ มีความรู้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย
- ☐ ไม่มีความรู้ขึ้นเลย
5. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า โครงการ ปอ.ร./อสร. ทำให้ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของท่าน สามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเอง
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
6. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า โครงการ ปอ.ร./อสร. ทำให้การเลือกตั้งในเขตพื้นที่รับผิดชอบของท่าน
- ปลอดภัยจากการซื้อสิทธิขายเสียง
- ☐ เห็นด้วย
- ☐ ไม่เห็นด้วย
- ☐ ไม่แน่ใจ
7. ท่านคิดว่า ท่านได้รับสิ่งต่อไปนี้ จากการเข้าร่วมโครงการ ปอ.ร./ อสร. หรือไม่ เพียงใด
- 7.1 ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย ☐ ไม่ได้เลย
- 7.2 รู้จักและเข้าใจประชาชนและชุมชน ☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย ☐ ไม่ได้เลย
- 7.3 ทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ ☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย ☐ ไม่ได้เลย

ตอนที่ 5 ปัญหา อุปสรรค ของการปฏิบัติงานและข้อเสนอแนะ

1. ในการปฏิบัติงานท่านมีปัญหา อุปสรรคในด้านต่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร โปรดระบุ

1.1 การประสานงาน ☐ มี ☐ ไม่มี

ถ้ามี ปัญหาคือ

1.2 งบประมาณ ☐ มี ☐ ไม่มี

ถ้ามี ปัญหาคือ

1.3 บุคลากร ☐ มี ☐ ไม่มี

ถ้ามี ปัญหาคือ

- 1.4 ระยะเวลา ☐ มี ☐ ไม่มี
 ถ้ามี ปัญหาคือ.....
- 1.5 การเดินทาง ☐ มี ☐ ไม่มี
 ถ้ามี ปัญหาคือ.....
- 1.6 การจัดกิจกรรมในชุมชน ☐ มี ☐ ไม่มี
 ถ้ามี ปัญหาคือ.....
- 1.7 อื่นๆ (โปรดระบุ)
-

2. ท่านเข้าร่วมในโครงการ ปอ.ร./ อสร. เพราะเหตุใด
☐ สนใจการเมือง
☐ ว่างาน
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
3. ท่านคิดว่า โครงการ ปอ.ร./ อสร. ควรมีต่อไปหรือไม่
☐ ควร เพราะ
☐ ไม่ควร เพราะ
4. ถ้ามีโครงการ ปอ.ร./ อสร. อีกต่อไป ท่านจะเข้าร่วมโครงการหรือไม่
☐ เข้าร่วม เพราะ.....
☐ ไม่เข้าร่วม เพราะ.....
5. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับโครงการ ปอ.ร./อสร.
-
-
-

ขอขอบคุณอย่างสูงในความร่วมมือของท่าน
 ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี

ภาคผนวก ง

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สำหรับผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย
และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
สำหรับผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย และ
ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

1. โครงการ ปอธ./อสร. มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่
 - 1.1 ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ และมีความคิดเห็นที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง และมีความรู้ความเข้าใจในการลงคะแนนเลือกตั้ง
 - 1.2 ให้บัณฑิต ปวส. และผู้ถูกเลิกจ้างมีความรู้และเจตคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง
 - 1.3 ให้บัณฑิต ปวส. และผู้ถูกเลิกจ้างได้เรียนรู้สภาพชุมชน โดยเฉพาะชนบท มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีเจตคติที่ดีต่อประชาชน

ท่านคิดว่าผลการดำเนินงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการดังกล่าว หรือไม่ เพียงใด และเพราะเหตุใด
2. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการมีอะไรบ้าง
3. ท่านคิดว่ารัฐควรให้การสนับสนุนโครงการในลักษณะนี้อย่างไร
4. โครงการ ปอธ./อสร. นี้ควรได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการต่อไปอีกหรือไม่
5. ถ้าหากจะมีการดำเนินโครงการ ในลักษณะนี้ต่อไป ควรมีการปรับปรุงในด้านใดบ้าง
 - 5.1 ผู้รับผิดชอบบริหารโครงการ
 - 5.2 ลักษณะของโครงการ เช่น เป็นโครงการต่อเนื่องระยะเวลาประมาณ 5 ปี
 - 5.3 วิธีการคัดเลือกและฝึกอบรม ปอธ./อสร.
 - 5.4 วิธีการทำงานของ ปอธ./อสร. และผู้เกี่ยวข้อง
 - 5.5 อื่นๆ
6. ผลกระทบของโครงการต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและอื่นๆ

ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคผนวก จ

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สำหรับผู้แทน กกต. จังหวัด

**แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
สำหรับผู้แทน กกต. จังหวัด**

1. ท่านคิดว่าโครงการ อสร./ปอร. บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ เพียงใดในประเด็นต่อไปนี้
 - 1.1 อสร./ปอร. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
 - 1.2 อสร./ปอร. มีความรู้ความเข้าใจประชาชนดีขึ้น และมีความผูกพันกับชุมชน
 - 1.3 อสร./ปอร. มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ
 - 1.4 ประชาชนมีความสนใจรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมากขึ้น
 - 1.5 ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งดีขึ้น
2. ท่านคิดว่าการดำเนินงานตามโครงการ อสร./ปอร. ท่านมีปัญหาคืออุปสรรคในแต่ละด้านต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง และแนวทางการแก้ปัญหาควรเป็นอย่างไร
 - 2.1 การคัดเลือก อสร./ปอร.
 - 2.2 การฝึกอบรม อสร./ปอร.
 - 2.3 การปฏิบัติงานของ อสร./ปอร.
 - 2.4 การประสานงานกับบุคคลฝ่ายต่างๆ (กกต. กลาง, ปอร., อสร., หน่วยงานอื่น)
 - 2.5 งบประมาณ
 - 2.6 บุคลากร
 - 2.7 ระยะเวลา
 - 2.8 สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ
3. ท่านคิดว่าโครงการ อสร./ปอร. มีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อฝ่ายต่างๆ อย่างไรบ้าง
 - 3.1 ประชาชน/สังคม
 - 3.2 การเลือกตั้ง
 - 3.3 พรรคการเมือง/นักการเมือง
 - 3.4 หน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน
 - 3.5 อื่นๆ (โปรดระบุ)
4. ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงโครงการ อสร./ปอร. ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้นอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก จ

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สำหรับ ปอ.ร./อสร.

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
สำหรับ อสร./ปอร.

1. ท่านพอใจผลการปฏิบัติงานตามโครงการ อสร./ปอร. ของท่านหรือไม่ เพียงใด
2. ท่านคิดว่าโครงการ อสร./ปอร. สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้ดีเพียงใดในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้
 - 2.1 อสร./ปอร. มีความรู้ความเข้าใจเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
 - 2.2 อสร./ปอร. มีความรู้ความเข้าใจประชาชนดีขึ้น และมีความผูกพันกับชุมชน
 - 2.3 อสร./ปอร. มีทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ
 - 2.4 ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งและมีความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้ง
 - 2.5 ประชาชนมีความสนใจการเลือกตั้ง และมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น
3. ท่านคิดว่าการดำเนินงานตามโครงการ อสร./ปอร. ท่านมีปัญหาลุप्तรรคในแต่ละด้านต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง และแนวทางการแก้ปัญหาควรเป็นอย่างไร
 - 3.1 การคัดเลือกและฝึกอบรม อสร./ปอร.
 - 3.2 การประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆ (กกต. กลาง, กกต. จังหวัด, กกต. เขต, ปอร., อสร. ฯ)
 - 3.3 ความสัมพันธ์กับชุมชน
 - 3.4 งบประมาณ
 - 3.5 ระยะเวลา
 - 3.6 การเดินทาง และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ
4. ท่านคิดว่าโครงการ อสร./ปอร. มีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อฝ่ายต่างๆ อย่างไรบ้าง
 - 4.1 ประชาชน/สังคม
 - 4.2 การเลือกตั้ง
 - 4.3 พรรคการเมือง/นักการเมือง
 - 4.4 หน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน
5. ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงโครงการ อสร./ปอร. ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้นอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ข

รายนามผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการ
การเลือกตั้ง ที่ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

**รายนามผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
ที่ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก**

ทบวงมหาวิทยาลัย

1. นายปราโมทย์ โชติมงคล ตำแหน่ง รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัย
2. นางเน่งน้อย พัวพัฒนกุล ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองบริการการศึกษา
3. นายสุริยา เสถียรกิจอำไพ ตำแหน่ง นักวิชาการศึกษา 7 กองบริการการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

1. นายพิรุณ นิตรวณิชกุล ตำแหน่ง รองเลขาธิการ ด้านกิจการการมีส่วนร่วม
2. นายนนท์ กอแก้วทองดี ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
3. นางลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์ ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสำนักการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ภาคผนวก ซ

รายนามผู้แทน กกต. จังหวัด ผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

รายนามผู้แทน กกต. จังหวัด ผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ภาค	จังหวัด	ชื่อ - นามสกุล	หมายเหตุ
กรุงเทพ		1. สกุล สื่อทรงธรรม	ข้าราชการ
		2. วรินทร์ เทียมจรัส	เอกชน
กลาง	อยุธยา	1. ประสงค์ รักวาทีน	ข้าราชการ
		2. เฉลิม รอดเสวก	เอกชน
	ลพบุรี	1. จตุพร ดันเจริญ	ข้าราชการ
		2. ธงชัย โรจนวิภาต	เอกชน
ตะวันตก	นครปฐม	1. ชำนาญ รอดเหตุภัย	ข้าราชการ
		2. ชูชัย ฤดีสุขสกุล	เอกชน
	ราชบุรี	1. พรพล ประสารสิทธิ์	ข้าราชการ
		2. วิเชียร คุณดวัศ	เอกชน
ตะวันออก	ชลบุรี	1. สำราญ มีศรีเอี่ยม	ข้าราชการ
		2. วารุณี ภูริสัมบรรณ	ข้าราชการ
		3. สุคนธ์ ไชยเจริญ	เอกชน
	ระยอง	1. ฉลอง ควรหา	ข้าราชการ
		2. สมหมาย สุขศิริ	เอกชน
ใต้ตอนบน	นครศรีธรรมราช	1. ชมกร จารุรัตน์พจน์	ข้าราชการ
		2. รัชนิบูลย์ ศิริลักษณ์	เอกชน
	กระบี่	1. ฉลอง จิตรประดิษฐ์	ข้าราชการ
		2. อุพาร ภักดีประชา	ข้าราชการ
		3. เถียร บุญยเกียรติ	เอกชน
ใต้ตอนล่าง	ปัตตานี	1. อุดม ปัตนวงศ์	ข้าราชการ
		2. ฮวด หิรัญวิริยะ	เอกชน
	สงขลา	1. นิพนธ์ ภิญโญ	ข้าราชการ
		2. ชวลิต กะลัมพะเหติ	เอกชน
เหนือตอนบน	เชียงใหม่	1. เจริญ ศิริพัฒนาพันธ์	ข้าราชการ
		2. เกรียงไกร พานอ่อง	เอกชน
	ลำพูน	1. เพ็ญสุข หวังแก้ว	ข้าราชการ
		2. รักษา สุทธิพงศ์	เอกชน

ภาค	จังหวัด	ชื่อ - นามสกุล	หมายเหตุ
เหนือตอนล่าง	พิษณุโลก	1. สมบัติ พรหมแสน 2. กนกศักดิ์ ลิจิตไพวัลย์	ข้าราชการ เอกชน
	พิจิตร	1. สุรัตน์ กองเทียม 2. ชนาเทพ วันบุญ	ข้าราชการ เอกชน
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	ขอนแก่น	1. ศิริเดช สอภธรรม	ข้าราชการ
	อุดรธานี	1. พิรุณ บุญประกอบ 2. สุนทร คำโดนค 3. ปราโมทย์ เวียงเพิ่ม	ข้าราชการ เอกชน เอกชน
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	นครราชสีมา	1. ไพบุลย์ มัชฌิมาลัย 2. วรชัย ยงพิทยาพงศ์	ข้าราชการ เอกชน
	มหาสารคาม	1. เรืองยศ จันทรสามารถ 2. นิตยา ศรีปัดดา	ข้าราชการ เอกชน

ภาคผนวก ฅ

รายนาม ปอร./อสร. ผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

รายนาม ปอ./อสร. ผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ภาค	จังหวัด	ชื่อ - นามสกุล	หมายเหตุ
กรุงเทพ		1. บัณฑิต สิ้นสกุล	ปอ. เขต 16
		2. วิชัย หวังมานะ	ปอ. เขต 24
		3. ศุภศิริ ยลอารีย์	อสร. เขต 24
กลาง	อยุธยา	1. สุทิน จำปาพงษ์ 2. วิทยา กุฎีพันธ์ 3. สินีนาฏ ไกรเพียร	ปอ. เขต 3 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
	ลพบุรี	1. ยงยศ คงเจริญ 2. มณฑา ประกอบทอง 3. บุญเรียบ สิงห์ไธ 4. ศักดิ์ชัย ขวาคอนแค	ปอ. เขต 4 อสร. เขต 1 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
ตะวันตก	นครปฐม	1. อัญชลี บัวสมบุญ 2. นาฎยา เกตุมณี 3. วงศ์ศิริ บุญวิโรจน์ฤทธิ์	ปอ. เขต 3 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
	ราชบุรี	1. ศิริวรรณ รัตนไทรแก้ว 2. วาสนา ร้ายไพร 3. ชัยพร บัวแย้ม	ปอ. เขต 3 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
ตะวันออก	ลพบุรี	1. ชลรัตน์ รัตนพัฒน์ 2. เกสร สวยศม 3. สกกลเกียรติ เนื่องจำนงค์ 4. สายชล ลิ้มชื่น	ปอ. เขต 4 อสร. เขต 1 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
	ลพบุรี	1. บุญเลิศ อยู่สะอาด 2. ศรีประจันต์ สุวรรณวงศ์ 3. นื่องนุช เจริญลาภสุวรรณ 4. นภาพรณ สุขภาณี	ปอ. เขต 2 อสร. เขต 1 อสร. เขต 2 อสร. เขต 3
ตะวันตก	นครศรีธรรมราช	1. เขมวสุณ พัทลุง 2. เพ็ญนภา สว่างพงษ์ 3. วรวิทย์ สิริกาญจน์	ปอ. เขต 6 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
	กระบี่	1. อภิสิทธิ์ นฤมล 2. ภักร์สินี มิตรเมือง 3. เขวลักษณ์ เหนือคลอง	ปอ. เขต 2 อสร. เขต 1 อสร. เขต 2

ภาค	จังหวัด	ชื่อ - นามสกุล	หมายเหตุ
ใต้ตอนล่าง	ปัตตานี	1. ฮิลาห์ เจ๊ะยอ 2. อาอีชะห์ บะโละ(กะชะห์) 3. จูติมา เพ็ญแสง	ปอ. เขต 3 อสร. เขต 1 อสร. เขต 1
	สงขลา	1. อุทัย อินทร์คำ 2. จุฑาทิพย์ เจริญศรี 3. วุฒิพงษ์ แพทย์พงศ์	ปอ. เขต 7 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
เหนือตอนบน	เชียงใหม่	1. ยอด พรหมลือ 2. ปิยะนันท์ แรกข้าง 3. ขวัญใจ ศรีแสง	ปอ. เขต 3 อสร. เขต 1 อสร. เขต 1
	สงขลา	1. พินิจ ลั่นขุนทด 2. ภวนารี ทัพพนรินทร์ 3. เพ็ญพร ศรีคอนมูล	ปอ. เขต 7 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3
เหนือตอนบน	พิษณุโลก	1. กวี พรหมบุญ 2. สุรรัตน์ ยุพา 3. จ้านงค์ อมคำสิงห์	ปอ. เขต 3 อสร. เขต 1 อสร. เขต 1
	พิจิตร	1. ประภาส ทับบุญมี 2. จิราวุฒน์ อินเทียง 3. วารุณี จอมเดช	ปอ. เขต 2 อสร. เขต 1 อสร. เขต 2
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	ขอนแก่น	1. เชาวลิต วงษ์เงิน 2. ฉัตรอนงค์ หนไร่สง	ปอ. เขต 1 อสร. เขต 7
	อุดรธานี	1. ปิติพงษ์ ภูครองหิน 2. พริยะ คำแพง 3. วรณภา วิจารณ์รงค์ 4. ปัญหา ขาวจำ	ปอ. เขต 7 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3 อสร. เขต 5
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	นครราชสีมา	1. สราวุธ สุธา 2. สุภาพร ชัยมีทรง 3. จักรพรรณ ชาญนอก	ปอ. เขต 13 อสร. เขต 11 อสร. เขต 14
	มหาสารคาม	1. พิเชษฐ์ แสนวงศ์ 2. สมเกียรติ สาระพันธ์ 3. จันทมร สีหาบุญลี	ปอ. เขต 7 อสร. เขต 1 อสร. เขต 3

ภาคผนวก ญ

ตารางเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตารางเวลาการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับประชาชน มีรายละเอียดดังนี้

พื้นที่		จำนวน ประชาชน	วันที่เริ่ม เก็บข้อมูล	การติดตาม ครั้งสุดท้าย
ภาค	จำนวนเขต เลือกตั้ง			
กรุงเทพ	4	100	26 มิ.ย. 43	9 ก.ค. 43
กลาง (อยุธยา,ลพบุรี)	4	103	27 พ.ค. 43	9 มิ.ย. 43
ตะวันตก (นครปฐม,ราชบุรี)	4	103	27 พ.ค. 43	9 มิ.ย. 43
ตะวันออก (ชลบุรี,ระยอง)	4	103	26 เม.ย. 43	25 มิ.ย. 43
ใต้ตอนบน (นครศรีธรรมราช,กระบี่)	4	103	23 พ.ค. 43	25 มิ.ย. 43
ใต้ตอนล่าง (ปัตตานี,สงขลา)	4	120	23 พ.ค. 43	20 มิ.ย. 43
เหนือตอนบน (เชียงใหม่,ลำพูน)	4	103	23 พ.ค. 43	25 มิ.ย. 43
เหนือตอนล่าง (พิษณุโลก,พิจิตร)	4	103	23 พ.ค. 43	20 มิ.ย. 43
อีสานตอนบน (ขอนแก่น,อุดรธานี)	4	116	23 พ.ค. 43	20 มิ.ย. 43
อีสานตอนล่าง (นครราชสีมา,มหาสารคาม)	4	108	23 พ.ค. 43	25 มิ.ย. 43
รวม	40	1,055		

ตารางเวลาการเก็บแบบสอบถามสำหรับ ปอธ./อสร. มีรายละเอียด ดังนี้

พื้นที่		จำนวน ปอธ./อสร.	วันที่เริ่ม เก็บข้อมูล	การติดตามครั้ง สุดท้าย
ภาค	จำนวนเขต เลือกตั้ง			
กรุงเทพ	4	100 (4/96)	26 มิ.ย. 43	31 ก.ค. 43
กลาง (อยุธยา,ลพบุรี)	4	111 (7/104)	27 พ.ค. 43	31 ก.ค. 43
ตะวันตก (นครปฐม,ราชบุรี)	4	100 (4/96)	7 มิ.ย. 43	31 ก.ค. 43
ตะวันออก (ชลบุรี,ระยอง)	4	119 (10/109)	26 เม.ย. 43	31 ก.ค. 43
ใต้ตอนบน (นครศรีธรรมราช,กระบี่)	4	100 (7/93)	23 พ.ค. 43.	20 มิ.ย. 43
ใต้ตอนล่าง (ปัตตานี,สงขลา)	4	110 (5/105)	23 พ.ค. 43.	20 มิ.ย. 43
เหนือตอนบน (เชียงใหม่,ลำพูน)	4	100 (4/96)	23 พ.ค. 43.	20 มิ.ย. 43
เหนือตอนล่าง (พิษณุโลก,พิจิตร)	4	116 (5/111)	23 พ.ค. 43.	20 มิ.ย. 43
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (ขอนแก่น,อุดรธานี)	4	100 (5/95)	23 พ.ค. 43.	20 มิ.ย. 43
ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง (นครราชสีมา,มหาสารคาม)	4	104 (4/100)	23 พ.ค. 43.	20 มิ.ย. 43
รวม	40	1,061 (56/1,005)		

ตารางเวลาการสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interviews) มีรายละเอียด ดังนี้

พื้นที่ ภาค	จำนวนผู้ให้ สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์	ผู้สัมภาษณ์
กรุงเทพ	11	19,29 ก.ค. 43 3,5,7,11 ส.ค. 43	นางสาวกฤษฎา ราชู นางสาววิภาวี เวทวงศ์
กลาง (อยุธยา,ลพบุรี)	11	8,9,10 มิ.ย. 43	นางสาวกฤษฎา ราชู นางสาววิภาวี เวทวงศ์ นางสาวฉันทนา บุญส่ง นางสาวบุญญา คงผล นางสาวกรรณิการ์ วิมลเมือง นางสาวพรทิพย์ แสงประสาธ
ตะวันตก (นครปฐม,ราชบุรี)	11	7,8 มิ.ย. 43 24 ก.ค. 43	นางสาวกฤษฎา ราชู นางสาววิภาวี เวทวงศ์ นางสาวฉันทนา บุญส่ง นางสาวบุญญา คงผล นางสาวกรรณิการ์ วิมลเมือง นางสาวพรทิพย์ แสงประสาธ
ตะวันออก (ชลบุรี,ระยอง)	11	4,12 พ.ค. 43 26 มิ.ย. 43 28,29,31 ก.ค. 43	นางสาวกฤษฎา ราชู นางสาววิภาวี เวทวงศ์ นางสาวฉันทนา บุญส่ง นางสาวบุญญา คงผล นางสาวกรรณิการ์ วิมลเมือง นางสาวพรทิพย์ แสงประสาธ
ใต้ตอนบน (นครศรีธรรมราช,กระบี่)	11	1-4 มิ.ย. 43	นางสาวฉันทนา บุญส่ง นางสาวบุญญา คงผล
ใต้ตอนล่าง (ปัตตานี,สงขลา)	11	29,30,31 พ.ค. 43	นางสาวฉันทนา บุญส่ง นางสาวบุญญา คงผล
เหนือตอนบน (เชียงใหม่,ลำพูน)	11	29,30 พ.ค. 43 2 มิ.ย. 43	นางสาวกฤษฎา ราชู นางสาววิภาวี เวทวงศ์

พื้นที่	จำนวนผู้ให้ สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์	ผู้สัมภาษณ์
ภาค			
เหนือตอนล่าง (พิษณุโลก,พิจิตร)	10	31 พ.ค. 43 1 มิ.ย. 43	นางสาวกฤษณา ราชู นางสาววิภาวี เวทวงศ์
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (ขอนแก่น,อุดรธานี)	10	29 พ.ค. 43 2 มิ.ย. 43	นางสาวกรรณิการ์ วิมลเมือง นางสาวพรทิพย์ แสงประสาธ
ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง (นครราชสีมา,มหาสารคาม)	10	29 พ.ค. 43 2 มิ.ย. 43	นางสาวกรรณิการ์ วิมลเมือง นางสาวพรทิพย์ แสงประสาธ
รวม	106		

ภาคผนวก ฎ

จดหมายนำ

ที่ ทม 2007.08/พิเศษ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

15 เมษายน 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือในการให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

เรียน ผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม 1 ชุด

ด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และทบวงมหาวิทยาลัย ได้มอบหมายให้ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเลือกตั้งและระบอบประชาธิปไตยของประเทศ

ในการนี้คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อผลสำเร็จของการวิจัยครั้งนี้ จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของท่านจะนำไปใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้นและเก็บไว้เป็นความลับ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในแบบสอบถาม และโปรดส่งกลับภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131 ภายในวันที่ 1 พฤษภาคม 2543 ด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.เสรี ชัดเข้ม)

หัวหน้าโครงการ หัวหน้าภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา
ประธานโครงการคลินิกวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา

โทร. (038) 745900 ต่อ 2077, 2078

โทร./โทรสาร (038) 393484

ที่ ทม 2007.08/ พิเศษ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

15 พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือในการให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

เรียน ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ 1 ชุด

ด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และทบวงมหาวิทยาลัย ได้มอบหมายให้ ภาควิชา วิจัยและ
วัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ
และการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 ซึ่งคาดหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเลือกตั้งและระบอบ
ประชาธิปไตยของประเทศ

ในการนี้คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อผลสำเร็จของการวิจัยครั้งนี้ จึงใคร่
ขอความร่วมมือจากท่าน ช่วยให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ
และการเลือกตั้ง ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของท่านจะนำไปใช้เพื่อการวิจัยท่านนั้นและเก็บไว้เป็นความลับ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งใน
แบบสอบถาม และโปรดให้ผู้ช่วยนักวิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.เสรี ชัดเข้ม)

หัวหน้าโครงการ

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา

ประธานโครงการคลินิกวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา

โทร. (038) 745900 ต่อ 2077, 2078

โทรสาร (038) 393484

ที่ ทม 2007.08/ พิเศษ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

20 พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอนัดสัมมนา กกต. จังหวัด

เรียน ประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

ด้วยภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับมอบหมายจากทบวงมหาวิทยาลัยและคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ให้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 อันจะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมากน้อยเพียงใด รวมทั้งทราบถึงปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผลกระทบของโครงการดังกล่าวต่อสังคม

การวิจัยเชิงประเมินโครงการครั้งนี้ จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จึงใคร่ขอนัดสัมมนา คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ที่เป็นข้าราชการ 1 คน และที่ไม่ได้เป็นข้าราชการ 1 คน โดยผู้ช่วยนักวิจัย (นางสาวบุญญา คงผล และนางสาวฉันทนา บุญส่ง) จะไปพบท่าน ณ ที่ทำการคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา ให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.เสรี ชัดเข้ม)

หัวหน้าโครงการวิจัย หัวหน้าภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา
ประธานโครงการคลินิกวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา

โทร. (038) 745900 ต่อ 2077, 2078

โทรสาร (038) 393484

ที่ ทม 2007.08/ พิเศษ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

1 มิถุนายน 2543

เรื่อง ขอนัดสัมภาษณ์

เรียน ผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัย/ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง/ปอร./อสร.

ด้วยภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับมอบหมายจากทบวงมหาวิทยาลัยและคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ให้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ระยะที่ 1 และ 2 อันจะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งมากน้อยเพียงใด รวมทั้งทราบถึงปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผลกระทบของโครงการดังกล่าวต่อสังคม

การวิจัยเชิงประเมินโครงการครั้งนี้ จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จึงใคร่ขอนัดสัมภาษณ์ท่าน โดยผู้ช่วยนักวิจัย (นางสาวกฤษณา ราชู และนางสาววิภาวี เวทวงศ์) จะไปพบท่าน ณ ที่ทำงานของท่าน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา ให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.เสรี ชัดเข้ม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา

ประธานโครงการคลินิกวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา

โทร. (038) 745900 ต่อ 2077, 2078

โทรสาร (038) 393484